

Ayetullah İbrahim EMİNİ

Kur'an ve Ehl-i beyt
örneklemeleriyle
ÇOCUK TERBİYESİ

Mütercim:

Cafer BENDİDERYA

Mikail GÜREL

KEVSER

Kevser Yayınları: 26

Eserin Orijinal Adı:
Âin-i Terbiyet

Dizgi ve Mizanpaj:
Kevser Yayıncılık

Kapak:
Kevser

Baskı:
Kardeşler Ofset

Yayıncı:
Kevser Yayınları
Horhor cad. Eren apt. No: 78/3
Fatih – İst.
Tel: 534 35 28 Fax: 575 57 12

Ekim 1998

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	9
İthaf	12
Önsöz	14
Anne ve Babanın Görevleri	17
Eğiticilerin Duyarlılık ve Yardımlaşmaları	24
Amel İle Terbiye Edin, Dille Değil	29
Ailevi İhtilaflardan Kaçının	34
Anneliğin Başlangıcı.....	41
Annenin Yemeğinin, Cenininin Sağlığındaki Rolü	44
Annenin Yiyeceğinin Ceninin Ahlakındaki Tesirleri.....	47
Annenin Yemek Programı.....	48
Sigara İçmek.....	52
Hasta Olursa... ..	54
Annenin Ruhi Durumlarının Cenin Üzerindeki Etkisi.....	56

Hamile Kadınlara Tavsiye Olunur...	61
Temiz Hava.....	62
Doğum Zorlukları	68
Doğumdan Sonra.....	74
Anne Sütü En İyi Yiyecek	77
Süt Yardımcısı	82
Anne Sütü Yasak.....	83
Süt Verme Programı.....	84
Annenin Sütü Olmazsa... ..	90
Sütten Kesme	92
Kız mı Erkek mi?.....	94
İsim Koyma.....	97
Temizlik ve Sağlık	101
Uyku ve Özgürlüğüne Engel Olmayın.....	106
Hayatın En Hassas Dönemi.....	108
Bebek ve Ahlaki Eğitimler	112
Bebek ve Dini Eğitim	116
Bağlılık Hissi	119
Dışa Yönelmenin Başlangıcı	124
Muhabbet.....	127
Sevgi Gösterme.....	132
Emrinizi Yürütmek İçin Sevgiyi Araç Etmeyin	136
Terbiyeye Engel Olmayan Sevgi.....	138

Şımarık Çocuk	141
Parmak Emme.....	148
Korku	151
Oyun	161
Gösteriş.....	171
Taklit	174
Merak.....	178
Bağımsızlık ve Kendine Güvenme	184
Serbestlik.....	192
İnat	199
İş ve Sorumluluğunu Yerine Getirme.....	206
Doğruluk.....	214
Sözünde Durmak.....	222
Malikiyet.....	227
Cömert Yetiştirmek.....	231
Hayır İşlerde Dayanışma	237
Çocuklara İnsanları Sevmeyi Öğretiniz	239
Adalet ve Eşitlik	243
Çocuklara Saygı Gösterin.....	249
Kendini Tanımak ve Hedefdar Olmak.....	253
Çocuk ve Aile İktisadı.....	256
Kanuna Saygı	263
Edep	267

Gasp ve Hırsızlık	273
Kıskançlık	279
Öfke.....	288
Ağzı Bozukluk.....	294
Başkalarını Çekiştirmek	298
Kusur Aramak	302
Çocukların Uyumsuzluğu.....	305
Arkadaş.....	314
Çocuk ve Dini İnançlar.....	322
Çocuk ve Dini Görevler	326
Siyasi ve Sosyal Eğitim	331
Radyo-Televizyon ve Çocuk.....	333
Cinsel Konular.....	340
Kitap Okumak	354
Kusurlu Çocuklar	362
Bedensel Cezalar	366
Bedensel Olmayan Cezalar	372
Takdir Etme ve Ödüllendirme	377

TAKDİM

Toplumsal bir inkılap ve değişim, ancak, temelde yapılan bir takım eğitim programlarıyla mümkün olabilir. Yarının liderleri, bilim adamları, önemli konularda sorumluluk üstlenen kişiler, büyük din alimleri ve kitlesel sınıfların tümünün bugünün çocukları olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla, asıl faaliyet programları ve çalışmaların yoğunluğu çocuklara yönelik olmalıdır. Bu nesil, yaş ağaç gibi her tarafa eğilebilen bir sınıf olduğu için herkes var gücünü harcayarak geleceğin toplumunu oluşturacak bu kesimi kendine taraf etmeye ve kendi amaçları doğrultusunda yetiştirmeye çalışmaktadır.

Aslında İslam'ın bu husustaki kaynakları ve talimatlarını inceleyecek olursak, göreceğiz ki toplumdaki çocuk neslinin terbiye ve ahlaki değerler doğrultusunda yetiştirilmesi için aynı toplumda yaşayan büyüklere büyük bir hak ve sorumluluklar yüklenmiştir.

Bu konu, ilgili İslami eser ve kaynaklarda "Evladın baba

ve anneler üzerindeki hakları" adı altında emir ve yasaklar halinde sunulmaktadır. Hatta İslam bu hususun önemini "Nasıl bir eş seçmelisiniz?" ünvanı altında gereken tavsiyelerle vurgulamaktadır. Bu tavsiyeleri ele aldığımızda asıl dikkat-ı nazara alınan hususun, seçilen eşin, insanın çocukları için bir anne olacağı ve geleceğin toplumu sayılan bu neslin eğitiminin onun eliyle gerçekleşeceği hususu olduğunu anlamaktayız. Bu yüzden, annenin manevi huy ve hasletlerinin, davranışlarının ve tüm özelliklerinin gebelik aşamasında bile çocuğa intikal edeceği, bilimsel veriler açısından da kesinlik kazanmıştır.

İslam bu zarif ve esnek yaratığın eğitiminin önemini göz ardı etmemiş ve buna gereken ehemmiyeti vermiştir. Bu alandaki büyük sorumluluğunu bilmeyen gafil anne ve babaları zaman zaman ikaz etmiş ve onlara yol göstermiştir. İslam'ın eğitiminden yeteri kadar haberi olmayışından olacak ki bugün sözde Müslüman aile ocaklarında İslam'la alakası olmayan çocukların yetiştiğine şahit oluyoruz. Oysa bundan bütün Müslümanlar sorumludurlar. İslam'dan uzaklaştırılmamız neticesinde bugün her şeyi batılı ülkelerden beklemekteyiz. Halbuki eğer İslam'dan biraz haberimiz olsaydı batının ne kadar zayıf olduğu, batı kültürünün nedenli eksik olduğu ve bu konuda batı kültürünün zengin İslam kültürüyle mukayese bile edilemeyeceği görülürdü. İslam'ın insanlara ve halk tabakalarına tanıdığı hakkı hiç bir din ve hiç bir düzen tanımamış ve İslam'ın insanlara verdiği değeri hiç kimse vermemiştir. İnsanlara izzet veren, insanları kendi fitratlarına geri çeviren İslam'ın buyruklarıdır. Tabi ki bu da İslam'ın en kamil ve en üstün ilahi bir din olmasından kay-

naklanmaktadır.

Kevser Yayınlarının yayın hayatına start verdiği ilk günden bu yana yayına sunduğu bütün eserlerde toplum ve insanlarımızın dini ve fikri ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmuştur.

Bugün her alanda yoğun çalışmalar yapılırken, her alanda kitaplar yazılıp yayınlanırken ve eğitim amaçlı programlar hazırlanırken çocukların eğitimi alanında önemli ve sağlıklı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Biz, bu eksikliğin bir nebze de olsa giderilmesi amacıyla "Ehl-i Beyt'e Göre Çocuk Eğitimi" kitabını, 11. baskısından Türkçe'ye çevirerek anne-babalar ve evlenme eşiğindeki gençlerimize sunduk.

Bu çalışmamızın İslam anne-babalarına ve İslam evlatlarına ışık tutması ve Allah Teâla nezdinde kabul görülmesi ümidiyle...

Tevfik Allah'tandır.

KEVSER YAYINLARI

İTHAF

Bu kítabı, İmam Hasan (a.s), İmam Hüseyín (a.s), Zeynep, Ümm-ü Külsüm gíbî liyakatlı evlatlar yetířtiren İslam'ın örnek baba ve annesi Hz. Alí (a.s) ve Hz. Fatıma'ya (s.a) takdím ediyorum. O liyakatlı baba ve anneler kî, İmam (ruhum ona feda olsun) gíbî bilinçli, katıyetli fedakâr ve yířít evlatlar yetířtirmişler. İslam İehitlerinin o

yürekleri dağlı anne ve babalarına ki, aziz kanlarını vererek İslam'ın çehresini parlatan ve İslam ailesini sulayan mücahit ve babaları koltuklarında evlatlar yetiştirmişlerdir.

ÖNSÖZ

Eğitimle öğretim birbirinden farklı iki şeydir. Öğretim bir şeyi birine öğretmek anlamındadır. Eğitim ve terbiye ise yapıcılık, kişilik yetiştirme anlamındadır. Eğitim ve terbiyeyle insanları isteğe göre yetiştirmek ve sonuçta toplumu değiştirmek mümkündür.

Eğitim, başarılı olması için çok hesaplı ve iyi bir programla yapılmalıdır. Eğitimde sadece öğüt ve nasihat yeterli değildir, iyi bir sonuç vermesi için bunun yanında durum ve şartların istenildiği gibi olması da gerekir. Terbiyede bir kaç şey şarttır:

- 1- Eğitici, eğitmek istediği kişiyi tanımalı, onun yaratılışının cismi ve nefsi özelliklerini bilmelidir.
- 2- Eğitim için bir hedefi olmalı; yani, nasıl bir insan yetiştirmek istediğine dikkat etmelidir.
- 3- Programı olmalıdır. Yani, üzerinde çalıştığı kişiyi eğitmek için hangi ortam ve şartların gerekli olduğunu bilmeli, onları hazırlamalı ve iyi bir şekilde kullanmalıdır. An-

cak böyle bir durumda çalışmasının iyi bir sonuç vermesi beklenebilir.

Eğitim ve terbiye için en uygun zaman çocukluk dönemidir. Çünkü bu dönemde çocuk henüz şekillenmemiş ve her türlü terbiyeyi almaya hazır durumdadır. Bu hassas ve önemli meselenin sorumluluğu birinci derecede anne ve babaların üzerine bırakılmıştır. Ancak, terbiye kolay bir iş değildir; aksine iş bilirlilik, yeterli bilgi ve tecrübe, sabır ve gerekli katıyeti gerektiren çok zarif ve hassas bir iştir. Ne yazık ki, çoğu anne ve babalar nasıl terbiye edilmesi gerektiğini bilmiyor, dolayısıyla çoğu çocuklar hesaplı bir programla ve doğru-dürüst bir şekilde eğitilmiyor, bilakis kendiliklerinden ve kendi kendilerine büyüyorlar.

Terbiye konusu, sözde gelişmiş doğu ve batı ülkelerinde çok önem taşımaktadır. Bu hususta çok araştırmalar yapılmış, yararlı kitaplar yazılmış ve uzmanlar yetişmiştir. Fakat ülkemizde bu hayati konuya yeteri kadar ilgi gösterilmemiştir. Bir miktar uzmanlarımız varsa da ve bu alanda bir takım kitaplar yazılmışsa da yeterli değildir. Yabancı dillerden bir çok kitap dilimize çevrilmiş ve okuyuculara sunulmuştur. Ancak, genelde bu kitapların -doğulu ve batılı kitapların- iki büyük kusuru var:

Birinci kusuru, insanı sadece cismi ve dünya hayatı açısından inceleyip, batini saadet ve bedbahtlıktan, uhrevi hayattan gaflet etmiş veya bunlara değinmekten kaçınmışlardır.

Terbiye için batıda, büyüdüğü zaman rahat bir şekilde yaşayabilmesi, maddi ve hayvani lezzetlerden yararlanabilmesi için çocuğun cismi gücünü ve hayvani kuvvesini, asap

ve beynini sağlam eğitmekten başka bir hedef yoktur. Bazen ahlaktan bahsedilmişse de o da dünya hayatı ve maddi menfaatlerin hizmetindedir. Ama batini kemalat veya noksanlıklardan, uhrevi saadet veya bedbahtlığın sebeplerinden ve genel olarak ahlaki ve manevi yaşamdan bahsedilmemiştir.

İkinci kusuru, batı terbiyesinin temellerini deney ve tecrübe oluşturmuş olup dini bir yönü yoktur. Dolayısıyla, böyle kitaplar insanı cisim ve ruh, dünya ve ahret hayatı olmak üzere iki açıdan göz önünde bulunduran Müslümanlar için tamamen faydalı olamaz.

Buna binaen, bu alanda mütalaa ve araştırmaya koyulduk ve araştırmamızın sonucunu kitap halinde okuyuculara sunduk. Bu kitapta asıl kaynağımız Kur'an-ı Kerim, hadis ve ahlak kitaplarıdır. Bunun yanı sıra Farsça ve Arapça'ya çevrilen onlarca psikoloji, çocuk terbiyesi ve yine sağlık kitabından yararlandık. Kendi yazarlarımızca hazırlanan çocuk terbiyesiyle ilgili kitapları da gözden geçirdik. Ayrıca, bu konuda şahsi tecrübelerimize de yer verdik. Bu naçiz eserimizin eğitimcilere ve genel olarak Müslümanlara yararlı olması ümidiyle...

1358 Bahman

Kum - İbrahim Emini Necefabadi

ANNE VE BABANIN GÖREVLERİ

İslam'a göre anne ve baba çok büyük bir makama sahiptir. Allah Teâla, Peygamber ve Masum İmamlar'ımız onlarca ayet ve hadiste onlar hakkında çeşitli tavsiyelerde bulunmuşlardır. Onlara ihsanda bulunmak ve iyilik etmek en üstün ibadetlerden sayılmıştır. Örneğin; Allah Teâla İsra suresinin 25. ayetinde şöyle buyuruyor: *"Rabbin, ondan başkasına ibadet etmemenizi ve anne ve babaya iyilikte bulunmanızı emretmiştir."*

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Amellerin en üstünü üç şeydir: 1- Günlük beş vakit farz namazları fazilet vaktinde yerine getirmek. 2- Anne ve babaya ihsan ve iyilikte bulunmak. 3- Allah yolunda cihat etmek."¹

Şimdi şu soruyla karşılaşmaktayız: Anne ve baba bu yüce makam ve mevkii neden ve nasıl elde etmişlerdir? Acaba Allah Teâla bu yüce makamı sebepsiz mi, yoksa yapmış ol-

1- Usul-u Kâfi, c.2, s.158.

dukları değerli bir iş karşılığı mı onlara vermiştir? Anne ve baba çocuklarına hangi büyük hizmet karşılığında bütün bu (ayet ve hadislerdeki) tavsiyelere layık olmuşlardır? Baba cinsel içgüdüsünün tahrik olması ile yaşayan bir hücreyi annenin rahmine bırakmıştır. Bu yeni hücre, annenin rahminde anne tarafından salgılanan bir hücre ile birleşmiştir. Bu yeni varlık, annenin rahminde gelişerek ve dokuz ay sonra küçük bir bebek şeklinde dünyaya ayak basmıştır. Anne ona süt ve yemek vermiş, bir müddet altını değiştirmiştir. Bu zaman zarfında baba ise ailenin harcını temin ve onları himaye etmiştir.

Acaba anne ve babanın bu gibi işlerden başka vazifesi yok mudur? Ve sırf bu işler sebebi ile mi yüce annelik ve babalık makamına nail olmuşlardır? Acaba sadece anne ve baba mı çocukları üzerinde hakka sahiptir ve çocukların anne ve babanın üzerinde hiç mi hakları yok? Hiçbir kimse- nin böyle tek taraflı bir hakkı kabul edeceğini zannetmiyorum. Masum İmamlardan gelen hadislerde çocukların da bazı hakları olduğu ve anne-babanın o hakları yerine getirmeleri gerektiği zikrolunmuştur. Örneğin:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuş: "Babanın senin üzerinde nasıl hakkı varsa, çocuklarının da hakkı vardır."²

Yine Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle nakledilir: "Çocuk itaatsizlikten dolayı nasıl anne ve babasını incitiyorsa, anne ve baba da kendi vazifelerini yerine getirmedikleri takdirde çocuklarını incitmiş olurlar".³

2- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.146.

3- Bihar-ul Envar, c.104, s.93.

Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Allah, çocuklarının anaya ve babaya itaatsizliğe uğramasına sebebiyet veren anne ve babaya lanet etsin."⁴

İmam Seccad (a.s) da şöyle buyuruyor: "Çocuğunun hakkı; ister iyi olsun, ister kötü senden dünyaya geldiğini ve sana nispeti olduğunu göz önünde bulundurman ve onun terbiyesi ile vazifeli olduğunu bilmendir. Allah'ı tanımada ona kılavuz olmalı ve Allah'a itaat etme hususunda ona yardımcı olmalısın. Senin çocuğuna karşı davranışın, ona, iyilikte bulunduğu takdirde mükafatlandırılacağına ve kötülükte bulunduğu da azaplandırılacağına yakini olan bir şahısın davranışı gibi olmalıdır."⁵

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Sakın aile ve akrabalarının bedbahtlardan olmasına sebep olanlardan olmayasın!"⁶

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklarınıza iyilik etmelerinde yardımcı olun, isteyen herkes çocuklarından anne ve babaya itaatsizlikleri uzaklaştırabilir."⁷

Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki: "Herkesin bir kızı olur, onu iyi terbiye eder, öğretiminde rolü olur ve rahat etmesi için gerekli ortamı temin ederse o kız çocuğu onu cehennem ateşinden kurtarır."⁸

Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor ki: *"Ey iman edenler, kendinizi ve yakınlarınızı ateşten koruyun ki,*

4- Mekarim-ul Ahlak, s.518.

5- Mekarim-ul Ahlak, s.484.

6- Gurer-ul Hikem, s. 802.

7- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.146.

8- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.158.

*onun yakıtı insanlar ve taşlardır."*⁹

Çocuk, hayatının başlangıcında henüz şekillenmemiş olup hem saadet ve hem de bedbahtlığa kabiliyeti vardır. Kamil bir insan olabileceği gibi alçak ve düşük bir hayvana da dönüşebilir. Herkesin saadet ve bedbahtlığı onun eğitime bağlıdır. Bu büyük iş, baba ve annelerin üzerine bırakılmıştır. Esasen annelik ve babalık da bu anlamdadır. Baba ve anne insan yapıcı ve kemal yaratıcısıdır. Anne ve babaların, çocuklarına karşı yapabilecekleri en büyük hizmet onları güzel ahlaklı, şefkatli, insan sever, hayırsever, özgür, cesur, adalet sever, bilgili, dürüst, şerefli, imanlı, vazifesini bilir, sağlıklı, çalışkan, okur-yazar ve Allah kullarına hizmet eden yetiştirmeleridir. Böyle bir evlat hem dünyada saadete kavuşmuş olur, hem de ahirette. Böyle kimseler gerçekten hakkıyla yüce annelik ve babalık makamına layıktırlar, cinsel gücün cazibe ve tahrikiyle bir çocuk dünyaya getiren ve büyüüp kendi kendisini eğitmesi için onu tek başına bırakanlar bu makama layık değildir.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "Babanın, çocuğuna verebileceği en iyi şey edep ve terbiyedir."¹⁰

Bu hususta özellikle annenin özel bir önemi vardır; hatta, annenin hamilelik döneminde yediği şeyler ve davranışları çocuğunun saadet ve bedbahtlığında etki bırakır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurur: "Asıl mesut olan, saadetinin temeli annesinin rahminde atılmış olandır, bedbaht ise, bedbahtlığı annesinin rahminde yaşadığı dönemde baş-

9 - Tahrir, 6.

10- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.159.

layan kimsedir."¹¹

Resul-i Ekrem (s.a.a) bir yerde de buyuruyor ki: "Cen-net, anaların ayakları altındadır."¹²

Çocuklarının eğitim ve öğretimine ilgi göstermeyen, aksine yanlış hareket ve davranışlarıyla çocukları saptıran, bedbaht eden anne ve babalar onlara karşı en büyük ihaneti etmişlerdir. Niçin çocuk yaptınız? Ve niçin bir hayvan yavrusu gibi onu kendisine bıraktınız? Masum yavrucağız kendisini dünyaya getirmenizi mi sizden istemişti?! Siz onu dünyaya getirdiğinize göre şeran ve vicdanen onun eğitim ve öğretimine ilgi duymak zorundasınız. Buna binaen, eğitim ve öğretim her anne ve babanın en büyük vazifesidir.

Ayrıca, anne ve babalar topluma karşı da sorumludurlar. Bugünün çocukları yarının erkek ve kadınları olacaklardır. Yarının toplumu bu fertlerden oluşacaktır. Bugün aldıkları her dersi yarın vereceklerdir. İyi terbiye edilmiş olsalar yarının toplumu da iyi, ileri ve mükemmel olacaktır. Eğer bugünün nesli doğru olmayan ve yanlış programlarla eğitilecek olursa gelecek toplum daha bozuk bir toplum olacaktır. Yarının siyasi, ilmi, içtimai şahsiyetleri işte bu kişilerden oluşacaktır.

Bugünün çocukları geleceğin anne ve babaları ve kendi çocuklarının eğitimcileri konumunda olup iyi veya kötü eğitimlerini kendi çocuklarına aktaracaklardır. Bu ahlaki davranışları nesilden nesile ulaşacaktır; öyleyse anneler ve babalar geleceğin toplumunu ıslah edebilecekleri gibi fesada

11- Bihar-ul Envar, c.77, s.115-133.

12- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.628.

ve çöküşe de sürükleyebilirler. Bundan dolayı topluma karşı çok büyük sorumlulukları vardır. Eğer çocuklarının eğitim ve öğretiminde çaba harcarlar topluma en büyük hizmeti etmiş olurlar ve bu fedakârlıkları karşısında mükafatlandırılacaklardır. Ama eğer bu hususta gaflet ve tembellik ederlerse sadece kendi masum çocuklarına değil, topluma da hıyanet etmiş olur ve kesin olarak Allah katında da sorgulanmaya tabi tutulurlar.

Eğitim ve öğretim mevzusunu küçümsememek gerekir. Bir anne ve babanın, çocuğun terbiyesinde göstereceği fedâkarlık yüzlerce öğretmen, mühendis, doktor ve bilim adamının işinden daha değerlidir. İnsan-ı kamili yetiştiren ve dindar öğretmen, doktor ve mühendisi meydana getiren anneler ve babalardır. Özellikle anneler, çocuğun eğitiminde daha fazla sorumludurlar ve eğitimin ağır kısmı onların sırtına yüklenmiştir. Zira çocuklar, şekillenme döneminde olan küçük yaşlarında genelde annelerinin yanında olup onun eteğinde yetişmektedirler. Binaenaleyh, insanların saadet ve bedbahtlığının ve yükselme ve alçalmalarının anahtarı annelerin elindedir. Kadının değeri avukatlık, bakanlık ve müdürlük gibi makamlarla değildir. Bu makamların hepsi yüce annelik makamından aşağıdır. Anneler kamil insanlar yetiştirerek, salih bakan, avukat, müdür, öğretmen vb... meydana getirerek topluma sunarlar.

Temiz, salih ve değerli çocuklar eğiten anne ve babalar, sadece çocuklarına ve topluma hizmet etmekle kalmayacak, kendileri de bu dünyada onların varlığından iyi bir şekilde istifade edeceklerdir. İyi evlat, anne ve babasının başının yüksek olmasına sebep olduğu gibi, onların zayıf ve aciz

oldukları ihtiyarlık zamanlarında da onlar için adeta bir asa ve dayanak olur. Eğer onların eğitim ve öğretimlerinde çaba sarf ederlerse bu dünyada zahmetlerinin meyvesini alacaklardır. Aynı şekilde; eğer bu hususta gaflet ve tembellik edecek olurlarsa bu dünyada zararlarını görecektir.

Hiz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Kötü evlat, insanın en büyük musibetlerindendir."¹³

Yine Hiz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Kötü evlat anne ve babanın şerafetini yok eder ve geriye kalanları rezil eder."¹⁴

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklarının, kendilerine karşı saygılı olmalarına sebep olan anne ve babaların üzerine Allah'ın rahmeti olsun."¹⁵

Öyleyse, anne ve baba olan kimseler çok ağır bir sorumluluk altına girmektedirler ve Allah'a, mahlukata ve çocuklarına karşı mesuldurlar. Eğer doğru bir şekilde vazifelerini ifa ederlerse onlara en büyük hizmeti etmiş olurlar, dünyada ve ahirette de çok iyi bir mükafata ulaşırlar. Aynı şekilde, eğer bu hususta gereken zahmeti göstermezlerse, hem kendileri ziyana uğramış olacak hem de çocuklarına ve geleceğin toplumuna hıyanet etmiş olacak ve affedilmez bir günaha duçar olacaklardır.

13- Gurer-ul Hikem, s. 180.

14- Gurer-ul Hikem, s.780.

15- Gurer-ul Hikem, s.517.

EĞİTİCİLERİN DUYARLILIK VE YARDIMLAŞMALARI

Çocuk terbiyesi her anne ve babanın yapabileceği kolay ve basit bir iş değildir; aksine, çok zarif ve hassas bir iş olup kıldan ince yüzlerce noktası vardır. Eğitcinin işi çocuğun ruhu ile ilgili olduğu için ruh hakkında ilim, tecrübe ve bilgi birikimlerine sahip olmayan biri, iyi bir şekilde görevini yapmaz. Çocuk dünyası, başka bir dünya ve fikirleri, başka fikirlerdir. Büyüklerin düşünme tarzı ile mukayese edilmez düşüncelere sahiptirler. Çocuğun ruhu çok zarif ve hassas olup her türlü eserden boş ve her çeşit terbiyeyi kabul etmeye elverişlidir. O, henüz sabit bir kalıba girmemiş, ama, her çeşit kalıba girmeye elverişli küçük bir insandır. Çocuğun eğitcisi, insan ve özellikle çocuk bilir biri olmalıdır. Eğitim sırlarını bilmelidir. İnsanın kemal ve zaaf noktalarına vakıf olmalıdır. Vazifesinin bilincinde olmalı ve işini sevmelidir. İşinde ciddi olmalı, zorluklardan korkmamalı, sabır ve tahammül sahibi olmalıdır.

Bütün bunlara ilave olarak, eğitim kural ve metodları her yerde, her zamanda ve her şahıs üzerinde uygulanabilir bir niteliğe sahip değildir. Aksine, her çocuğun kendine has cismi ve ruhi özellikleri vardır. Dolayısıyla, o çocuğun terbiyesinde bu özelliklere ve yaşamakta olduğu ortama münasip bir yöntem seçilmelidir. Öyleyse her anne ve baba, her çocuğun kendi öz yapısını araştırmalı ve yapacağı eğitim programını ona göre ayarlamalıdır. Yoksa bütün çalışma ve çabalarından iyi bir sonuç alamazlar.

Erkek ve kadınlar baba ve anne olmadan önce eğitim ve öğretim yöntemini öğrenmeli, daha sonra çocuk yapmalıdırlar. Zira, çocuğun terbiye safhaları doğumunun başlangıcından, hatta doğumundan önce başlamaktadır. İşte bu hassas safhada çocuğun latif ve hassas tabiatı kalıba girmekte, onun ahlakının, davranışının, adetlerinin ve hatta fikirlerinin bile temeli atılmaktadır. Anne ve babanın bu hassas safhalardan gafil olmaları ve eğitim ve öğretimi sonraki zamanlara bırakmaları doğru değildir. Yani öğretimi, çocuk belli bir kalıba girdikten sonra ve iyi veya kötü ahlaklara alıştıktan sonraya bırakmamak gerekir. Çünkü ilk olarak verilen terbiyeler, alışkanlıkları değiştirmekten daha kolaydır. Alışkanlığı değiştirmek mümkün olmayan bir mesele olmadığı halde, fazla bilgi, sabır, tahammül ve çok çalışma isteyen bir iş olup her eğiticinin yapabileceği bir iş değildir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Siyasetlerin (yönetimlerin) en zoru alışkanlıkları değiştirmektir."¹⁶

Yine Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Alışkanlık, insana mu-

16- Gurer-ul Hikem, s.181.

sallat olur ve onu kontrolü altına alır."¹⁷

Bir yerde de Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Alışkanlık insanın ikinci tabiatı gibidir."¹⁸

Alışkanlığı terketmek o kadar zordur ki, bu yüzden en yüce ibadetlerden sayılmıştır.

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Kötü alışkanlıkları terketmek en büyük ibadetlerdendir."¹⁹

Terbiyede çok zaruri olan mevzulardan biri de anne ve babanın ve diğer eğitimcilerin terbiye programlarında ve o programların uygulanmasındaki keyfiyet hususunda görüş birliğine sahip olmaları ve birlikte çalışmalarındır. Eğer anne ve baba ve çocuğun terbiyesinde rolü olan öteki kimseler (dede ve nine gibi) terbiye programında görüş birliğine sahip olurlar, birbirlerini iyi anlarsa ve o programın icrasında gereken yardımlaşmayı gösterirlerse istenilen neticeye ulaşabilirler; iyi ve seçilmiş çocuklar yetiştirebilirler. Ama eğer terbiyede rolü olanlardan biri itinasızlık ederse veya programlarda değişik bir yöntem uygularsa istenilen neticeye ulaşılmayacaktır. Çünkü terbiye ciddiyet isteyen bir iştir.

Çocuk vazifesini bilmelidir. Ama baba bir şey der ve anne yahut nine başka bir şey derse çocuk vazifesinin ne olduğunu bilemez. Özellikle terbiyede rolü olanlardan her biri, kendi yöntemini icra etmekte ciddi olur ve bu konuda ısrar ederse böyle bir programın faydası olmayacağı gibi çocuğun kötü şeyleri öğrenmesine de sebep olur. Terbiye ko-

17- Gurer-ul Hikem, s.580.

18- Gurer-ul Hikem, s.26.

19- Gurer-ul Hikem, s.176.

nusunda büyük engellerden biri, babanın bir hususta bir karara varması ve anne yahut büyükannenin bu hususta işe karışması ve babanın almış olduğu kararın zıddına bir öneride bulunması veya tam tersine, onların aldığı karar karşısında babanın aksi bir harekette bulunmasıdır. Terbiye eden eğiticiler arasında öyle bir birlik ve yardımlaşma olmalıdır ki çocuk, çok açık bir şekilde vazifesini bilmeli, vazifesinden kaçmayı aklının ucundan bile geçirmemelidir.

Bazen baba, terbiye görmüş, iyi ahlaklı ve çocuğunun terbiyesine ilgisi olan bir kişi, anne ise terbiyeye ilgisiz biri olabilir. Bazen de tam aksine. Bu, çoğu ailelerde görülen bir sorundur. Böyle ailelerde yetişen çocuklar genelde iyi ve sahih terbiyeden yoksun kişiler olurlar. Zira, terbiye görmüş ve salih birinin tesir ve çabaları kötü ahlaklı eşi tarafından yok edilmekte ve onların zıddı çocuğa aşılacaktır. Bu durumda, doğru bir terbiye vermek çok zordur. Ama bu zorluklar sorumluluktan kaçmaya sebep olmamalıdır.

Bu durumda terbiyeli ve ahlaklı şahısa çok ağır bir sorumluluk düşmektedir. Çocuklarının terbiyesi hususunda çok önem göstermeli ve çok çaba sarfetmelidir. Kendi ahlak ve davranışını iyice ıslah etmeli, çocuklarını çok yakından izlemeli ve elinden geldiği kadar onlarla irtibatını güçlendirmelidir. Kendi tecrübesinden yararlanmalı, iyi davranışlarıyla çocuklarını kendi tarafına çekmeli ve onlar için çok iyi bir örnek olmalıdır. Onlar ile diyalog kurmalı, iyi ile kötüyü ve güzel ile çirkini onlara iyi bir şekilde açıklamalıdır.

Davranışı öyle bir şekilde olmalıdır ki, çocuğun kendisi

iyi ahlakı kötü ahlaktan ayırt edebilmeli ve kötülüklerden nefret etmelidir. Eğer terbiye eden akıllı, tedbirli ve sabırlı biri olursa büyük bir ölçüde hedefe nail olabilir; eşinin yanlış terbiyesinin önünü alıp çocuğa kötü şeylerin aşılmasına engel olabilir. Kısacası, iş çok güç, ama, başka çaresi de yok, yapmak gerekir.

Bilim adamlarından biri şöyle yazıyor: Ailelerde çocuğun asabının normal bir düzeye ulaşması için sadece çocuğun terbiyesi hususunda aynı fikire sahip olan, istek ve davranışları birbirine uygun olan anne ve babanın bulunduğu çok iyi şartlar meydana gelmektedir. Aile, çocuğun ahlaki özelliklerinin kalıba girdiği bir topluluktan ibarettir. Fertleri dostça ve samimi bir davranışa sahip olan aile ve o ailedeki çocuklar genelde sakin, kendine hakim, mutedil kimseler olurlar; tam aksine, anne ile baba arasında devamlı tartışma olan karışık bir muhite sahip ailelerdeki çocuklar ise, kötü ahlaklı, bahaneci ve sinirli olurlar.²⁰

20- Revanşınası-i Tecrubi-i Kudek, s.191.

AMEL İLE TERBİYE EDİN, DİLLE DEĞİL

Çoğu baba ve anneler terbiyeyi, nasihatı, emir ve nehiyle sınırlı bilmekteler ve sadece çocuklarla sohbet edip onlara karşı emir ve nehiyde bulundukları zaman onların terbiyesi ile meşgul olduklarını ve onlarla sohbet etmedikleri zaman, çocuk, terbiye almayı, yetişmeyi ve belirli bir kalıba girmeyi kenara bırakıp anne ve babanın ikinci emrini beklediğini sanıyorlar. Bu düşünceden dolayı küçük çocuğu terbiye edilmeye kabiliyeti olmayan biri telakki ederek, "Henüz çocuktur. Hiç bir şey anlamaz." derler ve terbiyeyi, çocuk erginlik çağına erişip iyiyle kötüyü ayırttığı zamana bırakırlar. Halbuki bu, oldukça yanlış bir düşüncedir. Çocuk, doğumunun başlangıcından itibaren belirli bir kalıba girip terbiye olmaktadır. O, yaşantısının her anında, anne ve baba istese de istemese de, dikkat etse de etmese de, yavaş yavaş büyümekte ve kalıba girmektedir. Çocuk, baba ve annenin emir veya nehiyde bulunmasını beklemez. Çocuğun hassas

ve zarif sinir sistemi ve beyni ilk günlerden itibaren çok dakik bir kamera gibi olup bütün hadiseleri kaydetmekte ve böylece belirli bir şekile girmekte ve yetişmektedir.

Beş altı yaşlarındaki bir çocuk hemen hemen bir şekile girmiş ve olması gerektiği gibi olmuştur. O, iyi veya kötü işlere alışmıştır. Sonraki terbiyeler çok zor ve yararı az olur.

Çocuk iyi bir taklitçidir. Baba ve annenin ve irtibatta bulunduğu diğer kimselerin davranış ve ahlakına bakmakta ve onları taklid etmektedir.

O, anne ve babaya saygı gözüyle bakmakta ve onların amel ve davranışlarını iyi ve kötü işleri ayırtetmede ölçü olarak düşünmekte ve onları kendisine örnek edinmektedir.

Çocuk, şekillenmemiş vücudunu anne ve baba örneğiyle uzlaştırıp yetişmektedir. O, davranışa bakmakta, söz, vaaz ve nasihata pek itina etmemektedir. Eğer söz, davranışa uymaz ise davranışı tercih edecektir.

Kız çocuğu, annesinin işlerinden, yaşantı ve evlilik hayatı, ev ve çocuk bakımının kural ve yöntemlerini öğrenmektedir. Babasının davranışı ile de erkekleri tanımaktadır. Erkek çocuğu ise babasının davranışından yaşantı, eşine karşı davranış ve çocuk yetiştirme dersi almakta, annesinin davranışı ile de kadınları tanımakta ve böylece geleceği için belirli bir karara varmaktadır.

Öyleyse; sorumlu ve bilinçli baba ve anneler herşeyden önce kendilerini ıslah etmeliler; eğer amel, davranış ve ahlaklarında bir kusur varsa onu gidermeliler. Kendilerini iyi ve beğenilen ahlak, sıfat ve davranışlarla donatmalıdırlar. Kısacası; kendilerini iyi ve kamil bir insan ettikten sonra

çocuk yapmaya ve başka insanları yetiştirmeye başlamalıdır.

Baba ve anne topluma nasıl bir evlat vermek istediklerini önceden düşünmelidirler. Eğer iyi ahlaklı, şefkatli, insansever, hayırsever, dindar, hedefli, şerif, bilinçli, özgür düşünür, yiğit, faydalı, çalışkan ve vazifebilir bir çocuk sahibi olmak istiyorlarsa, çocuklarına nümune ve örnek olabilmeleri için, kendileri bu güzel sıfatlara sahip olmaları gerekir. Bir anne, vazifesini bilen, hoş ahlaklı, akıllı, şefkatli, kocasını seven, temiz, hayatından memnun, kocası ile iyi geçinen ve düzenli bir kızı olmasını istiyorsa kendisi de böyle olmalıdır. Böyle olursa kızı ondan yaşantı dersi alabilir. Kötü ahlaklı, edepsiz, tembel, düzensiz, muhabbetsiz, pasaklı, çok beklentisi olan ve bahaneci bir anne genelde vaaz ve nasihat ile iyi bir kız yetiştiremez.

Doktor Celali şöyle yazmıştır: Ancak çocukluk çağlarında ve ömür boyunca doğru bir terbiye almış kimseler, çocuklara doğru terbiye, heyecan ve atife verebilirler. Kalbi kompleks ile dolu, daima sinirli ve çok küçük işlerde dahi coşan bir anne ve baba veya işini sadece geçimini sağlamak için yapan, çocuk terbiyesine aşk ve ilgisi olmayan, çocuklara inat gözüyle bakan, sabırsız, sinirli, kendine güvenini yitirmiş bir eğitici çocukların heyecan ve atifele-rini doğru bir düzeye getiremez.²¹

Yine doktor Celali yazıyor ki: Çocuğun terbiyesini üstlenen şahıs, bazı anlarda kendi sıfatlarını incelemeli, vazifelerini zihninden geçirmeli ve zaaf noktalarını yok etmeli-

21- Revanşınası-i Kudek, s.296.

dir.²²

Hız. Ali (a.s) Şöyle buyuruyor: "Halkın önderi olmak isteyen biri önce kendisini ıslah etmeli, daha sonra başkalarını ıslah etmeye başlamalı ve söz ile diğerklerine edep öğretmeden önce güzel davranışı ile onlara edep öğretmelidir."²³

Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Büyüklere karşı saygılı olun ki çocuklar da size karşı saygılı olsunlar."²⁴

Peygamber efendimiz (s.a.a) Şöyle buyurmaktadır: "İnsanın kendisi salih ve iyi olursa, Allah onun salih olması vasıtasıyla çocuklarını ve torunlarını da salih eder."²⁵

Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) Şöyle buyuruyor: "Başkalarını ıslah etmek istiyor isen önce kendini ıslah etmelisin. Kendin fasid olduğun halde başkalarını ıslah etmeye kalkışman en büyük ayıplardandır."²⁶

Yine Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Söz dilinin sustuğv ve amel dilinin söylediğv nasihat hiçbir kulak tarafından kovolmaz ve onun faydası ile hiçbir fayda bir olmaz."²⁷

... Mektubunda Şöyle yazıyor: Anne ve babamın davranışları üzerimde çok etkili oldu. Her zaman bana ve kardeşlerime karşı Şefkatli davranırlardı. Hiç bir zaman onlardan kötü bir hareket veya söz görmedim. Biz böyle bir ortama alıştık. Onların güzel ahlak ve davranışlarını unutamıyorum.

22- Revanşınası-i Kudek, s.296.

23- Nehc-ul Belağv, 3. cüz , s.166.

24- Gurer-ul Hikem, s.780.

25- Mekarimul Ahlâk, .s.546.

26- Gurer-ul Hikem, s.287.

27- Gurer-ul Hikem, s.232.

Anne olduğum şu anda, özellikle çocuklarım karşısında kötü bir hareket yapmamaya zen gösteriyorum. Anne ve babamın ahlak ve davranışları benim için yaşam rneği olmuştur; benim çabam çocuklarımı aynı şekilde terbiye etmektir.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Uzak geçmişimi düşünüyorum, çok küçük işlerde bile annemin bana karşı beğenilmeyen, sevilmeyen bağırışları ile karşılaştığım günlerimi... Anne olduğum şu anda aynı hareketleri çok az bir farkla kendimde müşahede ediyorum. Onun bütün ahlaki inhiraf-ları bana da geçmiş. Acaibime giden nokta şurası ki, kendimi ıslah etmek için her ne kadar çaba harcıyor isem de yapamıyorum. Ben, anne ve babamın ahlakının çocuğun ruhunda etkisi olduğunu çok iyi biliyorum. "Anne bir eli ile beşiği öteki eli ile de alemi sallar" sözü gerçekten çok doğru bir söz"dr.

AİLEVİ İHTİLAFLARDAN KAÇININ

Aile ocağı çocuğun yuvasıdır. Kendisini ona bağılı bilmekte ve ona güvenmektedir. Eğer baba ve anne samimi olurlarsa, yuvasını sağlam, sıcak ve sefalı bulur, rahat ve emniyette olduğunu hisseder. Böyle bir yuvada çok iyi yetişip kendi ruhi kabiliyetlerinden iyi bir sonuç elde edebilir. Baba ve annenin ihtilaf ve çekışmeleri ailedeki çocuklardan emniyet ve rahatlığı alır, o kolsuz ve kanatsız yavruları perişan ve mustarip eder. Baba ve anne sinirlenir ve tartışırken çaresiz çocukların ne halde olduklarından habersizler. Zavallılar korku ve hüzünden bir köşeye çekilir veya yuvadan kaçıp sokak ve caddelere sığınır. Çocukların yaşantılarının en acı hatıralarından biri de baba ve annenin kavga sahnelerini izlemeleridir. Öyle ki, genellikle ömürlerinin sonuna kadar o sahneleri unutamazlar ve o sahneler onların hassas ruhlarında çok kötü izler bırakır.

Böyle çocuklar genelde kompleks sahibi, perişan, karamsar, hüznü ve sinirli kimseler olurlar. Bu ailede yeti-

şen bir kızın, babasının kötü ahlakları ve anlaşmazlıkları ile bütün erkekleri değerlendirmesi ve evlenmekten korkması mümkündür. Bu ailede büyüyen erkek çocuk, annesinin kötü ahlakları ve tartışmaları ile bütün kadınları değerlendirebilir ve evlenmekten nefret edebilir. Baba ve anne veya ikisinden biri vasıtasıyla çocuklarda kin oluşabilir. Hatta çeşitli yollarla bunun intikamını alabilirler. Yapılan araştırmalar çoğu ayyaş, boş ve kötü alışkanlık sahibi çocukların, baba ve anneleri arasında olan ihtilaf ve çekişmelerden dolayı bu tuzaklara düştüklerini göstermektedir.

Eğer, çocukluk yıllarındaki hatıralarınızı hatırlayacak olursanız, baba ve annenizin ihtilaflarının acı hatıralarının (eğer var idi ise) bütün hatıralarınızın başında olduğunu anlarsınız; aradan uzun yıllar geçmesine rağmen bu acı hatıraların kaybolmadığını görürsünüz.

Bilim adamlarından biri yazıyor ki: Babalar ve anneler, ailede büyüklerin tartışmalarının, çocuklar üzerinde çok ağır ve ters tepkisinin olduğunu bilmelidirler. Büyüklerin karşılıklı diyaloglarının çocuğun şahsiyetinin oluşumunda çok etkisi vardır... Eğer aile ortamında birlik ve beraberlik olmazsa çocukların sahih bir şekilde yetişmeleri mümkün olmaz. Tartışma ile meşgul olan büyükler çocuklarla ilgilenme ve onların terbiyesi ile meşgul olmaktan geri kalırlar. Böyle ailelerde çocuklar genelde iyi ders okuyamazlar. Sinirli, sert ve münzevi olurlar. Çocuk, özellikle büyük yaşlarda zor duruma düşer. O, babası ve annesinin haline acımakla birlikte hangi tarafı tutması gerektiği hususunda karar alamaz ve hangisine eşlik edeceğini bilemediği için bazen teşhis etmeden insafsızca her ikisine de kin besleyebilir-

ler.²⁸

... Mektubunda şöyle yazıyor: Çocukluk dönemimin en kötü anlarından biri, babamla annemin tartışıp birbirlerine küfür etmelerine tanık olduğum zamanlardır. Böyle anlarda ben, kız ve erkek kardeşlerim bir köşeye çekiliyorduk ve durum normale dönünceye kadar hiçbir iş yapamıyorduk.

Halen, benden bir küçük kız kardeşimin bu durumu görünce ağlamaya başladığı ve bir müddet yatışmadığı gözlerimin önündedir. Şimdi, kaç yıldan sonra, sinir sisteminde şiddetli bir zaafa tutulmuş; onların kavgalarının küçük kız kardeşimin ruhunda daha çok etkiler bıraktığını sanıyorum

... Mektubunda şöyle yazıyor: Çocukluk dönemimden hiç bir zaman unutamadığım acı bir hatıram var. Kötü ahlaklı, sinirli ve bencil bir babam vardı. Evde devamlı eleştiri ve bahane peşinde idi; bu bahaneleriyle hepimizi perişan ediyordu. Babamla annem her sabah gece yarısına kadar tartışıyorlardı. Bilmem neden hiç yorulmuyorlardı; hem de küçük ve naçiz şey hakkında. Ağlamadan yattığımız bir gece yoktu. Bundan dolayı sinir sistemimde zaaf meydana geldi. Korkuyordum ve vahşet dolu uykular görüyordum. Doktora gittik, ailevi ihtilaflardan kaynaklanıyor, dinlenmekten başka da çaresi yok, dedi. Evlenip o evden kurtulduğum zaman mutluluğumun başlangıcıydı. Ama şu anda iyi bir yaşantım olmasına rağmen yenik düşmüş insanlar gibi biyim ve yaşantımda ilerleyemiyorum.

Allah aşkına ey babalar ve anneler! Eğer ihtilafınız varsa ve tartışmak istiyorsanız çocuklarınızın yanında yapmayın.

28- Revanşınası-i Tecrubi, s.673.

... Mektubunda yazıyor ki: Çocukluk yıllarımın en kötü hatırası şudur: Daha sekiz yaşındayken babamla annem arasında şiddetli ihtilaf ve tartışmalar başladı.

Çocukların herbiri korkusundan bir köşeye gizlendiler. Bu hadise benim ruhumda öyle bir iz bıraktı ki uzun bir müddet mustarip ve perişandım. Evden ve evdeki insanlardan nefret ediyordum. Okuldan eve dönmek istemiyordum. Allah'dan hastalanmayı ve ölmeyi istiyordum. Bazen de intihar etmeyi düşünüyordum. Bazı geceler uykumda, gelecekteki eşimle kavga ettiğimizi ve tartıştığımızı görüyordum. Uyku aleminde hakkımı nasıl savunmam gerektiğini planlıyordum... Evliliğimin ilk günlerinde eşimle kavga etmek için bahane arıyordum; böylece eşime sinirlenebildiğimi, bağırabildiğimi isbat ederek şahsiyetli biri olduğum intibasını uyandırmak istiyordum. Allah'a şükürler olsun, eşim soğukkanlı ve akıllı biri idi, hılimli davranıyor, daha sonra delil ve burhan ile beni ikna ediyordu. Ne mutlu, bu hırçınlığın birkaç aydan fazla sürmedi. Babamın ve annemin hatasını ve kendi zaafımı anladıktan sonra ahlakımı değiştirdim ve şimdi mutlu bir yaşantımız var.

... Mektubunda yazıyor ki: Dokuz yaşında idim. Babam ve annem çok küçük ihtilaflar nedeniyle ayrılmaya karar verdiler. Beni, kızkardeşimi ve erkek kardeşimi büyük babamın evine gönderdiler. Ondan sonra, bizim işimiz sadece ağlamaktı. Annemi görmeye gittiğim vakit, geceler uykudan fırlayarak kalkıyordum ve artık babamın evine gitmiyeceğim diyordum. Bir müddet sonra akrabalarından bazıları aracı olarak babamla annemi barıştırdılar ve annem eve döndü. Ama bu kısa müddet benim ruhumda öyle etki

bıraktı ki hâlâ ondan kurtulmuş değilim. Şimdi eşimle bir ihtilafım olsa bile çocukların yanında açmamaya çalışıyorum.

... Mektubunun bir bölümünde şöyle yazıyor: Çocukluk yıllarımdan çok acı anılarım var. O zamanlardan iyi bir hatıra bulmam oldukça güç. Bazen geçmiş günlerimi düşünerek öyle hüzünleniyorum ki elimde olmaksızın gözlerimden yaşlar akıyor. Bütün bu üzüntülerin sebebi şu: Hatırladığım kadarıyla, eskiden beri babamla annem devamlı para için tartışıp çekişiyorlardı. Böylelikle hayatı bana ve kerdeşlerime zehir etmişlerdi. Bu yüzden şimdi ben kocamla tartışmıyorum, para için kavga ederek hayatı kendime, kocama ve çocuklarıma zehir etmiyorum.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Hayatımın en iyi döneminde, yani, beş yaşında iken babam ile annem arasında çok şiddetli bir ihtilaf çıktı. Babam ikinci kez evlenmişti. Bu ihtilafın sonucu annem altı çocuk geride bırakarak boşandı. Bir gün ben ve kardeşim oynamakla meşgulken annem vedalaşmak için eve geldi. Biz çocukların ne kadar üzüldüğümüzü Allah bilir. Annem gitti ve bizi baba annemin yanında yalnız bıraktı. İki yıl annesizlik sıkıntısından ve babamın itinasızlığından bıktık artık.

Daha sonra annem gelerek benimle kardeşimi kendi evine götürdü. Ve annesinden kendisine ulaşmış olan miras ile bizleri geçindirdi. Öteki kardeşlerim de geldiler. Annem bize hem annelik hem de babalık yaptı. Onun fedakarlıklarını hiç bir zaman unutmayacağım.

... Mektubunun bir bölümünde şöyle yazıyor: Babam ve annem devamlı tartışıyorlardı. Evimizde bağırıp çağırma ön

plandaydı. Annem devamlı küsüyordu ve çocukları benim yanımda bırakıp gidiyordu. O zamanlar sekiz yaşındaydım. Ben, iki, dört, altı yaşlarındaki ve hatta altı aylık çocuklara bakmak zorundaydım; bazen de babamdan dayak yiyordum. Bütün bunlara rağmen ders okumak da istiyordum. Bunun için ikinci sınıfta kursa kaldım. Ailevi durumumdan haberi olan öğretmenler bana karşı şefkatli davranıyor ve yüksek notlar veriyorlardı. Bu şekilde okuyarak liseye kadar ulaştım. Şimdi ben de bir anneyim ve kesinlikle kavga ve tartışma ile kendimin, kocamın ve çocuklarımla üzülmesine sebep olmak istemiyorum.

Sorumluluğunun bilincinde olan ve çocuklarının terbiyesine ilgi ve özen gesteren baba ve anneler aile içinde tartışmadan ciddi bir şekilde kaçınılmalı ve çocuklarının karşısında kavga etmemelidirler. Uzun süren kin ve küsmelerle onların üzüldüğü perişan olmasına sebebiyet vermemelidirler. Baba veya annenin küserek masum çocuklarını bırakıp gitmeleri kadar kötü bir şey yoktur. Eğer baba ve anne bu kısa süre içinde çocuklarının nasıl bir bunalıma düştüklerini bilseler bu inat ve kavgadan çekinirlerdi. Bu gibi hatıralar ömürün sonuna kadar unutulmaz ve çocukların ruhunu yorgun ve zayıf düşürür. Elbette, özel davranış tarzlarında ihtilaf olmayan aile çok azdır. Ama birlikte yaşamak ve bir hayatı paylaşmak bazı şeyleri gözardı etmeği gerektirir. Bilinçli ve sorumluluk sahibi baba ve anneler ihtilaflarını konuşarak, mantıkla ve delil getirerek hallederler. Eğer bazen istemeyerek aralarında küçük bir tartışma çıksa da bunu çocukların yanında açmamak için gereken çabayı harcarlar. Eğer çocuklar olaydan haberdar olursa onlara önemli bir şey ol-

madığını, bazı sorunların olduğunu ve o sorunlara çözüm getirmek istediklerini anlatmalıdırlar. Baba ve anne hiçbir zaman çok sinirli olsalar bile boşanmak ve ayrılmaktan söz etmemelidirler. Zira bu mevzu, evlilik temelini sarstığı gibi çocuklar arsında da emniyetsizlik ve kararsızlığın oluşmasına neden olur. Kadın ile erkeğin ayrılması çocuklara karşı yapılan en büyük hiyanettir. Çünkü bu iş, onların yuvalarını dağıtır, onları bedbaht ve perişan eder. Çünkü çocuk, baba ile anneyi birlikte ister, yalnız onlardan birini değil. Boşanmadan sonra baba çocukları yanına alacak olur ve sonra evlenirse, o masum çocuklar üvey annenin eli altında yaşamak zorunda kalırlar. Üvey anne her ne kadar iyi de olsa annenin yerini dolduramaz. Genellikle üvey anne, kocasının çocuklarına eziyet eder. Üvey annenin eziyetlerini gazete ve dergilerde okumuşsunuzdur. Eğer anne, boşandıktan sonra çocukları yanına alırsa onlara babadan daha iyi de bakabilir; ama babanın yeri boştur ve onun çocuklardan uzak olması onları sıkıntıya düşürür. Eğer her ikisi inat eder de çocuklarını başka birinin yanında bırakırlarsa bu daha kötüdür.

Kısacası, karı-koca çocuk sahibi olmadan önce serbesttirler. Ama çocuk yaptıktan sonra kavgadan kaçınmak, aile ortamını ellerinden geldiği kadar muhafaza etmek ve masum çocuklarını perişan etmeye sebebiyet vermemekle yükümlüdürler. Aksi durumda, kıyamet günü Allah'ın adalet mahkemesinde sorguya çekilecek ve azaplandırılacaklardır.

ANNELİĞİN BAŞLANGICI

Baba spermasının anne rahminde yerleşmesinden itibaren kadının anneliği başlar. O andan itibaren kadının rahminde canlı bir varlık meydana gelmiş olup hızlı bir şekilde hareket ve tekamül eder. O çok küçük varlık, kamil bir insan şekline gelinceye kadar olağanüstü bir hızla gelişir ve büyür. İnsanın gerçek yaşı o andan başlar. Bilim adamlarından biri şöyle kaydediyor: "İnsan dünyaya geldiğinde yaşından dokuz ay geçmiştir ve bu ilk dokuz aylık zaman zarfında ömrünün sonuna kadar sahip olacağı eşsiz varlığının tayininde çok büyük rolü olan bir takım aşamalardan geçer."²⁹

Hamile kadın, o zamandan itibaren artık anne olmuştur ve rahminde gelişmekte olan çocuğa karşı sorumludur. Babaların nutfesi ve kromozomlarda bulunan özellikler genetik olarak çocuğa intikal ederek onun cismi ve ruhi kişiliğinin oluşumunda etki bıraksa da, bu yaşamakta olan varlığın geleceği büyük bir ölçüde annenin elindedir. Baba ve dede-

29- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s. 16.

lerin kromozomları insanlık yumurtasıdır ve annenin rahmi çocuğun yetiştirme ortamıdır. Yetiştirme ortamı bir ferдин şahsiyetinin oluşmasında çok etkili olur.

Bilim adamlarından biri şöyle yazıyor: Baba ve anne çocuğa sağlıklı bir saray oluşturup çocuğu o sarayda yetiştirebilecekleri gibi onu bozuk ve nemli bir köşeye atarak da yetiştirebilirler. Böyle bir mekanın beşerin sonsuz ruhu için yaşamaya elverişli olmadığı açıktır. Bundan dolayı baba ve anne insanlık karşısında çok büyük sorumluluklar üstlenmişlerdir.³⁰

İnsanın sağlıklı veya hasta, güçlü veya zayıf, güzel veya çirkin, zeki veya gerizekalı, iyi veya kötü olmasının temeli anne rahminde atılmaktadır. Çocuğun saadet veya bedbahtlığı anne rahminde başlamaktadır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Herkesin saadet ve bedbahtlığı anne rahminde yaşadığı zaman başlar."³¹

Hamilelik dönemi, çok hassas ve çok sorumluluk isteyen bir dönemdir. Sorumluluğunun farkında olan bilinçli bir kadın, hamilelik dönemini normal bir zaman gibi tasavvur edemez ve ona karşı itinasız olamaz. Zira bir anlık gaflet veya tembellik sonucu kendi sağlığını kaybetmesi, yahut her zaman için bedbaht olacak, dünyada azap çekerek devamlı sızlayıp duran hasta veya kusurlu çocuğu yetiştirmek zorunda kalması kaçınılmazdır. Bilginlerden biri şöyle yazıyor:

Anne bedeni ve onda meydana gelen hadiseler ceninin

30- Raz-ı Aferineş-i İnsan, s.108.

31- Bihar-ul Envar, c.77, s.133 ve 115.

gelişme ortamını etkiler. Cenin, ortam değişikliklerine nispetle gelişmesini tamamlamış olan kendi annesinden daha hassastır. Bu yüzden, her kadın çocuğunun ilk evi için mümkün olan en iyi ortamı hazırlamakla mükelleftir ve ancak yaşantısında, hangi hadiselerin çocuğun gelişmesinde etkili olabileceğini bildiği takdirde vazifesini yapmaya muvaffak olacaktır. Çocuğun gelişmesinin normal olmayacağından endişelenmek onun saadetini temin etmez. Buna sebep olacak şeylerden gafil olmak da fayda vermez. İnsanın nasıl geliştiğini ve ondaki değişimlerin nasıl ortaya çıktığını bilmek, çocuğun dokuz aylık cenin halindeki hayatı boyunca anneye sorumluluğunu tanımada ve çocuğunun yaşantısı için en iyi şartları sağlamada kılavuz olur. Doğumdan önce veya sonra çocuğun gelişmesi için sağlıklı bir ortamın temini hiç bir zaman mümkün değildir.

Ancak, en azından baba ve anne, çocuklarının normal ve kusursuz olarak dünyaya gelmesini arzu ederler. Böyle bir olayın mümkün olabileceğinden haberdar olmak, büyüklere ağır sorumluluk getirmektedir. Çünkü, bilinçsizlik hiçbir zaman tabii olayların meydana gelmesine engel olamaz. İnsanın nasıl gelişebileceği hakkında bilgisizliğin cezasını insanların yaşamı ve onların bedbahtlığı ödemektedir... Kusursuz olarak dünyaya gelmek her insanın ilk hakkıdır.³²

32- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s.184.

ANNENİN YEMEĞİNİN, CENİNİNİN SAĞLIĞINDAKİ ROLÜ

Çocuk, anne bedeninin asli bir organı değildir. Ama annenin kanından ve yediğı yemekten beslenip gelişmektedir. Hamile bir kadının yemeğı, bir taraftan kendi bedeninin yemek ihtiyaçlarını gidermeye ve böylece bedeni için gerekli olan enerji ve sağığı temin etmeye; dolayısı ile yaşantısını sürdürebilmeye ve öte yandan, karnında bulunan ve yapı bakımından oldukça karışık olan masum çocuğun cismi ve ruhu için gereken gıdaları sağlamaya yetmelidir. Böylece çocuk, iyice gelişir ve kendisinin ruhi güçlerini aşikar eder. Öyleyse, hamile bir kadının yemek programı çok düzenli ve ölçülü olmalıdır. Çünkü, bazı gıda maddeleri ve vitaminlerin olmayışı veya az oluşu annenin sağığını tehlikeye atabilir yahut çocuğun cismine ve ruhuna telafi edilmesi mümkün olmayan zararlar verebilir. İslam'a göre annenin beslenmesi o kadar önemlidir ki, kendilerine veya çocuklarına, oruç tutmasının zararı olan hamile kadınlara, Ramazan ayı-

nın farz oruçlarını iftar etmeği; daha sonra da o oruçların kazasını yerine getirmelerini caiz kılmıştır.

Bir istatistiğe göre, dünyadaki uzvu eksik olan veya fikri, hissi ve cismi yönden kusurlu olan çocukların yüzde sekseninin annelerinin hamilelik dönemlerinde doğru şekilde beslenmediklerinden kaynaklanmaktadır.³³

Beslenme konusunda uzman olan doktor Cezairi şöyle yazıyor: Anne rahmindeki çocuğun ve annesinin sağlığı, tam olarak annenin hamilelik zamanındaki beslenmesine bağlıdır.³⁴

Bilginlerden biri şöyle yazıyor: Uzun zamanlardan beri annenin beslenmesinin cenin ve çocuğun gelişmesinde, doğumdan önce ve süt verme döneminde tesiri olduğunu biliyordu. Anne vücudundaki canlı hücrelerin, yani, çocuğunun gelişmesi için gerekli olan bütün proteinler, karbonhidratlar, yağlar ve minarelleri elde edecek şekilde beslenmelidir. Tecrübeye dayanan araştırmalar şunu göstermektedir ki anne, canlı hücrelerin normal bir şekilde faaliyet edebilmesi için gerekli vitaminleri gerekli miktarda temin etmelidir. Gelişme halinde olan ceninin, çeşitli vitaminlere karşı hassasiyeti, gelişmesini tamamlamış olan annesinden daha fazladır. Hatta annenin bütün hamilelik döneminde tamamen sağlıklı olup bunun yanında ceninin, bazı vitaminlerden yoksun olduğu için gelişmesinde anormallik gözlenmesi mümkündür.³⁵

33- Behdaşt-i Cismi ve Revani-i Kudek, s.62.

34- İ'caz-ı Horakiha, s.220.

35- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s.182.

Korner diyor ki: Çocuğun normal olmayışı ya iyi tohumun kötü bir muhitte bırakılmasından veya kötü tohumun iyi muhitteki neticesinden ileri gelir. Dudak yarıklığı, ayak altının düz olması, hatta moğollara benzemek gibi bedende gözlenen çoğu kusurların geçmişte kalıtsal yolla nesilden nesile geçtiği savunuluyordu. Günümüzde, bu kusurlara hamilelik döneminde muhitteki etkenlerin, özellikle oksijen azlığının sebebiyet verdiği bilinmektedir. Muhitteki bazı etkenler, doğumdan olan bir çok kusurların ve çocuk felçlerinin temel sebepleri sayılmaktadır.³⁶

İmam Sadık (a.s) bir hadisinde şöyle buyuruyor: "Çocuğun yiyeceği, annenin yiyip içtiği şeylerden temin olur."³⁷

36- Revanşinasi-i Kudek, s.190.

37- Bihar-ul Envar, c.60, s.343.

ANNENİN YİYECEĞİNİN CENİNİN AHLAKINDAKİ TESİRLERİ

Annenin hamilelik dönemindeki beslenme durumunun hatta çocuğun ahlak, zihin ve zekası üzerinde bile çok tesiri vardır. Zira çocuğun sınırları ve beyni annenin yiyeceğinden meydana gelmektedir Her yemeğin kendine has bir eseri vardır. İslam da anne yiyeceğinin çocuğunun gelişmesinde etkili olduğu konusuna değinmiştir. Örneğin:

Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Hamile kadınlar, çocukların iyi ahlaklı ve sabırlı olması için hamileliğin son aylarında hurma yesinler."³⁸

Başka bir yerde de buyuruyor ki: "Hamile kadınlara, çocuklarının iyi ahlaklı olmaları için ayva yemelerini tavsiye edin."³⁹

İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor: "Ayva yemek akıl ve zekayı fazlalaştırır."⁴⁰

Resulullah'tan (s.a.a) şöyle nakledilir: "Kavun yiyen hamile kadının çocuğu iyi ahlaklı ve güzel olur."⁴¹

38- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.113.

39- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.116.

40- Mekarim.

41- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.635.

ANNENİN YEMEK PROGRAMI

Biz burada yemek çeşitleri üzerinde araştırma yaparak onların özellik ve etkilerini sayamayız. Çünkü, bu konu çok zor ve uzun olup ihtisasımız dışındadır. Bu hususta müracaat edebileceğiniz çok faydalı kitapların yazılmış olması gerçekten sevindiricidir. Ama yine de bazı genel konuların hatırlatılmasında yarar var:

Hamile kadınların yemek ihtiyaçları fazla olmasına rağmen ne yazık ki, genellikle onların yemeğe karşı iştahları azalır. Çoğu hamile kadınlar viyara (gebe kadınların gebelik döneminin belirli bir evresinde bazı yiyeceklere duydukları aşırı heves ve istek) tutulurlar. Bu durumlarda hafif yemekler yemeye çalışarak yemek ihtiyaçlarını giderebilirler. Bedenin ihtiyaç duyduğu maddeler çeşitli yemeklerde dağılmış bir haldedir. Öyleyse, çeşitli yemekler yemek hamile bir kadın için en iyi yemek programıdır.

Bilirkişilerden biri şöyle yazıyor: Sağlıklı bir bedene sahip olmak için sadece fazla yemek yemek yeterli değildir;

çeşitli ve yemeğe münasib maddelerden istifade etmek gerekir.⁴²

Bilim adamlarından biri de şöyle yazıyor: Anne, rahmindeki cenin yedi aylık gelişmesinde mina ve dantin yapımında kullanabilmesi ve karışık kemikleri meydana getirmede istifade edebilmesi için günlük yemeğinde mina-relleri ve vitaminleri çoğaltmalıdır.⁴³

Doktor Kıyasuddin Cezairi yazıyor ki: Yoğurt ve peynir, vitamin ve bazı özel mayaları ihtiva ettiğinden dolayı viyarı engellemek için çok faydalıdır. Ama ekşi yoğurdun hamile kadına faydası yoktur. Eski peynirin de yararı yoktur. Her gün sabah kahvaltısı olarak bir bardak süt içmek hamile kadın için çok gereklidir. Arpa suyu ve taze buğday da faydalıdır. Şirdan, yürek, böbrek ve kara çiğer B vitamininin en iyi kaynakları olup faydalıdır.⁴⁴

Hamile kadınların düzenli bir şekilde süt içmeleri çok iyidir. Bu yemek o kadar faydalı ve mükemmeldir ki peygamberlerin asli yemekleri konumundaydı.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Süt, peygamberlerin yemeğidir."⁴⁵

Çoğu kadınlar hamilelik döneminde kalsiyum azlığıyla karşılaşarak ayak ve bel ağrısı ve tırnak kırılmasına tutulurlar. Bu yüzden hamile kadınlara fazla oranda kalsiyum çor-

42- İlim ve Zindegi, s.426.

43- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s.80.

44- İ'caz-ı Horakiha, s.223.

45- Bihar-ul Envar, c. 66 s.101.

bası ve limon suyunu içmeyi unutmamaları tavsiye edilir.⁴⁶

Herkes için, özellikle hamile kadınlar için en iyi yemekler ham ve pişmiş sebzeler ve meyve çeşitleridir. Ağaçlar ve otlar gıda maddelerini toprak, su, hava ve güneş ışığından alarak bizim için yemek hazırlamaktadırlar; sağlıklı ve tabii yemeklerdir. Bütün meyveler faydalıdır; özellikle elma, ayva, armut ve hurma. Ama her meyve bütün gıda maddelerini kendisinde toplamayıp her meyvenin kendine özgü bir özelliği vardır. Aynı şekilde, her sebze kendine has bir özelliğe sahiptir. Çeşitli vitaminler ve gıda maddeleri, çeşitli meyveler, hububat ve sebzelerde dağılmıştır. Kendi sağlığına ilgi duyan herkes her çeşit meyve ve sebzeden, az da olsa istifade etmelidir; özellikle hamile kadınlar için çok faydalı ve gereklidir. İslam dini de Müslümanlara, özellikle hamile kadınlara meyve ve sebzelerden istifade etmeği tavsiye etmiştir. Örneğin:

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Herşeyin bir zineti vardır; sorfanın zineti de sebzedir."⁴⁷

Bir gün İmam Rıza (a.s) yemeğe oturdu. Sofrada sebze olmadığını görünce hizmetçiye, "Benim sebzemiz yemediğimi biliyorsun. Lütfen sebze de getir." buyurdu. Sebze geldikten sonra İmam yemeğe meşgul oldu.⁴⁸

Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Ayva yiyin. Çünkü ayva zekayı çoğaltır, sıkıntıyı yok eder ve çocuğu güzel

46- İ'caz-ı Horakiha, s.224.

47- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.118.

48- Mekraim-ul Ahlâk, c.1, s.201.

eder."⁴⁹

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Ayva yiyin ve bu güzel meyveyi dostlarınıza hediye edin. Zira ayva gözün ı-şığını artırır ve kalpleri şefkatli eder. Hamile kadınlar da, çocuklarının iyi ahlaklı ve güzel olmaları için bu meyveden istifade etsinler."⁵⁰

Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "Hamile kadınlar, çocuklarının sabırlı olmaları için hamileliğin son aylarında hurma yesinler."⁵¹

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurur: "Hurma yiyin, çünkü hurma bütün dertlerin şifasıdır."⁵²

Buna benzer hadisler çok fazladır. Bu birkaç hadis örnek olarak zikredildi. Meyve ve sebzelerin hususiyatlarını bu hususta yazılmış olan kitaplardan okuyarak onlara göre bir yemek programı hazırlayabilir, veyahut bu konuda yemek uzmanı bir doktorla görüşebilirsiniz.

49- Mekarim-ul Ahlâk, c.1, s.196.

50- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.116.

51- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.114.

52- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.112.

SİGARA İÇMEK

Hamile kadınlara sigara ve tütün kullanmayı terketmeleri ciddi bir şekilde tavsiye edilir. Zira tütün kullanmak annenin kendi sağığına hasar vermekle beraber ceninin cismi ve sinirleri üzerinde de kötü etkiler bırakır. Yabancı dergilerden birindenki makalede şöyle yazıyor: İskandina-vi'de 6363 hamile kadın üzerinde yapılan araştırmaya göre, sigara alışkanlığı olan annelerden dünyaya gelen çocukların ortalama ağırlığı öteki çocukların ortalama ağırlığından 170 gram azdır ve bu hafiflik %50 sigara alışkanlığı olan annelerin çocukları arasında müşahade edilmektedir.

Öte yandan, bu çocukların boyları da öteki çocukların boylarından daha kısadır. Aynı şekilde, baş ve omuz kısımları ötekilere oranla daha küçüktür. Bu çocuklardan ölenlerin sayısı ötekilere oranla altı kat fazladır. Bu çocuklar arasında doğumdan olan organ noksanlığı, annelerinde sigara alışkanlığı olmayan çocuklardan daha fazladır. Sigara, kandaki oksijenin azalmasına, anne kanında ve cenindeki

karboksi hemoglobinin de çoğalmasına sebep olur. Sigara alışkanlığı olan annelerin çocuklarının doğumdan kalp hastalığı %50 öteki çocuklardan fazladır. Araştırmalar gösteriyor ki, bu gibi çocuklar tahsil dönemlerinde de kendi yaşlarındaki öteki çocuklardan zeka bakımından daha geridirler. Bu gerilik hamilelik döneminde kullanılan sigara miktarına bağlıdır. Zira sigara, çocuğun beynindeki hücrelerin azalmasına sebep olur. Bunlar, sigara içen anneler ve onların çocuklarında sigaranın meydana getirmiş olduğu zararlarından bir kısmıdır. Belki de sigaranın şimdiye kadar tanınmamış başka kötü sonuçları da vardır. Öyleyse, sağlıklı ve mutlu bir hayat arzulayan bütün annelere sigara ve tütünden kaçınmaları tavsiye olunur.⁵³

Doktor Cezairi yazıyor ki: Sigara ve tütünden istifade etmek anneye zararı olduğu gibi rahmindeki çocuğa da çok zararlıdır. Alkollü içecekler de hamile kadınlar için çok tehlikelidir. Zira alkol, meydana getirdiği zehirlenmenin yanı sıra, anne ve ceninin ihtiyacı olan vitaminleri yok eder ve çocuk noksan ve kusurlu olur. Sigara, tütün ve koyu çay hamile kadınlar için zararlıdır.⁵⁴

Doktor Celali ise şöyle yazıyor: Alkol, morfin ve diğer uyuşturucu maddeler, kana girer ve bu kan fustosu kapsar ve onun ilerlemesinde etkili olur. Hatta bazıları sigara ve benzerlerini ceninin kalp atışında da etkili olduğunu ve kalp atışını çoğalttığını ileri sürmektedirler.

53- Mekteb-i İslam, yıl:5, Sayı:6.

54- İ'caz-ı Horakiha, s.215.

HASTA OLURSA...

Hamile kadın hastalayarak ilaç kullanmaya ihtiyaç duyduğu durumda, ilaç kullanmada oldukça dikkatli ve ihtiyatlı olmalıdır. Zira bu ilaçların çoğu büyükler için hazırlanmıştır.

Annenin, kullandığı ilaçlar süphesiz sindirim sistemi yoluyla çocuğun vücuduna girecek ve onda etki edecektir. Çocuğun vücudunda ne gibi kötü bir tesir bırakacağı belli olmasa bile tesirsiz olmadığı da ortadadır.

Öyleyse hamile bir hanım sorumsuzca ve sonucunu düşünmeksizin ilaç kullanamaz.

Evvela; zaruri olmadıkça ilaç kullanmamalıdır. Eğer ilaç kullanmaya mecbur olursa, muhakkak doktora hamile olduğunu söylemeli ve kullanacağı ilaçların çocuğa zararı olup olmayacağını sormalıdır. Böylece mutahassıs bir doktorun izni ile gerekli miktarda ilaç kullanmalıdır.

Elbette önemli bir hastalığı olduğu takdirde kendi sağlığı için, hatta rahmindeki bebeğin bakımı için doktora müraca-

at etmelidir. Çünkü o hastalık anneye zararlı olacağı gibi çocuğun sağlığını da tehlikeye düşürebilir.

Bilginlerden biri şöyle yazıyor: Virüs ve mikroplar bazı zamanlar kendini savunamayan cenine hücum ederek annenin tutulduğu hastalığı ona geçirebilirler.⁵⁵

"Annenin, yemek programını değiştirmesi, kullanmış olduğu ilaçlar ve tutulduğu hastalıklar cenin üzerinde tesir eder... Ceninin yaşantısının ilk dönemlerinde meydana gelen küçük bir hasar, gelişme safhasında çok büyük tesirler bırakır. Bundan dolayı hanımlar hamile olma ihtimalleri olduğu dönemlerde sağlıklarını korumak için özel bir sorumlulukla mükelleftirler.⁵⁶

Gıda maddelerinden başka çoğu maddeler cenine ulaşarak çocuğun doğumdan önceki gelişmesinde etkili olabilirler. Kullanılan ilaçların çoğu buluğa ermiş, yani, kamil bir insanın sağlığı için denenmiştir.

Anlaşıldığı kadarıyla bu ilaçların çoğu cenin veya gelişme halindeki çocuklar üzerinde aksi bir etki bırakmaktadır. Anne bedeninde bulunan virüsler bakteriler ve diğer parazitler bazen çocuğun annedeki hastalığı kapmasına neden olur veya bazı zor durumlarda, ceninin gelişmesinde hasar meydana getirmekte ve böylece anormal bir gelişmeye sebep olmaktadır.⁵⁷

55- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s.150.

56- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s. 48.

57- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s. 183.

ANNENİN RUHİ DURUMLARININ CENİN ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bilim adamları arasında, annenin fikirlerinin ve ruhi durumlarının ceninin ruhunda etki bırakıp bırakmadığı tartışılan bir konudur.

Bazı bilim adamları diyorlardı ki: Annede, hamilelik döneminde gözlenen şiddetli heyecan ve korku çocuğun ruhunda etki eder ve onun korkak olmasına sebep olabilir. Aynı şekilde annenin kıskançlığı ve kin beslemesi ceninin ruhunda etki eder ve bu iki sıfatın çocuğa geçmesi mümkündür. Tam aksine, annenin iyi huylu olması, insanseverliği, imanı, yiğitliği, sevgi ve şefkati çocuğun sinirleri ve ruhunda iyi etkiler bırakır. Anne rahmindeki bebek annenin gerçek bir organıdır. Öyleyse annenin fikirleri ve ruhsal du-

rumları kendi cisminde nasıl etki bırakıyorsa çocuğu üzerinde de etkili olur.

Ama cenin ve çocuk uzmanı olan bazı bilim adamları bu görüşü reddetmiş ve batıl olduğunu ispat etmişlerdir. Bunlar diyorlar ki: Annenin fikirleri ve ruhsal durumları hamilelik dönemlerinde çocuğun sinirleri ve ruhu üzerinde direkt etki edemez.

Doktor Celali şöyle yazıyor: Anne ile cenin arasında direkt bir irtibat yoktur. Annenin cenin ile olan irtibatı göbekipi yoluyla ve bu göbekipinde sinir olmadığı için sinirsel bir olayı çocuğa iletmez. Göbekipi kan damarlarını kendisinde bulundurur. Öyleyse heyecan ve sinir durumları geçmişteki bilim adamlarının inandığı gibi göbek ipinden cenine geçemez.⁵⁸

Elbette hak da bunlardan yanadır. Hamile kadının fikirleri ve nefsani haletleri direkt olarak çocuğun ruh ve sinirlerinde tesir bırakamaz. Ama, "annenin fikirleri ve ruhi heyecanlarının hiçbir tesiri yoktur; hatta dolaylı yoldan bile çocuğun ahlak ve nefsani haletlerinde etki etmez" sözü de doğru değildir. Konunun iyice anlaşılabilmesi için bu üç noktaya dikkat ediniz:

1- İnsanın ruhu ve cismi birbirine bağlı ve aralarında irtibat olan iki unsurdur. Hastalık, sağlık, sinirlerdeki kuvvet ve zaaf, cismi güçler, hatta açlık ve tokluk insanın tefekkür tarzında ve ahlak yapısında tesir bırakır.

İnsanın ahlaki şahsiyeti, bir hadde kadar onun özel tabiatına, beyin ve sinirlerinin yapısına bağlıdır. Sağlam ruh sağ-

58- Revanşinasi-i Kudek , s. 188.

lam bedende olur. Bazı gıda maddelerinin az oluşu veya olmaması sinirleri ve beyni, kötü ahlak ve ruhi heyecanları zahir etmesi için hazır bir hale getirir.

2- Cenin annenin sindirim sistemi tarafından hazırlanmış olan yemekten istifade eder. Çocuk annenin rahminde yaşadığı müddetçe yemek bakımından anneye tabidir ve annenin yemek şekli onun cismi ve ruhi gelişmesinde etkilidir. Doktor Celali şöyle yazıyor:

Annenin sağlığında etkili olan her şey aynı şekilde ceninin sağlığında tesir eder. Eğer annenin yemeğinde kalsiyum azlığı olursa bu azlık çocuğun kemiklerinin yapısında ve dişlerinde olumsuz etkiler bırakacaktır.⁵⁹

3- İnsanın şiddetli ıstırap ve heyecanlarının onun bütün vücudunda ve sindirim sisteminde tesir bıraktığı ispatlanmıştır, üzgün olma ve fazla sıkıntı veya şiddetli korku iştahı azaltır ve yemek iyice hazmedilmez, sindirim sistemi hasar görür ve sinir sistemindeki düzen bozulur. Vücutta ırlar meydana gelir.

Bu üç nükleden şöyle bir netice alabiliriz: Annenin fikir ve heyecanları direkt olarak çocuğun sinirlerine ve beynine intikal etmez. Ama, annenin fikirleri ve ruhi haletleri kendi bedeninde ve sindirim sisteminde tesir bıraktığı ve ceninin yemeği anne vasıtasıyla temin edildiği için, beslenmenin de çocuğun gelecekteki şahsiyetinde ve ruhi haletlerinde tesiri olduğundan kesin olarak şunu iddia edebiliriz ki annenin şefkati, fikirleri ve ruhi haletlerinin şüphesiz çocuğun ruhunda tesiri vardır ve onun gelecekteki şahsiyetinde etkili

59- Revanşınası-i Kudek, s. 222.

olacaktır.

Annenin, sinirlenmesi veya şiddetli bir şekilde mustarip olması, korkması onun tabii yapısını ve sindirim sistemini altüst ederek sinirlerinde hasar meydana getirir. Bu anormal durum annenin cismine ve ruhuna zararlı olduğu gibi, onun rahminde yaşayan bebeğin beslenme durumuna da zarar verecektir. Bu durumda, bebeğin asap ve beyni ileride bir takım arızalarla karşılaşabilir.

Doktor Celali şöyle yazıyor: Annede görülen şiddetli heyecan ve rahatsız edici sarsılmalar kesinlikle ceninin tabii yapısına ve gelişmesine zararlı olacaktır. Zira, böyle haletler sinir sisteminin düzenini bozar ve tabii olmayan salgılamalar sonucu sindirim sisteminin doğru çalışmasında hasar meydana gelir. Çocuğun bazı asabi ve ruhsal hastalıklara tutulmasının tek sebebi hamilelik döneminde annesinin karşılaştığı heyecanlar olabilir.

Hamile bir kadın cismi ve ruhi yönden kamil bir sükunet içerisinde olur, mutlu, iyiliksever, imanlı, insansever ve muhabbetli bir şekilde yaşar, sağlıklı bir beden ve tertemiz bir ruha sahip olursa rahminde yaşayan cenin de aynı şekilde cismi ve ruhi bakımından sükunet içinde olacaktır. Böyle sağlıklı ve emin bir ortamda gelişmesi şüphesiz çocuğun cismi ve ruhi şahsiyetinde çok tesir bırakacaktır. Aksine, annenin imansız ve kıskanç oluşu, kin beslemesi, şiddetli bir şekilde mustarip olması, korkması, ruhi heyecanları ve perişan oluşu çocuğun beslenme durumunu bozacak ve onun ruhi sükunetini zedeleyecek ve kötü ahlakların ve ruhi hastalıkların zahir olması için ortam hazırlayacaktır.

Psikologlar, ruhi hastalıklara tutulan çocukların yüzde

66'sının, hastalıklarını annelerinden miras edindiklerini tespit etmişlerdir. Eğer anne sağlıklı ve kusursuz olursa, çocuğu da sağlıklı ve kusursuz bir sinir sistemine sahip olur. Sağlıklı, neşeli ve akli kuvveler yönünden kusursuz bir çocuğu olmasını isteyen bir kadın bebeğin doğumundan önce kendi sağlığını düşünmelidir.⁶⁰

Ortamdaki etkenler ceninin cismi ve ruhi gelişmesinde etki bırakır.⁶¹

60- İttılaat, sayı: 10355; Kudek, c.1, s. 119.

61 - Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s.125.

HAMİLE KADINLARA TAVSİYE OLUNUR...

Hamile kadınlara; ağır eşyaları taşıma, çok şiddetli hareketler ve yorucu faaliyetleri terk etmeleri tavsiye olunur. Çünkü, annenin yorucu işleri, çocuğun huzur bulduğu emin muhiti altüst eder ve onu rahatsız eder. Hatta onun düşmesine bile sebep olabilir.

Hamileliğin son aylarında yolculuk yapmak zararsız değildir. Eğer yolcuk zaruri olmaz ise, onu terketmek daha iyidir. Ama hafif işler ve yavaş hareketler zararı olmadığı gibi ondan öteye hem annenin ve hem de çocuğun sağlığı için faydalıdır. Doktor Celali şöyle yazıyor: Annenin fazla yorgun oluşu kandaki zehirleyici maddelerin çoğalmasına sebep olur. Şunu da unutmamak gerekir ki kan, ceninin yiyeceğini ihtiva eder ve ceninin şekillenmesinde etkilidir.⁶²

62- Revanşınası-i Kudek, s. 222.

TEMİZ HAVA

Anne rahminde bulunan bebek, gelişmek ve ilerlemek için oksijene muhtaçtır. Ama ceninin kendisi teneffüs etmez ve direkt olarak açık havadan yararlanmaz. Anne hem kendi bedeninin ihtiyaç duyduğu hem de ceninin muhtaç olduğu oksijeni hazırlar. Eğer anne sağlıklı ve temiz hava teneffüs ederse hem kendi sağlığını korumuş olur ve hem de bebeğinin sağlık ve gelişmesine yardım etmiş olur. Eğer zehirli hava teneffüs edecek olursa hem kendinin ve hem de bebeğinin sağlığına zarar vermiş olur. Dolayısıyla, hamile kadınlara temiz ve sağlıklı havadan yararlanmaları ve temiz havada yürümeleri, derin nefes almaları, yorucu gece oturumlarından kaçınmaları tavsiye edilir. Yine, sigara vb. kullanmaktan kaçınmaları gerekir. Uyurken temiz hava gelmesi için odanın pencerelerini açmalıdırlar. Çünkü, oksijen azlığı bebeğin sağlığına telafi edilmez bir zarar verebilir. Doktor Celali yazıyor ki: Dudak yarıklığı, düz taban olma ve önceleri genetik bir olay bilinen moğollara benzeme gibi bir

çok kusurlar günümüzde, ortamdaki etkenlerden ve özellikle oksijen azlığından kaynaklandığı bilinmektedir.⁶³

Karı-koca her ikisi razı oldukları takdirde hamile olmayı engellemenin İslam açısından sakıncası yoktur. Karı-koca çocuk yapmak istemezlerse zararsız hap ve iğnelerle, meniyi dışarı dökme yoluyla veya başka yollarla nutfenin bağlanmasını önleyebilirler. Tabii ki, çocuk yapmaya engel olmak İslam açısından beğenilir bir iş değildir. Çünkü İslam, Müslümanların çoğalmasını ister. Ama her durumda, bu iş haram değildir. Ancak, erkek ve dişi hücreler kadının rahmine yerleşip birleştikten sonra İslam açısından muhterem olan canlı bir varlık meydana gelmiş olur ve onun yaşama hakkı vardır.

O yeni varlık çok küçük ve zarif olmakla birlikte gelecekte kamil bir insan olacaktır. Olağanüstü bir hız ve ciddiyetle insani kemallere doğru hareket etmekte olan canlı bir varlıktır. O zarif varlık, sahip olduğu olağanüstü kabiliyetleri ile birlikte gelişip kamil bir insan olabilmesi için şefkatli annesinden, ona emin ve güvenilir bir muhit hazırlamasını beklemektedir. Eğer bu yaşamaya hak kazanmış olan varlığı düşürüp öldürecek olursanız Allah katında katil sayılırsınız ve bu kötü amelden dolayı kıyamette sorguya çekilirsiniz.

Herkesin hakkını savunan mukaddes İslam dini, cenini düşürmeyi ve çocuğu öldürmeği istisnasız haram kılmıştır.

İshak b. Ammar diyor ki: İmam Musa b. Cafer'e (a.s) arzettim ki: Acaba hamile olmaktan korkan kadına ilaç kullanarak çocuğunu düşürmesine izin veriyor musunuz?

63 Revanşınası-i Kudek, s.190.

İmam, "Hayır" buyurdu. "Hiç bir zaman izin vermiyorum." Ben, rahmindeki bebeğin henüz nutfe olduğu hamileliğin ilk zamanlarında nasıl? diye arzettiğimde İmam, "Düşürmek caiz değildir. İnsanın yaratılışı nutfeden itibaren başlamaktadır." buyurdu.⁶⁴

Allah Teâla Kur'an'da şöyle buyuruyor: *"Baba ve anne, neden masum çocuğunuzu öldürdünüz? diye kıyamet günü sorguya tabii olacaklardır."*⁶⁵

Cenini düşürmek, İslam'da yasaklanmış olup çok kötü bir amel sayılmaktadır. Ayrıca, bu iş annenin ruhu ve cismi için de zararlıdır. Doktor Paknejad çocuk düşürme hususunda düzenlenmiş olan bir konferansta şöyle diyor: Cerentoloji ve Jeryateri bilimlerinde kürtajın normal ömrü azalttığı kanıtlanmıştır... Ve ilmi araştırmalar sonucu kürtajın, kadınların ruhsal düzenlerini altüst ettiği ispat edilmiştir.⁶⁶

1951'den 1959'a kadar Niyork şehrinde annelerin doğumdan önce ölmelerinin yaklaşık olarak %26.1'inin çocuk düşürmekten kaynaklandığı ispatlanmıştır. Ve 10 yıl içinde bu rakam %42.1'e yükselmiştir.

1963 yılında Şili'de, çocuk düşürme sonucu ölen anneler, diğer nedenlerle ölen annelerin %39'unu oluşturmaktadır.⁶⁷

Çocuk düşürme bahanelerinden biri de fakirlik ve yok-

64- Vesail-uş Şiâ, c.19, s.15.

65- Tekvir, 10.

66- Mekteb-i İslam, yıl:13, sayı:8.

67- Mekteb-i İslam, yıl:13, sayı:8.

sulluktur. Bazı bilinçsiz baba ve anneler fakirlik ve yoksulluk bahanesiyle masum çocuklarını düşürüyorlar.

Elbette fakirlik ve yoksulluk çoğu ailelerin tutulduğu çok büyük bir beladır ve bu belaya tahammül etmek oldukça güçtür. Ama buna rağmen İslam fakirliği geçerli bir özür bilmemektedir. Masum yavrucağızın ne suçu var? Neden baba ve anne onu yaşama hakkından mahrum etsinler?

Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor ki: *"Evlatlarınızı fakirlik korkusu ile öldürmeyin, sizlere ve onlara rızık veren biziz. Evlat öldürmek çok büyük bir yanlışlık ve günahıdır."*⁶⁸

Bebeğin nutfesi bağlandıktan sonra baba ve anne bu zorluğa tahammül etmek zorundadırlar. Bu çocuk gelecekte anne, babasına ve topluma yararı dokunan seçkin bir şahsiyet olabilir.

Bu çocuğun varlığının bereketi ile ailenin iktisadi durumunun düzelmesi ve yoksulluktan kurtulması da mümkündür.

Ev dışında çalışma, dairede çalışma veya çocukların fazla olması vb. bahaneler şer'an ve vicdanen özür sayılmayıp çok kötü bir amel olan kürtajı caiz etmez.

Kürtaj çok kötü ve haram bir amel olmakla birlikte, İslam dini bu büyük günah için ceninin çeşitli hallerine göre farklı para cezası da getirmiştir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Aldırılan çocuk eğer nütfeye ise, kanının karşılığı 20 dinar, eğer aleke (pıhtılaşmış kan) ise 40 dinar, eğer muzge (et haline gelmiş) ise 60 di-

68- İsrâ, 34.

nar, eğer kemikleri düzene girmiş olursa 80 dinar, eğer insan şekline girmişse 100 dinar, eğer insan ruhuna sahip olmuşsa kamil bir insanın diyetidir."

Efser-ul Mülk-i Amili'nin bu alanda çok güzel bir şiir var:

Bir cenin benim rüyama girdi
Eğer görürsen annemi dedi
De: Bende ne hata gördün anne?
Neden beni kana boyadın anne?
Rahminde uslu bir bebektim ben
Neden idama mahkum ettin sen
Kanıma susamıştın sen benim
Kana boyandı zayıf bedenim
Dünyaya gelen bir misafirim
Sana ne zarar verebilirim?
Misafiri ağırlamak gerek
Merhametsizce kıymamak gerek
Düşünürken benim masrafımı
Minik cismimden aldın canımı
Rızkım beraberimdeydi anne
Yazık ki sen inanmadın anne
Rahatlığı bana tercih ettin
Alemde zulmü sen inşa ettin
Bebeklerin ümididir anne
Usludur bebek, olunca anne
Ümid ederdim seni göreyim

İyilik bahçenden göl koparayım
İsterdim göğsüne sarılayım
Dar gönlünden keder çıkarayım
İsterdim sütün içmeyi anne
Güzel sesini duymayı anne
Tebessümünü görmeyi anne
Baş ucumda oturmanı anne
Umardım okula göndermeni
Öğretmeni birlik dersini
Gelince mutlu edeyim seni
Şarkıyla sesleyeyim ismini
Bir genç görmek isterdim kendimi
Yaşlanınca bilesin kadrimi
Ortaklaşalım senin derdini
Yapayım ben senin işlerini
Şimdi temiz ruhum cennettedir
Yerim hurilerin yerindedir
Şimdi sen tövbe et canım anne
Rabbimiz belki affeder anne
Temennimdir bu benim anneme
İşte bu mesajı ver anneme.

DOĞUM ZORLUKLARI

Çocuk genellikle yaklaşık dokuz ay on gün anne rahminde yaşar. Doğum öncesi yaşantısı, çok hassas ve tehlike dolu bir yaşantı olup, çocuğun geleceği büyük bir ölçüde ona bağlıdır. Çocuk bu müddet zarfında, idaresi kendi elinde olmayan bir ortamda yaşamaktadır. Onlarca cismi ve ruhi tehlikelere maruz kalmaktadır ve kendisini o tehlikelerden savunamamaktadır. Bu tehlike dolu dokuz aylık yolculuğu sapasağlam tamamladıktan sonra, çok güç bir bölümü de geçmelidir ve o da doğum anıdır. Doğum, kolay ve küçük bir iş olmayıp aksine, çok zor ve hassastır.

Çocuk dokuz aylık bir müddet zarfında bir hadde kadar büyümüştür; özellikle başı, öteki organlara oranla daha fazla büyümüştür. Şimdi büyük bir zorluk ve sıkıntı ile doğum mecrasından çıkmak zorundadır.

Çocuğun dar bir yerden geçmesi insanoğlunun yaşantısı boyunca yapmış olduğu en tehlikeli yolculuktur.

Çocuğun ezilmesi veya kemiklerinin kırılması muhte-

meldir. Baş kısmının iyice bağlanmamış ince ve zarif kemiklerinin sıkılması ve çocuğun beyninin ve sinirlerinin hasar görmesi mümkündür. Bilginlerden biri şöyle yazıyor: Doğum esnasındaki dikkatsizlik, insanoğlunun ruhunda gözle görülemeyen daimi hasarlar meydana getirebilir. Psikologlar, doğum sarsıntısını, insanoğlunun hayatı boyunca sahip olduğu mahiyetinde çok tesirli bir etken bilmişlerdir. Bu uzmanlara göre, doğum, çocuğun yaşadığı ortam ve yaşantı şeklinde vuku bulan bir değişimdir. Aynı şekilde, cenin dönemindeki özel huzur ve güvenin aniden yok olmasına da sebep olur. Onlara göre, doğum esnasındaki korku ve ıstırap insan ruhundan bir parça olur ve ferdin gelecekteki yaşantısı devamlı elinde olmaksızın cenin dönemindeki sakin yaşantısındaki hatıraların ve kargaşalı müstakil dünya yaşantısına geçişin eziyetine maruz kalır.⁶⁹

Doktor Celali şöyle yazıyor: Dünyaya gelirken ortalama olarak birkaç saat çocuğa sıkıntı gelmektedir ve onun bedeninin en büyük kısmı olan baş kesimi, öteki organlardan daha çok tehlikeyle karşılaşır. Eğer doğum normal olmazsa çocuğun dünyaya gelmesi daha fazla güçleşir ve çocuk normal sıkıntılar haricinde mekanik aletlerin hasarını da tahammül etmek zorunda kalır. Doğum esnasında veya doğumdan bir müddet sonra bazı çocukların ölmesinin sebeplerinden biri de bu gibi sıkıntı ve hasarlardır... Çocuklarda gözetlenen sakatlık, delilik vb. çocuk dünyaya gelirken karşılaşmış oldukları bu gibi zahmetlerden ileri gelmektedir.⁷⁰

Öyleyse doğum sade ve ehemmiyetsiz bir iş değil, aksine

69- Biyografi-i Piş ez Tevellüd, s.160.

70- Revanşınası-i Kudek, s.193.

çok zor ve özen gösterilmesi gereken bir meseledir. Öyle ki, çocuğun ve annesinin sağlığı ona bağlıdır. En küçük bir gaflet ve dikkatsizlik, çocuk veya annede telafi edilmesi mümkün olmayan, hatta onların canları pahasına mal olabilecek bir hasar meydana getirebilir. Ama günümüzde genellikle doğumevleri, doktor ve ilaca ulaşabildiği için ihtimali tehlikelerden korunmak kolaydır.

Bunun için, hamile kadınlara, doğumdan önce mümkünse doktor ve doğumevine müracaat ederek yaklaşık olarak ne zaman doğum yapacaklarını öğrenmeleri ve gerektiğinde kendilerini doğumevine ulaştırmaları tavsiye olunur. Doğumevi her yönden evden daha iyidir.

Çünkü, oralarda doktor, ilaç ve ebe vardır ve doğum yapan kadın yardıma ihtiyaç duyduğunda hemen başı üzerinde hazır olurlar. Eğer doğum normal olmaz ise her yönden gerekli olan vesileler mevcuttur ve en kısa bir müddet içinde onun yardımına koşabilirler. Halbuki eğer normal olmayan bir doğum, evde meydana gelir de kadın, doktor veya doğumevine götürülmek istenirse bu esnada kendi ve yahut çocuğun canı tehlikeye maruz kalabilir.

Ayrıca, doğumevindeki odalar sağlık açısından evden daha üstündür ve kadın orada daha iyi bir şekilde dinlenebilir. Yine, doğumevinde, doğuma müdahale edecek ve görüşlerini belirtecek akraba ve komşu kadınlar yoktur. Halbuki onların meseleye karışmaları ilim ve bilgiden kaynaklanmadığı için zararsız olmayacaktır.

Erkeğe de bu hususta büyük bir sorumluluk düşmektedir. Şer'an ve vicdanen bu hassas ve tehlikeli anda eşinin yardımına koşmak, onun ve çocuğunun canını karşılayabile-

ceği tehlikelerden kurtarmakla mükelleftir. Eğer onun gaflet ve dikkatsizliği sonucu eşi veya çocuğu ölecek olur ve yahut cismi ve ruhi hasarlara maruz kalırlarsa böyle insafsız bir koca şeriat ve vicdan mahkemesinde mahkum olacak ve kıyamette sorguya çekilecektir. Bütün bunlarla birlikte, bu dünyada da günahının bedelini ödeyecektir. Eğer bugün meseleyi ciddiye almaz veya masraflar yüzünden veya diğer bahanelerle sığınağı olmayan eşinin yardımına koşmazsa daha sonra onun yüz katını harcamaya mecbur olacak ve sonuçta da hayatı eski düzenine dönmeyecektir.

Ama eğer doktor ve doğumevine gitmek mümkün olmazsa, doğum işini bu konuda ihtisası olan normal ebeler vasıtasıyla evde gerçekleştirmek mümkündür. Bu durumda aşağıdaki nüktelere dikkat etmek gerekir:

1- Doğum yapılan odanın normal ve tabii bir havası olmalı, çok soğuk olmamalıdır. Zira doğum halindeki kadın, meydana gelen sıkıntı ve saatlerce yapmış olduğu çaba sonucu mizacındaki normal haleti kaybeder ve terler. Ve bu durum soğuk algınlığı ve hastalığa yakalanmak için oldukça müsaittir. Çok zor olan doğum meselesi gerçekleşikten sonra odanın havası soğuk olursa büyük bir ihtimalle anne soğuk algınlığı ve onun getirmiş olduğu hastalıklara tutulur. Bununla birlikte soğuk hava, dünyaya yeni gelen bebek için de çok tehlikelidir. Zira çocuk, anne rahminde tabii sıcaklığı 37.5 derece olan bir ortamda yaşamaktadır.

Ama dünyaya geldiği zaman genellikle odanın sıcaklığı o kadar değildir. Onun için güç ve kuvveti olmayan bebek, bedeni için gerekli olan sıcaklığı temin etmek için lazım olan enerjiye sahip olmadığından dolayı, soğuk algınlığı ve

hastalık için oldukça müsait bir durumdadır ve böyle çocukları iyileştirmek oldukça zordur ve genellikle bu çocuklar ölmektedirler.

2- Odanın havasının mazot veya kömür dumanı vb. şeyler vasıtası ile zehirli ve kirli olmamasına dikkat edilmelidir. Çünkü, zehirli bir havada teneffüs etmek hem annenin, hem de çocuğun sağlığına zararlıdır.

3- Doğum odasının mümkün olduğu kadar boş olması daha iyidir, işi olmayan kadınları odadan çıkarın. Çünkü, onların herhangi bir yardımı dokunmayacağı gibi doğum halindeki kadının utanmasına ve rahatsız olmasına sebep olurlar ve odanın havasını kirletirler. Ayrıca öteki kadınların, doğum halindeki kadının avretine bakmaları haramdır ve o, böyle bir durumda avretini diğerlerinden koruyamaz.

İmam Seccad (a.s), hamile bir kadın doğum yaparken, "Kadınları dışarı çıkarın; sakın doğum halindeki kadının avretine bakmasınlar" buyurdu.⁷¹

Hamile bir kadın eğer kendi vazifesini yerine getirir, dikkatli bir şekilde hamilelik dönemini bitirerek topluma sağlam ve kusursuz bir çocuk kazandırırsa çok önemli ve değerli bir iş yapmış olur. Daima anneye borçlu olan sağlık ve kusursuz bir insan dünyaya getirmiş olur. Ayrıca, insan toplumuna da hizmette bulunarak, varlığı hayır ve bereketlere kaynak olabilecek kusursuz ve değerli bir şahıs kazandırmış olur. Böyle büyük bir hizmet Allah katında da mükafatsız kalmayacaktır.

Bir gün Peygamber efendimiz (s.a.a) cihadın fazileti

71- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.119.

hakkında sohbet ederken kadınlardan biri, "Ya Resulellah, acaba kadınlar cihadın faziletinden mahrum mu kalacaklar?" diye arzetmesi üzerine Resulullah (s.a.a), "Hayır" buyurdu, "Kadın da cihadın sevabına nail olabilir. Kadın hamile olur. Daha sonra bebeği dünyaya getirir ve sonra da çocuk süttten kesilene kadar ona süt verir. Bütün bu müddet zarfında kadın cihad meydanında savaşıyan bir erkek gibidir. Eğer bu müddet içinde ölecek olursa şehid makamındadır."⁷²

72- Mekarim-ul Ahlak, c. 1, s. 268.

DOĞUMDAN SONRA

Bebek dünyaya gelir gelmez ciğerlerine hava dolar ve nefes alıp vermeye başlar. Yaşamındaki ilk ağlayışı başlar. Çocuğun ilk ağlayışı, ciğerlerine giren hava sonucu meydana gelen sıcaklıktan kaynaklanır. Eğer çocuk nefes almaz ve ağlamazsa genellikle nefes alıp vermesi için ayaklarından tutularak aşağıya doğru sarkılır ve kalçalarına yavaş yavaş vurulur. Daha sonra göbek ipi düğümlenir ve bedenine bağlı olan kısmı biraz yukarısından tentürdiyotlu bir makasla kesilir ve üzerine tentürdiyot dökülerek pansuman yapılır. Daha sonra çocuk ılık su ve sabunla yıkanır ve elbise giydirilir. Dünyaya yeni gelmiş olan bebeğin birkaç saat yiyeceğe ihtiyacı yoktur. Kaynamış suya şeker katılarak az miktarda ağzına damlatılır.

Bebek genellikle uyku halindedir ve her şeyden çok dinlenmeye ihtiyacı vardır. Zira onun yaşadığı ortam ve ondaki iç ve dış durumlar başka bir şekle dönüşmüştür. Önceleri annenin yemeğinden istifade ediyordu. Ama artık kendinin

yeni ve zarif sindirim sistemi çalışmaya başlamış ve bedeni için gerekli besini hazırlamaktadır.

Önceleri anne tarafından teneffüs edilerek hazırlanmış olan oksijenden istifade ediyordu. Ama şimdi kendi teneffüs sistemi çalışmaya başlamış ve oksijen hazırlamakta ve bedendeki zehirleri (karbondioksiti) uzaklaştırmaktadır.

Onun iç durumlarında tam olarak bir takım önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Dış durumu ve ortamının şartları da değişime uğramıştır. Önceleri sabit sıcaklığı 37.5 derece olan rahim ortamında yaşıyordu. Ama artık sabit bir sıcaklığı olmayan bir ortamda yaşamaktadır. Doğum esnasında cisim ve ruhuna çeşitli baskılar gelmiştir; şimdi bunların tamire ihtiyacı vardır. Bebek bu durumda ameliyat odasından yeni çıkmış ve dinlenmeye ihtiyacı olan bir hastaya benzemektedir. Yeni işleyecek zarif bir fabrikadır. Ona ihtiyatla yaklaşmak gerekir. Öyleyse çocuğun iyi bir şekilde dinlenebilmesi, doğum esnasında maruz kaldığı hasarları telafi edebilmesi ve kendi durumunu yeni durum ve şartlara uydurabilmesi için, kendisine yapılabilecek en büyük hizmet, onun için rahat bir ortam hazırlamaktır.

Doktor Celali şöyle yazıyor: Çocuğu devamlı oynatmak, öpmek, yerinden alarak diğerlerine göstermek, güzel göstermek için ikide bir elbiselerini değiştirmek; bütün bunlar kaçınılması gereken ve istenilmeyen tahriklerdir. Çocuk oyuncak değildir. O, gelişebilmek için sakın bir ortama muhtaçtır. Ve onun iç haletindeki huzurunun kaçmasına yol açacak her iş terkedilmelidir. Yüksek sesler, sıkımlar, aşağıya-yukarıya atıp tutmalar, ıslak ve sıkı öpücükler; bütün bunların hepsi onun ruhsal huzurunda ve düzenli gelişme-

sinde etkilidir.⁷³

Anne de iyi bir şekilde dinlenme ve takviye edilmeye muhtaçtır. Dokuz aylık hamilelik döneminde zayıflamıştır. Özellikle doğumun vermiş olduğu sıkıntı, rahatsızlık ve aşırı kan kaybı bedenini iyice yormuştur. Böyle bir zamanda şefkatli kocası, onun iyice dinlenebilmesi için gerekli vesileleri hazırlamalı ve yiyecek yönünden de onu takviye etmelidir. Eğer doktor ve ilaca ihtiyaç hissederse sağlığına kavuşup cisminde ve ruhundaki zaaf ve hasarları onarabilmesi, önceki sağlık ve neşatını elde edebilmesi için ona yardımcı olmalıdır. Böylece sağlıklı bir beden ve neşeli bir ruhla önceki yaşantısına dönerek çocukları ve kocası ile ilgilenebilir. Eğer kocası bu hususta ihmal edecek olursa eşi o şekilde zayıf ve hasta kalacaktır ve bu ihmalkarlığın kötü sonucu kocasının kendisine dönecektir.

73- Revanşınası-i Kudek, s.223.

ANNE SÜTÜ EN İYİ YİYECEK

Anne sütü, çocuk için en iyi, en zengin ve en sağlıklı yiyecek olup bir çok yönden öteki yiyeceklerden üstündür:

1- Anne sütü, besin maddelerinin kemmiyet ve keyfiyeti bakımından çocuğun sindirim sistemine tamamen uygundur. Çünkü çocuk, anne rahmindeki dokuz aylık yaşantısında, annenin sindirim sistemi tarafından hazırlanan bu gıda maddeleri ile besleniyordu ve bu gıda maddelerine alışmıştı. Şimdi bu maddeler süt şeklinde salgılanmaktadır.

2- Anne sütü tabii ve ham olduğu için, ihtiva etmiş olduğu besin maddelerini kaybetmemektedir. Ama inek sütü, kaynatılıp içildiği için ihtiva etmiş olduğu bazı gıda maddelerini kaybeder.

3- Anne sütü, sağlık açısından daha fazla güvenilir olup dışarıdaki mikroplara temas etmediğinden dolayı bozulmaz. Çünkü, anne sütü, annenin göğsünden direkt olarak çocuğun ağzına aktarılmaktadır. Ama diğer sütler, tencere ve ellerle temasta bulunduğu için mikrop kapabilir.

4- Anne sütü, devamlı taze olarak kullanılmaktadır. Oysa öteki sütler, bekletme sonucu bozulabilirler.

5- Anne sütünde katkı maddesi yoktur. Ama öteki sütlerde, su katılması gibi sahtekarlıkların olması mümkündür.

6- Anne sütü, hastalık yaratacak mikroplardan uzak olup çocuğun sağlığı açısından daha emindir. Oysa, öteki sütlerle bazı mikropların karışması ve çocuğu bazı hastalıklara düşürmesi mümkündür. Süt ishali, malta humması ve verem hastalığı diğer sütlerden istifade etme sonucu meydana gelmektedir.

Bütün bunlardan dolayı, anne sütü kesinlikle çocuk açısından en sağlıklı yiyecektir. Anne sütü ile beslenen çocuklar genelde öteki çocuklara nazaran daha sağlıklı olurlar. Hastalıklar karşısındaki dirençleri daha fazladır. Ve ölüm onlar arasında daha azdır.

Ayrıca süt vermenin anne açısından da faydası vardır. Mesela, genellikle adeti geciktirir ve dolayısıyla geç hamile olur.

İslam dini de anne sütünün, çocuğun en iyi yiyeceği ve onun tabii hakkı olduğunu savunmaktadır.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuk açısından, hiç bir süt anne sütünden iyi değildir."⁷⁴

İslam dinine göre anne sütü çok önem taşıdığı için, aneleri bebeklere süt vermeye teşvik etmek amacıyla çok fazla sevaplar vaadedilmiştir.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Allah Teâla, çocuğuna süt veren her kadına, çocuğun emmiş olduğu her defa

74 - Vesail-uş Şiâ, c.15, s.175.

süt karşılığında bir köle azad etme sevabı verir. Süt içme dönemi sona erip çocuğu süttten kesince de Allah'ın büyük meleşî elini onun boş böğrüne bırakarak, "Hayata yeniden başla. Çünkü Allah, senin geçmiş günahlarını affetti" der."⁷⁵

Şiraz Pehlevî Üniversitesinde, Uluslararası Doktorluk Günü'nde düzenlenen bir sempozyumda bulunan bütün uzmanlar yemek ve vitamin maddesi ihtiva eden hiç bir yiyeceğın anne sütünün yerini alamayacağı görüşünü savundular.

Doktor Hanım Simin Vakıfı şöyle diyor: Ne yazık ki çoğu genç anneler batılı anneleri taklit ederek çocuklarını pastörize sütle ve diğeri besin maddeleriyle beslemektedirler; bu ise, çocuğun küçük yaşta doğru beslenme metoduna tamamen ters düşmektedir.

Genç anneler, hiçbir yapay sütün anne sütünün yerini dolduramayacağını bilmeli ve çocuklarını kendileri için hazırlanmış olan tabii ve en iyi yiyecekten mahrum etmemelidirler.⁷⁶

Anne sütü, tabiatın çocuk için hazırladığı yegane yiyecektir. Hiç bir yiyecek onun yerini dolduramaz. Öyleyse, mümkün olduğu kadar çocuğa anne sütü vermeye çalışın ve eğer annenin sütü olmazsa bu büyük noksanlığı, çeşitli yiyeceklerden ve özellikle süt getirici gıda maddelerinden istifade ederek yok edin.⁷⁷

Çocuklarının sağlığına ilgi duyan sorumlu ve bilinçli ka-

75- Vesail-uş Şiâ , c.15, s.175.

76- Behdaşt-ı Cismi ve Revani-i Kudek, s.63.

77- İ'caz-ı Horakiha, s.258.

dınlar, aziz çocuklarını kendi sütleri ile beslemektedirler. Ve onları, Allah'ın kendileri için mukadder kıldığı bu büyük hediyeden mahrum etmemektedirler. Onlar, yüce annelik vazifesinin bilincinde olup sütün, çocuğun cisminde ve ruhundaki tesirinden haberdardır. Bundan dolayı kendi rahatlıklarını çocukların sağlığına feda ederler ve onları can şiresi ile doyururlar. İşte böyle kadınlara "anne" denir; cahil ve çeşitli yersiz bahanelerle göğüslerini kurutan ve masum çocuğu pastörize sütle besleyen bencil annelere değil. Bu bencil kadınların, aziz çocukların selamet ve sağlığı için süt verme zahmetine katlanacak kadar şefkatleri yoktur. Öte yandan, özürsüz olarak çocuklarına süt vermeyi terkederek kadınlar bazı cismi ve ruhi hastalıklara tutulabilirler. (Örneğin göğüs kanseri, çocuklarını emzirmeyen annelerde öteki kadınlara oranla daha çok müşahade edilmektedir.)

Burada, çocuğuna süt veren kadınlara şunu hatırlatmakta yarar var: Annenin beslenme şeklinin sütün niteliğinde tesiri vardır. Süt, annenin yiyeceğinden meydana gelmektedir. Bundan dolayı çocuğa süt veren annenin yemeği değişik ve çeşitli olmalı ve zaman zaman her yemekten yemelidir. Selamet ve sütünün kamil ve yeterli olması için meyve, sebze ve hububat çeşitlerinden zaman zaman istifade etmelidir. Sıvı ve sulu yemekler faydalıdır. İyi ve doğru bir beslenmenin, en pahalı ve en lezzetli yiyeceklerden istifade etmeyi gerektirdiğini zannetmeyin. Aksine, kamil bir beslenme için, hem az masraflı, hem de zengin ve sağlığa uygun olan çeşitli yemekleri içeren bir program hazırlanabilir. Bu hususta yiyecekleri tanıtan kitaplardan istifade edebilirsiniz. "Yemek uzmanları çocuklarına süt veren annelere her çeşit

yemekten zaman zaman az miktarda yemelerini tavsiye ediyorlar. Bilhassa bakla, nohut, fasulye, süt, taze kere, Hindistan cevizi, zeytin, ceviz, badem, tatlı ve sulu meyveler, kavun, karpuz, armut vb.⁷⁸

İslam dini de annenin yiyeceğinin, sütünde tesiri olduğu konusuna dikkat etmiştir. Dolayısıyla, İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğunuza süt vermesi için Yahudi veya Hıristiyan bir kadını seçecek olursanız, onları şarap içmekten ve domuz eti yemekten sakındırın."⁷⁹

Eğer anne hasta olur ve ilaca ihtiyaç duyarsa şunu bilmelidir ki, ilaçların sütünde tesiri olacaktır ve bu, çocuğun selamet ve sağlığına zararlı olabilir. Anne kendi başına, bilinçsiz kimselerin tavsiyesi ile ilaç kullanmamalıdır. Bu konuda doktora müracaat etmeli ve süt verdiğini de hatırlatmalıdır.

78- İ'caz-ı Horakiha, s.251'den 256'ya kadar.

79- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.624.

SÜT YARDIMCISI

Çocuğun asıl yiyeceği annenin sütüdür. Lakin, sadece anne sütü ile beslendiği durumda vitamin ve mineraler yönünden daha zengin olması ve daha iyi gelişebilmesi için her gün çok az miktarda balık yağı ve azıcık meyve ona verin. Ama, çocuk büyüdükçe yemek ihtiyacı da çoğalmaktadır. Bu durumda öteki yemeklerden süt yardımcısı olarak istifade etmek gerekir. Dört aydan ve en fazla altı aydan sonra artık çocuğu başka yemeklere alıştırmak gerekir. Çocuğun yemeği sade, kamil ve sıvı olmalıdır. Her çeşit meyve suları çocuk için faydalıdır.

Sebzeleri pişirerek suyunu çocuğa verebilirsiniz. Kemik çorbası çocuğun gelişmesi için faydalıdır. Çocuğun dişi çıkınca ağır yiyecekler verebilirsiniz. Ona pişmiş patates, kaynamış yumurta, bisküvi, taze peynir, az miktarda ekmek ve kere, pişmiş pirinç, taze meyveler verin. Çocuğun yiyeceği de çeşitli olmalıdır. Ama ona ihtiyacı miktarında yemek vermeye dikkat edin, fazla değil.

ANNE SÜTÜ YASAK

Bir kaç yerde çocuk anne sütünden mahrum edilmiştir:

1- Anne, herhangi bulaşıcı bir hastalığa tutulursa.

2- Anne, eğer kalp hastalıkları gibi tehlikeli bir hastalığa yakalanır ve doktor onu süt vermekten menederse.

3- Anne deli olur veya şuurunu elinden alan sinirsel bir hastalığa yakalanırsa.

4- Şiddetli bir şekilde kan azlığı olan ve süt vermesinin kendisine zararı olan bir anne.

5- Alkollü anneler veya eroin ve morfin alışkanlığı olan anneler. Zira o maddelerdeki zehirler sütün içine girmekte ve çocuğu da zehirlenmektedir.

Annenin süt vermesinin kendisine zararı olduğu veya çocuk zehirlenmeye ve hastalığa maruz kaldığı bu gibi yerlerde çocuk anne sütünden mahrum edilmeli ve başkası vasıtası ile emzirilmelidir. Eğer süt veren bir kadın hamile olursa yavaş yavaş çocuğunu kendi sütünden keserek başkası vasıtası ile onun beslenmesini sağlayabilir.

SÜT VERME PROGRAMI

Bilginler çocuğa süt vermek için iki yöntem önermişlerdir. Bazıları çocuğun beslenmesi için düzenli ve dakik bir program tayin etmek ve çocuğa o program üzere belli aralıklarla süt vermek gerektiği görüşündedirler. Süt verme aralıklarını bazıları üç ve bazıları da dört saat olarak belirlemiş, her üç veya dört saatte bir çocuğa bir defa süt vermesini ve bunların arasında süt vermekten kaçınılmasını tavsiye etmişlerdir.

Bazıları da bu yöntemi benimsememekte ve onun yerine serbest ve kendi kendiliğine meydana gelen bir düzeni önermektedirler. Bunlar diyorlar ki: Çocuk ne zaman acıkır ve süt isterse süt verin.

Bu yöntem, kendinizi belirli saatlerde çocuk aç olmasa bile süt vermeye mecbur etmenizden daha iyidir.

Elbette ikinci öneri çok kolay olması ile birlikte benimsenen ve güzel bir görünümü de vardır.

Çünkü, istek ve sunma programı olup, çocuk acıktığında

süt vermeyi gerektirir, belirli saatlerde değil. Ama bu yöntem de büyük eksiklikleri olduğundan tercih edilmez bir duruma düşmektedir. Bu eksikliklerden bazıları şunlardır:

1- Çocuğun tam olarak ne zaman aç ve ne zaman tok olduğunu ayırtetmek mümkün değildir. Çünkü konuşamadığı için duygularını belirtmez. Çocuk ilk süt içtiğinde açlığını gidermek için olsa bile yavaş yavaş süt içmeye alışır ve emzirmekten lezzet alır. Bu durumda çocuğun duyguları bazen onu tahrik eder ve diğerlerinin atifesini kendisine celbetmek için ağlamaya başlar. Annesi de onu susturmak için emzirmeye başvurur. Çocuk aç olmadığı halde ağlar. Anne de çocuğunun acıktığını zannederek ona süt verir. Bazen aç olduğunda süt içer, bazen de tok olduğunda, düzensiz ve tok karnına yemek büyük insanlar için nasıl zararlı ise şüphesiz sindirim sistemi yeni çalışmaya başlayan çocuk için daha zararlıdır. Düzensiz ve programsız süt vermek çocuğun sindirim sisteminde hasarlar meydana getirebileceği gibi onda hastalıkların oluşması için ortam hazırlar. Öyleyse, çocuğun ne zaman aç olduğunu ayırtetme mümkün olmadığı için programsız besleme yöntemi çocuğun selamet ve sağlığı açısından zararsız olmayacaktır. Çoğu çocuk hastalıkları düzensiz ve fazla yemekten kaynaklanmaktadır.

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Fazla yemek ve yemek üstüne yemekten kaçının. Zira fazla yiyen kimse fazla hasta olur."⁸⁰

2- Hesapsız ve düzensiz bir şekilde süt içen bir çocuk,

80- Mustedrek-ul Vesail, c.3, s.82.

şimdiden düzensizliğe alışır ve gelecekte düzensiz ve disiplinsiz bir kişi olur.

3- Her ağladığında emzirilen çocuk şimdiden ağlama ve feryat etmeye alışır ve gelecekteki yaşantısında hedefine ulaşmak için bağırmayı, ağlamayı ve ondan bundan istekte bulunmayı en iyi vasıta bilecektir. İşlerinde sabır ve tahammülü olmayacaktır. Çok kısa bir zamanda hedefine ulaşmak isteyecektir; hatta ağlamak, yalvarmak ve zillete boyun eğmek zorunda kalsa bile.

4- Böyle bir çocuğun babası, annesi ve ilgilenenleri huzur ve rahatlık göremezler. Zira, çocuk zaman zaman ağlar ve süt ister.

Bundan dolayı ben, birinci yöntemi ikinci yönteme tercih ediyorum ve düzenli bir şekilde beslenmenin çocuğun cismi ve ruhi açıdan gelişmesinde daha faydalı olacağına inanıyorum.

Doktor Celali bu hususta şöyle yazıyor: Eğer uzman bir doktorun önerisiyle çocuğun süt içmesi için düzenli bir program önerilirse bu işe alışma meyli onda meydana gelir. Bu program ile her şeyden önce çocuğun açlık ve tokluk durumu elde edilir. Ayrıca, herkesin günlük yaşantısı kendi alışkanlığının etkisi altında olduğundan, düzenli bir şekilde süt içmek o çocuğun sonraki alışkanlığı için atılmış olan güzel bir temeldir.⁸¹

Russel yazıyor ki: Günümüzde terbiye edilmiş her anne çocuk bakımı konusunda bir takım sade hakikatleri tanımaktadır.

81- Revanşinasi-i Kudek, s.224.

Mesela; çocuğu ne zaman ağlarsa değil, belirli aralıklarla beslemenin ne kadar önemli olduğunu bilmektedir. Bu programa olan bağlılık, çocuğun hazmı için bu yöntemin daha faydalı olduğundan kaynaklanmaktadır...

Ayrıca bu, ahlaki bakımdan terbiye etmede de benimsenen bir yoldur. Çünkü, süt içen çocuklar büyüklerin sandığından daha hilekar ve kandırıcıdırlar. Çocuklar ağlamakla istenilen sonuçlara kavuştuklarını görünce, devamlı bu yöntemden faydalanırlar. Daha sonraları sızlayıp yakınarak onlara şefkat ve muhabbet yerine nefret edildiğini görünce şaşırır, kalpleri kırılır ve dünya gözlerinde soğuk, kuru ve ruhsuz görünür.⁸²

Lakin burada birkaç nükteyi hatırlatmakta yarar var:

1- Bütün çocuklar için ve bütün süt içme dönemlerinde bir yemek programı belirlenemez, çünkü çocuğun sindirim sisteminin ve yemek ihtiyaçlarının durumu her yaşıta aynı değildir.

Çocuk, doğumunun başlangıcından itibaren kırk-elli güne kadar çok küçük bir mide ve sindirim sistemine sahiptir ve azıcık süt ile doluverir. Böyle bir çocuk azıcık süt ile doyar. Ama kısa bir süre sonra acıkır. Bu müddet zarfında ona kısa aralıklarla süt vermek gerekir. Mesela; bir buçuk veya en fazla iki saatlik aralıklarla süt verilmelidir. Ama bu dönem sona erdikten sonra çocuğun gelişimine göre aralıklar fazlalaştırılabilir.

2- Bütün çocuklar cisim ve sindirim sistemi bakımında aynı yapıya sahip değildirler. Bazıları erken ve bazıları da

82- Der Terbiyet, s.78.

geç acıkları. Bunun için onların hepsi için aynı programı öngörmek doğru değildir.

Sorumluluklarının farkında olan ve çocuklarının sağlığına ilgi duyan iş bilir ve tecrübeli anneler çocuklarının özel durumlarını araştırarak ona uygun bir besleme programı düzenleyebilirler ve gerektiğinde çocuğun doktoru ile görüş alış-verişinde bulunabilirler.

3- Çocuğa süt verirken her defasında iyice doyurunuz. Elbette kadınlar, özellikle yeni doğan çocuğun çok çabuk uyuduğunu bilirler. Genellikle süt içtiği esnada doymadığı halde uyuyuverir. Bu durumda, çocuğun annesi iyice doyurmak için onun sırtına yavaş yavaş vurarak uyandırabilir.

4- Çocuğa süt vermek için dakik bir program düzenlediğiniz takdirde o programı tam olarak uygulamaya özen gösteriniz ve tayin edilmiş saatler arasında hiçbir zaman ona süt vermeyin. Ağlayıp sızlasa bile yavaş yavaş yemek programınıza alışması için sabırlı olun ve tahammül edin. O zaman kendi kendiliğine belirli anlarda uyanır ve süt ister. Böylelikle hem çocuk sabırlı, tahammüllü ve düzenli terbiye olur hem de siz huzurlu ve rahat olursunuz.

5- Çocuğun beslenme programını öyle bir şekilde ayarlayın ki bu programa alışması için gece yarısından sabah ezanına kadar ona yemek vermeyin. Böylece hem çocuk sessiz ve rahat uyur, hem de annesi birkaç saat dinlenmiş olur.

6- Her defasında çocuğa süt verdikten sonra göğsünüzün uç kısmını pamukla temizleyin. Bu, hem çocuğun sağlığı açısından faydalıdır hem de memenin parçalanmasını engeller.

7- Çocuk süt içtiği zaman genelde bir miktar hava mide-sine girer ve onun rahatsız olmasına, karnının şişmesine yol açar. Süt verdikten sonra onu kaldırarak yavaş yavaş sırtına vurunuz. Böylece hava dışarı çıkar ve çocuk karın ağrısına tutulmaz.

8- Çocuğa her iki göğsünüzden süt verin. Bu durumda hem sütleri kurumaz ve hem de göğüs ağrısına tutulmazsınız. Kadının biri İmam Sadık'ın (a.s) kendisine şöyle buyurduğunu nakleder: "Çocuğuna bir göğüsten süt verme. Onun için tam bir yiyecek ve içecek olması için iki göğsünden süt ver".⁸³

9- Süt veren anneler yorucu işlerden ve şiddetli sinirlenmelerden kaçınmalıdırlar. Zira şiddetli rahatsızlık ve sinirlenmeler sonucu, sütte çocuğa zarar verecek değişiklikler meydana gelir.

83- Vesail-uş Şiâ, c.15, s. 176.

ANNENİN SÜTÜ OLMAZSA...

Eğer annenin sütü çocuğun ihtiyacı miktarında olmaz ise çocuğu tam olarak süttten mahrum etme hakkına sahip değildir. Aksine, ne kadar sütü varsa vermeli ve boşluğu öteki süt ve yiyeceklerle doldurmalıdır. Ama eğer hiç sütü yok ise (elbette çok nadir rastlanır) veya kusurlu ise anne sütüne benzeyen inek sütü veya kuru süttten istifade etmek istiyorsa aşağıdaki nüktelere dikkat etmesi gerekir.

1- İnek sütü genellikle anne sütünden daha koyu ve ağırdır. Bundan dolayı anne sütüne benzemesi için ona bir miktar kaynatılmış su katılmalıdır. Azıcık da ona şeker ilave edilir.

2- Eğer sütte mikrop varsa ölmesi için 15 dakika kaynatın.

3- Çocuğa verdiğiniz süt fazla sıcak veya fazla soğuk olmasın. Anne sütü sıcaklığında olsun.

4- Çocuğa süt verdikten sonra süttün bozularak çocuğu hasta etmemesi için biberonu sıcak su ile yıkayın.

5- Elinizden geldiği kadar sağlıklı ve taze sütün istifade etmeye çalışın.

Eğer çocuğu beslemede kuru sütün istifade etmek isterseniz bu hususta doktor ile görüşün. Çünkü kuru sütün çeşitli ve değişik kısımları vardır. Her çeşit kuru süt her yaştaki her ocuk için uygun değildir. Bu konuda karar alacak ve sizlere yol gösterecek olan doktordur. Eğer doktor bir çeşit süt kullanmanıza izin verir, ama, çocuğunuzun tabiatına uygun gelmez ise ikinci defa doktora müracaat ederek tavsiyesine uyabilirsiniz.

SÜTTEN KESME

Çocuğa tam olarak iki yıl süt vermek gerekir. İki yıl süt içmek, Allah'ın her çocuğa tanıdığı haktır. Allah Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor: *"Anneler tam iki yıl çocuklarına süt verirler."*⁸⁴

Eğer anne, iki yıl dolmadan çocuğu süttten mahrum etmek isterse, en azı 21 ay süt verme şartı ile yapabilir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "En az süt içme devresi 21 aydır. Eğer bu müddet dolmadan önce çocuğu süttten keserlerse ona zulmetmiş olurlar."⁸⁵

Bu iki yıl zarfında çocuk başka yiyecekleri tanımıştır. Anne yavaş yavaş çocuğun sütünü azaltır ve onun yerine başka yiyecekler verir, süt içme devresi sona erince artık çocuğu süttten keserek başka yiyecekler kullanabilir. İş bilir ve tecrübeli anneler, çocuk için ne çeşit yiyeceği seçmeleri gerektiğini ve ne çeşit yiyeceklerin çocuğun tabiatına uygun

84- Bakara, 233.

85- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.177.

olduğunu daha iyi bilirler.

Elbette çocuğu süttten kesmek o kadar da kolay ve rahat bir iş değildir. Muhakkak bir kaç gün ağlar, sızlar ve bağı-rır; ancak, isteğinden tamamen vazgeçmesi için sabırlı olmak ve tahammül etmek gerekir. Anne, çocuğu süttten kesmek için sütü kötüleyebilir (elbette meşru miktarda) veya göğsünü çirkinleştirebilir, yine, göğsünün uç kısmına acı sürebilir.

Ama sakın onu korkunç şeylerle korkutmayın. Şunu unutmayın ki, çocuğu korkutmak doğru bir iş değildir ve bu iş onun cisminde ve ruhunda, ileride kendini gösterecek çok kötü etkiler bırakır.

KIZ MI ERKEK Mİ?

Kadın, hamile olduğu ilk günden itibaren doğuma kadar devamlı ıstırap ve korku içerisinde olur. Çocuğunun erkek mi, kız mı olacağını bilmez. Dua, yalvarış ve adak adayarak erkek olmasını ister. Arkadaşları onu görünce, yüzünün renginden anlaşılan erkek olacak, derler. Tam aksine, istemeyenleri de, gözlerinden kızın olacağı belli, derler. Kocas da bu hususta eşinden farklı bir durumda değildir. İçinde devamlı oğul sahibi olma arzusunu besler. Bazen de bu konuda konuşur ve iyi-kötü vaadlar verir. Doğum esnasında hazır olanların tek düşündükleri çocuğun kız mı, erkek mi olacağıdır. Eğer kız olursa aniden doğum odasını öldürücü bir sessizlik kapsar, suratlar asılır. Ama eğer erkek olursa doğum odası sevinç sesleri ve maşallahlar ile doluverir. Babaya, erkek çocuğu olduğu müjdesi verildiğinde sevinir. O tarafa, bu tarafa koşar. Tatlı getirin, meyve getirin, doktor, ilaç hazır edin. Çocuğa dikkat edin üşütmesin. Hanıma dikkat edin yerinden kımıldamasın vb. şeyler söyler. Ebe ve

hemşirelere müjdeleri için hediye verir. Ama eğer çocuk kız olursa suratını asar ve bir köşeye çekilip oturur. Kötü şans-tan dolayı inler ve tatsız anlar yaşar. Çaresiz eşine itina etmez. Halini hatırını sormaz ve hatta bazen kavga çıkararak boşanmaktan bahseder.

Topluluğumuzun çoğunluğunu teşkil eden eğitimsiz ve geri kalmış kimseler böyle yanlış fikirlere ve kötü geleneklere sahiptir. Elbette herkes böyle değildir. Kız ile erkek, gözlerinde bir olan aydın kimseler de vardır. Ama bunlar azınlıktadırlar.

Beyefendi! Hanımefendi! Kız ile erkeğin ne farkı var? Acaba kız insanlık bakımından eksik midir? Onun ilerleme liyakati yok mu? Acaba kız, faydalı ve değerli bir insan olamaz mı? Acaba kız senin evladın değil mi? Acaba oğulların anne ve babaya kızıdan fazla ne gibi bir menfaati var? Eğer kızın değeri olmasaydı Allah Teâla, Resulünün neslini Hz. Fatıma'dan (s.a) sürdürmezdi. Eğer kızı iyi terbiye edecek olursan şüphesiz erkekten geri kalmayacaktır. Tarih sayfalarını karıştırın bir. Tarih sayfalarında binlerce erkekten üstün olan kadınlar bulabilirsiniz. Toplumumuzda kök salmış, kadının makamını aşağı düşüren bu yanlış düşünce de ne oluyor böyle? Bilgisizlikten kaynaklayan bu gibi yanlış düşüncelerle savaşın. Kız ile erkek arasında konulan yanlış ayrıcalıkları tümüyle beyninizden çıkarın. Sorumluluğunu bilir ve topluma faydası olan insanlar yetiştirmeyi düşünün. Erkek de faydalı bir insan olabilir kız da. Size, çocuğunuz olduğu müjdesi verildiğinde sağlıklı ve kusursuz olursa, alemlerin rabbinin hediyesi ve vücudunuzun hatırasının, yaşantısının en tehlikeli ve hassas bölümünü geçerek

sağ ve kusursuz olarak dünyaya geldiği için Allah'a şükredin. Peygamber efendimiz (s.a.a) ve İmamlarımız da işte böyle davranırlardı.

"İmam Seccad'a (a.s) bir çocuğu olduğunu haber verdiklerinde kesinlikle onun cinsiyetini sormazdı. Ama onun sağlıklı ve kusursuz olduğunu duyunca Allah'a şükrederdi."⁸⁶

Resul-i Ekrem (s.a.a) ashabı ile oturmuş sohbet ediyordu. O anda biri meclise girerek, Allah size bir kız verdi, dedi. (Resulullah bu habere sevinerek Allah'a şükretti) Sonra üzgünlükleri yüzlerinden okunan ashabına bakarak, itiraz mahiyetinde, "Ne oldu? Allah bana koklayacağım bir gül verdi; onun rızkını da kendisi verecektir, buyurdu."⁸⁷

Kerem sahibi Yüce Allah bu kötü hasleti tenkit ederek Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

*"Onlardan birine kızı olduğu haber verilince yüzü utançtan siyah olur ve gazaplanır. Bu kötü haberden dolayı kendisini halktan gizletir."*⁸⁸

86- Vesail-uş Şiâ, c. 15 s.143.

87- Vesail-uş Şiâ, c. 15, s.102.

88- Nahl , 58-59.

İSİM KOYMA

Baba ve annenin en hassas ve en önemli vazifelerinden biri de çocuğa isim bırakmalarıdır. İsim seçmek küçük ve önemsiz bir mevzu olarak telakki edilmemelidir.

İnsanlar isim ve soyisimler üzerinde hesap gider, ismin iyilik ve güzelliğini insanın kişiliğinin göstergesi bilirler. İyi bir isme ve güzel soyisme sahibi olan herkesin her zaman ve her yerde alını açıktır. Kötü bir isme sahip olan kimse utanç duyar, kötü ismi kendisi için bir noksanlık sayar ve her zaman aşağılık kompleksine kapılır. Bazen de edepsiz kimse-ler tarafından alaya alınır. Bu aşağılık kompleksi ister istemez onun ruhunda kötü tesirler bırakır. Bunun için İslam, iyi isim seçmeyi baba ve annenin vazifesi ve onların ilk iyiliği saymaktadır.

Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuğuna güzel isim seçmek her babanın vazifesidir."⁸⁹

Resul-i Ekrem (s.a.a) yine buyuruyor ki: "Çocuğun, baba üzerinde üç hakkı vardır: 1- Ona iyi bir isim seçmelidir. 2- Okuma-yazmayı öğretmelidir. 3- Eş bulmalıdır."⁹⁰

89- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.618.

90- Bihar-ul Envar, c.104, s.92.

İmam Musa Kâzım (a.s) şöyle buyuruyor: "Babanın, evladına yapabileceği ilk iyilik ona güzel bir isim seçmesidir."⁹¹

Öte yandan isim seçmenin toplumsal yönden de çok büyük tesiri vardır. Baba ve annenin hedef, fikir ve arzularını gösteren, onları ve çocuklarını çeşitli cemiyet ve maksatlara bağlayan, "isim bırakma"dır.

Bilinçli bir baba ile annenin isim bırakmalarından, onların fikir ve hedeflerini anlamak mümkündür. Baba ve anne eğer bir şaire karşı sempati duyuyorsa varsa çocukları için onun ismini seçerler. Eğer bilime ilgi duyuyorsa bilginlerin isimlerini seçerler ve eğer dindar iseler peygamberlerin, imamların ve din önderlerinin isimlerini seçerler.

Eğer din yolundaki fedakarlık ve zalimler karşısında mücadele etmeye ilgileri olursa Hüseyin, Ebulfazl, Abbas, Ali, Muhammed, Hasan, Ebuzer, Ammar, Hamza, Cafer, Said gibi fedakar şahsiyetlerin isimlerini seçerler.

Eğer spora ilgi duyuyorsa çocuklarına tanınmış kahramanların isimlerini bırakırlar. Eğer herhangi bir şarkıcıyı severlerse onun ismini çocuklarına bırakırlar. Eğer zorbalık ve zulme karşı sempatileri varsa İskender, Cengiz, Timur ve bu gibi zalimlerin isimlerini çocuklarına bırakırlar. Her baba ve anne, seçtiği isimle kendisini ve çocuğunu sevdiği bir gruba bağlamaktadır. Bu isimsel bağlılıklar toplumsal görüşlerde tesir bıraktığı gibi genellikle isim sahibinin de düşünce tarzında tesirsiz olmayacaktır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "İyi isimler seçin, zi-

91- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.122.

ra kıyamet günü size o isimlerle hitap edilecek ve "Ey falanın oğlu falan; kalk da hidayet bulduğun nura doğru git ve ey falanın oğlu falan; seni hidayet edecek nurun olmadığı halde kalk" denecek."⁹²

Biri, İmam Sadık'a (a.s), "Biz kendimiz için sizin ve babalarınızın isimlerini seçiyoruz. Acaba bu amelin bize bir faydası var mıdır?" diye arzetmesi üzerine İmam: "Allah'a andolsun ki evet. Acaba din iyilere dostluk ve kötülere düşmanlıktan başka bir şey midir?" buyurdu.⁹³

Görüş akımlarını yaymak, ve bazı şahsiyetleri anmak için her fırsattan istifade ettikleri ve hatta şehir, cadde ve meydanlara onların ismini bıraktıkları bir dünyada sorumluluğunun bilincinde olan bir Müslüman, dinini yaymak için hiç bir fırsattan, hatta isim bırakmaktan bile gafil ol-maz. Evet; Hasan, Hüseyin, Ebulfazl, Aliekber, Hür, Kasım, Hamza, Cafer, Ebuzer ve Ammar gibi isimleri seçmek ve yaygınlaştırmak vasıtasıyla İslam'ın mücahit ve fedakar yiğitlerinin kahramanlık hatıralarını kalplerde yaşatmak, fedakarlık ve zulme baş kaldırma özelliğini topluma yerleştirmek mümkündür. İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed gibi Allah'ın büyük peygamberlerinin isimlerini seçmek vasıtası ile insan, Allah'a tapan topluluklara ve ilahi kanunlara bağlılığını ilan edebilir. Şia mektebinin, Ebuzer, Meysem ve Ammar ve hakiki Şiiliğin birer örneği olan bunlar gibi yüzlerce fedakar ve mücadeleci yiğitlerinin isimlerini yaşatmak ve yaymak vasıtasıyla Şiilik halka öğretilir. İslam'ın büyük bilim adamlarının isimlerini seçmek vasıtası ile ilim ve

92- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.123.

93- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.618.

bilgi makamı kutsanmış olur ve yaygınlaşabilir.

Bilinçli bir Müslüman hiçbir zaman çocuğu için zalimlerden veya İslam düşmanlarından birinin ismini evladına isim olarak seçmeye hazır olmaz. O, bu isimi bırakmanın bir nevi zulmü yaymak olduğunu bilir.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor: "Şeytan, birinin Muhammed ismi ile çağırıldığını duyunca rahatsızlıktan erimiş alüminyum gibi erir ve bir kişinin, İslam düşmanlarından birinin ismiyle çağırıldığını duyunca mutluluktan coşar."⁹⁴

Resulullah (s.a.a) buyurur ki: "Dört oğlu olup da onlardan hiç birine benim ismini bırakmayan kimse, bana zulüm etmiştir."⁹⁵

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır: "En iyi ve üstün isimler peygamberlerin isimleridir."⁹⁶

Resulullah (s.a.a) isim bırakma konusuna o kadar önem veriyordu ki eğer ashabından veya şehirlerden birinin ismini beğenmeseydi hemen onu değiştirirdi. Nitekim, Abdüşşems (güneşin kulu) ismini Abdulvehhab'a çevirdi. Ve Abduluzza'yı (putun kulu) Abdullah'a çevirdi. Abdul-haris'i (Haris'in kulu) Abdurrahman'a ve Abdulkâbe'yi (Kâbe'nin kulu) Abdullah'a çevirdi.

94- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.126.

95-Vesail-uş Şiâ, c.15, s.126.

96- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.124.

TEMİZLİK VE SAĞLIK

Yeni doğan bebeğin, üşütme ve çok şiddetli sıcaktan terleyerek rahatsız olmaması için elbisesini mevsimlere göre ve hava durumuna uygun bir şekilde ayarlamak gerekir. Pamuklu kumaşlardan hazırlanmış yumuşak ve sade elbiseler çocuğun sağlığı ve rahatlığı açısından çok iyidir. Çocuğun rahatını kaçıran çok dar elbiseler iyi olmayıp onları değiştirme esnasında hem annesi rahatsız olur hem de çocuk. Halk arasında genellikle çocuğu kundaklamak ve elini-ayağını sıkıca bağlamak yaygındır. Kundak yapmanın iyi bir iş olmadığı ve çocuğun cismine ve ruhuna zararlı olduğu düşünülmektedir. Bu insanî olmayan hareketle o güçsüz varlıktan serbestliği alınmaktadır. Rahat bir şekilde elini, ayağını oynatmasına izin verilmiyor; böylece bu amel ile çocuğun hareket etmesine ve tabii bir şekilde gelişmesine engel olunuyor.

Batılı yazarlardan biri şöyle yazıyor: Çocuk anne rahminden çıkar çıkmaz özgürlüğün lezzetini tatmak ve elini-

ayağını oynatmak istediği bir anda aniden onun elini-ayağını yeni bir bağla bağlıyorlar. Önce onu kundaklıyor, el ve ayağı uzatılmış bir vaziyette yere yatırıyorlar ve bedenine o kadar parça ve elbise sarıyorlar ki çocuk hareket bile edemiyor... Böylece çocuğun zamanla fazlalaşan ruhi gelişmesi bu dış etken tarafından durdurulur. Çünkü, gelişebilmek ve bedenin terbiyesi için gerekli olan hareketi temin edemiyor...

Bu vahşi bakıcılığın yaygın olmadığı ülkelerin erkekleri güçlü, uzun boylu olurlar ve birbirine uyumlu organlara sahiptirler. Tam aksine, çocukların kundaklandığı yerlerde, erkekler kambur, aksayan, eğri-büğrü, içi içine geçmiş ve olağan dışı niteliklere sahiptirler... Acaba böyle bir terbiyenin ve bu vahşi amellerin onların ahlaki ve tabii durumlarında olumsuz tesirler bırakmayacağını mı zannediyorsunuz? Onların ilk hissettikleri şey acı ve işkencedir. Çünkü, yapmak istediği her hareketin karşısında engelden başka bir şey görmemektedir. Zor işlere mahkum olan bir tutsaktan daha bedbahttırlar. Faydasız telaş ederler, sinirlenirler, bağırıp gürültü koparırlar... Eğer sizin de elinizi ve ayağınızı bağlamış olsalardı, siz daha fazla bağırırdınız.⁹⁷

Çocuk da bir insandır, onun da his ve şuuru vardır, özgürlük ve rahatlık ister. Kundak ve özgürlüğünü kaybetmek onun için bir işkencedir. Ama kendisini savunamıyor. Tepkisi sadece ağlamak, bağırmak ve feryat etmektir. Bundan başka da bir çaresi yoktur.

Bu sıkıntı ve rahatsızlıklar yavaş yavaş çocuğun sinirle-

97- Emil, s.38 - 40.

rinde ve beyinde olumsuz etkiler bırakarak onu öfkeli ve sinirli bir insan olmasına sebep olur.

Çocuğun elbiselerini pak ve temiz tutun. Her defasında idrardan sonra çocuğun bezini değiştirin, bacaklarını yıkayın ve pişme ve yaralanmayı önlemek için zeytin yağı ile yağlayın.

Ara sıra çocuğa duş aldırın ve iyice yıkayın. Böylece çocuğun sağlık ve selametliğine yardımcı olur ve çoğu çocuk hastalıklarını önleyebilirsiniz. Ayrıca, düzenli ve temiz bir çocuğunuz olur, insanların gözünde hoş görünür ve herkes tarafından sevilir.

Peygamber efendimiz (s.a.a) şöyle buyuruyor: "İslam, temizlik dinidir. Siz de temiz olun. Zira sadece temiz kim-seler cennete girer."⁹⁸

Resulullah (s.a.a) yine şöyle buyuruyor: "Çocukları yağ ve kirden temizleyin. Çünkü, şeytan onu koklamaktadır. Böylece çocuk uykuda korkar, huysuzlaşır ve melekler rahatsız olur."⁹⁹

Erkek çocukları sünnet etmek İslam'ın sünnet ve farzlarından biridir. Çocuğun sağlık ve selametliği için de çok faydalıdır. Sünnet etmek vasıtasıyla haşefeyle fazla olan deri arasında irin ve kir oluşması ve rahatsız edici mikropların meydana gelmesi önlenabilir. Sünneti, çocuk buluğa erene kadar geciktirmek caizdir. Ama doğumun ilk günlerinde yapılması daha iyidir.

İslam, çocuk yedi günlük olunca sünnet etme emrini

98- Mecma-uz Zevaid, c. 5, s.132.

99- Bihar-ul Envar c. 104, s.95.

vermektedir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuklarınızı yedinci gününde sünnetleyin. Bu, onlar için daha iyi ve daha temizdir ve onların gelişme ve terbiyelerine hız kazandırır. Şüphesiz, yeryüzü sünnetsiz insanın idrarından rahatsız olur."¹⁰⁰

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki: "Yeni doğan çocuğu, temiz olması ve gelişip ilerlemesi için yedi günlük olduğunda sünnetleyin".¹⁰¹

Çocuğun başını tıraş etmek de vurgulanmış olan müstahap amellerdendir. İslam, çocuğun doğumunun yedinci gününde başını tıraş etmeyi ve o saç ağırlığında altın ve gümüş sadaka vermeyi tavsiye etmiştir. Aynı günde onun için bir koyun kurban etmeyi ve etini fakirler arasında bölüştürmeyi veya fakirleri davet ederek o eti onlara yedirmeyi önermiştir. Bu şekilde sadaka vermek çok iyi olup çocuğun canını korur ve belaları defetmede etkili olur.

Yeni doğan bebek çok zarif ve güçsüz olup baba ve annenin koruma ve bakımına muhtaçtır. İnsanın sağlıklı veya hasta olmasının temeli çocuklukta atılır. Bu işin sorumluluğu baba ve annelerin üzerine yüklenmiştir. Onun dünyaya gelmesine sebep olan baba ve anne onu muhafaza etmek ve onun sağlıklı bir insan olması için gerekli çabayı sarfetmekle de görevlidirler. Eğer baba ve annenin tembelliği ve gafleti sonucu çocuğun cisminde ve ruhuna bir zarar gelecek olursa, onlar, sorguya çekilecek ve cezalandırılacaktır.

100- Vesail-uş Şiâ, c. 15 s. 161.

101- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.165.

caklardır. Yeni doğan yavrucağız onlarca hastalıkla karşı karşıyadır; bu hastalıkların çoğu etkisiz hale getirilebilir. Aşı vasıtasıyla çocuk felci, çiçek hastalığı, kızılca, kızamık, difteri, tetanos ve boğmaca gibi hastalıklar önlenabilir. Bu gibi hastalıkların aşısının sağlık kurum ve ocaklarında oluşu ve müracaat edenlere karşılıksız hizmet verilmesi sevindirici bir olaydır. Eğer tembellik ederler de aziz çocukları felç olur veya öteki hastalıklardan birine yakalanarak ölüme maruz kalırsa veya ömür boyu kusurlu ve hasta olursa, Allah katında ve vicdanlarında sorguya tabi tutulacaklardır.

Kısacası; baba ve anne, çocuklarının sağlık ve selametliklerini korumak ve onları kuvvetli, güçlü ve sağlıklı terbiye etmek için gereken çabayı sarfetmekle mükelleftirler.

UYKU VE ÖZGÜRLÜĞÜNE ENGEL OLMAYIN

Dünyaya yeni gelen bebek, birkaç hafta çoğu vakitler uykudadır. Her gün yirmi saat uyuyabilir. Ama yavaş yavaş uykusu azalır. Onun uykuya ve dinlenmeye çok ihtiyacı vardır. Çok ses ve gürültüden rahatsız edilmekten hoşlanmaz; nefret eder. Rahat uyuyabilmek ve rahatsız edilmemek için sakın bir ortamdan hoşlanır. Fazla öpmeler ve başkalarına göstermek için elden ele dolaştırmalar çocuğun huzur ve rahatını kaçıır. Yüksek sesle konuşma, kulağı rahatsız eden radyo ve televizyon müzikleri çocuğun çok zarif olan sinirlerinde tesir eder. Çocuğu, hiç bir sebep olmaksızın uykudan uyandırıp bu tarafa o tarafa götürmek doğru değildir. Bu gibi hareketler onun huzurunu alt-üst eder ve sinirlerinde tesir bırakır. Bu gibi hareketler çok tekrar edildiği takdirde çocuğun sinirli, kötü huylu, heyecanlı ve ıstıraplı olmasına neden olabilir.

Yeni doğan bebek, fazla ses ve gürültüden ve sağa sola

taşınmaktan nefret eder. Ama hareket ettirilmeğe karşı değildir. O, annesinin kucağında veya beşikte sallanmayı sever. Sallanmak onda huzur ve ümit hissi uyandırır. Çünkü, hareket (sallanma), yanında birinin oluşunun ve onunla ilgilenişinin göstergesidir. Hareketsizlik ise yalnızlığını gösterir. Ayrıca, bebek cenin halindeyken annesinin karın beşiğinde hareket halindeydi. Bundan dolayı, çocukluk döneminde de o zamanki durumunun devam etmesini arzular. Çocuk, annenin yumuşak ve latif nağmelerinden huzur ve rahatlık hisseder.

Çocuk, yaşantısının ilk yılında, kaslarını geliştirmek için idman yapar. Rahat bir şekilde hareket etmeyi ve elini, ayaklarını oynatmayı sever. Çocuğun elbisesi yumuşak ve geniş olmalıdır. Kundaklamak ve beze sarmak, onun rahat hareket etmesini engeller ve sinirlerinde olumsuz etki bırakır. Özgürlüğü elinden alınmış bir çocuğun ağlamak ve bağırıp feryat etmekten başka çaresi yoktur. Bu sinirsel rahatsızlıkları, onun öfkeli ve çok sinirli biri olmasına sebep olabilir.

HAYATIN EN HASSAS DÖNEMİ

Hayatın en önemli ve en hassas dönemi çocukluk dönemidir. Herkesin gelecekte sahip olacağı şahsiyet ve karakter bu dönemde şekillenir ve temel kazanır. En ufak bir yanlışlık veya ciddiyetsizlik çocuğun gelecekteki şahsiyetinde telafi edilmez hasarlar meydana getirebilir. Özellikle hayatının ilk üç yılı çok hassas ve değerli bir dönemdir. Belki de halkın hepsi veya çoğunluğu çocuğun süt içme döneminden tamamen gafil dirler ve o dönemin hiç bir değeri olmadığı kanısındadırlar. Derler ki: "Çocuk, özellikle dünyaya yeni gelen bebek hiç bir şeyin farkında değildir, ne konuşabilir, ne de anlayabilir. O kadar acizdir ki, hatta idrar ve dışkısını bile kontrol edemez. O halde onun talim ve terbiyeye kabiliyeti olamaz." Böylece çok hassas olan çocukluk dönemi, tam bir itinasızlıkla geçer.

Halbuki bu, çok büyük bir hatadır. Çocuğun hayatının ilk dönemleri, yaşantısının en hassas ve en değerli dönemlerindendir. Bu çok sade görünen dönemde çocuk şekil ka-

zanır ve onun ahlaki, toplumsal ve dini şahsiyetinin temeli atılır.

Çocuk bu üç yıl zarfında yüzlerce kelime öğrenir ve onların manalarıyla tanışır. İyilik ve kötülük, dostluk ve düşmanlık, muhabbet ve gazap, güzellik ve çirkinlik, küçüklük ve büyüklük, çeşitli renkler ve değişik tatlar ve bunun gibi bir çok şeyleri çok iyi anlar ve idrak eder.

Görme, duyma ve konuşmayı öğrenmiş ve düşünme tarzını elde etmiştir. Emekleme, oturma, yürüme, gülme, ağlama ve onlarca buna benzer işleri öğrenmiştir. Eşyalar ve şahısları tanır. Onlarca yeni alışkanlık kazanmıştır. Bu üç yıl zarfında binlerce iyi veya kötü olay onun hassas ve latif ruhunda tesir bırakarak gelecekteki yolunu tayin etmiştir.

Bütün bunlara rağmen, çok az insan, ömrünün ilk üç yılındaki olaylardan bir şeyler hatırlar. Unutkanlık ve gaflet perdesi onların üzerini kapamıştır. Ama bütün bunlar çocuğun tabiatında etki etmiş ve onun geleceğine yönelik yolunu bir ölçüde açıklığa kavuşturmuştur. Çoğu ruhsal hastalıklar o zamandaki olaylardan kaynaklanmaktadır. Psikologlardan biri şöyle yazıyor: Eğer çocuğun şahsiyeti, hayatının bu ilk yıllarında gerektiği gibi şekillenmezse, kendi sorumlulukları ile karşılaşmaya güç yetiremeyecek ve çeşitli ruhsal düzensizliklerin hücumuna maruz kalacaktır. Bunun içindir ki, genellikle ruhsal rahatsızlıkların temel sebeplerinin, hayatının ilk üç veya dört yılındaki olaylardan kaynaklandığı müşahade edilmektedir... Her zaman bir psikolog, herhangi bir sinir hastasındaki ruhsal sebepleri dikkatle araştırdığında yaklaşık olarak her defasında o hastanın sorunlar karşısında gösterdiği acizliğin, hayatının ilk dönemle-

rindeki bazı olaylardan kaynaklandığını teşhis etmiştir. ¹⁰²

Doktor Celali şöyle yazıyor: Çocuğun toplumsal hareketinin temeli, hayatının ilk yılında atılır ve onun birleşmeye eğilimi olup olmaması da bu dönemde ortaya çıkar.

Öyleyse, sorumluluklarının bilincinde olan baba ve anneler doğumun paha biçilmez ve hassas başlangıç dönemini gözardı edemez ve çocuğun talim ve terbiyesini geciktiremezler. Eğitim ve öğretim doğumdan itibaren başlar. Bilginlerden bazıları şöyle yazıyor: Çocuğun terbiyesi doğumun başlangıcından itibaren başlar. Büyüklerin çocukla olan irtibatları, onların davranış tarzları ve çocuğa karşı ilgileri terbiyenin ilk yoludur. Aynı şekilde çocuğun görmüş olduğu şeyler, duyduğu sesler ve beş duyu organı vasıtasıyla, sinirlerine ve beynine olağan tesirler onun terbiye tarzında etkili olur. Çocuğun gelecekte sahip olacağı ahlak ve alışkanlıklarda rolü olan çoğu bilgi ve tecrübeler, onun hayatının ilk döneminde ortaya çıkar. Büyüklerin, doğumun başlangıcında çocuğa karşı olan davranışlarının onun bilgi ve tecrübesinde önemli etkileri vardır ve bunlar talim ve terbiye faktörleri sayılır. ¹⁰³

Russel yazıyor ki: Ahlaki terbiyeye başlamak için en doğru ve münasip zaman, doğum anıdır. Zira bu dönemde ümitsizliğe kapılmadan işe başlamak mümkündür. Ama eğer terbiye bu dönemden sonra başlarsa bu durumda kötü alışkanlıklarla savaşmak zorunda kalırız. ¹⁰⁴

102- Revanşınası-i Kudek, s. 302.

103- İlm-un Nefs-i Terbevi, c.1, s. 19.

104- Der Terbiye, s. 79.

Hz Ali (a.s), oğlu İmam Hasan'a (a.s) şöyle buyurur: "Çocuğun kalbi bitkisi olmayan bir araziye benzer, ona ne verilirse kabul eder. Bundan dolayı ben, kalbin katılaşmadan ve başka şeylerle meşgul olmadan seni terbiye etmeye başladım."¹⁰⁵

105- Vesail-uş Şiâ c. 15 s.197.

BEBEK VE AHLAKİ EĞİTİMLER

Çocuk, dünyaya geldiği zaman oldukça güçsüz ve aciz bir varlıktır. Bilkuvve akıllı vardır; ama o haliyle hiç bir şeyi idrak edemez, fikir ve düşünceden yoksundur. Göz görür, ama hiç bir şeyi tanıyamaz. Renkleri ve şekilleri ayırtedemez. Uzağı ve yakını, büyüğü ve küçüğü anlayamaz. Sesleri duyar, ama onların mana ve özelliklerini idrak edemez. Öteki duyu organları da aynı durumda. Ama gelişme ve anlama kabiliyetine sahiptir. Zamanla tecrübe kazanır ve bir şeyler anlar. Allah Teâla Kur'an'da şöyle buyuruyor: *"Allah sizleri annelerinizin karnından çıkardığında hiç bir şey bilmiyordunuz. Allah, O'na şükretmeniz için sizlere göz, kulak ve kalp verdi."*¹⁰⁶

Bebeğin bütün işi yemek, yatmak, el ve ayağını oynatmak, ağlamak ve idrar ve dışkısını boşaltmaktan ibarettir. O, bir kaç hafta bunlardan başka bir şey yapamaz. Yeni doğan bir bebeğin ilk yaptığı işler oldukça sade ve az olmasına

106- Nahl, 79.

rağmen, bu işler vasıtasıyla etrafındaki şahıslar ve eşyalar ile irtibat kurar, tecrübe, alışkanlık ve ilim kazanır. Bu irtibat ve tecrübeler sonucu çocuğun ahlaki ve içtimai şahsiyetinin temeli atılır ve belirli bir şekle girer.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "İnsanın vücudunda yerleşmiş olan sırlar, gün geçtikçe açığa çıkar."¹⁰⁷

Çocuk, toplumsal açıdan acizdir ve diğerlerinin yardımı olmaksızın yaşamını sürdüremez. Eğer diğerleri ona bakmaz ve ihtiyaçlarını gidermezlerse helak olur. Yeni doğan bebeğin cismi terbiye ve sağlığı bakıcılarının elinde olduğu gibi onun ahlaki, toplumsal ve hatta dini terbiye ve gelişmesi de onların davranışlarına bağlıdır. Vazifelerinin bilincinde olan baba ve anneler, doğru ve hesaplı davranışları ile, yeni doğan bebeğin ihtiyaçlarını giderebilir, onun cismi ve ruhi terbiyesi için gerekli ortamı oluşturup hassas ve temiz ruhuna güzel ahlak ve alışkanlıklar yerleştirebilirler.

Aynı şekilde, cahil bir bakıcı, hatalı ve yanlış davranışı ile çocuğun pak ve tertemiz ruhunu kötü ahlak ve beğenilmeyen alışkanlıklara maruz bırakır.

Bebek acıkır, yemeğe ihtiyaç duyar ve ihtiyaçlarını giderebilecek daha üstün bir güç ister. Bundan dolayı, yardımına koşarak ihtiyaçlarını gidersinler diye ağlar, bağırır. Eğer çocuğun iç isteklerine iyice dikkat edilir de doğru ve düzenli bir programla, belirli vakitlerde gerekli miktarda ona süt verilirse huzurlu olur ve rahat bir şekilde uyur ve yine acıktığında belirli vakitlerde uyanır. Yine süt içer ve uyur. Böyle şanslı bir çocuğun sınırları ve beyni sakin ve rahat

107- Gurer-ul Hikem , s. 47.

olur. İstırap ve heyecana kapılmaz. Güzel ahlak, sabır, tahammül ve düzenli olmayı alışkanlık eder. Hassas ruhuna, diğerlerine karşı güven ve iyimserlik yerleşir.

Dünyaya gözlerini yeni açan bebek, hiç kimseyi tanıyamadığı ve hiç bir şeyi ayırtedemediği varlığının bu safhasında fitri olarak iki şeye yönelir: Bir taraftan kendi acizliğini ve ihtiyacını iyice hisseder. Öte yandan bütün muhtaçların sığınağı olan büyük ve sonsuz bir güce teveccüh eder. Onun için ağlar ve tanımadığı o üstün güçten yardım ister. Ve o gaybi güç, alemi yaratandır. Çocuk zati zaaf ve güçsüzlüğünden dolayı kendisinin ihtiyaçsız bir güce bağlı ve muhtaç olduğunu hisseder. Eğer, bu bağlılık hissi, huzur vererek iyi bir şekilde doyurulursa, çocuğun kalbinde iman ve ruhi huzurun temeli atılır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocukları ağladıkları için dövmeyin (aksine, ihtiyaçlarını giderin). Zira çocuğun dört aya kadar ağlaması alemlerin rabbinin varlığına ve birliğine şehadettir."¹⁰⁸

Bebek dört aylık olmadan önce henüz içtimai bir varlık olmamıştır. Hiç kimseyi, hatta annesini bile tanımaz. Ve annelerin deyişiyle "gariplik" hissetmez. Sadece bu dört aylık müddet zarfında çocuk sonsuz bir kudrete teveccüh eder.

Ama annenin gafleti, dikkatsizliği ve gerekli önemi göstermeyişinden dolayı doğru ve düzenli bir beslenmeden mahrum olan bir çocuk, bazen yardımına koşulması için ağlamak ve bağırarak zorunda kalır. Böyle bir çocuğun sınırları ve beyni devamlı olarak olumsuz yönde etkilenir ve hu-

108- Bihar-ul Envar, c.104, s.103.

zuru kaçır. Yavaş yavaş öfkeli ve sinirli bir varlık olarak ortaya çıkar. Onda güvensizlik ve ıstırap hissi meydana gelir. Düzensiz ve inatçı bir kişi olur.

BEBEK VE DİNİ EĞİTİM

Bebeğin, kelimelerin manalarını ve cümleleri anlayamadığı ve gördüğü manzara ve şekillerin özelliklerini ayırtedemediği bir gerçektir. Ama ses ve müzikleri duyar ve duyduğu şeyler sinirlerinde ve beyinde tesir bırakır. Aynı şekilde, manzara ve şekilleri görür ve sinirleri onlardan etkilenir. Bundan dolayı, görülen ve duyulan şeylerin yeni doğan bebek üzerinde etkisi olmadığı ve bebeğin onlara karşı tamamen ilgisiz olduğu söylenemez.

Cümlelerin yeni doğan bebek için bir anlamı olmasa da bu cümleler onun hassas ruhunda ve zarif sinirlerinde işlenir.

Çocuk, zamanla o cümleler ile tanışır ve bu tanışma onun geleceğine yönelik etkili olabilir. Bizler hangi kelimeyi daha çok tanırsak, onun anlamını daha iyi idrak ederiz. Tanıdığımız insanların şeklini, tanımadığımız insanların şekline daha çok severiz. Dindar bir muhitte yetişmiş ve yüzlerce defa Kur'an'ın kalpleri cezbeden okunuşunu ve güzel

Allah kelimesini duyan ve gözüyle baba ve annesinin namaz kılışını gören bir çocuk ile fesat ve dinsizliğin hakim olduğu bir ortamda yetişmiş ve kulağı fesat ve fitne verici müziklere ve gözleri iğrenç manzaralara alışmış bir çocuk eşit olamaz. Sorumluluk ve vazifelerinin bilincinde olan baba ve anneler kendi evlatlarını terbiye etmek için hiç bir fırsatı kaçırmazlar. Hatta onları güzel ses ve manzaralarla tanıştırmayı bile ganimet bilirler. Resulullah (s.a.a) da bu nükteyi vurgulamış, kendi izleyicilerine, bebek dünyaya gelir gelmez sağ kulağına ezan ve sol kulağına ikame okumalarını emretmiştir.

Hz. Ali (a.s) şöyle nakleder: "Resulullah, yeni çocuğu olan kimse, şeytanın şerrinden korunması için onun sağ kulağına ezan ve sol kulağına ikame okusun, buyurdu ve bu güzel amelin İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin (a.s) üzerinde uygulanmasını emretti. Ayrıca, Fatiha, Nas ve Felak surelerinin de bebeğin kulağına okunmasını buyurdu."¹⁰⁹

Bazı hadislerde Resulullah'ın (s.a.a) bizzat kendisinin İmam Hasan (a.s) ve İmam Hüseyin'in (a.s) kulağına ezan ve ikame okuduğu geçmiştir.

Evet, Resulullah (s.a.a) çocuğun, ezan, ikame ve Kur'an ayetlerinin anlamlarını idrak edemediğini ama bu kelimelerin bebeğin zarif sinirlerinde bıraktığı derin tesiri de biliyordu. Resulullah (s.a.a), bu cümlelerin bebeğin ruhuna işlendiğinin ve bu cümlelerle tanışmanın etkisiz olmayacağını farkındaydı.

Bununla birlikte, Resulullah'ın (s.a.a) bu kati emriyle

109- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.619.

başka bir hedefi de amaçlamış olması mümkündür. O, baba ve annelere şunu hatırlatmak istiyor: Çocuğun talim ve terbiyesini hafife almanız caiz değildir. Bu maksada ulaşmak için her vesile ve her fırsattan istifade etmek gerekir. Bilinçli bir eğitici, yeni doğan bebeğin kulağına ezan ve ikame okuyarak, gelecekteki kararını açıkça ilan eder ve aziz çocuğunu Allah'a tapanlar grubuna bağlar.

Bu tesirin ortaya çıkması için sadece duyulan şeylere ihtiyaç yoktur. Bilakis, genel olarak şunu söyleyebiliriz: Çocuğun sinirlerinde ve beyninde, duyu organları vasıtası ile etki bırakan her şey onun gelecekteki yaşantısında tesirsiz olmayacaktır. Mesela, iffet ile bağdaşmayan bir ameli gören küçük çocuk, onu teşhis edememesine rağmen ruhu bu kötü amelden etkilenecektir. Bu küçük amel, onun ilerideki sapmasının kaynağı olabilir. Bundan dolayı Resulul-lah (s.a.a) buyuruyor ki:

"Eğer çocuk beşikte bakıyorsa erkek hanımı ile cinsel ilişkide bulunmamalıdır."¹¹⁰

110- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.546.

BAĞLILIK HİSSİ

Yeni doğan bebek, oldukça güçsüz bir varlık olup başkalarının yardımını olmaksızın hayatını sürdüremez ve gelişemez. Başkaları tarafından ihtiyacı giderilmesi gereken muhtaç bir varlıktır. Anne rahminde sıcak ve rahat bir ortamda yaşıyordu. Yiyeceği ve sıcaklığı annesi vasıtası ile sağlanıyordu. O bir köşede uyuyordu ve asla ihtiyaçlarının farkında değildi. Ama dünyaya geldiğinde muhtaç olduğunu hisseder. Belki de onun ilk hissettiği şey soğukluk ve ondan sonra da açlıktır. Isınmak ve yiyecek temin edebilmek için başka birine muhtaç olduğunu ilk defa idrak eder. Varlığının bu safhasında hiç kimseyi tanımaz. Kendi ihtiyacını fitri olarak idrak eder ve ihtiyaçlarını giderecek sonsuz ve tanınmayan bir güce teveccüh eder. Kendisini o sonsuz kudrete bağlı bilir ve ondan, ihtiyaçlarını gidermesini bekler. Çocuk; hayatının başlangıcından itibaren bağlı olduğunu hisseder. Bu his onun yaşantısının bütün safhalarında baki kalacaktır. Acıktığında veya susadığında diğerlerinin dikka-

tini çekmek için ağlar, annesinin göğsüne sokulur ve onun ninnilerinden ve okşamalarından huzur ve rahatlık duyar. Eğer bir yeri ağrır veya bir rahatsızlığı olursa yahut korkar ve tehlike hissederse annesine sığınır.

İşte bu bağıllık ve ihtiyaç hissi daha sonraları psikolojik bir bağıllık olan taklit şeklinde ortaya çıkar. Çocuk, etrafındakilerin ahlak ve davranışını örnek alarak kendi ahlak ve davranışını belirli bir kalıba sokar. İşte bu bağıllık hissi daha sonraları toplu oyunlar, grupsal çalışma ve arkadaş edinme şeklinde kendisini gösterir. Eşini ve evladını sevmek, onlara karşı fedakarlıkta bulunma ve sadık olma da bu histen kaynaklanmaktadır. Topluma, birlikte çalışmaya ve yardımlaşmaya eğilimi de bu histen meydana gelir. Öyleyse, bağıllık hissini küçümsemek doğru değildir. Belki çocuğun ahlaki ve içtimai terbiyesi ve şahsiyetinin oluşumunda çok değerli bir vesiledir.

Eğer bağıllık hissi sahih bir şekilde yönlendirilir ve tatmin edilirse çocuk, rahatlık ve huzur duyar. Güvençli ve iyimser olur. Ümit ve tevekkül hissi kalbinde canlanır. Diğerlerine karşı iyimser olur, toplumsal hayata ve yardımlaşmaya yönelir. İnsanları sever ve onların yardımlarını bekler. Topluma karşı iyimser olunca, onlarla yardımlaşır ve onlar için fedakarlıkta bulunur. Toplumun bireyleri de onun hayırsever biri olduğunu anladıkları zaman ona karşı sevgi beslerler.

Tam aksine; eğer bu his kınanır ve doğru bir şekilde yönlendirilmezse çocuğun toplumsal yaşantısı, Allah'ın, onun için mukadder kıldığı doğru akışından sapacaktır. Psikologlar, korku, ıstırap, güvensizlik, kötümserlik, utangaç-

lık, inziva, durgunluk, heyecan ve hatta intihar ve cinayetlerin çoğunun çocukluk dönemindeki olaylardan kaynaklandığı kanısındadırlar.

Eğer çocuktaki bağıllık hissini iyi bir şekilde doyurmak istiyorsanız devamlı onun için en iyi dayanak olun. Acıktığında yemek verin. Onun rahatı ve huzuru için gereken ortamı hazırlayın.

Eğer bir yeri acır veya bir rahatsızlığı olursa hemen yardımına koşun. Uyku ve yemek programını düzenli bir şekilde ayarlayın. Hiç bir endişesi olmayacağı ve huzur hissedeceği bir ortam hazırlayın.

Bebegi dövmeyin; o hiç kimseyi tanımaz. Sadece ihtiyacı olduğunu hisseder. Tanımadığı bir güce güvenir, ağlayarak ona sığınır ve muhtaç olduğunu bildirir.

Döverek onu ümitsiz ve karamsar etmeyin. İslam Peygamberi (s.a.a) buyuruyor ki: "Çocukları, ağladıkları için dövmeyin. Zira onlar dört aya kadar ağlamak vesilesiyle Allah'ın varlığına ve birliğine şehadet ederler."¹¹¹

Her durumda çocuğun yardımcısı ve dayanağı olun. Eğer bir şey yapmak ister, ama yapamazsa yardımcı olun.

Okşayarak ve sevgi göstererek günlünü rahatlatın. Gereken yerlerde onu koruyun ve ondan yana tavır koyun.

Eğer endişeli ise ve güvensizlik hissediyorsa endişelenmesine yol açan sebepleri gidererek içini rahatlatın.

Hiçbir zaman, "gideceğim ve seni burada yalnız bırakacağım" şekilde onu tehdit etmeyin. Zira bu tehdit, ruhunda kötü etki yaratarak onu mustarip ve perişan edebilir. Çocuk

111- Bihar-ul Envar, c.104, s.103.

baba, anne ve diğlerleri tarafından sevlmek ister. Baba ve annenin onu sevmemesinden endişelenir ve mahzun olur. Devamlı onların sevgi ve muhabbetlerini kazanmak için çaba sarfeder. Bazı baba ve anneler bu vesileden istifade ederek, "filan işi yapmazsan artık seni sevmem" diye çocuğı tehdit ederler. Ama siz, bu metottan yararlanmayın. Çünkü, bu gibi tehditler zamanla çocuğun ruhunda kötü etkiler oluşturarak huzur ve güvenini yok edebilir; yine sinirlerinde zaaf meydana getirerek onu perişan edebilir. Eğer ağlıyor veya bağıırıyorsa sizi üzmemek ve rahatsız etmek istediğı için değildir; aksine, sizin dikkatinizi çekmek, imdadına koşmanız içindir. Sabır ve dirayetle onu rahatsız eden sebepleri bulup rahatsızlığını gidererek huzur bulmasını sağlayın. Eğer tehdit eder veya döverseniz susabilir. Ama nasıl bir suskunluk?! İstırap ve ümitsizlik dolu bir suskunluk. Bu suskunluk çok tehlikeli olup onun geleceğini altüst edebilir.

Çocuk her zaman baba ve annesinin varlığıyla huzur bulur ve kaybetmekten korkar. Hiçbir zaman ona ölümünüzden bahsetmeyin. Çünkü, bu hareket onun endişelenmesine ve korkmasına yol açabilir. Hastalandığınız zaman ölümden bahsetmeyin. Aksine, çocuklarınızı ümitli ve ılımlı yetiştirin. Eğer bir müddet çocukları yalnız bırakmak ve onlardan uzakta yaşamak zorunda kalırsanız daha önce onları bu ayrılığa hazırlayın ve teselli verin; sonra yolculuğa çıkın. Daha sonra onlarla olan irtibatınızı koruyun ve mektup yazarak ümit verin.

Eğer çocuğunuz hastalarsa, perhiz yapması veya ilaç kullanması için onu, ölüm ve iyileşmemekle tehdit etmeyin. Aksine, böyle durumlarda teşvik metodundan yararlanın ve

onu iyileşmeye ümitlendirin. Hatta çok tehlikeli hastalığı olsa bile ıstırap ve sıkıntınızı ondan saklayın. Kısacası; bütün ömrünüz boyu çocuklarınıza karşı öyle bir şekilde davranın ki sizi kendisine en iyi dert ortağı ve en iyi bir dayanak bilsin.

Ama şunu da unutmamak gerekir ki, çocuğu savunma ve ona sevgi göstermek, gereği kadar ve zaruri olan yerlerde olmalıdır. Çocuğun şımarık olmasına yol açmamalı ve onun bağımsızlığını ve kendine olan güvenini yok etmelidir.

Çocuğa, gerçekten aciz ve yardıma muhtaç olduğu yerde yardım etmeli, ama gücü yettiği ve yardıma ihtiyacı olmadığı halde başkalarına hüküm sürmek ve musallat olmak için bağırıp feryat ettiği yerde ona itina etmemek gerekir. Russel şöyle yazıyor: "Eğer çocuk sebepsiz ve hissedilir bir gerekçe olmaksızın ağlıyorsa, onu kendi haline bırakın istediği kadar bağırsın. Eğer başka bir şekilde davranılırsa kısa bir süre içinde, başına buyruk biri olur. Ona itina edilmesi gereken yerlerde de aşırı gitmemek gerekir. Ona karşı yapılacak yardım çerçevesi zaruret ve ihtiyaç miktarına göre ayarlanmalı ve ona karşı sevgi göstermede aşırı gidilmemesi gerekir."¹¹²

112- Der Terbiyet, s.78.

DIŞA YÖNELMENİN BAŞLANGICI

Çocuk, küçük bir insandır. İnsan ise toplumsal bir varlıktır. Yardım ve yardımlaşma olmaksızın hayatını sürdüremez. Diğerlerine teveccüh eder, onlardan istifade eder ve onlara faydası olur. Ama yeni doğan bebek, yaşantısının ilk aylarında hiç kimseyi tanımaz ve teveccüh etmez. Yani, onda toplumsal olmanın belirtileri müşahade edilmez. Dört aylık olduğunda, gitgide onda, toplumsal olmanın belirtileri ortaya çıkar. O andan itibaren dış alem ve etrafındaki varlıklar dikkatini çeker. Gözleri ile annesinin hareketlerini takip eder. Annesinin hareketleri karşısında tepki gösterir. Onun gülümsemesine gülümseyerek cevap verir. Annesinin kaşlarının hareketi ile kaşlarını hareket ettirir. Çocukların oyunlarına hayran kalır. Kendi kendine terennüm eder ve gülümser. Diğerlerinin atifelerini idrak eder. Asık suratlı olmayla gülümseme arasında fark gözetir. Tehdit veya okşama karşısında değişik tepkiler gösterir. Tehdit ve asık suratlılık karşısında kendisini geri çeker. Açık çehre ve

muhabbet karşısında yaklaşmaya çalışır.

Çocuk bu döneme ulaştığında, baba ve anne onda toplumsal olma hislerinin uyandığını dikkate almalı ve onu ailenin resmi bireylerinden biri olarak göz önünde bulundurmalarıdır. Başkalarına dikkat eder ve onların atifelerini bir yere kadar idrak eder. Artık onu şuursuz ve yabancı telakki edemezler ve ona karşı ilgisiz davranamazlar. O, bu dört ay zarfında tecrübeler kazanmış ve bazı şeyleri öğrenmiştir. O artık dışarıya yönelmiş ve toplumsal olmuştur. Bu duygu çok basit ve sade olmasına rağmen yine de çocuğun gelecekteki uzun toplumsal yaşantısı için bir öncüdür. Eğer baba ve anne, çocuktaki bu yeni hissi tanır da mantıklı ve ölçülü bir şekilde onu tamamlamaya çalışırlarsa, toplumsal ve faydalı bir kişi yetiştirebilirler.

Ama eğer bu dışa yönelme hissi etraftakiler vasıtası ile zarar görür ve azarlanırsa, bu, çocuğu yavaş yavaş suskunluğa iter ve onu çok tehlikeli olan içe kapanma vadisine sürükler. Bu, başlı başına felakete yol açan bir sıfattır. Bu sıfat neticesinde, insan bir köşeye çekilir, kibirli olur, toplum ve toplumsal işlerden kaçınır. Başkalarına karşı kötümser olur ve aşağılık kompleksine kapılır. Beraber çalışma ve yardımlaşmadan korkar ve ıstırap çeker.

Bu dönemde baba ve anne için yeni sorumluluklar ortaya çıkar. Çocuğu şuurlu, onların atifelerini idrak eden ve hareketlerinden etkilenen bir varlık hesap etmelidirler. Çocuğu akıllarından çıkarmamalı ve devamlı ona teveccüh etmelidirler. Güler yüz ve açık bir çehreyle çocuğu karşılamalıdır. Onlarla sevgiyle konuşmalıdır. Sıcak öpücükleri ile sevgilerini dile getirmelidirler. Şefkatli bir anne, başını

ve boynunu hareket ettirerek, göz ve kaş işaretleriyle, tatlı gülümsemeler ve muhabbet dolu terennümleri ile çocuktaki "dışa yönelme" hissini güçlendirebilir ve onun dikkatini dış aleme çekebilirler. Güzel ve münasip oyuncaklarla onun dikkatini dış aleme çekmek mümkündür.

Eğer çocuğun istekleri iyi bir şekilde tatmin edilirse huzur ve rahatlık hisseder. Başkalarına karşı iyimser olur. İnsanları hayırsever, şefkatli ve fedakar olarak tanır. Ona iyi davranan ve onun isteklerine yardım edici cevaplar veren topluma karşı iyimser olur ve onlara alışır. Böyle bir bakış, şüphesiz çocuğun cisminde ve ruhunda iyi etkiler bırakır ve onun gelecekteki yaşantısı için sağlam bir temel olur.

Bilinçli bir baba ve anne, çocuğu dövmez. Ona karşı suratını ekşitmez, onun rahatını bozmaz ve bağırılmaz. Zira bu gibi düşüncesiz davranışların, çocuğun ruhunda kötü tesirler bırakacağı, onun temiz atife ve hislerini zedeleyeceğinin ve inciteceğinin bilincindedir. Bu mantıksız davranışlar sonucu çocuk korkak, utangaç, münzevi, kötümser ve kaprisli olur.

Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklarınıza değer verin ve onları iyi terbiye edin ki, Allah (c.c) sizleri affetsin."¹¹³

113- Mekarim-ul Ahlak, s. 255.

MUHABBET

İnsan, muhabbet ve sevgiye susayan bir varlıktır. Sevgi, kalplere hayat verir. Her insan, kendini sever ve başkaları tarafından da sevilmek ister. Sevilme hissi kalbi şenlendirir.

Hiç kimse tarafından sevilmediğini bilen bir şahıs, kendisini, bu kargaşa dolu dünyada yalnız ve kimsesiz sayar. Bunun için devamlı perişan ve solgun olur. Çocuk da küçük bir insan olmakla birlikte büyüklerden daha fazla sevgiye muhtaçtır. Yemeğe ihtiyaç duyduğu gibi muhabbet ve sevmeye de ihtiyaç duyar. Çocuk, dağda mı, sarayda mı yaşadığını bilmez; ama, başkaları tarafından sevilip sevilmediğini çok iyi bilir? Sevildiğini hissederse rahat ve huzur içinde gelişmesini sürdürebilir ve yüce insani sıfatlara ulaşabilir. Sevgi, güzel davranış ve ahlakın köküdür. Sevgi ışıyla çocuğun his ve atifelerini iyi bir şekilde terbiye etmek ve onu yararlı bir insan haline getirmek mümkündür.

Sevgi ve muhabbet gören bir çocuk, şen bir ruha ve esenlik dolu bir kalbe sahip olur. Mahrumiyet hissetmediği

için ters tepkide bulunmaz. İyimser, temiz kalpli ve güven sahibidir. O, normal bir insandır ve ruhi kompleksi yoktur. Hayırsever ve insanları seven biri olarak yetişir. Muhabbetin tatlılığını tattığı için bu hayat suyunu başkalarına ikram etmeye hazırdır. O, kendisine davranıldığı gibi insanlara davranır.

şekfat ve muhabbet dolu bir ortamda yetişen bir ocuk, erginlik dönemindeki korkunç zorluk ve hadiseler karşısında dayanaklı olur, cismi ve ruhi değişimlerle iyi bir şekilde mücadele edebilir. Ev ortamında baba ve annesi tarafından muhabbet görmüş ve bu bakımdan tatmin olan bir kız, gençlik döneminde mahrumiyet ve yalnızlık hissetmediği için gnl eğlendiren bir gencin bir kaç kelime güzel sözü karşısında kendisini kaybederek geleceğini zayı etmez. şekfat ve sevgi merkezinde yetişmiş bir genç, mahrumiyet kompleksine kapılmadığı için, kendisini rahatlatmak amacıyla fesat ve tehlikeli alışkanlıkların bulunduğu ortamlara ihtiyaç hissetmez ve ikiye sığınmaz. Psikolojik açıdan, muhabbetten yeteri kadar faydalanmış olan çocukların genelde bakım evlerindeki çocuklardan daha salim ve daha zeki oldukları kanıtlanmıştır. Gerçi bakım evlerindeki çocukların beslenme ve sağlık durumu daha iyidir.

Ama soğuk ve atifesiz bir ortamda yetişmiş, baba ve anne muhabbetinden yoksun biri, razı ve normal bir insan olmayacaktır. Muhabbet lezzetini tatmamış biri, nasıl onu diğerlerine verebilir? Böyle yoksun bir insandan insanları sevmesi beklenemez. Baba ve anne sevgisinden yoksun veya onların muhabbetinden iyi bir şekilde tatmin olmamış bir ocuk aşağılık, yoksulluk ve mahrumiyet kompleksine ka-

pılır ve her türlü sapmaya hazır olur. Çoğu kızgınlıklar, öfkeler, inatçılıklar, kötümserlikler, zulümler, hassasiyetler, ümitsizlikler, solgunluklar, inzivalar ve uyumsuzluklar muhabbet yoksunluğundan kaynaklanır. Muhabbetten mahrum kalmış biri, hırsızlık yapıp cinayet işleyerek kendini sevmeyen toplumdan intikam almaya kalkışabilir. Hatta yalnızlık ve sevilmemenin acısından kurtulabilmek için intihar bile edebilir. Çoğu hırsız ve caniler bu gibi sevgiden mahrum kimselerdir. Ev, şehir ve diyarından kaçan küçük çocuk ve gençlerin çoğu kaçmalarının sebebini, baba ve anne tarafından sevilmemeleri olarak belirtmişlerdir. Gazete ve dergilere müracaat ederek onların durumlarını okuyup ibret almak mümkündür.

Çocukları koruma kurulunun psikoloji bölümünün müdürü doktor Hasan Ahedi 500 suçlu üzerinde yapmış olduğu bir araştırma sonucu bu fertlerin ilk suçlarını 12 ila 13 yaşlarında işlediklerini ve bunun ailedeki muhabbet azlığı ile ilgili olduğunu göstermiştir...

Çocukları koruma encümeninin sağlık komisyonu müdürü meşhur psikolog ve sosyolog şöyle diyor:

Çoğu ruhi hastalıklar çocukluk dönemlerinden kaynaklanır. En zeki çocukları bile rahatsız eden şey onların atifi beslenmelerinin niteliğidir.¹¹⁴

...Mektubunda şöyle yazıyor: "Küçük kasabalardan birisinde, fakir bir ailede dünyaya geldim. Benim ve kız kardeşlerimin geçimini temin etmek için babam ve annem hayli zorlanıyordu. Bundan dolayı büyükannem beni kendi yanı-

114- Ruzname-i Keyhan, sayı:10042.

na götürdü. Onların durumu bizden çok iyi idi, beni seviyorlardı, bana en güzel elbiseleri alıyor ve ihtiyaçlarımı gideriyorlardı. Ama bu güzel ve rengarenk yaşantı, baba ve anne muhabbetine susamış kalbimi sakinleştiremiyordu. Bir şeyi kaybetmiş gibiydim. Bazen, bir köşeye çekilerek saatlerce ağlıyordum. Üçüncü sınıfa gittiğim sıralarda, babam beni görmeğe geldi ve bana kendi evimize gitmemizi önerdi. Ben büyük bir sevinçle evimize gitmek için hazırlandım ve kaç yıllık sıkıntım bir anda yok oldu. Burada, bütün baba ve annelere şunu tavsiye ediyorum ki; hiç bir zaman ve hiç bir şart altında çocuklarınızı kendinizden uzaklaştırmayın. Şu nükteye dikkat etmeniz gerekir ki, baba ve anneden uzaklık ve onların sevgisinden mahrum olmak çocuklar için çok zor ve zararlıdır ve hiç bir şey onu telafi edemez."

... Mektubunda şöyle yazıyor: "Ben baba ve anne muhabbetinden mahrum idim. Bundan dolayı kompleks sahibi ve kıskanç biriydim. Korkak ve sinirliydim. Okuldan kaçırıyordum, zor ve baskı ile orta birinci sınıfa kadar okudum."

Mukaddes İslam dini terbiye konusuna oldukça önem vermiş ve muhabbet hakkında çok fazla tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeleri hadis kitaplarında bulabilirsiniz. Örnek olarak:

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Allah, kulunu, çocuğuna karşı olan şiddetli muhabbeti vasıtası ile merhame-tine şamil kılacaktır."¹¹⁵

Yüce Allah Hz. Musa'ya şöyle buyurdu: "Çocukları sevmek en üstün amellerdendir. Zira onların yaratılışı, Al-

115- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.98.

lah'a tapma ve O'nun birliğine iman üzerinedir. Eğer çocuklukta ölecek olurlarsa cennete gireceklerdir."¹¹⁶

Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor: "Çocukları sevin ve onlara şefkatli davranın."¹¹⁷

Yine Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki: "Çocuklarımızı çok öpün. Zira her öpücük karşısında, cennetteki dereceniz yücelir."¹¹⁸

Biri, Resulullah'a (s.a.a), "Şimdiye kadar hiçbir çocuğu öpmedim" dedi. O adam gittikten sonra Resulullah ashabına: "Bence, bu adam cehennem ehlidir" buyurdu.¹¹⁹

Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurur: "Çocuklara şefkat ve büyüklere saygı göstermeyen kimse bizden değildir."¹²⁰

Hız. Ali (a.s) vasiyetinde, "Çocuklara sevgi ve büyüklere saygı göster" buyurmuştur.¹²¹

116- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.615.

117- Bihar-ul Envar, c.104, s.92.

118- Bihar-ul Envar, c.104, s.92.

119- Bihar-ul Envar, c.104, s.99.

120- Bihar-ul Envar, c.75, s.137.

121- Bihar-ul Envar, c.75, s.136.

SEVGİ GÖSTERME

Evlat sevgisi, fitri bir duygudur. Çocuğunu kalpten sevmeyen çok az baba ve anne bulunur. Ama, çocuğun isteklerini doyurmak için sadece kalpteki sevgi yeterli değildir.

Çocuk, baba ve annenin davranışlarında etkisini gösteren sevgiye muhtaçtır. Çocuk, hareket ve davranışlarda kendini ortaya koyan sevgiye muhtaçtır. Çocuk, okşanma, öpülme, kucağa alınma, yüzüne gülümsenmeden, hatta baba ve annenin muhabbet dolu sözlerinden sevildiğini hisseder.

Çocuk, hatta bazen babası ve annesi ile oynamak ister ve bunu, sevildiğine dair delil sayar. Onlarda gördüğü öfke, kötü davranış ve asık suratı, sevilmediğine delil sayar. Çocuk, hatta baba ve annenin bakışından ve konuşma tarzından kendisini sevip sevmediklerini anlar.

Bazı baba ve anneler, çocuk küçük olduğu zamanlar ona sevgi gösterirler, ama biraz büyüdü mü yavaş yavaş sevgi göstermeyi azaltırlar. Erginlik ve gençlik çağına ulaştığı zaman da, sevgi göstermeyi tam olarak keserler. Derler ki:

"Artık büyüdü ve sevildiği takdirde şımarık olur. Esasen, büyük insanın sevmeye ihtiyacı yoktur." Ama bu görüş doğru değildir. Zira evlat, ömür boyu sevgiye muhtaçtır. Baba ve anne sevgisi ile mutlu ve onların şefkatsizlikleri ile solgun olur. Özellikle, ruhsal krizlerin baş gösterdiği erginlik ve gençlik dönemlerinde, baba ve annenin merhamet, sevgi ve tesellilerine diğer vakitlerden daha çok ihtiyaç hisseder. Bu sevgi yoksunluğundan dolayı, çoğu gençler intihar eder ve bazıları evinden, şehrinden ve diyarından uzaklaşırlar. Burada, 16 yaşındaki bir kızın hatıra defterine bakmak kötü olmasa gerek. 16 yaşındaki bu sevimli kız hatıra defterinde şöyle yazıyor:

Gerçekten de annemi ve babamı düşündüğüm zaman gülesim geliyor. Gerçi onların durumu gülünç olmamakla birlikte çok da üzücüdür. Annem, kendi dünyasında, temizliği ve "ne bileyim"leri ile meşguldü. Bütün aşk ve ilgisi halam, Zerri ve Hamide hanımla oturup saatlerce konuşmaktı. Onlarla konuşmaya oturduğunda eğer benim veya kardeşlerimin onunla bir işimiz olsaydı canı sıkılır ve sinirlenirdi. Hanımlarla oturup başkalarının dedikodusunu yaptığında veya ayakkabıdan, şapkadan konuştuğu zaman kalbim yuvasız bir kuş gibi derbeder olurdu. Dertlerimi anlatacak ama sonrası küçümsemeyecek, kınamayacak bir dost arzusu taşırdım. Bu arzuyla kalbim, göğsümün duvarını delegecek olurdu. Babam ve annemin işi, birbirleriyle tartışmak, arkadaşları ile oturmak veya evden dışarı çıkmaktan ibaretti. Ben de sabahtan akşama kadar okuldayım ve bazen selam vermek için bile olsa birkaç gün babamı göremiyorum... Edebiyat öğretmenimiz bir psikologdu. Bir ara babamın, kız

çocuğunun hayatındaki rolü hakkında sohbet etti. Sözleri, nasıl kalbime oturdu anlatamam. Hepimizin kalbine oturdu. Doğru söylüyordu. Ben, bugün büyük bir kız görünmeme rağmen her zamankinden daha fazla babama, tecrübeli ve şefkatli bir kişinin yol göstermesine ve bana yardım etmesine muhtaç olduğumu hissediyorum. Doğru söylüyorum; babamın güzel okşamalarına kaç yıl öncesinden daha çok ihtiyacım var. Bazen dizleri üzerine alarak bana masal anlatmasını istiyorum. Kendisiyle herkes ve her şey hakkında konuşmama müsaade etmesini istiyorum. Varlığımın derinliklerinde ona karşı hissettiğim samimiyeti açığa vurmama izin vermesini arzuluyorum...

Ama babam çok sert ve asık suratlı biri. Öyle ki, 16 yaşındaki kızının, onun sıcak şefkatine 6 yaşındaki çocuktan daha çok muhtaç olduğunu aklından bile geçirmiyor. Ona söylemek istediğim sözlerim var. Akıllı bir kişinin iyi bir şekilde anlayacağı dertlerim var. Ama o, sanki yaşantısında bizim hiçbir yerimiz yokmuş gibi benden ve diğer kardeşlerimden uzaklaşıyor. Eğer evde misafir olmazsa ya kitap, gazete okur veya kendisini hastalığa vurarak of-puf eder. Bize hiç ilgi göstermez. Neden şu babalar ailenin yiyecek ve içeceğini temin ettikten sonra, başka vazifeleri olmadığını zannederler? Neden çocukların büyüdüğüce fazla yemeğe ihtiyaçları olduğu gibi, aynı ölçüde fazla ve makul muhabbet ve ilgiye de muhtaç olduklarını anlamak istemezler? Neden babalar ve anneler, 16 yaşındaki kızlarını bazen okşamak veya ona güzel bir söz söylemek yahut onunla, nasihat ve öğüt olmaksızın bir arkadaş gibi konuşmanın babalık ve annelik makamlarını zedeleyeceğini zannederler? Ben,

güzel bir evde iyi bir odam olmasına, iyi bir okula kayıtlı olmama, kılık-kıyafetimin ve maddi durumumun çok iyi olmasına rağmen yoksulum ve hüznle doluyum. Babam, bunların hepsini temin etmek için çok rahat para harcıyor ve bu yolda bir çok zahmete göğüs geriyor. Ama hiç masrafi olmayan ve en az zahmeti olan ilgi ve muhabbetini bizden esirgiyor.¹²²

Çocuğun terbiyesi için, özellikle yaşantısının ilk yıllarında en münasip yer ev ortamıdır. Zira çocuk, o muhitte baba ve annenin sevgi ve ilgisinden daima istifade edebilir. Onun için baba ve annelere, mümkün olduğu kadar çocuklarını yurtlara teslim etmemeleri tavsiye olunur. Çünkü bu yurtlar, çocuğun sağlığı ve beslenmesi açısından iyi olmasına rağmen çocuk için soğuk ve sevgisiz bir ortamdır.

Çocuk yurdu, sevgi ve ilgiye muhtaç bir çocuk için güzel suyu ve havası olan bir zindan ve sürgün yeri gibidir.

Güzel su, hava ve yemek ruhi huzur, sevgi ve muhabbetin yerini veremez. Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Birini sevdiğiniz zaman ona karşı sevginizi açığa vurun. Sevgiyi açığa vurmak, sulh ve sefa oluşturur ve sizleri birbirinize yakınlaştırır."¹²³ Peygamber efendimiz (s.a.a) her sabah çocuklarını ve torunlarını okşardı.¹²⁴

122- İttılaat Gazetesi, sayı:14113, Bihar-ul Envar, c.104, s.92; Hordad ayı, 1352.

123- Mustedrek-ul Vesail, s.2, s.67.

124- Bihar-ul Envar, c.104, s.99.

EMRİNİZİ YÜRÜTMEK İÇİN SEVGİYİ ARAÇ ETMEYİN

Çocuk, anne ve babanın muhabbetine muhtaç olduğu için bazı baba ve anneler onun bu hissinden faydalanarak, sözlerini geçirmek için sevgilerini bir araç olarak kullanırlar. Ona derler ki: "Bu işi böyle yaparsan annen seni sever ve eğer o işi yapacak olursan baban seni sevmez." Elbette, bu yöntemle çocuğa nüfuz etmek ve onun işlerini bir ölçüde kontrol etmek mümkündür. Ama böyle bir programı uygulamak zararsız da değildir. Zira çocuk bu durumda zamanla bütün işlerini baba, anne ve diğerlerinin sevgilerini kazanmak için yapmaya alışır. Yaptığı işlerde kendisinin ve toplumun maslahatını düşünmez. İşlerinin iyi veya kötü olduğunu başkalarının sevip sevmeyişi ile değerlendirir. Halbuki, iyilik ve kötülüğün gerçek ölçüsü, fert ve toplumun hayır ve maslahatı ve Allah'ın rızasını kazanmaktır, halkın isteğini değil.

Öte yandan bütün baba ve anneler çocuğun ve toplumun

gerçek maslahatlarını iyice tespit etme gücüne sahip değildirler. Kendi şahsi menfaatlerini ve rahatlıklarını gerçek menfaatlerden üstün bilen baba ve anneler az değildir. Böyle bir programı uygulamanın neticesinde çocuğun dalkavuk, ikiyüzlü ve hilekar biri olması mümkündür. Çünkü onun hedefi başkalarının sevgilerini kazanmaktır; hatta nifak ve hile ile olsa bile. Bundan dolayı akıllı bir eğitici, çocuğa söz geçirmek için sevgiyi araç edinmez.

TERBİYEYE ENGEL OLMAYAN SEVGİ

Bazı baba ve anneler, çocuklarını haddinden fazla sevdikleri için, onların kötü yönlerini asla görmezler. Bazı zamanlar çocuklarının hatasını görür veya başkalarından duyarlarsa, onları rahatsız etmek istemedikleri için, o yanlışlığı görmezden gelirler ve onu tedavi etmeye çalışmazlar.

Başka çocuklara eziyet eden, insanları zahmete düşüren, başkalarının kapısını, duvarını tahrip eden, camı kıran, küfreden, insanların malına zarar veren ve... edepsiz çocukları görmüşsünüzdür. Ama onların bilinçsiz baba ve anneleri, onları yaptıkları bu çirkin işlerden alıkoymamakla yetinmeyip aptalca gülerek veya onları yersiz yere savunarak bu işlere teşvik ederler adeta. Böyle budala baba ve anneler, yersiz muhabbetleri ile dostluk örtüsü altında çocuklarına karşı en büyük hıyaneti yapmış olurlar ve bu zulüm Allah indinde hesapsız kalmayacaktır.

Çocuğu sevmek, onun terbiyesinden gafil olmanız ve onun istediği her işi yapmasına izin vermeniz manasına

gelmez. Sevgi, terbiye etmek için bir araçtır, terbiyeye mani olmamalıdır. En üstün baba ve anneler, çocuk sevgisini, onun terbiyesinden ayırteden, çocuklarını samimi bir şekilde seven, onların yanlışlıklarını ve beğenilmeyen sıfatlarını gören ve makul bir yöntemle onları ıslah etmeye çaba sarfeden baba ve annelerdir. Çocuk, kötü ve çirkin işleri yapmada özgür olmadığını ve böyle işleri yaptığı takdirde cezalandırılacağını bilmelidir. Devamlı korku ile ümit arasında yaşamalıdır. Baba ve annenin sevgisine güvenmemeli ve kötü işleri karşısında onların sertlik ve öfkelerinden korkmalıdır.

Çocuklarını seven baba ve anneler şunu bilmelidirler ki, çocukları her zaman küçük kalmayacak ve daima onların yanında olmayacaktır. Tam aksine, o, büyüyecektir ve toplumda yaşamak ve insanlarla içiçe olmak zorunda kalacaktır. Eğer yaşama ve davranış kurallarını bilmezse ve başkalarının haklarına saygı göstermezse halk tarafından sevilmeyen biri durumuna düşer ve insanların ilgi ve sevgisini elde edemediği için iyi ve rahat bir yaşantıdan yoksun olur. Halk, baba ve anneniz değildir; dolayısıyla sizin hatalarınızı gözardı etmez.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurur: "Babaların en kötüsü sevgi ve iyilikte haddini aşan kimsedir."¹²⁵

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Kendisine edep yüklenen kimsenin kötülükleri azalır."¹²⁶

İmam Muhammed Bâkır (a.s) buyuruyor ki: "Babam, oğlu ile yürüyen bir adamı gördü. O edepsiz çocuk babası-

125- Tarih-i Yakubi, c.2, s.320.

126- Gurer-ul Hikem, c.2, s.465.

nın koluna yaslanmıştı. Babam Zeynulabidin (a.s) o edepsiz çocuğa o kadar kızdı ki ömrünün sonuna kadar onunla konuşmadı."¹²⁷

127- Bihar-ul Envar, c.74, s.64.

ŞİMARİK ÇOCUK

Çocuğun sevgiye ve sevilmeye muhtaç olduğu bir gerçektir. Ama sevgide aşırı gitmek de iyi değildir. Muhabbet, yemek gibidir. Eğer yeteri miktarda ve yerinde sarfedilirse faydalı olur. Ama eğer gereğinden fazla ve münasip olmayan yerde sarfedilecek olursa faydası olmayacağı gibi çok tehlikeli hasarlar da meydana getirir. Aşırı muhabbet ve sevginin çocuk açısından hiç bir yararı olmadığı gibi büyük bir hıyanettir. Çocuk, baba ve annenin oyuncağı ve eğlenme aracı değildir. O, kendisi ve geleceğı için belirli bir kalıba giren küçük bir insandır. Onun, iyi bir kalıba girmesi ve güzel bir şekilde terbiye edilmesi, baba ve annenin üzerine bırakılmış bir vazifedir. Çocuk, daima küçük kalmayacak, büyüyecek ve toplumda yaşamak zorunda kalacaktır. Yaşam kolay değildir. İniş ve çıkış, başarı ve başarısızlık, zafer ve yenilgi, dert ve musibet, rahatlık ve rahatsızlıklarla doludur. Tecrübeli bir eğitici, sahih ve mantıklı bir şekilde yaşamda meydana gelebilecek olan hadiseleri göz önünde bu-

lundurur ve ona göre kendi çocuğunu terbiye eder. Böyle bir eğiticinin, bu tarzda terbiyesinden geçmiş olan bir çocuk iniş ve çıkışla dolu olan yaşamla mücadele etmeye hazırlıklı olur. Baba ve anne şu nüktenin bilincinde olmalıdır: Muhabbet, çocuğun gelişmesi ve kemale ermesinde nasıl zaruri bir etken ise sevgide aşırı gitmek de bir o kadar kötü neticeler bırakacaktır.

Haddinden fazla sevilen çocuklar şımarık olurlar. Bu çirkin sıfatın çok tehlikeli sonuçları vardır:

1- Çocuk, baba ve annesinin yanında çok aziz olduğunu, onu tapacak kadar sevdiklerini ve onun isteğine uygun bir şekilde davrandıklarını hissedince isteklerinin dairesini genişletmeye başlar. O, ister ve emir verir. Baba ile anne de çocukları üzülmesin diye hiç bir itirazda bulunmaksızın itaat ederler. Gün geçtikçe ondaki istibdat ve hükmetme ruhu fazlalaşır. Öyle ki bir diktatör haline gelir.

Böyle biri, topluma girdiği zaman halktan, kendisini babası ve annesi gibi sevmelerini ve istekleri dairesinden çıkmamalarını bekler. Ama halk ne şımarık bir insanı sever ve ne de onun isteklerine teveccüh ederler. Onun için, böyle bir fert toplumdan soğur. Aşağılık ve yenilgi kompleksine kapılır. Yenilgiye girdiğini hissettiği için inzivaya çekilir. Bir ömür boyu acı çekerek, küskün ve sinirsel rahatsızlıklarla yaşamak veya kendisini bu acılardan kurtarmak için intihar etmekten başka alternatifi olmaz.

Naz ve nimet içinde şımarık terbiye edilmiş olan kimse-ler, ailevi yaşantılarında da gereken başarıyı gösteremezler. Şımarık bir erkek evlendiği zaman, eşinden, kendisine karşı baba ve annesinden görmüş olduğu muhabbeti göstermesini

ve bütün emirlerini uygulamasını bekler. Ama ne yazık ki çoğu kadınlar kocalarının emri ve bencillikleri karşısında tam bir teslimiyet gösteremezler. Bunun için ailevi kargaşa ve çekişmeler başlar. Şımarık bir kız da evlendiğinde, kocasından, kendisine, anne ve babasından görmüş olduğu ilgi-den daha fazla ilgi göstermesini bekler ve isteklerinin kayıtsız-şartsız karşılanmasını ister. Çoğu erkekler de, şımarık ve yüksekte uçan bir kadının bütün isteklerini temin etmekten acizdirler. Onun için küsmeler, tartışmalar ve çekişmeler başlar. Hatta ihtiyarlık anlarında bile şımarıklığını kenara bırakmayan ve çocukça küsme ve barışmalarda bulunan erkek ve kadınlar az görülmemiştir. Bu gibi fertler daima çocuk kalmaya ısrar ederler.

2- Şımarık büyümüş kimseler genellikle zayıf, aciz ve çabuk kırılan bir ruha sahip olurlar. Başkalarına dayanırlar ve kendilerine güvenleri olmaz. Bunun için karşılaştıkları zor hadiseler karşısında geri çekilirler. Önemli işler yapma cesaretini gösteremezler, yaşıntıda meydana gelen sorunların çözümünde, Allah'a ve kendisine itimat edeceğine başkalarının yardımına göz dikerler.

3- Şımarık, naz ve nimet içinde büyümüş kimseler genelde kendini beğenen ve bencil olurlar. Haddinden fazla övülüp medhedildikleri için kendilerini olduğundan daha büyük görürler. Kendi hatalarını görmezler, aksine kendi hatalarını fazilet ve kemal zannederler. İnsanın kendisini beğenmesi, çok büyük ahlaki zaatlardan olup çok tehlikeli bir ruh hastalığıdır.¹²⁸

128- Gurer-ul Hikem, s. 446.

Haz. Ali (a.s) bu konuda şöyle buyuruyor: "En kötü şey, insanın kendisini beğenmesidir."

Yine o hazret buyuruyor ki: "Kendisini beğenen ve kendisinden razı olan bir kimsenin kusur ve zaaf noktaları aşkar olur."¹²⁹

Yalancı ve yapmacık şahsiyetinin insanlar tarafından övülmesini bekler. Onun için sahte ve dalkavuk insanlar, şahsi menfaatlerine ulaşmada ondan istifade ederler. Ama onu tenkit eden gerçekçi insanlardan hoşlanmaz. Kendini beğenmiş insanlar, başkalarının sevgilerini kazanamadıkları gibi daima onların nefretlerine maruz kalırlar.

Haz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Kendisini beğenen ve kendisinden razı olan kimse çok üzüntü ve acı duyar."¹³⁰

4- Haddinden fazla sevgi ve ilgi gören ve istekleri karşısında anne ve babalarını teslim alan çocuklar, zamanla baba ve anne üzerinde tam bir sulta kurarlar. Büyüdükleri zaman da onların üzerine kurmuş oldukları sulta vasıtası ile her fırsattan istifade etmeye çalışırlar. Eğer anne ve baba onların istekleri karşısında mücadele etmek isterlerse maksatlarına ulaşmıyca kadar küser ve kavga ederler. Öyle ki artık onların istekleri karşısında baba ve annenin mücadele etmelerinin bir neticesi olmaz. Anne ve babanın yanında aziz olduklarını hissedince hayatlarının sonuna kadar zorbalık eder ve istediklerini yaptırırlar.

5- Muhabbet ve sevgide aşırılık bazen öyle bir hadde ulaşır ki çocuğu memnun etmek, onun gerçek maslahatına,

129- Gurer-ul Hikem, s. 685.

130- Gurer-ul Hikem, s. 659.

eğitim ve öğretimine tercih edilir. Onun zaafı görölmez veya görmezden gelinir, zaafının tedavi yoluna gidilmez. Memnuniyetinin kazanılması için hiç bir işten, gayri meşru olsa bile çekinilmez. İşte bu davranışlar ile aziz çocuklara karşı en büyük hıyanette bulunulmuş olur. İmam Muhammed Bâkır (a.s) buyuruyor ki: "Babaların en kötüsü, çocuğa iyilik ve sevgide aşırı gidenidir." ¹³¹

Çocuk daima ümit ile korku arasında yaşamalıdır. Gerçekten de babası ve annesi tarafından sevildiğine ve gerektiği zaman onların yardımını alabileceğine inanmalıdır. Öte yandan, yanlış ve kötü bir iş yaptığı takdirde babası ve annesi tarafından cezalandırılacağını da bilmelidir. Doktor Celali şöyle yazıyor: Çocuğu sevmek zaruri bir iştir. Ama baba ve annenin bütün vakitlerini ona ayırması ve daima ona ilgi göstermeleri doğru değildir. ¹³²

Houmo şöyle yazıyor: Çocuk, eğer daima kendisine sevgi ve ilgi gösterilen, bir dediği iki edilmeyen ve hatalı davranışlarının affedildiği bir ortamda yaşar ve gerekli terbiyeyi alamazsa gelecekte sayısız zorluklarla karşılaşır. Çocuk, doğumunun ilk günlerinden itibaren yalnız yaşamadığını, toplumda olduğunu ve isteklerinin başkalarının istekleriyle uyuşması gerektiğini öğrenmelidir. ¹³³

Eğer çocuk hiçbir sebep olmaksızın ağlar veya küser yahut başını duvara vurur ve bu vesile ile baba ve annesine galebe etmek ve keyfi isteklerine ulaşmak isterse ona itina etmeyin. Bırakın, ağlama ve küsmesinin dünyayı yıkmaya-

131- Tarih-i Yakubi, c. 2, s. 320.

132- Revanşınası-i Kudek, s. 461.

133- Revanşınası-i Kudek, s.353.

cağını anlasın. Biraz sabredin kendisi sakinleşecektir.

Eğer çocuğunuz yere düşerse onu kaldırmayınız, okşamayınız yahut yere sövmeyiniz gereksizdir. Bırakın kendisi kalksın. Daha sonra ona bir daha yıkılmaması için dikkatli olmasını nasihat edin. Eğer başı duvara degecek olursa öpmek ve okşamak gerekmez. Ona itina etmeyin, bırakın kendisi sakinleşsin. Sakinleştiği zaman nasihat edin. Çocuğunuz hastalandığı zaman iyileşmesi için gerekli olan ilaç ve yiyeceği temin edin. Onunla ilgilenmekten sakınmayınız. Ama onun hastalığını normal bir olay telakki edin. Günlük işleriniz önceki gibi devam etsin. İşinizi terk ederek aşırı bir üzüntü ile ağlar bir halde onun baş ucunda oturmayınız. İki bir onun ateşli yüzünü öpmeyin. Bütün bu işler çocuğun iyileşmesinde hiçbir etki bırakmaz, ama onu şımarık alıştıırır. Zira o, hastalığının olağanüstü bir olay olduğu için baba ve annesinin yaşantısını alt-üst ettiğini iyice hisseder.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Babam ve annemin iki kızıdan sonra bir oğulları oldu. Annemin, doğumundan sonra yapılan kutlamadaki sevinç ve çığlıklarını unutamıyorum. Babam ve annem onu o kadar şımarttılar ki, daha iki yaşında iken beni ve kız kardeşimi şiddetli bir şekilde vuruyor ve ısıırıyordu. Ama biz kendimizi savunma cüretini gösteremezdik. Her isteğini hemen yerine getiriyorlardı. Çocukları incitirdi. Okula gitmesi için çok ısrar ediyorlardı. Ama o, sorumluluk altına girmiyor ve ödevlerini yapmıyordu. Öğretmenin sözünü kulak ardı ediyordu. Onun için okulu bıraktı ve kendisini yetiştiremedi. Şimdi büyümüş. Ama ne yazık ki okur-yazarı yok. İnzivaya çekilmiş, az konuşur ve kendisinden razı bir hali var. Hiç bir sorumluluğu kabul et-

mez. Hiç bir sebep olmaksızın herkesten küser. Kız kardeşlerini sevmez. Sonu ne olacak bilmem. Evet, zavallı kardeşim, baba ve annesinin yanlış terbiyelerinin ve aşırı muhabbetlerinin kurbanı oldu.

PARMAK EMME

Çocuğun normal alışkanlıklarından biri de parmağını emmesidir. Çocuklar genellikle doğumdan 3 veya 4 ay sonra parmaklarını emmeye başlarlar ve bu, bir alışkanlık haline gelir, bir müddet devam eder. Çocuğun bu işe eğiliminin tabii sebebi ve asıl nedenini şu şekilde izah edebiliriz: Çocuk, hayatının ilk aylarında sütle beslenir ve onu emerek elde eder. Ne zaman acıkacak olur ve rahatsızlık hissederse, annesinin göğsünü veya emzik emerek açlığını giderir. 3-4 aylık müddet zarfında daimi bir şekilde gerçekleşen bu beslenme şekli sonucu onda bir tecrübe oluşur. O, bu tecrübesine dayanarak, emme ile açlık ve rahatsızlığını giderebileceğini ve huzur bulabileceğini anlar. Yavaş yavaş parmağını emmeye alışır ve bu iş onun için büyük bir lezzet haline gelir. Çocuğun toplumsal hislerinin bir ölçüde uyandığı ve dış dünyaya karşı ilgisinin arttığı bu dönemde, bu lezzetli işi elinden geldiği kadar daha çok yapmaya çalışır. Öte yandan bu lezzetli iş için çocuğun ulaşabileceği en güzel ve en ko-

lay şey parmağıdır. Onun için, parmağını emer ve zamanla bu iş, alışkanlık niteliği kazanır. Öyle ki, çocuk her fırsatta ve her türlü rahatsızlık hissettiğinde bu lezzetli eğlenceden istifade eder. Çoğu baba ve anneler, parmak emmenin çok çirkin bir alışkanlık olduğu kanaatindedirler. Dolayısıyla, böyle bir durumla karşılaştıklarında tedirgin olurlar ve bu işi terk ettirmek için çare ararlar. Burada bir nütkeye değinmekte yarar var: Bazı diş doktorları bu işi zararlı bir alışkanlık telakki ederek, parmak emmenin, ağız ve dişlerin normal düzenini bozduğunu ileri sürerken, bunların karşısında, çoğu diş doktorları ve psikologlar parmak emmenin hiç bir zararı olmadığını açıklamışlardır.

Bilim adamlarından biri şöyle yazıyor: Psikologlar ve çocuk uzmanları bu işin hiçbir zararı olmadığı kanısındadırlar. Özellikle bu alışkanlık daimi dişler çıkmadan önce sona erdiği takdirde (genellikle de öyledir) çocuk açısından hiçbir zararı olmadığını savunmaktadırlar.¹³⁴

Elbette bazen bu alışkanlığın, çocuğun sağlığına zararı dokunabilir. Zira çocuğun eli genellikle kirli olur. Kirli parmağı emmek de zararsız değildir. Çoğu baba ve anneler bu alışkanlıktan hoşlanmazlar ve utanç duyarlar.

Her halukarda, bu konu o kadar da önemli değildir. Bu alışkanlık 4-5 yaşına kadar kendiliğinden yahut baba ve annenin yardımı ile terkedilir. Ama eğer baba ve anne bu alışkanlıktan hoşlanmıyorlarsa, bu olayın meydana gelmesine engel olmalıdırlar. Çünkü, bir alışkanlığın meydana gelme-

134- Revanşinasi-i Kudek, Reftar-ı Kudekan, ez Tevvellüd ta Deh Salegi, s.172.

sine engel olmak o alışkanlığı terk ettirmekten daha kolaydır.

Çocuk, parmağını emmeye temayül eder etmez bunun asıl sebebini keşfetmelidirler. Eğer doymuyor ise ona fazla süt verebilirler. Eğer çabuk acıkıyor ise iki yemek arası ona sade bir şeyler (su ve bisküvi gibi) verebilirler. Eğer parmak emmeye karşı gösterdiği eğilim yalnızlık hissettiğinden ileri gelirse, onunla biraz daha fazla ilgilenilir ve sevgi gösterebilirler. Bu gibi şeyler, bu alışkanlığın meydana gelmemesinde etkilidir. Eğer sebebi keşfedilir ve giderilirse çocukta böyle bir alışkanlık görülmez. Ama eğer bu iş çocukta bir alışkanlık haline gelirse terk ettirmek oldukça güçtür. Eğer onun için münasip oyuncaklar temin edilir veya oynayacak bir arkadaş bulunursa zamanla bu alışkanlığı terk edebilir.

Belki de bu alışkanlığı terk ettirmenin en güzel yolu emziktir. Ama bunun da kötü yanı şu ki, bu durumda çocuk emziğe alışkanlık kazanır. Eğer bu gibi işler vasıtası ile çocuğun bu alışkanlığını giderebilerseniz çok iyi olur. Ama eğer başarılı olmazsanız sakın sert ve tehlikeli işlere (elini bağlamak, vurmak, tehdit etmek vb. gibi) başvurmayın. Çünkü, bu gibi tehlikeli işlerin hiçbir faydası olmadığı gibi çocuğun ruhunda kötü etkiler bırakır. En iyisi sabredin ve münasip bir zamanın gelmesini bekleyin. Genellikle 4-5 yaşlarına kadar bu alışkanlık kendiliğinden terk edilir.

KORKU

Korku, herkeste az-çok bulunan genel bir Sıfattır. Korku, insanın korunması için bir ölçüde gereklidir. Başlı başına kötü bir sıfat değildir. Hiç korkusu olmayan biri normal bir insan değildir; aksine kusurludur. İnsanın tehlikeli olaylardan kaçması ve canını ölümden kurtarmasına sebep olan şey korkudur. Bundan dolayı korku, Allah'ın insanoğlunun vücudunda emanet bıraktığı büyük nimetlerdendir. Bu nimetin bir çok maslahat ve hikmetleri vardır. Ama bu nimet de öteki nimetler gibi doğru bir şekilde kullanıldığı takdirde faydalı olur. Kullanılması gerekmeyen yerde kullanıldığı takdirde faydalı olmayacağı gibi insan için kötü sonuçlar da doğurabilir.

Korkuyu iki kısma ayırabiliriz:

1- Hayali, yersiz ve mantıksız korku. 2- Mantıklı, doğru ve gerekli olan korku.

1- Mantık dışı korkular çok fazladır. Cinden, canavardan, karanlıktan, kedi, fare, hamamböceği ve kurbağa gibi

zararsız hayvanlardan korkmak; hırsızdan, ölü ve mezarlıktan, doktor ve iğneden korkmak, tren ve yıldırım sesinden, yalnızlıktan, sınavdan, hastalıktan, ölümden vb. gibi şeylerden korkmak yersiz ve mantık dışı olan korkulardandır. Bu gibi korkuları gözardı etmek doğru değildir. Zira çocuğu azaplandırıran ve zahmete düşüren korkular, bu gibi korkulardır. Bu korku nedeniyle çocuk rahat uyumaktan bile mahrum olur. Korkunç rüyalar görür, dehşetle uykudan uyanır. Yersiz korku ve heyecan ruhi bir hastalık olup çocuğun gelecekteki yaşantısında da kötü tesirler bırakır. Korkak bir kimse, önemli işlere atılma cüretini gösteremez. Daima ıstırap ve kaygı içinde olur. Utangaç, perişan ve solgundur. Toplumdan kaçır ve kendi içine kapanır. Ruhsal hastalıkların çoğu, bu yersiz korkulardan ileri gelmektedir.

Hız. Ali (a.s) "Korku, afetlerden biridir." buyuruyor.¹³⁵

Öyleyse iyi bir eğitici, bu konuyu hafife alamaz. Her zaman, çocuğun yersiz yere korkmasına engel olur. Burada bir kaç nükteyi eğitimcilerle hatırlatmakta yarar var:

1- Korkunun meydana gelmesine engel olmak, meydana geldikten sonra terk ettirmekten daha kolaydır. Elinizden geldiği kadar korkuyu meydana getirebilecek etkenlerin oluşmaması için çaba sarfedin. Psikologlar, tren ve yıldırım sesi gibi şiddetli seslerin ve çocuğun başı üzerinde bağırmanın, ondaki ilk korkunun meydana gelmesine sebep olabileceği kanaatindeler. Elinizden geldiği kadar çocuklarınızın bu gibi olaylara maruz kalmamalarına özen gösterin. Çocuğun başı üzerinde, hatta yeni dünyaya geldiği zaman

135- Gurer-ul Hikem, s.8.

bile bağırmanın. Ona, öfkeli ve tehdit edici bir şekilde bakmayın.

2- Korku, bulaşıcı bir hastalık gibidir. Çocuk, zatı itibari ile korkak değildir. Çocuğun babası, annesi ve onunla ilgilenen kimseler korkak olurlarsa çocuk da korkak olur. Eğer çocuklarınızın korkak olmamasını istiyorsanız ilk önce kendi korkunuzu yenmeli, mantık dışı ve korkulmaması gereken olaylar karşısında kendinizi kontrol etmelisiniz.

3- Polisiye ve cinayet filmlerini ve bazı televizyon programlarını izlemek, radyodan bazı öyküleri dinlemek, tahrik edici hikaye ve romanları okumak veya dinlemek, hatta gazete ve dergilerde yayınlanan bazı olayları okumak vb. çocuğun çok hassas ve zarif olan sinirlerinde tesir bırakır. Onda ıstırap, kaygı ve korku meydana getirir. Elinizden geldiği kadar çocuğunuzu bu gibi hadiselerden uzak tutmaya çalışın. Hiçbir zaman cin vb. şeylerden ona söz etmeyin. Eğer başkalarından bu konuda bir şeyler işitmişlerseniz, onlara cinin insan gibi bir yaratık olduğunu, yaşadığını, insana hiçbir zararı olmadığını ve ondan korkmanın yersiz olduğunu anlatın.

4- Çocuğun terbiyesinde, kesinlikle tehdide başvurmayın. Çocukları dev, canavar vb. hayal gücünün oluşturduğu şeyler ile korkutmayın. Bu gibi korkuların çocukta geçici ve kısa bir müddet için tesir ettiği müşahade edilse bile, kesinlikle onun üzerinde kalıcı ve kötü etkiler bırakacak ve zararı yararından fazla olacaktır. Bu davranışınız ile çocuğun korkak olmasına sebep olursunuz. Çocukları, cezalandırmak için karanlık ve korkunç yerlere hapsetmeyin. Çocukları kedi ve köpekten korkutmayın. Bazı annelerin çok

yanlış davranışlarından biri de çocuğu yatıştırmak için acayip sesler çıkararak, kapiya vurarak vb. hareketlerle onu korkutmalarıdır. Bu cahil anneler, bu yanlış hareketleriyle çocuğa karşı nasıl bir cinayet işlediklerinin ve onun geleceğini tehlikeye attıklarının farkında olmazlar.

... Hatıra defterinde şöyle yazıyor: Büyük annem yaramazlık yapmamamız için öteki odaya gider ve oradan: Ben devim! Sizi yiyeceğim! diye seslenirdi. Biz korkumuzdan kısılarak susuyorduk. Bu yüzden ben şahsen korkak biri oldum. Evde yalnız kalamıyordum. Şimdi büyüdüğüm halde geçmişteki o korku bende ıstırap ve heyecan halinde devam ediyor. Kalbim ıstırap ve kaygı ile dolu. Bu durum bana işkence veriyor.

... Mektubunun bir bölümünde şöyle yazıyor: Beş yaşlarında bir kızdım. Bir gün teyzemin kızı ile oynuyordum. Aniden kocaman başı, büyük gözleri, sivri dişleri ve siyah çizmeleri ile bahçenin ortasında korkunç bir yaratık gördük; acayip sesler çıkarıyor, bizi yemek istiyordu. Bağırarak zifiri karanlık olan salona kaçtık. Korkudan duvara o kadar elimi sürdüm ki parmaklarım yaralandı. Korkudan bayıldım ve artık bir şey anlayamadım. Duyduğuma göre beni doktora götürmüşler ve ölümden kurtarmışlar. Bu insan dışı hareket bana o kadar etki etmişti ki uzun bir müddet ora-bura saklanıyordum, en ufak bir ses duyduğumda korkarak bağırıyordum. Şimdi büyümüş olmama rağmen sinirlerimde rahatsızlık var, kalbim de ıstırapla dolu. Devamlı hüznüyüm, hedefsiz biri olduğumu hissediyorum. İş ve yaşamaya ilğim yok. İnsanlarla kaynaşma ve diyalog kurmaya eriniyorum. Daha sonraları anladım ki halamın kızı büyük kazanı

başına koyarak kendisini korkunç bir yaratık haline getirmiş ve bu yolla bizi korkutmak istemiş. Benim bu hastalığının sorumlusu odur.

5- Eğer ilgisizliğiniz sonucu veya başka sebeplerden dolayı çocuğunuz korkak biri olursa, meseleyi oldukça ciddi algılayın ve bu durumdan kurtarmak için gereken çabayı sarfedin. Onun ruhunu rahatlatmak için gerekli önlemleri alın. Elbette, çocuklar bazı olayların gerçek sebeplerini bilirlerse bu korkuların bazıları kendiliğinden yok olur. Ama çocuğun korkusunu tedavi etmenin yolu, onu kınamak, onunla alay etmek vb. ezici hareketler değildir. Bu gibi davranışların, çocuğun korkusunu tedavi etmede hiçbir faydası olmayacağı gibi onun hassas ruhunu rahatsız etmesi de mümkündür. Korktuğu için onun bir suçu yok. O korkmak istemezdi. Siz ya da başka nedenler onun korkmasına sebep olmuştur. Öyleyse neden onu suçluyorsunuz? Dikkat ve sabır ile onun korkmasına neden olan etkenleri bulup gerekli önlemleri alın.

Eğer cinden ve devden korkuyorsa gayet yumuşak bir şekilde devin, korkunç yaratığın vb. şeylerin yalan ve uydurma olduğunu, böyle yaratıkların kesinlikle olmadığını ve cinin ise insana hiçbir zararı olmadığını ona anlatın. Bir müddet çocuğun yanında bu gibi şeylerden bahsetmeyin ve böylelikle yavaş yavaş aklından çıkması için gereken çabayı gösterin.

Eğer zararsız hayvanlardan korkuyorsa, ona bu hayvanların hiçbir zararı olmadığını ameli olarak ispat edin. O hayvanlara yaklaşın ve dokunun veya elinize alarak çocuğun yavaş yavaş o hayvanlara karşı korkusunu gidermeye çalışın.

şın. Eğer karanlıktan korkuyorsa bir müddet onu az ışıklı yerlere alıştırın. Böylece zamanla karanlığa karşı olan hassasiyeti yok olur. Çocuğun yanında olduğunuz halde çok kısa bir müddet için lambayı söndürün. Daha sonra zamanla lambayı söndürme müddetini yavaş yavaş artırın.

Bir müddet geçtikten sonra bu işi, çocuktan biraz uzakta olduğunuz halde yapın. Sabır ve tahammül göstererek, çocuk korkusunu yenip artık karanlık bir yerde yalnız kalmaktan korkmayıncaya kadar bunu tekrarlayın. Ama her şeye rağmen onu tehdit etmekten, falakaya yatırmaktan ve kısacası şiddete başvurmaktan sakının. Çünkü, şiddet vasıtası ile ondaki korkuyu yok edemeyeceğiniz gibi durumunun daha kötü olmasına da sebep olabilirsiniz. Çocuğu korkutçu şeylerle karşı karşıya bırakmak, onun ıstırap ve korkusunu artıracak gibi sinirlerine de çok tehlikeli darbeler indirebilir. Eğer doktor ve iğneden korkuyorsa ona yumuşak bir dille hasta olduğunu ve iyileşmesinin, ilaçlarını kullanmasına bağlı olduğunu anlatın. Ona, başkalarına da iğne yapıldığı halde bağırıp, çağırmadıklarını gösterin. Böylece, doktor ve iğneye karşı olan korkusunu yok etmek için çocuğu onlarla tanıştırın.

Zaruri olmadığı müddetçe onu zorla veya tehdit ederek iğne yaptırmaya mecbur etmeyin. Zira bunun çocuk üzerinde kötü sonuçları olabilir. Bazen çocuğun bir müddet hastanede kalması gerekebilir. Ama çoğu çocuklar hastaneye yatırılmaktan, baba ve anneden, aile ortamından uzak kalmaktan dehşete kapılırlar. Bu durumda baba ve anne için çok büyük zorluk meydana getirirler. Böyle bir durumda baba ve annenin sadece iki seçeneği vardır: Ya çocuğu zor-

la ve istemediği halde hastaneye yatırmalı veya onu hastaneye yatırmamalıdır. Eğer onu zorla hastaneye yatıracak olurlarsa, bu onun hassas ruhunda kötü tesirler bırakabilir. Öte yandan eğer onu hastaneye yatırmaktan vazgeçecek olurlarsa, onun sağlığını tehlikeye atmış olurlar. Böyle bir zorlukla karşılaşmamak için bütün baba ve anneler, çocuklarını hastane ortamı ile tanıştırmak zorundadırlar. Bazı hastanelerdeki hastaların ziyaretine gittikleri zaman çocuklarını da yanlarında götürebilirler.

Orada biraz fazla kalarak çocuklara, oranın güzel ve rahat bir yer olduğunu, iyi ve cana yakın doktorların bulunduğunu ve hastalarla ilgilendiklerini, tehlikeli hastalıkları atlatmak için orada yatmaktan başka çare olmadığını anlatabilirler. Kısacası o ortamı, çocuklara çok iyi bir şekilde anlatarak sevdirebilirler. Çocuk, hastane ile tanıştıktan sonra, gelecekte oraya yatırılmak zorunda kalırsa, hiçbir zorluk çıkarmaz.

Hastaneye yatırmadan önce ona hasta olduğunu, iyileşeceğini; ama, tedavi edilebilmesi için hastaneye yatırılması gerektiğini hatırlatın. "Orada senin iyileşmen için çaba gösteren şefkatli doktorlar ve hemşireler vardır. Biz de ara-sıra seni görmeye geleceğiz" söyleyin. Ama çocuğa yalan söylememeye dikkat edin. "Burada yat. Biz de senin yanında kalacağız, korkma, burada sana ne ilaç verecekler ve ne de iğne vuracaklar, hastanede günlerin çok iyi geçecek" vb. sözlerden kaçının; çünkü bunlar bir takım gerçek dışı sözler olduğu için çocuğun size karşı olan güvenini sarsar.

Ancak çocuğa, "sen hastasın ve tedavi edilip iyileşmen için hastaneye yatırılmaktan başka bir çare yoktur", söyle-

yin. Hastaneye yatırdıktan sonra ise elinizden geldiği kadar yanına gidin ve onunla birlikte olup hoşnut olması ve sıkıntısının giderilmesi için ortam hazırlayın.

2- Yerli ve mantıklı korkutmalardır:

Akıllı ve mantıklı korkutmalar konusuna gelince, çocuğun terbiye ve eğitimini üstlenmiş olan birisi mantıklı ve münasip bir metot izlemelidir.

Tehlikeli konuları çocuğa açıklayarak o tehlikelerin nasıl önlenebileceğini göstermeli ve bu konularda ihtiyatsızlık ve dikkatsizlik yaptığı takdirde karşısına çıkacak kötü neticeleri ona tembih etmeli ve onu uyarmalıdır.

Kibrit, gaz ve elektrik aletlerini doğru kullanma tarzını ona öğretmek gerekir. Ayrıca bu gibi aletlerin meydana getirebileceği tehlikeler de ona anlatılmalıdır. Caddede karşıdan karşıya nasıl geçilebileceği, arabalara dikkat edilmediği takdirde karşılaşılabilecek tehlikeler öğretilmelidir. Öte yandan, çocuğa, toplumsal kanunlara saygı göstermesinin gerekli olduğu da hatırlatılmalı.

Kısacası eğitici, yaşantısında karşılaşılabileceği olayların getirebileceği tehlikeleri çocuğa açıklamalı ve olayları haddinden fazla büyütmemelidir. Çünkü, haddinden fazla büyüttüğünüz takdirde çocuğun korkak olması kaçınılmazdır. Çocukta, Allah'a tevekkül etme, işlerin sonucunu Allah'a bırakma ruhiyesini ihya etmek için gereken çabayı sarfedin.

Çoğularını korkutan şeylerden biri de ölümdür. Ölümden korkma derecesi, eğer normal haddini aşarsa, ruhsal bir hastalık olarak kendini gösterir. Bu hastalık, insanın sükunet ve huzurunu yok edip azmini kırar. Bundan dolayı çocuğun bu hastalığa yakalanmaması için gerekli önlem alın-

malıdır.

Çocuk, uzun bir müddet ölmenin ne demek olduğunu bilmez. Ama bazen tanıdığı kimselerden birinin ölümüyle, ölüme teveccüh eder ve ölüm hakkında sorular sormaya başlar. Eğer çocuk iyi ile kötüyü ayırtetme seviyesine ulaşmış ise baba ve anne olayın gerçek yüzünü ona anlatabilirler. Mesela, ona şöyle söyleyebilirler: Ölüm korkulacak bir şey değildir. İnsan, ölüm vasıtası ile bu dünyadan, ismi ahiret olan başka bir dünyaya geçer. O dünyada iyi ve kötü amellerinin karşılığını görecektir. Allah Teâla Kur'an'da, herkesin öleceğini bildirmektedir. Ölüm o kadar önemli değildir. Önemli olan insanın, kötü amelleri terket-mesi ve ahirette rahat olabilmesi için iyi işler yapmasıdır. Ölümü hatırlatmak, normal haddini aşmamak şartı ile hiç zararı olmadığı gibi, bazen çocuğu eğitime ve terbiye etmede yararlı olabilir.

İnsanların bazıları Allah'tan veya kıyametten korkarlar. Bu korku, eğer ruhi bir hastalık niteliğini taşıyacak kadar fazla olmazsa, kötü bir şey olmamakla birlikte, insanın dünya ve ahiret saadetine nail olmasına sebep olur. İnsanı iyi işlere iten ve kötü amellerden alıkoyan, ondaki Allah korkusudur. Onun için yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de buyuruyor ki: *"Eğer imanınız var ise başkalarından değil, benden korkun."*¹³⁶

Ayrıca, Kur'an-ı Kerim birçok ayette kıyamet günündeki azap ve zorlukları beyan etmektedir. Bundan dolayı akıllı ve tecrübe sahibi bir eğitici, Allah'tan, günah işlemekten ve

136- Âli İmran, 175.

kıyametten korkma tohumunu küçük yaşta çocuğun çok hassas ve zarif ruhuna ekmek için gerekli olan çabayı sarfeder. Bu tohum zamanla gelişir, ilerler ve çocuk büyüdüğü zaman olumlu etkileri ortaya çıkar.

Ama şu nükteyi hatırlatmakta yarar var: İyi bir eğitici devamlı olarak çocuğa cehennem ve cehennem azaplarından bahsetmemelidir. Çünkü, bu davranış sonucu çocuk, Allah Teâla'yı diktatör ve merhametsiz biri olarak tanır. En iyi yöntem, Allah Teâla'nın rahmet, bağışlama ve esirgeme sıfatlarını da çocuğa anlatmaktır. Böylece Allah Teâla, çocuğa sevdendirilmiş olur. İyi bir eğitici, çocuğun daima ümit ile korku arasında olan bir şahsiyete sahip olması için gerekli yolu izler.

OYUN

Oyun, normal bir iş olup, çocuk açısından nefes almak gibi zaruridir. İlkokul yıllarından önce çocuğun en büyük meşguliyet ve eğlencesi oynamaktır. Ondan sonra, çocuğun oyuna karşı olan isteği yavaş yavaş azaldığı ve o boşluğu önemli işler yaparak telafi ettiği gözlenir. Çocuğun, niçin oynadığına dair delili yoktur. Ama, oynamadan da edemez.

Çocuk, yaşayan bir varlıktır. Ve yaşayan her varlık faaliyet göstermelidir. Oyun, çocuk için bir nevi faaliyettir. Çocuğun oynamaması, onun hastalığına ve acizliğine delildir. İslam dini de çocuğun bu tabii ihtiyacına teveccüh etmiş ve çocuğun rahat oynayabilmesi için gereken ortamı sağlamayı emretmiştir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğu oynayabilmesi için yedi yaşına kadar rahat bırakın."¹³⁷

Resulullah (s.a.a) bir gün çocukların yanından geçerken

137- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.193.

onların toprakla oynadıklarını gördü. Ashaptan bazıları onları bu oyundan menetmek istedi. Resulullah (s.a.a): "Toprak, çocukların otlağıdır, bırakın oynasınlar " buyurdu.¹³⁸

Oyun, çocuk için normal bir spordur. Onun kaslarını güçlendirir. Aklını ve zihnini harekete geçirir. Onun toplumsal şefkat ve duygularını uyandırır, onu toplumsal hayata ve çeşitli sorumlulukları kabul etmeye sevkeder. Psikologlar arasında, oynamanın asıl sebebinin ne olduğu hakkında ihtilaf vardır. Bu konuda bizim için fazla önemi olmayan araştırmalar yapmışlardır. Bizim için önemli olan, çocukta bulunan bu normal ve tabii özellikten, onu eğitmek ve geleceğini yaratmak yolunda en iyi şekilde istifade etmektir. Sorumluluğunun farkında olan bir eğitici, oyunu boş bir eğlence telakki etmemeli, bu hassas ve değerli dönemi naçiz saymamalıdır. Çocuk, oynadığı zaman dış alem ile tanışır, bazı gerçekleri anlar, çalışmayı, tehlikelerden kaçınmayı, yardımlaşmayı ve çeşitli işleri öğrenir. Toplu oyunlar vasıtası ile diğerlerinin hakkına saygı göstermeği ve toplumsal kanunlara uymayı öğrenir.

Viliam İstern şöyle yazıyor: Oyun, insanda bulunan güçlerin gelişmesi için gerekli olan bir içgüdüdür ve gelecekteki işler için ön hazırlıktır.¹³⁹

Aleksimaksimoviç Gurki yazıyor ki: Oyun, çocukların idrak alemine doğru giden yoludur. Öyle bir yol ki onda yasar ve onda değişime uğrar. Oyun oynayan bir çocuk hoplayıp zıplamaya karşı olan ihtiyacını temin eder, eşyalarda

138- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.159.

139- Revanşinasi-i Kudek, s.331.

bulunan özellikleri tanır ve başkaları ile nasıl bir diyalog kurması gerektiğini öğrenir. Çocuk, oyun esnasında gördüğü ve bildiği şeyleri ortaya koyar. Böylece, oyun vasıtası ile bildiği şeylere karşı güvenç sahibi olur, düşünce ve zihniyetinde gelişme kaydeder. Çocuklar ev ve fabrika yaparlar, kuzey kutbuna giderler, gökyüzüne çıkarlar, sınırları korurlar, kamyon ve tren kullanırlar.

Meşhur Rus eğitici Antonsimonoviç Makarnu şöyle diyor: Çocuk, oyun oynadığı dönemlerde nasıl olursa büyüdüğü zaman da aynı şekilde olacaktır. Çünkü iyi bir oyun, iyi bir iş gibidir. Oyun esnasında çocuğun duygu ve arzuları ortaya çıkar. Oynayan çocuklara dikkatle bakın. Kendileri için seçmiş oldukları rolde ne kadar gerçekçi olduklarına dikkat edin. Çocuğun oyun esnasındaki duyguları köklü ve gerçekçidir. Büyükler bu duygulara karşı itinasız olmamalıdır.¹⁴⁰

Viliam Mekdogal şöyle yazıyor: Oyun, canlı bir varlığın içgüdülerinin pratiğe geçmeden önce gelişmesi için gerekli olan bir eğilimdir.¹⁴¹

Öyleyse, çocuk oynadığı zaman belli ve ciddi bir iş yapmıyorsa da, bununla birlikte oyun ile iş arasında çok fazla bir fark yoktur. Bu oyunlar esnasında çocuğun zati özellikleri, toplumsal ve kişisel ahlak ve davranışları belirli bir kalıba girer ve geleceği belirlenmiş olur.

Çocukların velileri birkaç kısımdır. Bazıları çocuğun oynamasını zaaf ve edepsizlik sayarlar. Dolayısıyla, çocuğu

140- Revanşınası-i Tecrub-i Kudek, s.130.

141- Revanşınası-i Doktor Celali, s.332.

oyundan koparmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Bazıları ise çocuğun oynamasına karşı olmamakla birlikte onu oyununda kendi haline bırakırlar ve en ufak bir müdahalede bulunmazlar ve çocuğun kendisi, nasıl ve ne ile oynaması gerektiğini daha iyi bilir, derler. Bazıları da çocuklarının oyun oynamasını sırf bir eğlence olarak değerlendirirler. Oyunların getirebileceği sonuçları göz önüne almaksızın hep oyuncak alırlar. Ona her çeşit sade ve lüks oyuncakları temin eder ve evlerini bir oyuncak dükkanı haline getirirler. Ama çocuğun oynamasında en ufak bir müdahalede bulunmazlar. Çocuk, kendi isteğine uygun olarak oyun oynar, kırar, döker, güler ve lüks oyuncakları ile diğer çocuklara karşı övünür.

Bazı veliler çocuğun oyun oynamasına izin verirler ve bununla birlikte bütün oyunlarını tamamen kontrol altında bulundururlar. Öyle ki, eğer oyun esnasında çocuk bir zorlukla karşılaşır, hemen o zorluğu hallederler. Çocuğa, karşılaştığı zorluğu halletme fırsatını vermezler. Böyle bir durumda çocuk kendi başına karar verebilme yeteneğini kaybeder ve gözünü anne ve babasının yardımına diker. Yukarıda zikredilen dört yolun hiçbirisi iyi ve faydalı olmayıp çocuğun eğitiminde her birinin kendine göre zaaf ve noksanlığı vardır.

İyi bir eğiticinin seçebileceği en güzel yol şundan ibarettir: Evvela; çocuğu, istediği gibi oynayabilmesi için kendi haline bırakmalıdır. İkincisi, oynaması için gerekli olan vesile ve oyuncakları temin etmelidir. Üçüncüsü, seçeceği oyuncağın fenni ağırlıklı olmasına ve çocuğun zihnini güçlendirmesine dikkat etmeli, buna uygun oyuncaklar almalı,

çocuğu faydalı işler yapmaya teşvik etmeli ve onu toplumsal işleri üstlenmeye hazırlamalıdır. Çoğu oyuncakların, para harcamak ve vakit öldürmekten başka bir yararı olmaz. Mesela; çocuğunuza elektrikli araba veya tren yahut kurmalı ayı aldığınızı farzedin. Böyle bir durumda, çocuğunun yapacağı tek iş onları seyretmek olur. Bütün bir gün boyu onları kullanır, seyreder ve eğlenir. Başka hiçbir şey yapmaz. Ne fikrini zorlar ve ne de gelecekte işine yarayacak bir şey öğrenir. En ideal oyuncaklar, fenni ve parçalar halinde olan oyuncaklardır. Örneğin, bir binayı oluşturan parçalar, kesik tablolar, terzilik malzemeleri, elektrikçilik, araba tamirciliği ve marangozluk malzemeleri, ziraat ve ağaç dikme malzemeleri, traktör ve çiftçilikte gerekli olan makineler vb. oyuncaklar çocuğun zihnini geliştirmekle beraber ona gelecekteki yaşantısında üstleneceği sorumluluklar hususunda yardımcı olur. Çocuk, bu gibi oyuncaklar vasıtası ile yapıcı ve keşfedici biri olur, seyirci ve tüketici değil.

Bu üç aşamadan sonra sıra çocuğa kılavuzluk etmeye gelir. İyi bir eğitici çocukların oyunlarını gözardı edemez. Çocuğun oyununu kontrol etmek, başlıbaşına bir çeşit eğitimidir. Bilinçli bir eğitici, çocuk için faydalı oyuncaklar temin ettikten sonra zihnini zorlaması için onu kendi haline bırakır. Ama dolaylı yollarla onun oyununu kontrol altında bulundurur ve gerekli yerlerde ona yardımcı olur. Mesela, eğer ona araba veya tren almışsa, ondan araba ve trenin ne işe yaradığını sorar. Çocuk biraz düşündükten sonra yük ve yolcu taşımaya yarar, diye cevap verir. Eğitici, bundan sonra onun işine karışmaz. Çocuğun kendisi yük ve yolcu yük-

lemesi gerektiğini keşfeder. Eğer bu hususta noksanlık olur ve bazı şeyler gerekirse kendisi onları temin eder. Eğer araba veya oyuncaklardan birinde bir arıza meydana gelirse, arızayı kendiniz gidermeyin veya yeni bir oyuncak almayın. Böyle bir durumda yapabileceğiniz en doğru hareket, bu arızayı kendisi giderebilmesi için çocuğu teşvik etmektir. Kısacası; bütün zorlukları halletmek için direkt olarak müdahale etmeyin. Bu hususta çocuğa kılavuzluk edin. Böylece çocuk kendisine güvenir, kendi fikir ve yeteneğini ortaya koyar.

Eğer kızınız için bebek almak istiyorsanız, tamamen hazır bir bebek almayın. Onu tamamlamasını kızınızdan isteyin. Kızınıza, aldığınız bebeğin neye ihtiyacı olduğunu sorun. Biraz düşündükten sonra cevap verecektir: Elbiseye ihtiyacı var. O zaman elbise için ona bir miktar parça verin. Onun kendisi, sizin de yardımınızla bebeği için elbise hazırlayacaktır. Daha sonra onu bebeğine giydirecektir. Bebeğinin elbiselerini yıkayacak, ona yemek hazırlayacak, yedirecek ve belirli zamanlarda ona duş aldıracaktır. Onu yatırır, uyandırır, yanında misafirlige götürür, ona konuşma adabını öğretir ve.... Böyle bir durumda kızınız bebekle oynar. Ama bu oyun çok faydalı ve yapıcıdır.

Kızınız, gördüğü ve duyduğu şeyleri bebeği üzerinde uygulamaya çalışır. Çocuk, bir taklitçi olup, yaptığı çoğu işlerde baba, anne ve kardeşlerini taklit eder. Oyuncaklar, çocuğa bir şeyler öğrettiği takdirde faydalı olur; sadece onların hareketine bakmak ve başka çocuklar karşısında övünmenin hiçbir olumlu neticesi olmaz. Oyun bittikten sonra oyuncakların bırakılması için özel yerleri olmalı ve çocuk

onların temizlik ve düzeninden sorumlu tutulmalıdır.

Oyuncaklar, çocuğu şaşkın edecek derecede çok olmamalıdır. Çok lüks ve pahalı oyuncaklar almak gerekmez. Çocuğun kendisi kağıt, mukavva, karton ve pulla kendisine oyuncak yapabilir veya alınmış olan oyuncakları tamamlayabilir.

Oyunları, genel olarak birkaç kısma ayırabiliriz:

1- Bireysel ve çocuğun yalnız başına yapabileceği oyunlar.

2- Grup halinde oynanan oyunlar.

3- Zihni takviye eden fikirsel oyunlar.

4- Kasları geliştiren sportik oyunlar.

5- Oyunculara saldırı ve savunma sistemini öğreten oyunlar.

6- Yardımlaşma hissini güçlendiren oyunlar.

Çocuk, ilk önce bireysel oyunlarla meşgul olur. Bu devrede, oyuncakları ile oynayabilmesi için çocuk kendi haline bırakılmalıdır.

Ama eğitici, çocuğun oyunlarını kontrol altında bulundurmalıdır. Onun zihnini güçlendirebilecek oyuncaklar temin etmelidir. Öte yandan alacağı oyuncakların, yapıcı yönünün olmasına dikkat etmelidir. Bazen çocuk, oyuncaklarından birini parçalara ayırmak ve yeniden yapmak ister. Ona, bu hususta izin vermelidir. Çünkü, çocuk böylece oyuncuğunu dener ve onun fenni yönlerini öğrenir. Elbette herhangi bir zorlukla karşılaşırsa eğitici ona kılavuzluk etmelidir.

Bir müddet sonra çocuk toplumsal olur ve toplu oyunla-

ra yönelmeye başlar. Eğitici, onun toplu oyunlara yöneldiğini keşfettiği zaman, bu hususta onu teşvik etmeli, böyle oyunlar için gerekli olan malzeme ve oyuncakları temin etmelidir. Böylece çocuğun toplumsal yönünün günden güne artması sağlanır. Ayrıca, bu dönemde de onun oyunlarını kontrol altında bulundurmalı, ona, faydalı olan toplu oyunlar öğretmelidir. Toplum oyunlarından en yaygını, futbol, basketbol ve voleyboldur. Çocuklar gerek okul içinde, gerekse okul dışında, boş zamanlarını bu oyunlarla geçirirler. Bu oyunların, spor ve kasları geliştirme açısından faydalı olmasına rağmen, çok büyük bir zararı da vardır. Bu oyunlar saldırı oyunları olup, çocuklarda kavga ve inatçılık özelliğini güçlendirir. Bu oyunlara katılan çocukların bütün dikkatleri karşılarında yer alan arkadaşlarını mağlûp etmek ve yenmektir. Bu düşünce tarzı ise insani açıdan çok kötü bir ahlaktır. Tabii, bu oyunlarda yardımlaşma da vardır. Ama bu yardımlaşmadan tek amaç karşıdaki insanlara galip gelmektir.

İlkel insanın vahşiliğini simgeleyen güreş ve boks ise bu oyunlardan daha kötüdür. Keşke bu gibi oyunlar hiç geleneksellik kazanmasaydı ve bunların yerine, çocuklarımızda, toplumsal yardımlaşma ve insanları sevmeye ruhiye-sini güçlendiren oyunlar süregelseydi.

Russel bu hususta şöyle yazıyor: Çağdaş insanın, günümüzde maddi etkenler tarafından yok edilmek istenen fikişsel yardımlaşmaya, geçmiştekinden daha çok ihtiyacı vardır; rekabet ve karşı tarafa galip gelme düşüncesinin hakim ol-

duğu saldırı hareketlerine değil.¹⁴²

Maalesef, bu işin yetkilileri, bu düşünce tarzını yöneltmektedirler. Keşke, en azından ilkokul ve liselerdeki bilinçli yetkililer, bu hususta bilirkişiler ile danışarak daha uygun oyunlar hazırlasaydılar.

Bu konunun son bölümünde şunu hatırlatmakta yarar görüyorum: Çocuğun oyuna ihtiyacı vardır ve oynamalıdır. Ama onun oyun oynama zamanı sınırlı olmalıdır. İyi ve bilinçli bir eğitici, çocuğun oyun oynama zamanlarını öyle bir şekilde düzenler ki, çocuk kendi kendine hayatının ikinci döneminde oyunu bırakarak faydalı, toplumsal ve ciddi işlerle uğraşmaya başlar. Oyun ve tembelliğin çocuğa galip gelmesine, böylece çocuğun ömrünün sonuna kadar oynak olmasına, en büyük hünerinin oyun olmasına ve bunun ile gurur duymasına müsaade etmez.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Oyun hayranı biri saadete eremez."¹⁴³

Russel bu hususta şöyle yazıyor: Bir kişinin değerini onun spor alanındaki geçmişı ile ölçmek bizim genel acizliğimizin göstergesi olup yeni ve karışık dünyayı kavramak hususunda tefekkür ve düşünmeye muhtaç olduğumuzu idrak edemediğimizden ileri gelir.¹⁴⁴

Toplu oyunların meydana getirdiği sorunlardan biri de, bu oyunların çocuklar arasında kin ve kavgaya sebep olmasıdır. Bazen birlikte oynayan çocuklar birbirleriyle tartışıp

142- Der Terbiyet, s.121.

143- Gurer-ul Hikem, s.854.

144- Der Terbiyet, s.122.

ekişirler.

Böyle bir durumda, veliler vakit kaybetmeden olaya müdahale etmeli ve onları barıştırarak tekrar oyuna meşgul etmelidirler. Bu iş, fazla zor değildir. Zira inat ve kin çocukların kalbinde tamamen kök salmamıştır. Onun için çabuk barışır ve arkadaşlıklarını sürdürürler.

Ama işin kötü yanı, bazen bu çekişme ve kavgaların büyüklere intikal etmesidir. Öyle ki, birbirlerinin karşısına çıkararak, hiçbir araştırmada bulunmadan her biri kendi ocunu savunur ve neticede bu olay kavgaya dönüşür; nihayet mahkemeye intikal eder.

Halbuki bu davranış, çocuğa karşı işlenen büyük bir cinayettir. Bu sahneye seyirci olan ocuk, hak ve hakikatin hiçbir değeri olmadığını ve hiç kimsenin onu bulmak gayesinde olmadığını sezer. Böyle bir ocuk yersiz taassup ve haksızlıkları ameli olarak baba ve annesinden öğrenir ve yarınki toplumda bu hareketleri uygular.

GÖSTERİŞ

Gösteriş ve şahsiyetini ortaya koyma ruhiyesi, az-çok herkeste, her insanda olan bir özelliktir. Herkes, yaptığı iyi ve önemli işler vasıtası ile kendi şahsiyetini diğerlerine kanıtlamak ve yaptığı işlerden dolayı övülmek ister, kadrinin bilinmesini bekler. Yaklaşık olarak bir yaşından itibaren çocukta bu tabii isteğin belirtileri gözlenir. Çocuk, babası, annesi ve diğerlerinin dikkatini çekmeye çalışır ve diğerlerine göre komik ve ilginç olan hareketlerini tekrarlar ve onların kendisini seyretmesinden zevk alır ve bu başarısı ile iftihar eder. Bazen işaret ile, bazen de açıkça, bakın; ne kadar önemli bir işi beceriyorum, der.

İnsanda bulunan "gösteriş" özelliği başlı başına kötü bir sıfat değildir. İnsanı çalışma ve çabaya sevkeden şey bu iç duygudan başka bir şey değildir. İnsan en iyi notu alabilmek için dersine çalışır, iyi bir hatip, usta bir ressam veya yazar veya şair ve iyi bir sanatkar olabilmek için bir çok zahmetlere katlanır.

Bu sıfatın varlığı kötü bir şey değildir. Önemli olan bu sıfattan istifade etme tarzıdır. Eğer doğru bir şekilde yönelir ve tatmin edilirse çok güzel sonuçlar elde edilir. Çocuk, başlangıçta iyi ile kötüyü ayırtedemez. Ona göre her işin iyi veya kötü oluşunun ölçüsü, anne-babasının hoşuna gidip gitmemesidir. İyi bir eğitici bu konuyu gözönüne alarak övgü ve teşvik ile ondaki bu sıfatı güçlendirir. Onun yaptığı güzel ve faydalı işler karşısında memnun olduğunu gösterir. Böylece onda iyi ahlak ve güzel davranışların temelini atmış olur. Ama eğer onun kötü bir davranışta bulunduğunu görürse memnuniyetini dile getirmeyeceği gibi bu hareketi beğenmediğini ve ondan hoşlanmadığını söyleyerek onun kötü ve beğenilmeyen bir hareket olduğunu çocuğa anlatır. Onun övgü ve yergileri oldukça ölçülü ve gerçekçidir. Bu hususta en ufak bir kusurda bulunmaz. Böylece çocuğu iyiliklere doğru hidayet eder ve kötülüklerden sakındırır.

Ama ne yazık ki bazı bilinçsiz baba ve anneler bu konuda aşırı gitmektedirler. Çocuğun bütün hareketleri karşısında, hatta edepsizlik ve ahlaksızlık olsa bile gülerek onu teşvik ederler. Böylelikle kötü ahlak ve beğenilmeyen davranışların tohumlarını onların vücutlarına ekmiş olurlar. Onun yapmış olduğu iyi işleri haddinden fazla büyütürler. Her yerde ve herkesin yanında onu över ve marifetlerini anlatırlar. Böyle bir çocuk, kibir sıfatına tutulur, zamanla bencil ve makamperest biri durumuna düşebilir. Kendisi için hayali bir şahsiyet kurar; diğerleri tarafından anılmak ve övülmek ister. Eğer bu beklentisi gerçekleşmezse ruhi bir komplekse kapılarak insanların değer bilmez kimseler olduğunu telakki eder. Hatta kendi hayali şahsiyetini kanıtlamak ve "değer

bilmez" halktan intikam almak için kötü ve tehlikeli işlere kalkışabilir. O, ezilmiş isteklerini doyurmak ve dikkatleri kendi üzerine çekmek ister.

Şu nükteyi hatırlatmakta da yarar görüyorum: Baba ve anne, çocukta beliren bu hissi yavaş yavaş tekamüle ulaştırmalıdır. Öyle ki, bir müddet sonra Allah Teâla'nın rızasını kendi rızaları yerine oturtmalıdırlar. Yavaş yavaş, "Ben bu hareketi sevmiyorum, falan davranışı baban beğenmiyor" demek yerine, "Allah bu işi sevmiyor ve falan amelden razı değildir" demeleri gerekir.

TAKLİT

Taklit, insanda bulunan çok güçlü ve köklü bir içgüdüdür. Faydalı ve yapıcı bir içgüdü olup çocuk, bu içgüdü vasıtası ile yaşantısında gerek duyduğu davranışları, yemek yeme, elbise giyme, konuşma ve cümle kurma tarzını baba ve annesinden öğrenir. İnsan taklitçi bir yaratıktır ve bütün ömrü boyunca az-çok diğerlerini taklit eder. Ama bir yaşından beş-altı yaşına kadar bu içgüdü daha kuvvetlidir. Çocuk, bir süre ne gibi şeylerin gerçekten yararlı ve ne gibi şeylerin gerçekten zararlı olduğunu bilmez ve yaptığı işlerde mantıklı bir hedef gözetmez. Bu süre zarfında bütün dikkatini baba, anne ve onunla ilgilenenlere yöneltir. Onların hareket ve tavırlarını müşahade eder ve onları taklit etmeye çalışır.

"Su" kelimesini baba ve annesinden duyar ve onları taklit ederek bu kelimeyi söylemeye çalışır; daha sonraları bu kelimenin manasına da dikkat eder ve onu kendi yerinde kullanır. Kız çocuğu, annesinin evi süpürüp elbiseleri yıkadığı-

nı görür; o da bu işleri yapmaya çalışır. Annesinin ateşe elini vurmadığını görür, o da ateşten çekinir. Annesinin meyveyi yemeden önce yıkadığını ve kabuğunu soyduğunu görerek o da meyve yerken böyle yapar. Baba, anne ve kardeşlerinin ev içindeki eşyalar hususunda düzenli olduklarını ve her şeyi her zaman kendi yerine bıraktıklarını görür. Böylece yaşantısındaki düzeni onları taklit ederek elde eder. Baba ve annesinin edepli ve saygılı konuştuklarını görerek o da diğerlerine karşı saygılı olur. Evi idare etme hususunda babası, annesi ve kardeşleri arasında yardımlaşma olduğunu görür; o da bu yardımlaşmaya katılır ve herhangi bir işi üstlenir. Baba ve annesinin caddede yürürken daima yaya geçitlerinden karşıya geçtiklerini görür, o da bu işi yapar ve bu, yavaş yavaş onda bir alışkanlık haline gelir.

Erkek çocuk babasının bahçıvan veya marangoz yahut mimar olduğunu görür; o da ilk zamanlar bu işleri bir oyun şeklinde yapar. Bu oyunlar, onun gelecekte seçeceği mesleğinde çok etkili olabilir.

Taklit, çocuğun eğitim ve öğretiminde öğüt ve nasihatten çok daha etkilidir. Taklit, kendiliğinden meydana gelir, uyarı ve ikaza gerek yoktur. Çocuğa, "Bak annen ne yapıyor?" demeğe gerek yoktur. O, hatırlatmaya ihtiyaç duymaksızın daima baba ve annesinin hareket ve tavırlarına dikkat eder. Kibirli, ahlaksız ve saygısız bir baba, çocuğu için kötü bir örnektir. İnatçı, küstah, saygısız ve kötü dilli bir anne küçük yavrusunun gelecekte bu kötü sıfatlara tutulmasına sebep olur.

Yalancı, korkak ve hain bir eğitici, doğru sözlü, cesur ve emin bir insan yetiştiremez. Çocuklar sizin sözünüze ve na-

sihatinize fazla aldırılmazlar. Onların, sizlerin hareket ve davranışlarınıza dikkat eder ve sizin davranışlarınızı örnek edinirler. Onun için taklit içgüdüğü çocuğun terbiye ve eğitiminde rolü olan önemli etkenlerden biri sayılabilir. İşte bu içgüdü karşısında anne, baba ve diğer eğitimcilere çok ağır sorumluluklar düşer. Onlar, kendi hareketlerine karşı ilgisiz olamazlar. Onlar, iyi ahlak ve davranışlarıyla çocukları için en iyi örnek olabilirler. Baba ve anne kötü olursa nasihat ve öğütle çocuğu doğruluk ve temizliğe yönlendiremezler.

Dolayısıyla, çocuklarını seven baba ve anneler, çocuklarına iyi örnek olabilmek için her şeyden önce kendilerini ve aile ortamını ıslah etmelidirler.

Çocukların nasıl bir şahsiyete sahip olmasını istiyorlarsa öncelikle kendileri o şahsiyeti elde etmelidirler. Taklide engel olmak oldukça zor bir iştir. Öyleyse evlatlarınız için çok iyi bir örnek olmaya çalışın.

Emir-ul Müminin Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Eğer başkalarını ıslah etmek istiyorsan önce kendini ıslah et. Kendin fasit olduğun halde başkalarını ıslaha çalışmak çok büyük bir kusurdur."¹⁴⁵

Resulullah (s.a.a) Ebuzer'e buyurdu: "Allah Teâla, babannenin salih ve takvalı olmaları vasıtası ile çocuklarını ve torunlarını salih ve iyi kimseler kılar."¹⁴⁶

Sorumluluğunun bilincinde olan bir eğitici, çocuklarının oyun arkadaşları hususunda ilgisiz ve kayıtsız kalamaz. Çünkü çocuk, bir çok işlerde arkadaşlarını taklit eder.

145- Gurer-Hikem, s.278.

146- Mekarim-ul Ahlak, s.546.

Bazen çocuk, sinema oyuncularını ve öldürme, cinayet, hırsızlık, bıçak çekme vb. sahneleri televizyonda seyreder ve tahrik olarak o işleri yapmaya çalışır. Eğer dergi veya gazetelerde cinayet işlemiş veya hırsızlık yapmış olan çocukların biyografisini okuyacak olursanız bunların televizyon veya sinemadaki filmlerden etkilenecek tahrik olduklarını açıkça görürsünüz. Buna rağmen acaba çocukların bu gibi sahneleri izlemelerine izin vermek doğru mudur?

MERAK

Bebek dünyaya ayak bastığında dış alemde neler olup bittiğini bilmez. Her şey onun açısından birdir. Şekiller, renkler ve şahıslar arasında fark göztemez. Çeşitli şekiller ve seslerden etkilendiği halde onları ayırtedemez. Ama o andan itibaren büyük bir hırs ile eşyaları tanımaya çalışır. Devamlı etrafına bakar, gözlerini insanların üzerine diker. Çocuk, duyu organlarını ve merak hissini kullanarak bilgi kazanır ve bilgisini çoğaltır. Allah Teâla Kur'an'da buyuruyor ki: *"Allah sizleri hiçbir şey bilmediğiniz halde annele-
rinizin karnından çıkardı ve O'nun nimetlerini tanımanız ve şükretmeniz için sizlere kulak, göz ve kalp verdi."*¹⁴⁷

Kısa bir süre sonra çocuk, dış aleme dikkat eder. Eşyaları eli ile hisseder, alır, hareket ettirir, yere vurur, ağzına götürür, sesleri dinler, gözü ile insanların hareketlerini takip eder. Bu şekilde merak hissini doyurmuş olur ve alemini tanımak için çaba sarfeder.

147- Nalh, 78.

Allah Teâla insana kendi çabası ile alemin sırlarını keşf ve yaratılışın gayesini idrak edebilmesi için merak ve araştırma hissini vermiştir. Çocuktaki merak ve araştırma hissi fitri bir özelliktir. Baba ve anne, bu hissini kullanmasında çocuğa yardımcı olabilirler. Aynı şekilde, çocuğun bu iç isteğini sert bir şekilde kırabilirler de. Eğer araştırması için gerekli olan alet ve oyuncakları ona verir, deneylerini yapabilmesi için ona serbestlik tanır ve yaşına uygun faydalı oyuncakları verirlerse, onun merak ve araştırma hissini güçlendirmiş olurlar. İşte bu çocukça araştırmalar, gelecekte bilim alanında yapılmış keşifler şeklinde ortaya çıkar. Çeşitli eşyalar ile dolu bir oda dağınık ve kullanışsız olsa bile bu yaşlardaki bir çocuk için çok faydalı olacaktır. Ama eğer baba ve anne çocuğun bu iç isteğini doyurmaz, gereken eşya ve oyuncakları temin etmez, onu araştırma ve deneyden mahrum edecek olurlarsa ondaki merak ve araştırma hissi ezilmiş olur. Gelecekte karşılaşacağı ilmi konularda çok çabuk ümitsizliğe kapılır.

Bu aşamadan daha önemlisi sorgu-sual kademesidir. İki-üç yaşından itibaren soru yaşı başlar. Çocuk, akıl ve zekasının bir yere kadar tekamüle eriştiği ve konuşmayı öğrendiği bu yaşlarda anne ve babasını soru yağmuruna tutar. Mesela, şunları sorar: Acaba ben anne mi olacağım, yoksa baba mı? Babam neden her gün dışarı çıkıyor? Neden taş sert, su ise yumuşaktır? Ben büyükannemi sevmiyorum; öyleyse neden evine gideyim? Neden yağmurda oynamayacakmışım? Paslanmamdan mı korkuyorsunuz? Neden balıklar suda boğulmuyorlar? Siz niçin her gün namaz kılıyorsunuz? Namaz nedir? Güneş geceler nereye gidiyor? Yağmur

ve kar nereden geliyor? Yıldızlar nedir ve kim onları yapmış? Sinek ve sivrisineğin ne faydası var? Büyükbaba öldüğünde neden toprağa gömdüler? O nereye gitti? Ne zaman dönecek? Ölüm nedir? vb. yüzlerce soruyu sorarlar.

Bütün çocukların zihnini kurcalayan sorular bir değildir. Zeki çocukların yönelttikleri sorular oldukça dakik ve incedir. Bilgileri çoğaldıkça daha dakik sorular sormaya başlarlar. Çocuk, sorduğu sorular ve yaptığı araştırmalarıyla dış alemi tanımada başkalarının bilgi ve tecrübelerinden faydalanmak ister. Merak ve araştırma hissi insanın çok değerli içgüdülerinden biridir. Bu içgüdü vasıtası ile insan kemale ulaşır, yaratılış alemindeki sırların birçoğunu keşfeder ve çeşitli ilimler dalında büyük başarılar elde eder.

Çocuklarının ve insan toplumunun gelişmesi ve tekamüle ulaşmasından taraftar olan baba ve anneler, çocuğu yetiştirme hususunda Allah'ın vermiş olduğu bu içgüdüden, ellerinden geldiği kadar faydalanmaya çalışırlar.

Bazı baba ve anneler çocuksu soruları bir nevi gevezelik ve başkalarının işine burnunu sokma telakki eder, cevap vermeye gerek duymayarak şöyle derler: "Çocuk bir şey anlamaz ki. Büyüdüğü zaman anlar. Biz onun sorularına nasıl cevap verelim?" Çocuklar soru sordukları zaman derler ki: "Yavrum! Çok konuşma, başkalarının işine burnunu sokma, ben ne bileyim? Büyüdüğün zaman anlarsın. Şimdi bu soruların zamanı değil. Beni rahat bırak." Bu gibi baba ve anneler, çocuklarının yaratılışındaki en değerli insani içgüdüyü söndürürler, böylece onun ruhuna en büyük darbeyi indirmiş ve onun akli ilerlemesini durdurmuş olurlar. Sonra da çocuklarının bilimsel keşiflere isteksizliğinden ve ilmi so-

ruharı halletme hususundaki acizliğinden yakınırlar. Halbu-ki, çocuğun bu duruma düşmesine kendileri sebep olmuştur. Eğer bu içgüdü doğru bir şekilde tatmin edilmezse asıl yaratılış hedefinden sapması ve ileride başkalarını eleştirme ve sırlarını keşfetme şeklinde ortaya çıkabilir.

Bazı baba ve anneler çocuklarını razı etmek için onların sorularına cevap verirler. Ama verdikleri cevabın doğru olup olmadığına fazla ehemmiyet vermezler. Onlar için önemli olan çocuğun susmasıdır. Cevap ister doğru olsun ister yanlış önemli değil. Çocuğun anlayabileceği seviyede doğru cevap vermek de çok zordur. Böylelikle çocuğu kısa ve geçici bir süre için ikna edip sustururlar. Ama ondaki araştırma duygusu tatmin olmayıp tekamüle ulaşımamakla birlikte saptırılmış ve gerçekten uzaklaştırılmış olur. Bu ocuk büyüyüp gerçeği keşfettiği zaman kendisini gerçeklerden saptıran baba ve annesine karşı güvenini kaybeder. Hatta böyle bir çocuğun vesvas, her konuda ve herkese karşı karamsar olması mümkündür.

Ama vazifelerinin bilincinde olan baba ve anneler, Allah'ın vermiş olduğu bu değerli içgüdüyü kendi haline bırakmazlar, ondan en iyi şekilde faydalanırlar. Onlar, ocukların sorularına cevap vermeyi bir vazife bilirler. Cevap vermeden önce düşünürler ve eğer gerekirse konu hakkında bilgi edinirler. Çocuğun anlayabileceği bir dille konuşurlar, onun sorularını iyice dinledikten sonra cevap verirler. Hiçbir zaman gerçek dışı bir şey söylemezler. Eğer bazı soruları yanıtlamaktan aciz olurlarsa, açıkça bilmediklerini söylerler. Böylece hem çocuktaki araştırma hissini teşvik etmiş olurlar, hem de ona bir şeyi bilmediği takdirde bilgisizliğini be-

lirtmekten utanmaması gerektiğini öğretirler. Bazı baba ve anneler de çocukların sorularını cevaplandırmada aşırı giderler. Yani kısa bir sorunun cevabında teferruata inerek o konuda bildikleri her şeyi söylemeye çalışırlar. Ama ne yazık ki bu yöntem de doğru değildir. Zira çocuğun fazla konuşmadan sıkıldığı tecrübe ile ispatlanmıştır. Çocuk sadece kendi cevabını ister. Fazla söz dinlemekten yorulur.

Çocukları yaptıkları araştırmalarda teşvik edin. Onlara, tartışma ve delil getirmeyi öğretin. Eğer mümkünse onları deney ve tecrübe etmeye sevkedin. Çocuk düşünen bir insandır. İçinde gizli olan değerleri kullanabilmesi, zihninden faydalanabilmesi ve gelecekteki yaşantısına hazırlanabilmesi için onun düşüncesini güçlendirin.

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Küçüklükte soru soran kimse büyüdüğünde cevap veren biri olur."¹⁴⁸

Yine Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğun kalbi hiç ekilmemiş bir tarla gibidir. Ona ne verilirse kabul eder."¹⁴⁹

...Hanım mektubunda şöyle yazıyor: Bir gece babam eve gelince bana bir bulmaca sordu ve meslektaşlarının bu bulmacayı çözemediklerini söyledi. Herkes uyudu; ama ben bulmacayı çözmeye karar verdim. Geç vakitlere kadar düşündüm ve sonuçta onu çözdüm. Büyük bir sevinçle babamı uyandırdım ve bulmacanın cevabını dedim. Babam sevinerek bana "aferin" dedi.

Babam daima üzerinde düşünülmesi gereken soruları bana yöneltiyor ve bu konuda beni teşvik ediyordu. Böyle-

148- Gurer-ul Hikem, s.645.

149- Gurer-ul Hikem, s.302.

ce ben, bulmacaları ve ilmi soruları cevaplandırmada büyük bir ölçüde geliştım. Ben artık hayatımdaki sorularımı düşünerek halledebiliyorum.

BAĞIMSIZLIK VE KENDİNE GÜVENME

Hayatın tümü mücadele, savaş, çaba ve çalışmadan ibarettir. Her insan, hayatı boyunca yüzlerce, hatta binlerce sorunla karşılaşır. Yaşayabilmesi ve hayatını sürdürebilmesi için alemdeki tabii güçler ile savaşmak ve onları kontrolü altına almak zorundadır. Hastalıklar ve hastalığa neden olan etkenlerle savaşmalı, huzur ve özgürlüğe engel olan sebeplerle mücadele etmelidir. Yaşam kavgası meydanında sadece nefsi büyük, düşüncesi yüce ve iradesi güçlü insanlar zafere kavuşabilir. Herkesin saadet ve bedbahtlığı kendi varlığındadır. Dünyadaki büyük insanların ulaşmış oldukları üstün başarılar, onların kendilerine olan güvenleri, güçlü iradeleri ve daimi çalışmalarının neticesidir. Güçlü ve şahsiyetli kişiler hayat zorluklarından korkmazlar. Kendilerine dayanarak ve Allah'a güvenerek onlarla savaşmaya seferber olurlar, sabır ve faaliyetle onları mağlup ederler. Yüce düşünce ve irade, her zoru kolay, hatta bazıları için mümkün

olmayan işleri mümkün eder. İradesi güçlü olan bir kimse, dalgalarla çalkalanan bu yaşam denizinde sağa-sola sürüklenen bir parça ot gibi değildir. O, bileğinin gücü, çelik iradesi ve Allah'a olan tevekkülü ile istediği tarafa doğru hareket edebilen usta bir yüzücüdür. O, dünyadaki olayların seyrini kontrolü altına alıp onları yönlendirir. Herkes kendisine olan güveni, şahsiyeti, iradesi ve yapmış olduğu çalışmalar ölçüsünde yaşamında başarılı olur.

Mukaddes İslam dini de insanların dünyevi ve uhrevi sadet veya bedbahtlıklarının, kendi çaba ve çalışmalarının sonucu olduğu görüşündedir. Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'-de şöyle buyuruyor: *"İnsana kendi çaba ve çalışmasından başka bir şey yoktur ve çalışmasının sonucunu görecektir."*¹⁵⁰

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Herkesin değeri, onun himmeti kadardır."¹⁵¹

Kendine güvenen ve kendi ayağı üzerinde durmasını beceren bir kimse, sorunlarını halletmek için başkalarını beklememez. O, yüce bir himmet ve çelik bir irade ile amel meydanına ayak basar ve hedefe ulaşmadıkça faaliyet ve çalışmayı bırakmaz. İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor: "Bütün iyilikler, insanın başkalarının yardımına göz dikmediği bir topluluktur."¹⁵²

İmam Sadık (a.s) da şöyle buyurur: "Müminin izzet ve

150- Necm, 59.

151- Nehc-ul Belağa, c.3, s. 163.

152- Usul-u Kâfi, c.2, s. 148.

yüceliği, halkın elinde olandan ümidini kesmesindedir."¹⁵³

Ama kendilerine güveni olmayan ve kendilerini küçük ve güçsüz sayan, nefisleri zayıf ve bağımlı kimseler, yaşamlarındaki sorunlar karşısında kendilerini kaybederler, mücadele cüretini gösteremezler. Ağır işlerden ve sorumluluk kabullenmekten kaçarlar. Çeşitli bahanelerle ve ümitsizliğe kapılarak mümkün olan işleri imkansız gösterirler ve ömürlerini mahrumiyet ve inziva ile geçirirler.

İnsanın kendi ayağı üzerinde durabilmesi ve kendine güvenmesinin önemi açıklığa kavuştuktan sonra şunu da hatırlatayım ki bu içgüdü herkesin zatında vardır. Fakat onu eğitmek ve kemale erdirmek gerekir. Onu eğitmek için en iyi ve en hassas zaman çocukluk dönemidir. İnsanların kendine güvenç ve ciddiyetinin temeli çocukluk döneminde atılır. Aynı şekilde, kendine güvenmeme, iradesizlik ve başkalarının yardımına göz dikmek, çocukluk dönemindeki yanlış eğitimlerden kaynaklanır. Çocuklarını seven ve sorumluluklarının bilincinde olan baba ve anneler, evlatlarını gelecekteki hayata hazırlamalıdır. Böylece, hem kendi görevlerini ifa etmiş olurlar, hem de başlarının dik olmasına sebep olurlar. İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğunu, kendisiyle iftihar edip gurur duyabilecek şekilde terbiye et."¹⁵⁴

Dört yaşından yedi yaşına kadarki zaman, çocuğun şahsiyetini yetiştirmek ve ona kendisine karşı güven kazandırmak için en iyi ve ideal dönemdir. Çocuk bu devrede her işi

153- Usul-u Kâfi, c.2, s. 148.

154- Tuhef-ul Ukul, s.269.

tek başına yapmaya kalkışır ve kendisini zorluklarla karşılaşmaya hazırlar. Küçük çocuk, acizliğini idrak etmesine ve daha güçlü birine dayanarak rahatlamak istemesine rağmen, kendi ayağının üzerinde durma eğilimi zatında gizlidir.

O, başkalarına olan ihtiyaçlarını yavaş yavaş azaltmak ve kendi işlerini tek başına yapmak ister. Yaptığı yeni iş ve başarıları onu çok memnun eder, bu başarılarını diğerlerine anlatır. Siz, şu cümleleri çocuklardan çok duyarsınız: "Bak ne yapıyorum? Gördün mü nereye kadar atladım? Kendim elbise giyebiliyorum. Ayakkabılarımı kendim giymek istiyorum. Yemeği kendim yemek istiyorum. Sizin bana çay dökmenizi istemiyorum. Baksana! Nasıl güzel resim yapıyorum? Ağaca çıkmak istiyorum." Cebindeki parayı kendi isteğine göre harcamak ister. Oyuncaklarını kendi isteğine uygun bir şekilde dizmek ister. Bazen baba ve annesinin emirleri karşısında direnir. Bazen baba ve annesine yardım etmek ister. Küçük bir kız annesinin yardımı ile elbise ve bulaşık yıkar. Yemek pişirme, sofrayı açma ve evi temizlemede annesine yardım etmek ister. Erkek çocuk kürek ile bahçeyi kazmak, resim yapmak, yazı yazmak ve babasına alış-verişte yardım etmek ister. Elbise ve ayakkabılarını kendi isteğine göre almak için ısrar eder. Yolda yürürken baba ve annesinden ayrılır; onlardan ileride veya geride hareket eder. Ev bakımı ve evdeki eşyaların düzeni hususunda müdahale eder. Bazı yemekleri kesinlikle yemez.

Çocuk, bu ve bunun gibi yüzlerce hareketi ile kendi ayağı üzerinde durmak istediğini ilan eder. Şahsiyetini kanıtlamak ve böylece tekamüle ulaşmak ister. Kendisini güçlendirip iradesini kullanabilmek ister. Mümkün olduğu kadar

bağımlılığını azaltıp bağımsızlığını çoğaltmak ister. Ama çocuğun şahsiyeti büyük bir ölçüde baba ve annesinin davranışlarına bağlıdır. Baba ve anne, kendi iradesine göre hareket edebilmesi için çocuğu kendi haline bırakarak başarıları karşısında memnuniyetlerini ilan edip onu teşvik edebilirler. Sevdiği ve becerebildiği işleri üstlenmesine yardımcı olarak onu çalışmaya sevk edebilirler. Böylece çocuk, zamanla şahsiyetini ve bağımsızlığını tekamüle eristirebilir. Varlığının etkilerini kendi gözüyle müşahade eder, kendisine güven kazanır ve iradesini güçlendirir. Bu gibi çocukların üstün zekalı ve bağımsız olacakları çocukluk devrelerinde belli olur.

"Birisi, ustaca balık tutan küçük yaşta bir çocuğu gördü. Kocaman balıklar avlıyordu. Şaşırdı ve onu tebrik etti. Küçük balıkçı teşekkür ederek, benim ustalığımın şaşılacak bir yönü yok. Çünkü ben bu işi çok küçük yaştan yapıyorum, dedi. Adam, sen kaç yaşındasın? diye sorduğunda altı yaşındayım diye cevap verdi." ¹⁵⁵.

Eğer bu çocuğun baba ve annesi onu teşvik etmeseydiler ve yapmak istediği işten soğumasına neden olsaydılar, onun kendisine güven kazanması ve bu ustalığı göstermesi imkansızdı. Bazı baba ve anneler çocuklarına karşı duydukları aşırı sevgi yüzünden onların çocuk kalması için çaba sarfederler. Onları her türlü işten menederler. Onlar adına karar verir ve onların yerine seçimde bulunurlar.

Çoğu baba ve anneler, çocuklarındaki bağımsızlık ve kendine güvenme hissini geliştirmemekle yetinmeyip yersiz

155- Revanşinasi-i Kudek ve Baliğ, s.246.

kınama ve tenkitleri ile onların bağımsızlık isteğini yıkıverirler. Çocuğun yapmak istediği yeni işlere çeşitli bahanelerle engel olurlar. Yaptığı işleri eleştirerek onu utandırır ve böylece onun bu işlerden soğumasına sebep olurlar.

Ey aziz babalar ve anneler! Çocuklarımız ister istemez büyüyor ve sonunda bizden ayrılacaklar. Gelecekteki hayatta olaylar ve zorluklarla karşı karşıya gelecekler. Öyleyse siz de tabiatın müziğine eşlik edin ve onların bağımsızlık isteklerine olumlu cevap verin. Bağımsızlık isteği yok edilmesi gereken kötü bir sıfat değildir. Aksine, çocuğu geleceğe hazırlamada kullanılması ve faydalanılması gereken bir tekamül sıfatıdır. Çocuklarınızın yerine karar vermede ısrar etmeyin. Öncelikle onları aydınlatın. Daha sonra kararı ve iradeyi onlara bırakın.

Eğer çocuk bir işe başlar ve sizin karışmanızı istemezse yersiz müdahalenizle onun sınırlarını bozmayın. Bırakın kendi yöntemi ile işini yapsın ve kendi keşfinden lezzet alsın. Sizden istemediği müddetçe onun işini eleştirmeyin.

Eğer kızınız tek başına yemek yapmak isterse, ona yol gösterin. Gerisini ona bırakın ve müdahalede bulunmayın. Ne olur sanki? Bir defa da tatsız bir yemek yiyin. Onun pişirdiği yemeği eleştirmeyin. Acaba bu eleştiri ve kınamalarınızın onun ruhuna ne kadar büyük bir darbe indirdiğini ve kendine olan güvenini kaybettiğini biliyor musunuz?

... Mektubunda yazıyor ki: Çocukluk yıllarımda ne iş yapmak istesem diyorlardı ki: Sen bilmezsin, elinden gelmeyen işe karışma, bu tabağı kırdın, pişirdiğin yemek çok tuzlu idi, suyu fazla idi, süpürgeyi bırak yerine, sen evi süpürmesini bilmiyorsun, bıçağa dokunma, sonra elini keser-

sin, misafirlerin yanında konuşma vb. yüzlerce sözler. Yemek pişirdiğim zaman sakın tuzsuz veya çok tuzlu yahut suyu fazla olmasın diye defalarca tadına bakardım. Ama yine de eleştiriliyordum. Onun için kendime güvenimi kaybettim, kendimi zayıf ve aciz görüyordum. Zayıflık hissi ve kendime olan güvensizliğim bana işkence veriyor. Bu durum halen beni rahatsız etmekte. Her hafta toplantımız var. Ne yazık ki toplantıyı idare etmek için evden çıktığımda büyük bir heyecan ve ıstırap bana hakim oluyor, kendi kendime: "Belki de toplantıyı idare edemeyeceğim. İyi bir şekilde konuşamayacağım" söylüyorum. Toplantıda sunmak için yeterli kadar elimde konu olmasına ve bunların bazılarını birkaç toplantıda anlatmış olmama rağmen yine de dehşete kapılıyor ve heyecanlanıyorum. Sorumluluktan kaçmak ve böylece kendimi rahatlatmak istiyorum. Hangi işi yapmaya koyulsam o kadar olumsuz bahaneler düşünüyorum ki sonunda o işi yarıda bırakıyorum. Bu güvensizlik durumunu her ne kadar kendimden uzaklaştırmak istesem de yapamıyorum.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Çocukluğumdan beri annem her işte bana yardım etmeğe çalışır ve tek başıma bir iş yapmama müsaade etmezdi. Başkalarına dayanmak yavaş yavaş bende bir alışkanlık haline geldi. Sorunlarımı çözmek için kendi gücümü kullanamıyorum. Annem veya başkalarından yardım bekliyorum. Güvensizlik hissi ruhuma öyle bir şekilde işlemiş ki en ufak bir sorunla karşılaştığımda bile, kendim bir çare bulacağıma, başkalarından yardım alıyor ve kendimi aciz görüyorum."

Son olarak şu nükteyi de hatırlatmakta yarar var: Bazı

çocukların, gösteriş için bazı hatalı işleri yapmaları mümkündür. Mesela, gülleri koparması, ağacın dallarını kırması, kuşlara, köpeğe ve kediye eziyet etmesi, oyun arkadaşlarını dövmesi, kız kardeşlerinin saçını yollaması vb. gibi. Böyle durumlarda baba ve annenin ses çıkarmaması ve onun işlerini kabullenmesi doğru değildir. Ama şunu da unutmamaları gerekir ki, çocuğun düşmanlık etmek veya başka kötü bir kastı yoktur. O, sadece gösteriş yapmak ister. Onun dikkatini başka faydalı işlere çekmek, eğitici ve öğretici oyunlarla meşgul etmek, yapmakta olduğu bu hatalı işlere engel olmak için en iyi yoldur.

SERBESTLİK

Çoğu baba ve anneler, çocuğu sınırlama ve onun serbestliğini almayı eğitim yöntemi telakki ederler. Onlar derler ki: "Çocuk iyi ile kötüyü ayırtedemez, bir şey anlamaz; eğer onu kendi haline bırakırsak kötü şeylere yönelebilir. Onun için çocuğu, sınırlamak ve kısıtlamak gerekir." Bu gibi baba ve anneler kendilerini çocuğun akli yerine koyarlar, onun yerine seçimde bulunurlar. Onun bütün işlerini, hatta yemesi, içmesi, uyuması, oynaması ve konuşmasını kontrol altına alırlar. Kendi isteklerine göre ona yön tayin ederler. Bu durumda çocuğun, serbestlik ve kendi iradesini kullanarak karar verme hakkı olmaz. Baba ve annesinin izni olmaksızın hiç bir şey yapamaz. Baba ve annesinin kendisi için beğendiği şeyleri itiraz etmeksizin kabullenmek ve onların istediği işleri nedenini sormaksızın yapmak zorundadır. Onların sevmediği şeyleri tartışmadan terketmelidir. Bu gibi baba ve annelerin terbiye programı, sadece emir vermek veya menetmektir. Çocukların da itaat etmekten başka

areleri yoktur. Önceleri çoğu aileler çocuklarını bu şekilde terbiye ediyorlardı. Zorla kendi emirlerini uygulatıyorlardı. Günümüzde de bazı aileler bu programı sürdürmektedirler.

Bu program, geçmişte ve günümüzde izlenilen bir program olmasına rağmen doğru bir yöntem olmayıp çok büyük zaafları vardır. Bu programı uygulamakla sakın ve itaati çocuklar terbiye etmek mümkündür. Ama bu gibi çocuklar genelde durgun ve beceriksiz olurlar. Kendilerinden bir şey yapamazlar. nemli ilere müdahale etme ve karar verme cesaretini gösteremezler. Zor sorumlulukları üstlenmekten kaçınırlar. Emir vermekten ve yöneticilikten acizdirler. Ama emir altına girmek onlara zor gelmez. Zulme çok rahat bir şekilde boyun eğerler. zgrlkten mahrum olup içgüdülerini gerektiği şekilde doyurmadıkları için kompleks kapılırlar.

Bu komplekslerin ruhsal hastalıklara ve sinir sistemlerinin zaaflına yol aması kaçınılmazdır. Kompleks sahibi kimseler, içlerindeki ateşi söndürmek, baba, anne ve toplumun diğer bireylerinden intikam almak ve eksikliğini telafi etmek için cinayet işlemeye kalkıabilirler. Bu gibi zararlardan dolayı günümüzdeki bazı psikologlar diktatörce metoda karşı çıkarak onu kınamı ve çocuğun mutlak serbestliğini savunmuşlardır. Bu psikologlar, baba ve annelere, içgüdülerini kullanabilmeleri ve bütün isteklerine ulaşabilmeleri için çocukları tamamen serbest bırakmalarını oneriyorlar. Onlar diyorlar ki: ocuğu, istediği her şeyi yapması için kendi haline bırakın. O i size göre yanlış olsa veya o ii yapmaya hazırlığı olmasa bile bu konuda kusur etmeyin. Bu durumda, çocuğunuz açık fikirli biri olur ve yaşantısında komp-

lekse kapılmaz. Meşhur psikolog Fruid bu görüşü savunmuş, batıda ve hatta doğuda bir çok taraftar bulmuştur. Bir çok anne ve babalar bu görüşü kabul etmiş, batı ve doğuda bu yöntemi bir terbiye programı olarak uygulamaya koymuş ve çocuklarına kayıtsız-şartsız bir serbestlik vermişlerdir. Bu gibi baba ve anneler çocuklarına karşı vurdumduymazdırlar; onların hareketleri karşısında olumlu veya olumsuz hiçbir tepkide bulunmazlar.

Bu program da yanlış bir yöntem olup büyük zaafı vardır. Bu program ile terbiye edilmiş ve işlerinde hiçbir sınırlamaya tabi tutulmamış çocuklar genelde bencil, şehvetperest ve zorba olurlar. Başkalarının hakkına saygı göstermezler. Baba ve anneden huzur ve rahatlığı alırlar, kardeşlerine ve öteki çocuklara eziyet ederler. Tam bir serbestliğe alıştıkları için genelde taşkınlığa düşer ve bozgunculuk ederler. Kısıtsız serbestlikler çocuğu ıstırap ve heyecana düşürür. Onu, beklentisi fazla olan ve kendisine tapan bir kimse durumuna düşürür. Onun beklentilerinin yerine getirilemeyecek bir dereceye ulaşması mümkündür. Böyle kimseler büyüdüleri zaman, başkalarından, anne-babası gibi kendisine itaat etmelerini bekler. Her yerde amir olmak isterler, emir altına girmezler. Toplumdaki fertler de genelde onların beklentilerine önem vermezler. Onlar yenildiklerini görünce komplekse kapılırlar. Bu durumda, ya inzivaya çekilirler veya yenilgilerini telafi etmek için cinayet ve tehlikeli işlere başvururlar. Sınırsız serbestlikler bazen çocuğun cismine de zarar verebilir. Çocuk, hiç kimse engel olmaksızın caddede yürümek veya elini elektriğe vurmak isteyebilir. Acaba bu gibi durumlarda onu kendi haline bırakmak

doğru olur mu?

Öyleyse, ifrat ve tefritin hakim olduğu bu iki programın, çocuk eğitimine münasip olmadığı için onun üzerinde uygulanması doğru değildir. Bu hususta uygulanabilecek en güzel yol çocuğa sınırlı ve ölçülü bir serbestlik vermektir. Allah Teâla insana kendi şahsiyetini kazanabilmesi için çok faydalı içgüdüler ve atifeler vermiştir. Sevgi, sinir, cesaret, korku, saldırı, savunma, merak, taklit, oyun isteğiyle örnekendirilebilir bu garizeler. Bunlar, insanın yaşamındaki zorluklar karşısında direnebilmesi ve sorunlarını çözebilmesi için, Allah'ın ona vermiş olduğu güç kaynaklarıdır. İnsanın şahsiyetini oluşturan da bunlardır. Bu içgüdülerin serbest bir ortamda tekamüle erişip gelişmesi gerekir. Bunlardan, herhangi birini gözardı etmek ve gereken cevabı vermemek, insanın şahsiyetine büyük darbeler indirir.

Korku, insanın tehlikelerden kaçınması; hücum, düşmana saldırması ve merak, çeşitli ilimler öğrenebilmesi için zaruri olan içgüdülerdir. Vücudunda hiç korku olmayan veya saldırı ve savunmadan yoksun biri ruhsal bakımdan eksik bir insandır. Çocuktaki bu hislerin önüne geçmek ve onları yatıştırmaya çalışmak doğru değildir. Çocuk serbest bir ortamda kendi içgüdülerini kullanabilir, rahatça faaliyet edebilir, şahsiyetini geliştirip bir mücadele sahnesi olan toplumsal yaşantıya hazırlanabilir.

Kutlu İslam dini de serbestlik konusuna dikkat etmiş ve İslam büyüklerinden bu hususta birçok hadis nakledilmiştir.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Başkalarına kulluk etme;

Allah seni hür yaratmıştır."¹⁵⁶

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Kendisinde beş şeyi toplamayan bir insanın vücudu faydasızdır. Birincisi din, ikincisi akıl, üçüncüsü edep, dördüncüsü özgürlük ve beşincisi güzel ahlak."¹⁵⁷

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurur: "Çocuk, yedi yaşına kadar amir (emir edici), yedi yaşından on dört yaşına kadar memur (emre itaat eden), on dört yaşından sonra yedi yıl da baba ve annesinin veziri olmalıdır."¹⁵⁸

Ama sınırsız bir serbestlik mümkün olmayan bir şeydir. Toplumda yaşayan bir insan sınırsız bir özgürlüğe sahip olamaz. Çünkü bütün insanların hürriyet ve yaşama hakkı vardır. Bir insanın serbestliği için başkalarının haklarını göz ardı etmek doğru değildir. Çocuk, küçük yaşta sınırsız bir serbestlikle toplumda yaşayamayacağını anlamalıdır. Başkalarının da yaşama ve dinlenme hakkı vardır. Mesela, çocuk oynamak ister. Oynamak, onun gelişmesi için zaruri olan bir istektir. Dolayısıyla, çocuğa istediği gibi oynayabilmesi için serbestlik vermek gerekir. Ama çocuk oynarken babasının, annesinin, komşularının ve başka çocukların haklarını gözönünde bulundurmalı, onları rahatsız etmemelidir. Evet; oynamak çocuğun hakkıdır. Ama halkın kapı ve duvarını kirletmenin veya camlarını kırmanın yanlış olduğunu bilmesi gerekir.

Öyleyse, oynamakta serbesttir. Ama sınırlı ve ölçülü bir

156- Bihar-ul Envar, c.77, s.214.

157- Bihar-ul Envar, c.1, s.82.

158- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.195.

serbestliğe sahiptir, kayıtsız ve şartsız bir serbestliğe değil.

Çocuk, öfkesinden faydalanarak gerektiğinde kendisini savunabilir. Ama unutmaması gerekir ki, sinirlendiği zaman evdeki eşyaları kırmaya veya babasına, annesine ve diğerlerine saygısızlık etmeye yahut herhangi birinin hakkını çiğnemeye hakkı yoktur.

Baba ve anne bu programı uygularken çocuğun yaşını, kapasitesini, cismi ve ruhi isteklerini gözönünde bulundurarak onun hareket ve davranışlarını iki kısma ayırmaları gerekir.

Doğru ve yanlış davranışlar. Her iki kısmın sınırlarını da çok açık bir şekilde belirtmeleri gerekir. Daha sonra çocuğa, doğru işlerde tam bir serbestlik vermelidirler. Böylece o, kendi içgüdülerini kullanarak şahsiyetini terbiye eder. Ona, aklını kullanarak karar alması ve faaliyet etmesi için serbestlik verirler. Sadece sınırsız bir serbestlik vermekle de yetinmeyip gerektiğinde ona yardımcı olmalıdırlar. Ama doğru olmayan işlerde ciddi bir şekilde önüne geçip ona engel olmalıdırlar. Bu programı uygulamakla çocuğun serbestliğini yok etmez, çocuğun isteklerini kısıtlamaz; aksine, onun serbestliğinin sınırlarını tayin edip içgüdülerini kontrol etmiş olurlar. Herhangi bir içgüdüğü kontrol etmek, onu yatıştırmak ve geri itmek anlamına gelmez. Tam aksine, bu içgüdüğü korumak ve faydalı yerlerde kullanmak manasına gelir. Son olarak baba ve annelere şunları tavsiye ediyoruz:

1- Doğru ve yanlış davranışlar arasında kesin bir sınır belirtilmelidir ki çocuk, vazifesinin ne olduğunu bilebilsin. Mesela, çocuğun veya ailenin sağlığına zararlı olan işler, cismi veya mali zararlara yol açan davranışlar, şeriat, ka-

nun, ahlak ve toplumsal davranışlara aykırı hareketler, başkalarının hakkını çiğneyen vb. işler siyah bir listeye kaydedilmiş olmalı ve çocuk bu gibi işlerden engellenmelidir. Ama olumlu ve faydalı işler hususunda çocuğa kayıtsız - şartsız bir özgürlük verilmelidir.

2- Çocuğun akli gelişmesi ve bünyesine dikkat edilerek kapasitesi ölçülmeli ve ona uygun bir şekilde bu programı uygulamak gerekir. Zor ve mantık dışı kanun koymaktan kaçınılmalıdır.

3- Söylenilen söz üzerinde ciddi bir şekilde durulması gerekir. Kesin bir karar ile çocuğa; "Bu işi yapabilirsin ve o işi kesinlikle terk etmelisin" demek lazımdır. Yersiz his ve atıfeleri bırakmak ve tereddütten kaçınmak gerekir. Böylece çocuk vazifesini bilir ve onu uygulamada tereddüt etmez.

İmam Hasan Askeri (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğun küçükken baba ve annesinin sözü karşısındaki itinasızlığı büyüdüğünde tuğyan etmesine ve itaatsizliğine sebep olur."¹⁵⁹

4- Baba ve annenin bu hususta ortak bir karar almaları, ihtilaftan kaçınmaları ve kendi ihtilafları ile çocukta tereddüt meydana getirmekten sakınmaları gerekir.

159- Bihar-ul Envar, c.78, s.374.

İNAT

İnat, bütün çocuklarda özellikle iki yaşında az-çok ortaya çıkan bir durumdur.

İnatçı bir çocuk, istediği her işi yapmak için ısrar eder ve hiç kimsenin ona karışmamasını ister. Eğer isteğine uygun bir davranış görmezse bağırır, çağırır, ağlar, başını duvara döver, feryat eder, küser, yemek yemez, camı kırar ve hatta bazen babasına, annesine veya kardeşlerine saldırarak onları vurmaya çalışır. O kadar gürültü-patırtı çıkarır ki sonunda baba ve annesine galip gelir ve hedefine ulaşmış olur. Bu çocuksu huy bazen büyüklerde de kendisini gösterebilir. Çoğu baba ve anneler bu çocuksu huydan yakınırlar ve bir çare ararlar. Baba ve anneler, çocuğun inatları karşısında genellikle aşağıdaki iki yoldan birini seçerler:

1- Bazıları, çocuğun bu davranışı karşısında şiddetli bir tepki göstermek ve onun isteklerine teslim olmamaktan yana olup diyorlar ki: Bu çocuk, çok inatçı ve başınabuy-ruk olmuş. Kendi isteklerini başkalarına dikte etmeyi ve inatçı-

lığı kafasından atması için ciddi bir şekilde bunun karşısında durmalıyız. Bir karışlık ocuk bizi kendisine kle mi edecek? Zorla, tehdit ederek ve bazen dvererek çocuğu dize getirmeğe ve kendi isteklerini ona dikte etmeye çalışırlar. Yani, gerçek manada onlar, ocuğuın inadına inat ile cevap verirler. Ama bu, beğenilir bir yöntem değildir. Çünkü, zorla ve tehdit ile çocuğu inadından vazgeçirmek ve onu kuzu gibi uslu ve sakın etmek mümkün olmasıyla birlikte farkında olmadan onun irade ve şahsiyetine çok şiddetli bir darbe indirilmiş olur.

İki yaşı, ocuğuın, şahsiyet ve iradesini ortaya koyma yaşıdır. Kendi kafasındakini yapmak, onun, irade ve kendine güvenini güçlendirecek ilk hammadde. ocuk bu yaşlarda, isteklerini kontrol edebilecek ve onların sonuçlarını düşünebilecek derecede bir fikri düzeye erişmemiştir. O düşünmeden karar alır, isteklerine uygun bir şekilde davranmak, kendi varlığını ve şahsiyetini ispatlamak ister. Eğer baba ve annesi karşısına geçecek olurlarsa, onun şahsiyetini ezmiş olurlar. O, uslu ve sakın, ama şahsiyetsiz ve iradesiz biri olabilir. ocuk, hiç kimsenin onun isteğini önemsemediğini ve zorla yahut tehdit ile engellendiğini görünce mit-siz ve karamsar olur, emniyetsizlik hissine kapılır. Elbette kendi ruhi yenilgilerini telafi etmek ve şahsiyetini ispatlamak için, büyüdüğü zaman cinayet vb. gibi tehlikeli işlere kalkışabilir.

2- Bazı eğiticiilere göre, mümkün olduğu kadar ocuğuın gnln almak ve isteğine göre hareket etmek gerekir. O-na, istediği her işi yapması için izin verilmelidir. Bunlara göre, ocuğuın inat ve bahaneleri karşısında kr-körüne

teslim olmak gerekir. Onlar derler ki: Çocuktur. Ona özgürlük vermeliyiz. Büyüdüğünde inat ve bahaneyi bırakır. Bu yöntem de kusursuz değildir. Çünkü:

Birincisi: Bazı işlerin canı ve mali zararları vardır ve çocuğun veya başkalarının canını tehlikeye sokar. Çocuğa bu gibi işlerde özgürlük vermek akla ve vicdana ters düşer. İki-üç yaşlarındaki küçük bir çocuk büyük bir merdiven ile yüksek bir yere çıkmak isteyebilir. Halbuki bu durumda düşüp bir yerinin kırılması kaçınılmazdır. Kibrit ve tüp ile oynamak isteyebilir. Başkalarının hakkına tecavüz etmek veya kendisinden küçük çocukları dövmek isteyebilir. Bu gibi yerlerde çocuğa özgürlük vermek doğru değildir.

İkincisi: Yuları bırakılmış ve daima inat ve bağırmayla hedeflerine ulaşan ve karşısında hiç bir direnme görmeyen bir çocuk yavaş yavaş bu huya alışır, bencil ve diktatör biri durumuna gelir. Gelecekteki yaşantısında da halktan, isteklerini kayıtsız-şartsız yerine getirmelerini ve en ufak bir tenkitte bulunmamalarını bekler. O, çocuklukta kendi istekleri karşısında hiçbir tepki görmediği için başkalarının isteklerini gözönünde bulunduramaz. Eğer zorbalık ile kendi isteklerini doyurup hedefine ulaşabilirse bir yere kadar memnun olur; ama genellikle böyle bir başarı elde edemez. Çünkü başkaları, onun nazını çekmeye ve onun isteklerine alet olmaya tahammül edemezler. Onun için topluma karşı kötümser olur, inzivaya çekilir, daima üzüntülüdür, kendisini yenilmiş biri, halkı ise değer bilmez kimseler olarak telakki eder.

İslam, inadı kötü sıfatlardan biri olarak nitelendirir; bu hususta birçok hadis nakledilmiştir. Örneğin:

kilde dururlar ve en ufak bir taviz vermezler. Çocuğa, büyük bir soğukkanlılık ve ciddiyetle, "bu işi yapmaman gerekir" derler. Ona engel olmalarının nedenini mümkün olduğu kadar açıklamaya ve onu ikna etmeye çalışırlar. Onun dikkatini başka faydalı bir işe yöneltirler. Çocuk bu yönteme göre fazla sınırlanmadığı, baba ve annesine karşı iyimser olduğu için genellikle teslim olur ve bu gibi işleri yapmaktan vazgeçer. Ama doğru olmayan işleri yapmakta ısrar ettiği ve bağırıp-çağırdığı takdirde, büyük bir soğukkanlılık ile ona engel olmalısınız. Taviz vermeyin. Onu kendi haline bırakın. Bırakın dünyanın belli bir hesap-kitabı olduğunu ve bağırıp-çağırarak hiç bir şeyin değişmeyeceğini anlasın. Biraz sabırlı olun. Sonunda kendisi yorulup susacaktır. Çocuğa, "Hayır" derken gerçekten de ciddi ve kararlı olduğunuzu ispatlayın. Ona, inat ve diktatörlük ile yaşayamayacağını ve başkalarının da hakkını göz önünde bulundurması gerektiğini öğretin.

Ama sakın onun inadına ve bağırıp-çağırmasına sopa veya tehdit ile karşılık vermeyin. Zira onu bu şekilde susturmak mümkün olabilir. Ama bu davranış, onun ruhunda kesinlikle kötü etkiler bırakır. Sizden gördüğü bu ters tepki-den dolayı size karşı kötümser olur. Sizi de mütecaviz ve diktatör sayar. İçinde, size karşı kin oluşabilir ve daima intikam almak isteyebilir. Sizin diktatörlüğünüzü gelecekteki yaşantısı için örnek edinebilir. Bu konunun son bölümünde eğitimcilere bir kaç noktayı hatırlatmakta yarar var:

1- Mümkün olduğu kadar çocuğa hareketlerinde özgürlük verin. Haddinden fazla ona karışıp işlerine müdahale etmeyin. Çocuk sandalye, ağaç veya merdivene çıkmak is-

tediğinde, "Yavrum! Düşersin" dersiniz. Bıçakla meyve soymak istediğinde, "Elini kesersin" dersiniz. Çay dökmek istediğinde, "Demliği kırarsın" dersiniz. Sofrayı toplamak için size yardım etmek istediğinde, "Dökersin" dersiniz. Evde oynamak istediğinde, "Uslu ol. Gürültü yapma" dersiniz. Sokağa çıkmak istediğinde "Araba çarpar" dersiniz vb.

Pekiyi, bu küçük insan ne yapsın? Şunu unutmamak gerekir ki bu da bir insandır. İradesi var ve kişiliğini kanıtlamak ister. Onun işlerine fazla karıştığınız zaman yorulur ve inatçılığa sevk olur. Çocuğun inat etmesinin asıl nedenlerinden biri, baba ve annesinin aşırı müdahalesidir.

2- Çocuğunuz inat ettiğinde, onu bu huya iten sebebi keşfetmeye ve daha sonra o sebebi yok etmeye çalışın. Böylece çocuk sakinleşir. Eğer aç ise yemek verin. Yorgunsa uyutun. Küçük ev ortamında radyo, televizyon ve misafirlerin sesinden dolayı sıkılıyorsa onun rahat edebileceği bir ortam oluşturun.

3- Çocuğa küfretmeyin, onu azarlamayın. Çünkü küfretmek ve azarlamak onu inada sürükler. Kendi kendine der ki: Bunlar bana bu kadar küfrediyorlar ve azarlıyorlar, o halde ben de yaptığım bu işimde ısrar edip intikam alırım. Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Azarlamada aşırılık inat ateşini alevlendirir."¹⁶⁴

4- Bazen çocuk, kardeşlerinin zulmüne maruz kalır ve hiç kimse onu savunmadığı için inat eder. Bu durumda baba ve anne, bu işten vazgeçmesi için onun inadının sebebini

164- Tuhef-ul Ukul, s.80.

bularak yok etmelidir.

5- Eğer çocuğunuz inat ediyorsa ve inadının nedenini bulamazsanız kendi davranışlarınız üzerinde biraz düşünün. Acaba kendiniz inat ediyor musunuz? Sizin inatçı olmanız çocuğunuzun da inatçı olmasına sebep olmuş olabilir. Çocukların, baba ve annelerinin inadını yansıtışları ve onları örnek alışları çok rastlanılan bir olaydır.

... Hatırasında şöyle yazıyor: Çocukluk yıllarımda, bir gün bize misafir gelmişti. İnadım yüzünden misafirlerin karşısında kötü bir şekilde sopa yedim. Misafirlerden utandım ve bağırarak ağladım. Annem diyordu: Kes sesini. Kızın sesinin çıkması ayıptır. Kız... Utan. Gelip boğarım. Annem, bağırmamın ve inat etmemin nedenini hiç düşünmüyordu. O, beni daha fazla üzen bu gibi sözlerle susturmaya çalışıyordu. Ama ben daha fazla bağıırıyordum. Annem kendi düşüncesine göre en güzel kararı aldı. Kendi ellerim ile dikmiş olduğum ve canımdan çok sevdiğim bebek elbiselerini getirip gözümün önünde yaktı. Sanki bütün ümitlerim kesildi. Alevlenen ateşe bakarak ağlıyordum. Bu vahşi olay, bende, şimdiye dek unutamadığım bir düğüm oluşturdu. Bana işkence veriyor. Bazı zamanlar bunu anneme de anlatıyorum.

İŞ VE SORUMLULUĞUNU YERİNE GETİRME

İnsan hayatının temeli iş ve çalışma üzerine kurulmuştur. O, çalışarak yiyecek, giyecek ve ev sorununu halleder. Çalışmakla yeryüzü canlanır, halkın refah ve huzuru için gerekli sebepler meydana gelir. Görmekte olduğumuz bu acayip keşifler ve sanatlar, insanların çalışma ve faaliyetlerinin ürünüdür. Günümüzdeki medeniyeti meydana getiren ve insanı bu azamete ulaştıran da bilim ve çalışmadan başka bir şey değildir. Bir ülkenin gelişme ve ilerlemesi, o ülkedeki fertlerin çalışma düzeyine bağlıdır. Bir ülkenin fertleri çeşitli bahaneler ile çalışmaktan, özellikle üretim alanındaki işlerden kaçındıkları takdirde, o ülke, saadetten mahrum olur ve halkı, sömürücü devletlerin tüketicisi olmaya mahkumdur. Bir insanın gelişme ve ilerlemesi de onun bilim ve çalışma ölçüsüne bağlıdır. Dünya iş ve çalışma alanıdır, tembellik ve yiyip yatma yeri değil. Allah Teâla Kur'an'da şöyle

buyuruyor: "*İnsana çalıştığından başka bir şey yoktur.*"¹⁶⁵

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çalışmayan ve geçimini başkalarının boynuna yıkan kimse Allah'ın rahmetinden uzaktır."¹⁶⁶

Resulullah (sallallahu aleyhi ve alihi) yine buyuruyor ki: "İbadet, yetmiş kısımdır. Onların en faziletlisi helal rızık elde etmek için çalışmaktır."¹⁶⁷

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilir: "Benim dostlarıma ve Şiilerime selam söyleyin ve deyin ki, takvayı terketmesinler ve kendi ahiretleri için azık hazırlasınlar. Allah'a andolsun ki ben, kendi amel ettiğimiz şeylerden başkasını size emretmiyorum. Ciddiyetle çalışın, sabah namazından sonra hemen işe koşun ve helal rızık elde edin. Çalışırsanız Allah da size rızık verir ve size yardım eder."¹⁶⁸

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Dünyevi işlerde tembellik eden kimseden nefret ederim. Kazanç ve iş hususunda tembellik eden kimse uhrevi işlerde daha çok tembellik eder."¹⁶⁹

Bu konuda İmam Sadık (a.s) da şöyle buyuruyor: "Ailesinin rızık için zahmete düşen kimseye cihad sevabı verilir."¹⁷⁰

İmam Sadık (a.s) başka bir yerde ise şöyle buyuruyor: "Çiftçiler, Allah'ın insanlara vermiş olduğu hazinedir. İyi

165- Necm, 41.

166- Usul-u Kâfi, c.5, s.72.

167- Usul-u Kâfi, c.5, s.78.

168- Usul-u Kâfi, c. 5, s. 78.

169- Usul-u Kâfi, c. 5, s. 85.

170- Usul-u Kâfi, c. 5, s. 88.

tohumları ekerler ve Allah Teâla onları topraktan çıkarır. Çiftçiler, kıyamette en üstün makama sahiptirler ve onlara "Mübarekler" ismiyle hitap olunur."¹⁷¹

Her İnsan başkalarının çalışmasından faydalanır ve onların zahmeti olmaksızın yaşantısını sürdüremez. Onun kendisi de elinden geldiği kadar çalışmalı ve başka insanlara faydalı olmalıdır. İşçiler, insanların en üstünü ve en şerefliisidir. Çalışmaya gücü olduğu halde çalışmayan ve başkalarının alın teri ile elde ettiği şeylerden faydalanan kimseler, alemlerin rabbinin rahmetinden uzaktırlar. Çocuklarının saadet ve mutluluğunu ve ülkelerinin ilerleme ve gelişmesini isteyen baba ve anneler, çocuğun eğitim programında çalışmaya da yer verirler. Çocuklarını öyle bir şekilde eğitirler ki, çocukluktan çalışmayı sever ve bunu bir alışkanlık haline getirirler. Böyle bir eğitim görmüş olan çocuklar büyüdükları zaman çalışmaktan utanmazlar; aksine, çalıştıkları için iftihar ederler.

Çoğu baba ve anneler, bu önemli mevzudan gafilidirler. Dolayısıyla, uzun bir süre çocuğun bütün işlerini kendileri üstlenir ve ona hiç bir sorumluluk yüklemeyiz.

Onlar, bu hareketleri ile çocuğa hizmet ettiklerini zannederler. Halbuki bu hizmet değil, aksine hem çocuğa ve hem de topluma büyük bir hıyanettir. Bazen, "çalışmada acele etmeye gerek yoktur" şeklinde bahane getirir ve derler ki: "Çalışmak çocuk için zordur. Büyüdüğü zaman kendisi iş peşine gider ve çalışır." Bu çok yanlış bir zihniyettir. Çünkü, çocuğun yaşına ve kapasitesine uygun işler, çocukluk

171- Usul-u Kâfi, c. 5, s. 261.

tabiatına aykırı değildir. Hatta bu gibi işler, onun içgüdü ve ihtiyaçlarını doyurur. Eğer insan, çocukluktan çalışmaya alışmazsa, büyüdüğü zaman kendisini çok geç ve çok zor işe verir. Eğer çocuk, doğru bir eğitim görürse, çalışmak onun için çok tatlı ve zevkli bir uğraş olur.

Bazen derler ki: Çocuk, kendi işlerini kendisi yapsın diye bu kadar vakit öldürmeye kim tahammül eder? Biz onun işlerini daha çabuk yapıp rahatlıyoruz. Büyüdüğünde ister istemez çalışacaktır. Bu cahil baba ve anneler, eğer gerçekten de evlatlarının iyiliğini isteseydiler bu yersiz bahaneler ile onları eğitmekten kaçmaz, kendilerinden geriye tembel ve topluma yük olan kişiler hatıra olarak bırakmazlardı.

Bilinçli ve sorumluluklarının farkında olan baba ve anneler, çocukların yaşını, fiziki yapısını ve düşünme kapasitesini göz önünde bulundurarak uygun işleri onlara yükler ve bu işlerde gerektiğinde onlara yardımda bulunurlar. Mesela, üç yaşındaki bir çocuktan, çorap ve ayakkabısını kendisi giyip çıkarması, pantolonunu giymesi, kaşık-çatal getirmesi vb. istenebilir. Biraz büyüdükten sonra yavaş yavaş kendi yatağını açıp-toplama, çöp kutusunu boşaltma, yemek pişirme, sofrayı açma ve toplama, sofraya su getirme, bulaşıkları yıkama, odaları temizleme, belirli saatlerde küçük kardeşlerine bakma, bahçedeki ağaç ve çiçekleri sulama, evcil hayvanlara su ve yem verme, alış-veriş yapma, oyuncakları düzenli bir şekilde yerine koyma vb. işlerden sorumlu tutulabilir. Biraz da büyüdüğü zaman onlara daha ağır işler bırakılabilir. Burada birkaç noktayı hatırlatmakta yarar var:

1- Çocuğun yaşını, fiziki gücünü ve düşünce seviyesini

dikkate alın. Herhangi bir işi yapmak için gerekli kapasiteye sahip olduğunu keşfedince çocukluktan itibaren çalışmaya alışması ve tembel biri olmaktan kurtulması için o işi ona bırakın; özellikle kendisi o işi yapmaya özenirse. Hele bu iş onun şahsi işlerinden biri olursa.

2- Çocuğun yetenek ve tahammül derecesini göz önünde bulundurun, ona çok zor ve yorucu işleri yüklemeyin. Aksi durumda, onda, işe karşı bir soğukluk meydana gelmesi, işten nefret etmesi ve gelecekteki yaşantısında işten kaçması kaçınılmazdır. Eğer iş çok ağır olursa çocuğun itaatsizlik etmesi ve baş kaldırması da mümkündür.

3- Çocuğa sorumluluk verirken onunla anlaşmaya çalışın. Onu, ev işlerinin kendiliğinden yapılmadığına ikna edin. Ona, babasının, evin ihtiyaçlarını temin etmek için zahmete katlandığını ve çalıştığını, annesinin ise ev içindeki işleri yerine getirdiğini, onun da bu ailenin bireylerinden biri olduğunu ve ev işlerinde elinden geldiği kadar yardımlaşması gerektiğini anlatın. Bu hususta çocuğa zorla bir işi yüklemekten mümkün olduğu kadar kaçının. Çünkü bu durumda yanlış ve körü körüne itaat etmeye alışabilir.

4- Sorumluluğu kabullenmede, mümkünse çocuğa seçme hakkı verin. Mesela ona, "Odayı temizlemeği mi istiyor-sun yoksa bulaşıkları yıkamayı mı?" diyebilirsiniz.

5- Kendi vazifesini bilmesi ve tereddüt etmemesi için çocuğun sorumluluğuna giren işleri iyice belirtin.

6- Kendisine verilen işleri yapabilen çocuklara daimi sorumluluklar tayin edin. Böylece, dikkatlerini toplayabilmelerini ve sorumluluk hissetmelerini sağlayın. Mesela, evlatlarınızdan birine şöyle söyleyebilirsiniz: Soframızda daima

sebze olmalı. Sebze almak bundan sonra senin görevin. Sabun, deterjan ve diş macunu almak da senin vazifen. Dikkat et ki evden sabun, deterjan ve diş macunu eksik olmasın.

7- Mümkün olduğu kadar çocuğunuza seveceği ve yapabileceği işler verin. Bu durumda, çocuk kendisine verilen işi seve seve yerine getirir. Ama bazı zaruri durumlarda sevmediği işleri bile itiraz etmeden yapmaya alışmalıdır. Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Evde çalışanların her biri için belirli bir iş tayin et ve o işin sorumluluğunu ona bırak. Kendi görevlerini bildikleri takdirde, diğerlerinin yapmasını ümit ederek işten kaçmazlar."¹⁷²

8- Eğer evde birden fazla çocuk varsa tartışmamaları ve kendi işlerini isteyerek yapmaları için işleri bölme hususunda adalete uygun davranın.

9- Çocuklara çalışmayı sevdirmek için onlarla birlikte herhangi bir iş yapabilirsiniz. Zira çocuklar büyükler ile yardımlaşmayı ve birlikte bir iş yapmayı severler.

10- Baba ve anneler ev işlerinde yardımlaşacak olurlarsa çocukları için en güzel örnek olabilirler. Bu şekilde, çocukları sorumluluk kabullenmeye teşvik etmiş olurlar.

11- Çocuklar iyice büyüyüp maddi faydası olan bir iş yapabilecek duruma geldikleri zaman, tatil günlerinde mümkün olduğu durumda, üretim alanında bir iş bulun ve onları bu işe teşvik edin. Böylece hem çalışmaya alışırlar hem de ailenin bütçesine yardımcı olurlar. Ayrıca topluma ve ülkeye de hizmet etmiş olurlar. Onlara, çalışmanın ar olmadığını, tam aksine çalışmanın iftihar ve şeref kaynağı

172- Gurer-ul Hikem s. 124.

olduğunu anlatın. Ama onları haddinden fazla çalıştırmayın. Onların dinlenmesi ve eğlenmesi için de belirli saatler ayırın. Baba ve annenin "Maddi durumumuz iyidir. Çocuğumuzun çalışmasına gerek yok" demesi doğru değildir. Çünkü bu durumda, çocuğun başıboş ve başkalarının sırtından geçiren biri olması kaçınılmazdır. Son olarak yine şunu hatırlatayım ki, iş ve çalışmanın insan açısından normal bir durum kazanması için çalışma sevgisinin temeli çocuklukta atılmalıdır. Aksi durumda çalışmak onun için çok zor ve ağır olacaktır. Vazifelerini bilen baba ve anneler bu mevzuya gereken önemi verirler.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Ben tembel, sabırsız ve inatçı biriyim. İstirap ve sıkıntı içerisindeyim. Mide rahatsızlığım var. Çalışma ve görevimi yerine getirmeye eriniyorum. Çalışmak bana zor geliyor. Geçimimi sağlamak ve yemek pişirmekten acizim. Bu yüzden kocam ve kayınvalidem ile daima tartışıyoruz. Bütün bu bedbahtlığın sebebi annemdir. O, cana yakın ve sabırlı bir kadındı. Ben, evin biricik kızıydım. Ama o bana hiç bir iş yaptırmıyordu. Evin bütün işlerini kendisi yapıyordu. Çalışmak ve evi idare etmeyi bana öğretmedi. O, benim yorulmamı istemiyor ve bana iyilik yaptığını sanıyordu. Ama benim gelecekte bir aileyi idare etmem gerektiğini unutuyordu.

... Mektubunda yazıyor ki: Ben ailemizin ilk çocuğuyum. Hayatımdan razıyım. Ve herhangi bir sıkıtım yok. Bencil ve kıskanç biri de değilim. Başkalarına karşı şefkatli ve fedakarım. Gözümde dünya malının bir değeri yok. Hemen hemen her işten az-çok anlıyorum. Hayatta gerekli olan işleri çok rahat bir şekilde yapabiliyorum. En ufak bir

üzüntüm yok. Mutlu ve güzel bir hayatımız var. Ben, babam ve anneme teşekkür ediyorum. Çünkü, beni bu şekilde terbiye eden onların mantıklı ve makul davranışlarıdır. Babam eve geldiğinde beni çağırır ve ne getirmişse bana verir. Hatta fazla para getirdiğinde de sandığa koymam için bana verirdi. Elbisesini ütölemem veya düğmesini dikmem için bana veriyordu. Dediği işi yaptığım zaman beni teşvik ediyordu. Bir gün elbisesini iyi bir şekilde yamadım. Çok beğendi ve bana bir dikiş makinesi alacağını söyledi. Bir süre sonra sözünde durdu ve bana dikiş makinesi aldı. O günden sonra dikiş işlerini bana bıraktılar. Annem hatta pahalı kumaşları bile bana vererek, "Götür bunları dik. Bozursa da önemli değil. Daha sonra öğrenip iyi dikersin" diyordu. Annemin bu davranışı bana güven veriyor ve kendime olan güvenimi artırıyor. Ben de elimden geldiği kadar işimi güzel bir şekilde yapmaya çalışıyordum; herhangi bir kumaşı bozduğumu hatırlamıyorum. Kısacası ben, babam ve annemin dikkatleri ve teşvikleri sonucunda bütün işleri öğrendim. Çalışmaya ve sorumluluk üstlenmeye alıştım. Şimdi kendi çocuklarım için aynı programı uygulamaya kararlıyım.

DOĞRULUK

Yalancılık hem çok çirkin ve kötü sıfatlardan biri ve hem de büyük günahlardandır. Dünyadaki bütün toplumlar, yalancılığı kötü sayar ve yalan konuşan kimseyi alçak biri olarak addederler. Şerefli ve şahsiyetli bir insan yalan konuşmaz. İslam dini de bu çirkin sıfatı kınamış ve büyük bir günah saymıştır. İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor: "Yalan, iman için bozuk bir temeldir."¹⁷³

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Hz. İsa, fazla yalan konuşan kimsenin haysiyeti olmaz, buyurmuştur."¹⁷⁴

Hz. Ali'den (a.s) şöyle nakledilir: "Yalandan daha kötü bir kabahat yoktur."¹⁷⁵

Bütün peygamberler ve imamlar halkı doğruluğa çağırmışlardır. Doğruluk, insanın tabiat ve fitratına uygun bir sıfattır.

173- Usul-u Kâfi, c.4, s.36.

174- Usul-u Kâfi, c.4, s.38.

175- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.100.

Herkes, hatta yalancının kendisi bile doğruluk ve doğru konuşanı sever ve yalancıdan nefret eder. Çocuk kendi haline bırakılırsa tabiatı gereği doğru konuşan biri olarak yetişir. Onu, Allah vergisi olan fitratından uzaklaştıran ve yalan konuşmaya yönelten, dış etkenlerdir.

Yalan konuşmak, küçük bir çocuğun aklının ucundan bile geçmez. Daha sonraları, büyükler ile olan diyalogu sonucu onlardan yalan konuşmayı öğrenir. Asıl fitratından sapsımış ve yalancılığa alışmış bir çocuğun büyüdüğü zaman bu alışkanlığı terketmesi çok zordur ve genellikle bu sıfatı terkedemez. Ayet, hadis ve nasihatın da böyle bir insanda fazla tesiri olmaz. Baba ve anneler, çocukluktan evlatlarının doğrucu olmaları için gerekli önlemleri almalıdırlar. Yalancılığa yol açan sebepleri yok etmeli ve onların fitratında bulunan doğruluğu geliştirmelidirler. Doğruluğu geliştirmeyi gözardı etmek ve onu, çocuğun büyüdüğü zamana ertelemek doğru değildir. Evlatlarının eğitimine düşkün ve sorumluluklarının bilincinde olan baba ve anneler aşağıdaki nüktelere dikkat etmelidirler:

1- Çocuğun terbiyesinde büyük rolü olan etkenlerden biri, aile ortamıdır. Çocuk aile ortamında belirli bir kalıp kazanır, babası, annesi ve onun ile ilgilenen kimseleri taklit eder. Eğer aile ortamı doğruluk ortamı olur, baba, anne ve öteki fertler, sadık ve doğru davranır ve doğru konuşurlarsa, bu ortamda büyüyen çocuklar da doğru ve dürüst olurlar. Ama eğer ortam yalancılık ortamı olur, baba, anne ve diğer fertler birbirlerine karşı yalan konuşurlarsa, böyle bir ortamda terbiye edilen masum çocuklar bu çirkin huyu baba ve annelerinden öğrenir, yalan konuşmaya alışırlar. Kulağı

yalana alışmış ve her gün baba ve annesinin yalanına şahit olan bir çocuğun doğru ve dürüst bir insan olması beklenebilir mi?! Bu bozuk ortam yalancılık ve hilekârlıktan başka bir şey öğretemez.. Böyle bir ortam zehirlidir ve çocuğu doğruluk fitratından sapıtarak yalancılığa alıştırır. Bazı cahil baba ve anneler, yalan konuşmakla yetinmez, hatta çocuklarına yalan konuşma dersi verirler. Babası evde olduğu halde çocuğuna der ki, "falan adama, babam evde yok." de. Sıhhati yerinde olduğu halde ödevini yapmamış olan çocuğuna der ki, öğretmenine "hasta idim." de. Ve bunun gibi yüzlerce yalan! Böyle cahil baba ve anneler çocuklarına karşı en büyük hıyaneti ediyorlardır. Yalan konuşmak günahdır. Ama "yalancı" terbiye etmenin günahı yalan konuşmaktan kat-kat daha fazladır. Yalan konuşan baba ve anne yalancılıkları karşısında cezalandırılırlar. Ama iş bununla bitmez. Onlar için yalancı biri terbiye ettikleri sebebiyle daha şiddetli bir ceza da var.

Ailenin eğiticisi olarak tanınmış olan baba ve annenin, yalan konuşmaları küçük bir günah değildir. Onların yalancı oluşu, çocukların yalancı kişiler olarak eğitilmesine yol açar ve bu çok büyük bir günahdır. Bu cahil baba ve anneler Allah'ın emanetleri olan masum çocuklarına ve bulundukları topluma karşı en büyük hıyaneti yapmış olurlar. Yalancı ve sahtekar bir toplum oluşturan çocuklar, bu gibi baba ve annelerin ürünleridir.

Öyleyse, çocuklarının doğru sözlü olmalarını isteyen baba ve annelerin doğru olmaktan başka çareleri yoktur. Onlar doğru sözlü olurlarsa vasıtası ile çocuklarının terbiyesi için iyi bir ortam hazırlamış olurlar. Russel yazıyor: Çocuk-

ların yalan konuşmayı öğrenmesini istemiyorsanız hiçbir zaman onların yanında yalan konuşmamaya dikkat edin.¹⁷⁶

Keşke Russel, "Çocukların ve hiç kimsenin yanında yalan konuşmayın" deseydi. Çünkü, çocukların temiz fitratları her yalandan etkilenir. Hatta gizli konuşulan yalanları bile çok çabuk keşfederler.

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Dilinizi kullanmaksızın insanları iyiliğe çağırın. Böylece insanlar sizden takva, çalışkanlık, namaz ve iyilik görsün ve sizi örnek edinsin."¹⁷⁷

2- Çocuk, tabiatı gereği yalancı değildir. Onun ilkel fitratı, doğru konuşmasını gerektirir. Yalan konuşmasının muhakkak bir sebebi vardır. Baba ve anne, insanı yalan konuşmaya sürükleyen sebepleri tanır ve gereken önlemi alırlarsa, çocuk tabiatı gereği doğru konuşacaktır. Çocuğu, yalan konuşmaya sevkeden etkenlerden biri, baba ve annesinin cezalandırmalarından korkmasıdır. Mesela çocuk, pencerenin camını kırmış. Baba ve annesi tarafından cezalandırılmaktan korkuyor. Onun için ona; "camı sen mi kırdın?" diye sorulduğunda, "hayır; benim olaydan haberim yok." şeklinde cevap verir veya suçu başkasının üzerine ykar. Mesela, "Hasan'ın taşla camı kırdığını kendi gözlerimle gördüm." der. Bu çocuğun baba ve annesinden korktuğu için yalan konuştuğu açıktır. Halbuki, baba ve anne dikkatli, tedbirli ve insaflı olur, öte yandan çocuğun eğitimi için doğru bir program uygulasalar böyle bir korku meydana gelmeyecektir ve neticede çocuk korktuğu için yalan ko-

176- Der Terbiye, s.148.

177- Usul-u Kâfi, c.2, s.78.

nuşmayacaktır. Mesela, camın kırılması yanlışlıkla olmuşsa çocuk cezalandırılmayı hakketmemiştir. Baba ve annenin kendileri de defalarca yanlışlıkla cam, bardak vb. şeyleri kırmışlardır. Ama, kendilerini suçlu saymazlar. Öyleyse neden zavallı çocuğu suçlu sayarak azarlayıp cezalandırırsınlar?!

Ama eğer camın kırılması çocuğun dikkatsizlik ve ihtiyatsızlığı sonucu olmuşsa, baba ve anne ona yumuşak bir şekilde nasihatte bulunmalı, işlerinde dikkatli olmayı tavsiye etmelidirler. Bu durumda da çocuk cezayı hakketmemiştir. Onun için korkarak yalan konuşmaya yönelmez. Eğer camı kasıtlı olarak ve inadından dolayı kırmışsa yine de çaresi azarlamak ve dövmek değildir. Çünkü, cezalandırarak ve dayak atarak onu inadından vazgeçirmek doğru bir yol değildir. Böyle bir durumda baba ve anne şunu bilmelidirler ki, çocuk tabiatı gereği kötü ve inatçı değildir. İnat ve kötülüğün muhakkak dıştan kaynaklanan bir sebebi vardır. Çocuğun, "camı neden kırdığını" araştırarak keşfetmeleri ve daha sonra onu bu işe sürükleyen sebebi ortadan kaldırma-ları gerekir. Sebep ortadan kalkınca artık bu gibi işler tekrarlanmaz.

Çocuk camı çeşitli sebeplerden dolayı kırabilir. Mesela, tahkir edildiği ve ihanete uğradığı için bu işi yapabilir. Şah-sına karşı ilgi gösterilmediğinden dolayı, baba ve annesinin muhabbetsizliğine maruz kaldığı, baba, anne veya başkaları tarafından kendisine zulmedildiği, baba ve annesi kendisine karşı ayrıcalık gözetttiği için vb. şeyler onu inatçılığa sevkedebilir. O, bu gibi sebepler sonucu ruhunda bir eziklik ve şahsiyetinde küçüklük hisseder. Bu, onda bir kompleks

haline gelir. Cam kırmak vb. işler ile başkalarına kendisini ispatlamak ister ve bir nevi boy gösterisi yapar. Eğer baba ve anne, bu yanlış davranışa yol açan ruhsal sebebi bularak yok ederlerse çocuk da bu davranışından vazgeçer ve dola-yısıyla sopa veya cezaya gerek kalmaz. Öyleyse bu durum-da da çocuk korkarak yalana sığınma gereğini duymaz.

3- Eğer çocuğunuzun yanlış bir iş yaptığını ve ona kılavuzluk etmeniz gerektiğini hissederseniz, öfkeli ve küstah bir polis gibi onu soru yağmuruna tutarak suçunu itiraf ettirmeye çalışmayın. Bu durumda, gururunu korumak amacıyla hakikati gizleyip yalan konuşabilir. En iyisi soru sormadan, "senin falan işinden haberim var" demenizdir. Mesela; "Arkadaşından emanet olarak aldığın kitabı henüz vermemişsin. Yaptığın iş doğru değil. İnsan, başkalarının emanetini zamanında sahibine iade etmelidir. Hemen arkadaşını kitabını götür, iade et ve özür dile" şeklinde meseleyi sorgusuz-sualsiz halletmeniz gerekir.

4- Hiç bir zaman yapmayacağınız şeylerle çocuğu tehdit etmeyin. Mesela, "falan işi yaparsan seni öldürürüm. Döverim. Polise teslim ederim, evden kovarım. Misafirliğe götürmem" vb. Bu gibi gerçek dışı tehditlerle çocuğu yalan konuşmaya alıştırmayın. Onu, yapacağınız ve yapmanız doğru olan şeylerle tehdit edin.

5- Çocuklarının yetenek ve kapasitesinden daha fazla beklentileri olan, onlara karşı sert davranan baba ve anneler, onların yalan konuşmasına sebep olabilirler. Mesela, çocuklarının fazla ders okuma istidatları olmadığını bilmele-rine rağmen onların daima en yüksek notu getirmesini isterler. Her gün onları karşılarına alıp notlarını sorarlar, onları

azarlar ve tenkit ederler. Çocuk ne kadar çok çalışıp baba ve annesinin istediği notu getirmek istese de kendi kapasitesini aşamaz. Öte yandan zavallı çocuk, baba ve annesini razı etmek ve onların azarlama ve kızmalarından kurtulmak ister. Onun için bazen yalan konuşmak zorunda kalır. Dolayısıyla, "sınav esnasında başım ağrıyordu; onun için iyi yazamadım." Veya "arkadaşım konuşarak dikkatimi dağıttı ya da öğretmenim bana karşı garazlı davranıyor, hakkettiğim notu vermiyor." Bazen de, "bugün sözlüden en yüksek notu aldım." der.

Eğer bu çocuğun baba ve annesi onun istidat ve kapasitesini ölçüp yersiz beklentilerden kaçınınsaydılar, onu yalana sevk etmezdi ve sonuçta bu çocuk yalana alışmazdı.

6- Bazı baba ve anneler küçük çocuklarından kötü bir davranış gördükleri zaman, onun bu işi yapmadığını söyler ve bu işi başkalarına, hatta bazen hayvanlara ve cansız varlıklara nisbet verirler. Mesela, "Hasan iyi çocuktur. Bu işi yapmaz. Kedi yapmış, komşunun çocuğu yapmış, ağaç yapmış... Kötü kedi, niye bu işi yaptın?!" derler.

Bu cahil baba ve anneler çok güzel ve yerinde bir iş yaptıklarını sanarak, "çocuğun yüzünü kızartmamak gerekir", diyorlar. Ama, bu davranışın getireceği ahlaki zararlardan haberleri yoktur. Bu davranışın iki büyük zararı var: 1- Çocuğa yalan konuşmayı öğretir. 2- Kötü işleri yapıp başkalarının üzerine yıkmayı öğretir. Bu davranış yalan konuşmaktan daha kötü ve daha zararlıdır.

7- Eğer çocuklarınız ilk defa yalan konuşursa, onları yalana iten sebebi bulup onları yalandan vazgeçirmeye çalışın. Ama, onları konuşturarak, ifade alarak yalan konuştuklarını

ispatlamak ve utandırmak için ısrar etmeyin. Onların yalan konuştuklarını ispatlamakla hiçbir netice alamazsınız. Hatta bu, onları yalan konuşmaya da iter çoğu zaman.

SÖZÜNDE DURMAK

İnsan hayatını ilgilendiren işlerde ahit ve sözleşme kaçınılmazdır. İnsanların kendi aralarında ahit ve sözleşmeleri vardır. Aileyi oluşturan ve şehir ve ülkeleri birbirine bağlayan ahit ve sözleşmelerdir. İnsanlar bu söz ve ahitlere güvenip yaşamlarını bu ahitler üzerine kurarlar.

Sözü yerine getirmek ve ahde vefa etmenin fitri bir kökü vardır. Dolayısıyla her insan fitri olarak bunu anlar, sözünde durmamayı çirkin sayar. Birisiyle sözleşen, ahitleşen bir kimse, ondan, sözünde durmasını bekler. Sözüne sadık kalan bir toplumun sosyal işleri iyi bir şekilde idare edilir, birbirlerine olan güven ve iyimserlikleri sebebiyle psikolojik bir huzur ve rahatlığa sahip olurlar. Aralarında aşırı derecede kavga ve çekişme olmaz. Asap zaafına ve psikolojik rahatsızlıklara daha az tutulurlar. Mutlu ve mesut olurlar. İnsanlar her ne kadar sözlerinde dursalar bir o kadar huzur ve refah içinde olurlar. Aksine; insanları sözlerinde durmayan bir ülkede doğru-dürüst bir düzen olmaz; insanlar da-

ima kavga ve çekişme halindedirler. Aralarındaki psikolojik rahatsızlıklar, ıstırap ve endişe haddinden fazladır. Birbirlerine karşı güvenleri sarsılmış ve ktmserdirler.

Söz ve ahdine bağlı olan herkes ve her toplum birbirlerinin yanında saygın ve güvenilir olur, ahdine vefa etmeyen insanlar ise birbirlerinin yanında değersiz ve düşüktürler.

Fitri bir din olan kutlu İslam dini, bu hayati mesele hakkında bir çok tavsiyelerde bulunmuş, ahde vefayı farz ve imanın nişanelerinden saymıştır. Örneğin: Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "*Ahitlerinizde durun, şüphe yok ki ahidlerden sorumlusunuz siz.*"¹⁷⁸

Başka bir ayette ise şöyle buyurmakta: "Ve onlar öyle kişilerdir ki emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler."¹⁷⁹

Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle nakledilmiştir: "Ahdine vefa etmeyenini dini yoktur."¹⁸⁰

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurur: "Allah'a ve ceza (kıyamet) gününe imanını olan ahdine vefa etmelidir."¹⁸¹

Hız. Ali (a.s) Malik Eşter'e şöyle buyurmuştur: "Ahdi bozmak Allah'ı ve halkı gazaplandırır."¹⁸²

Hız. Ali (a.s) buyurur ki: "Sözünde duramayacağını bir yerde söz verme ve kefaletine vefa edemeyeceğini yerde kefil olma."¹⁸³

178- İsrâ, 34.

179- Mu'minn, 8.

180- Bihar-ul Envar, c.75, s.96.

181- Kâfi, c.2, s.364.

182- Bihar-ul Envar, c.77, s.96.

183- Gurer-ul Hikem, s.801.

Ahde vefanın ihya edilmesi ve genel bir vazife haline gelmesi için bu beğenilir özelliği çocukların beynine çocuklukta yerleştirmek gerekir. Böylece sözüne sadık kalmayı alışkanlık haline getirmeli ve sözünde durmamayı fitrat kanununa aykırı bir davranış bilmelidirler. Çocuk anne ve babasına saygı duyar ve onların söz ve hareketlerini taklit eder. Anne ve baba çocuğa örnektirler. Çocuğun beyni çok hassas ve dakiktir. Anne ve babasının davranışlarının dakik bir şekilde fotoğrafını çeker ve ilerdeki yaşamında onlardan yararlanır. Çocuk tabii ve fitri algısıyla sözünde durmanın gerekliliğini anlar. Anne ve baba bir söz verdiler mi onların sözlerinde durmalarını bekler. Onlar da sözlerinde dururlarsa, çocuk ameli olarak onlardan sözünde durma ve ahdine sadık kalma dersi almış olur ve eğer sözlerinde durmazlarsa onların bu hareketine kızar, anne ve babasını yalancı sayar.

Bir ailede anne ve baba sözlerinde durur, kendisine, evlatlarına ve diğer insanlara karşı sözünde durmazlık etmezlerse, böyle bir ailede yetişen çocuklar da sözünde durmaya alışkanlık kazanırlar. Tam aksine, bir ailede anne ve baba sözlerinde durmazsa ve ahdine sadık kalmamayı çirkin bilmezse, böyle bir ailede yetişen çocuklar da sözlerinde durmazlar. Bana ve annenin ahidlerine vefa etmediklerini gören çocuklar, ahde vefaya önem vermemekle kalmaz ve hatta boş vaadlerde bulunmayı güzel kabul eder, uyanıklık sayarlar.

Anne ve babaların kendileri sözlerinde durmaz, yalan sözlerle çocukları aldatır ve ahidlerine sadık kalmazlarsa doğru olmayan bu hareketleriyle masum çocuklara sözünde durmama dersi vermiş olur ve hareketleriyle onlara, insan

kendi çıkarları doğrultusunda söz verip daha sonra sözünden cayabileceğini öğretmiş olurlar. Bu masum çocuklar, anne ve babalarının yüzlerce yalanına ve sözünde durmayışlarına tanık olurlar. Böyle çocuklardan sözlerinde durmaları beklenebilir mi hiç?!

Bazen anne, çocuğu susturmak, acı ilacı yedirmek, doktor ve iğneciye götürmek ve bir işi yaptırmak için bazı vaadlerde bulunur: Sana tatlı, dondurma, şeker, meyve, ayakkabı, oyuncak alırım. Seni misafirlğe götürürüm. Bazen de şöyle tehditler savurur: Falan işi yaparsan döverim, öldürürüm, polise veririm, evden dışarı atarım, bodruma hapsederim, artık seninle konuşmam, sana cep harçlığı vermem, bayram elbisesi almam, misafirlğe götürmem, babana söylerim... Ailelerin günlük yaşamına ve kendi yaşamınıza dikkat edecek olursanız her gün o temiz çocuklara ne kadar vaadler verildiğini ve onların bir çoğuna amel edilmediğini görürsünüz. Anne ve babalar verilen bu yalan vaadlerin, çocukların hassas ruhunda ne kadar kötü etkileri olduğunu ve bu hareketleriyle onlara karşı ne kadar büyük bir cinayet işlediklerini biliyorlar mı hiç?! Çocuk, anne veya babasından duyduğu veya gördüğü çirkin bir hareket karşısında öyle bir etkilenir ki ömrünün sonuna kadar onun etkisinden kurtulamaz.

Bu bilinçsiz anne ve babalar, sözlerinde durmamakla günah işledikleri gibi, bu yalan vaadlerle sözünde durmamayı da çocuklara öğretirler; bunun günahı ise sözünde durmadan daha büyüktür.

Bu yüzden İslam dini, baba ve annelerin vermiş oldukları sözlerine kesinlikle sadık kalmalarını emretmiştir. Örneğin:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Çocukları sevin, onlara karşı şefkatli olun ve onlara söz verecek olursanız kesinlikle sözünüzde durun. Çocuklar, sizin onlara rızık verdiğinizi sanırlar."¹⁸⁴

Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyurmaktadır: "Çocuklara söz verdiğinizde kesinlikle sözünüzde durun."¹⁸⁵

184- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.201; Bihar-ul Envar, c.104, s.92.

185- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.626.

MALİKİYET

Mal sevgisi insanın zatında vardır. İnsan, ihtiyacı olduğu şeylere sahip çıkar ve kendini onların sahibi bilir. Başkalarından da kendi malikiyetine saygı göstermelerini, onu rahatsız etmemelerini bekler. Malikiyet eğilimi insanın içine öyle yerleşmiştir ki, onu tamamen kazıyıp çıkaramaz. Ona karşı hangi taraftan mücadele edilirse diğer taraftan ve başka bir şekilde ortaya çıkar. Malikiyet itibari bir şey olmasına rağmen hakikileşmiş, insanın içinde kökleşmiştir ve onusuz yaşamak imkansız olmuştur. Çocuk kendini tanıyıp ihtiyaçlarını anladığı ve eşyalarla meşgul olduğu andan itibaren onda bu duygu oluşur.

Çocuk, yerden veya birisinin elinden aldığı şeyi kendine ait bilir, onu sımsıkı kavrar ve kolay kolay kaybetmek istemez. Kendisini ayakkabısının, elbisesinin ve oyuncaklarının sahibi bilir ve hiç kimsenin onları kullanmasına müsaade etmez. İzni olmaksızın birisi onları kullanacak olursa, onu gasıp ve mütecaviz bilir ve mücadele eder.

Çocukların, kendilerine ait oyuncakları ve hatta değersiz şeyleri nasıl savunduklarını, onun üzerinde nasıl kavga ettiklerini görmüşsünüzdür. Elbette hakları da var; çünkü onların sahibidirler ve kendi haklarını savunuyorlardır. Kendi hakkını isteyen kimseye "kötüdür" söyleyemeyiz. Malikiyet duygusu yanlış bir şey değildir, bilakis, her insanın tabiatı bunu gerektirmektedir. Anne ve babalar çocuğun bu tabii duygusunu dikkate almalı ve onu kırmamalıdır.

Çoğu zaman çocuklar birbirlerinin mülkiyet alanına girerek başkalarına ait olan şeyleri kullanmak veya onları gasbetmek isterler. Anne ve babalar buna müsaade etmemelidirler. Aksi durumda güçlü olanlar diğerlerinin haklarına tecavüz etmeye alışkanlık kazanır, güçsüz ve küçükler ise mazlum ve kin besleyerek yetişirler. Anne ve baba bu durumda zalimi savunacak olurlarsa onun suçuna ortak olurlar, zulme uğrayan çocuk da onlara karşı kötümser olur. Ses çıkarmayacak olsalar da, susmalarıyla hem suçlunun bu hareketini desteklemiş ve onu teşvik etmiş olurlar ve hem de ses çıkarmamayı ve kendi hakkını savunmamayı çocuklara öğretmiş olurlar; bu ise büyük bir suçtur. Anne ve baba buna müdahale ederek haksızlık etmek ve bir başka çocuğun oyunağını zorla almak isteyen çocuğa engel olmalıdır. Ancak dayak ve küfürle değil, bilakis ilk önce güzel ve yumuşak dille o şeyin kardeşine veya başkasına ait olduğunu ve onlara ait olan bir şeyi kullanmaya hakkı olmadığını anlatmalıdır. İkna olmazsa daha sonra sert bir şekilde "izin almaksızın başkasının malını kullanmana müsaade etmem" söylemelidir ve eğer bu da etkili olmazsa daha sert bir şekilde tehdit ederek onun önünü almalı ve haksızlığa uğra-

yan çocuğu savunmalıdır.

Evet, malikiyet duygusuna saygı duyulması ve meşru olduğu miktarca ondan taraftarlık edilmesi gerekir; ancak, onu kayıtsız ve tamamen serbest bırakmak da doğru değildir. İnsanın nefsani istekleri daima genişler, yeni boyutlar kazanır ve hiç bir zaman belli bir yerde durmaz. Kontrol altına alınmazsa insanın bedbaht ve helak olmasına sebep olunur. Malikiyet, insanın ihtiyaçlarını gidermesi ve onun çabasına saygı duyulması için meşru kılınmıştır.

Meşru çerçevede mal sevgisi sakıncasız olmakla birlikte insan için tabii bir şey sayılmaktadır. Fakat, tamamen serbest olacak olur ve ona uyulursa bu malperestliğe dönüşü verir. Mal ve servete gönöl kaptıran, ihtiyacı olmadığı halde gece-gündüz hiç durmadan çalışarak servetini daha bir artıranlar çoktur. Mal toplamak için her şeylerini vermeye, hatta huzur ve rahatlıklarını, şeref ve vicdanlarını, din ve imanlarını, saygınlık ve haysiyetini feda etmeye hazırdırlar. Böyle kimseleri akıllı ve normal insan sayamayız; ne kendileri yer ve ne de başkalarına verirler. Sadece mal toplayarak bir kenara bırakırlar; böyle insanlara akıllı söylenemez.

Buna binaen, anne ve baba çocuğun malikiyet duygusuna saygı göstermeleri ve bununla birlikte onların genişleme ve yayılma düşüncesine kapılmalarına da engel olmalıdırlar. Oyuncakları gerektiği kadar olmalıdır, fazla değil. Oyuncakları, onlarla oynayıp ve bir şey öğrenecek miktarda olmalıdır, bir kenara bırakıp diğer çocukların karşısında övünecek miktarda olmamalıdır. Bu miktarda malikiyeti savunmak gerekir. Fakat, bir kenara bıraktığı ve ihtiyacı olmayan, gereğinden fazla oyuncacı varsa, anne ve baba on-

ları, ihtiyacı olan diğer çocuklara vermeye teşvik etmelidirler. Güzel ve yumuşak dille onlara demelidirler ki: Bu oyuncaklar senindir; ama senin onlara ihtiyacın yoktur. Oysa bunlara muhtaç olan diğer çocuklar vardır, onların oynamacağı yoktur. Onları bir köşede biriktirerek başkalarına vermemen yakışmaz. Senin için gerekli olmayan oyuncakları, onlara muhtaç olan çocuklara ver ki, hem onlar sevinirler, hem Allah Teâla ve hem de anne ve baban.

Çocuk da sade ve saf olup, tabiatı açısından hayırsever olduğu ve anne ve babasını memnun etmek istediği için onların sözünü dinleyecek, bağışlama ve infak huyuna alışkanlık kazanacaktır. Çocuk kendi oyuncaklarına ihtiyacı olduğunda ve diğer çocuklar da onlarla oynamak istediğinde anne ve baba yumuşak dille çocuklarını, oyuncaklarını birazcık oynaması için onlara vermeye teşvik etmelidir. Bu yolla çocuk yardımlaşma ve fedakarlığa teşvik edilebilir. Çocukların yardımlaşma ve dayanışma duygularını güçlendirmek için onlara ortak oyuncaklar alınır ve beraberce oynamaya teşvik edilirler.

Kısacası; anne ve baba bütün terbiye merhalelerinde, çocuklarda normal haddi göz önünde bulundurmalı, malikiyet hissi ilkesini savunmalı ve buna bir engel varsa engeli kaldırmalıdır. Ancak, o hissi kontrol etmeye çalışmalı, bilinçsiz olarak mal ve servete gönül vermelerine, malpe-rest olmalarına engel olmalıdırlar.

CÖMERT YETİŞTİRMEK

Cömertlik ve eli açıklık, iyi sıfatlardan ve beğenilmiş ah-laki özelliklerden biridir. Cömert bir kimse mal ve servet toplamak için çaba harcar, ancak mala gönül bağlamaz. Malı ister, ama harcama ve diğerlerine vermek için ister, toplamak ve biriktirmek için değil. Hem kendisi ve ailesi re-fah içinde yaşar, hem de hayır işlerde bulunur, öksüzlere, kimsesiz zavallılara yardım eder. Böyle bir kimse malından yararlanır ve iyi istifade eder.

Fakat cimri bir kimse, malı biriktirmek ve saklamak için ister, harcamak için değil. Ne kendisi ve ailesi istifade eder ve ne de onları hayır işlerde harcamak ve diğerlerine vermek gelir içinden. Böyle bir kimse iyi bir ambarcıdır; malları kullanmadan ve zayi etmeden mirasçıları için saklar. İslam dini cimriliği kınamış, cömertliği ise övmüştür. Örneğin: Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "Cömertlik i-

mandandır ve iman da cennettir."186

Yine şöyle buyurur: "Cömertlik, cennette dalları yere ulaşan bir ağaçtır. Her kim onun dallarından birini tutarsa o dal onu cennete sokar."187

Başka bir yerde de şöyle rivayet edilmiştir: "Cennet cömertlerin evidir."188

Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki: "Allah cömerttir ve cömertliği sever."189

Yine Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki: "Cimrilik cehennem ateşinde yetişen bir ağaçtır ve cimriler cehenneme gidecektir."190

Bir yerde de şöyle buyurmaktadır: "Cimri ve korkak olmak mümine yakışmaz."191

Cömertlik ve eli açıklık kalpleri insanlara meyilli kılar ve muhabbetleri cezbeder. İnsanlar cömert kimseyi sever, ona saygı gösterir, överler. İnsan cömertlik ve eli açıklıkla gönülleri elde edip onlara saltanat kurabilir. Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki:

"Cömert insan, Allah'a ve cennet ehline yakındır, cehennem ateşinden ise uzaktır. Cimri kimse ise hem Allah'tan ve hem de cennet ehlinden uzaktır. Ama cehennem ateşine yakındır."192

186- Câmi-us Saadat, c.2, s.113.

187- Câmi-us Saadat, c.2, s.113.

188- Câmi-us Saadat, c.2, s.114.

189- Câmi-us Saadat, c.2, s.113.

190- Câmi-us Saadat, c.2, s.110.

191- Câmi-us Saadat, c.2, 111.

192- Muheccet-ul Beyza, c.3, s.248.

Cimri insan, malına lazım gelen hakları vermez, bu açıdan da cehennem azabına duçar olur. Cömertlik, insanın dünya ve ahiretini abad eder, cimrilik ise dünya ve ahiretini viran eder.

Cömertlik ve eli açıklık, diğer insani sıfatlar gibi fitrî olmasına rağmen yine de onu eğitmek bir yere kadar anne-babanın elindedir. Her çocuk özel bir yaratılışa sahiptir, bazılarının tabiatı cömertlik ve eli açıklığa daha fazla hazırdır, bazılarının tabiatının da cimriliğe daha fazla hazırlığı var; ama buna rağmen anne-babanın terbiyesinin de çok önemli etkilerinin olduğu kesindir. Anne ve babalar bilinçli olurlarsa cimriliğe sebep olan etkenleri engelleyebilir, cömertlik ve eli açıklık fidanını çocuklarının içlerinde yetiştirebilirler.

Bu hususta anne-babanın davranışı her şeyden daha etkilidir. Anne ve baba çocukları için bir örnektirler. Çocukları onların ahlak ve davranışlarını örnek alırlar. Anne ve baba cömert ve eli açık olursa, hayır işlere katılırsa, çocukları da anne ve babalarının hareketlerini görüp onu taklit ederler ve bu, yavaş yavaş normal bir şey haline geliverir. Aksine, eğer anne-baba cimri olursa çocukları da genelde onları örnek alır ve cimriliğe alışkanlık kazanırlar. Ahlak ve terbiyede alışkanlık çok önemli bir etkindir.

Hız. Ali (a.s) bu hususta şöyle buyurur: "Kendini cömertliğe alıştıır ve her ahlakın en iyisini seç; çünkü iyilik alışkanlık haline gelir."¹⁹³

Yine Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Cömertlik alışkanlıkların en üstünüdür."¹⁹⁴

193- Bihar-ul Envar, c.77, s.213.

194- Gurer-ul Hikem, s.17.

İmam Seccad'dan (a.s) şöyle rivayet edilmektedir: "Sizin en üstününüz, ailesi bolluk ve rahatlık içinde olandır."¹⁹⁵

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmaktadır: "İnsanın, ölmesini arzulamamaları için ailesine karşı eli açık olması daha iyidir."¹⁹⁶

İmam Sadık'tan (a.s) da şöyle nakledilir: "İnsanın günahkâr oluşunda ailesini harçlıksız bırakması yeter."¹⁹⁷

Anne ve baba çocuklarını cömert ve eli açık yetiştirmek için aşağıdaki yöntemlerden de yararlanabilirler:

1- Çocuklarınıza, kendilerine ait olan şeylerden bir miktarını anne-babasına veya kardeşine vermesini önerin. Daha sonra, yavaş yavaş buna alışkanlık kazanmaları için onları övün, medhedin, teşvik edin ve onlara teşekkür edin. Ancak, bu hareket başlangıçta çocuklara biraz zor gelebilir. Dolayısıyla, bu yönteme ara-sıra ve çok az başvurmak, çocukları bu işe zorlamamak gerekir. Bu alışkanlığın ters etkisi olmamalıdır ve çocukları isyan ve tuğyana zorlamamalıdır.

2- Bazen çocuklara, diğer çocukların da onların oyuncaklarıyla oynamalarına müsaade etmelerini önerin. Yemek ve meyvelerini arkadaşlarıyla birlikte yemelerini tavsiye edin. Bu davranışları karşısında onları övün.

3- Bazen, cep harçlıklarından bir miktarını öksüzlere vermelerini veya hayır işlerde kullanmalarını önerin. Bu hareket devamlı olursa etkisi daha fazla olur.

195- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.249.

196- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.249.

197- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.251.

4- Çocuklarınıza, arkadaşlarını eve davet etmelerini ve onları ağırlamalarını önerin.

5- Her gün onlara bir miktar para vererek zavallılara vermelerini veya diğer hayır işlerde kullanmalarını isteyin.

6- Yoksulların sorunlarını ve çektiği zorlukları çocuklarınıza anlatın, mümkünse onları hastanelere, öksüzler yuvasına, çocuk yuvasına, yoksulların evlerine götürerek onların karşısında yoksullara yardım edin.

Tedricen bunlara alışkanlık kazanmaları ve daimi bir ahlak haline gelmesi için bu gibi hareketlerle çocukların duygularını tahrik ederek cömertlik ve eli açıklık fidanını onların içinde yetiştirebilirsiniz. Ancak, bu yöntemlerin bütün çocuklarda yüzde yüz başarılı olacağını, bütün çocukları cömert ve eli açık edeceğini iddia etmiyoruz. Sizin de böyle bir beklentiniz olmamalıdır. Çünkü her insanın, anne babasından veya dedelerinden miras olarak aldığı özel bir istidadı ve ahlakı vardır.

Ancak, anne ve babanın eğitimlerinin çocukların üzerinde etkisiz olmadığı, onların üzerinde az-çok etki bıraktığı, çok iyi bir sonucu olmasa bile sonuçsuz olmadığı da inkar edilemez.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Yaylakta, çeşitli meyveleri olan bir bahçemiz vardı. Annem-babam ve büyükannem her gün köyün yoksullarına bir miktar meyve gönderiyordu. Hizmetçimiz olmasına rağmen bu işi genelde benim üzerime yüklüyorlardı. Altı-yedi yaşında bu işe alışkanlık kazandım, o köyde iki kör vardı. Onlara çok acıyordum, her gün evlerine gittiğimde ellerinden tutuyor, bahçeye çıkarıyor ve tekrar odalarına götürüyordum. Onlar için çeşmeden su doldu-

ruyor, odalarına bırakıyordum. Onlar da bana dua ediyorlardı. Anne-babama söylediğimde onlar da memnun oluyorlardı ve babam şu şiiri okuyordu:

Allah'a şükret, hayra muvaffak oldun
Nimet ve fazlından yararlanır oldun.

Annem, "Körler gerçek yoksullardır" diyordu. Devamlı beni hayır işlere teşvik ediyordu. Cep harçlıklarımı topluyor ve fakirlere veriyordum. Yavaş yavaş bu işlere alışkanlık kazandım. Şimdi bir sosyal yardım ekibinde çalışıyorum ve dört ailenin sorumluluğunu taşıyorum.

Benim hareketlerim çocuğumda da iyi bir etki bıraktı. Bir ara her gün kendisine bir miktar para vermemi istedi. Ne kadar para istediğini ve parayı ne yapacağını sordüğümde "Her gün birazcık verirsen biriktirmek istiyorum dedi". Ben de her gün bir miktar para verdim ve paralarını boş yere harcama dedim. Bir kaç gün sonra cüzdanını getirdi ve biriktirdiği bir miktar parayı göstererek "izin verirsen bu paraları okul yolu üzerindeki yoksul köre vermek istiyorum" dedi. Bu konu beni çok sevindirdi ve elimde olmaksızın onu öptüm.

HAYIR İŞLERDE DAYANIŞMA

Bazı işleri, özellikle önemli ve değerli işleri bir kişi tek başına yapamaz. Ama yardımlaşmayla çok değerli işler yapılabilir. İnsan tek başına hareket etmekle bir çok önemli işleri ve hayır amelleri yapamaz ve o işler yapılmadan öylece kalır. Bir adamın tek başına hastane, sağlık ocağı, lise, ilkokul, cami, hamam, yetim yurdu, umumi kütüphane, çocuk yuvası, huzur evi... gibi umuma açık olan hayırlar yapabilmesi çok az rastlanan bir olaydır. Fakat, yardımlaşmayla bütün bu işler ve hatta bunlardan daha önemlisi yapılabilir. Yardımlaşma ve dayanışma düşüncesi halk arasında her ne kadar güçlenirse onların toplumsal işleri de bir o kadar iyi idare edilir.

Dolayısıyla, mükemmel bir toplumsal inanç olan İslam dini insanları yardımlaşma ve dayanışmaya davet ediyor. Allah Teâla şöyle buyuruyor: *"İyilik ve takva konusunda yardımlaşın, günah ve haddi aşmada yardımlaşmayın."*¹⁹⁸

Hz. Ali (a.s) ise bu konuda şöyle buyurur: "Hakkı ayak-

198- Mâide, 2.

ta tutmak için yardımlaşmak emanet ve dindarlıktır."¹⁹⁹

Yardımlaşma ve dayanışma düşüncesinin temeli çocuklukta atılmalı ve eğitilmelidir. Toplumsal eğilimin, garizelerden biri sayılıp insanın içinden kaynaklanması sevindiricidir; ancak, onun doğru yönde kılınması ve ondan yararlanılması gerekir. Çocuklarının eğitim ve terbiyesine ilgi duyan anne ve babalar çeşitli yollarla ve hatta uygun oyunlarla çocuklarının dikkatini hayır işlerde dayanışma ve yardımlaşmaya çekip Allah vergisi olan bu fitratı eğitebilirler.

Örneğin, çocuklar için uygun oyuncaklar seçerek onları bir hastane, bir okul veya bir köprü yapımında yardımlaşmaya davet edebilirler. Çocuklara ortak bir kumbara alarak onlara her gün cep harçlıklarından bir miktarını kumbaraya atıp bir müddet sonra çıkararak anne ve babalarının kontrolünde bir hayır işe harcamayı önerebilirler. Meyve ve şeker alarak anne ve babalarıyla birlikte veya tek başlarına hastaların ziyaretine gidebilirler. Fakirlere yardım edebilirler. Hayır kurumlarına vermeleri veya umumi kütüphanelere kitap almaları için devamlı veya arada-sırada onlara bir miktar para verebilirler. Çocuklara, kendi aralarında toplanıp hayır işlerde faaliyet göstermeyi önerebilir ve bu alanda onlara yardım edebilirler. Anne-baba bir hayır müessesesine katılıyorsa çocuklarını da o müesseseye katabilir ve o müesseseye vermesi için onlara bir miktar para verebilir, çocukları o müessesenin resmi üyelerinden biri yapabilirler.

199- Gurer-ul Hikem, s.48.

ÇOCUKLARA İNSANLARI SEVMEYİ ÖĞRETİNİZ

Bütün insanlar Allah'ın kullarıdır. Anne ve baba birdir ve gerçekte her ikisi de bir ailenin parçasıdır. Onları Allah yaratmıştır, dolayısıyla onları sevmektedir. Herkese rızık verir. Onların ihtiyaç duydukları şeyleri yaratmış ve ihtiyaçlarını gidermeyi sağlamıştır. Allah'ın bağışlarından yararlanmaları için akıl ve kudret vermiştir. Onların psikolojik tekamüllerine ve uhrevi saadetlerine de önem vermiş ve hidayet olmaları için gerekli vesileleri sağlamıştır. Onlara doğru yolu göstermeleri ve kılavuzluk etmeleri için peygamberler seçmiştir. İnsanların saadet ve tekamülü doğrultusunda çalışmaları için imamlar ve din önderleri görevlendirmiştir. Bütün bunlar kullarını sevdiği ve onların rahatlık ve saadetini istediği içindir. İnsanlardan birbirlerine karşı şefkatli, merhametli, yararlı ve iyiliksever olmalarını istemiştir. Herkese bağışta bulunmalarını, birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermelerini, zor ve sıkıntılı durumlarında birbirlerinin yardımına koşmalarını istemiştir. İyilik sever ve kardeş-

lerine hizmet eden insanlar Allah Teâla'nın has kullarından olup büyük bir makama sahiptirler; dolayısıyla özel bir mükafatla mükafatlandırılacakları vadedilmiştir. Sosyal bir din olan İslam dini bu hususta bir takım tavsiyelerde bulunmuş ve bunu genel bir görev kılmıştır. Örneğin: Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki: "Bü-tün insanlar Allah'ın rızkından yararlanmaktadırlar. O halde, Allah yanında insanların en sevimlisi O'nun kullarına yararı dokunan veya bir aileyi mutlu edendir."²⁰⁰

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Allah Teâla buyuruyor ki, insanları ben rızıklandırmaktayım ve benim yanımda insanların en sevimlisi kullarıma karşı en şefkatlisi ve onların ihtiyaçlarını giderme hususunda herkesten çok çaba harcayanıdır."²⁰¹

Yine İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Allah Teâla'nın bir takım özel kulları vardır ki, insanların bir şeye ihtiyacı oldu mu onlara giderler; onlar kıyamet günü Allah'ın güvencesinde olurlar."²⁰²

Resulullah'a (s.a.a), Allah Teâla'nın yanında insanların en sevimlisi kimdir? diye sorulunca buyurdular ki: "Halka, diğer insanlardan daha çok hayrı dokunan kimsedir."²⁰³

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Dinden sonra aklın başı, insanlarla dost olmak ve ister iyi olsun, ister kötü herkese bağışta bulunmaktır."²⁰⁴

200- Bihar-ul Envar, c.74, s. 316.

201- Bihar-ul Envar, c.74, s. 336.

202- Bihar-ul Envar, c.74, s. 318.

203- Bihar-ul Envar, c.74, s. 339.

204- Bihar-ul Envar, c.74, s. 392.

Yine Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle rivayet edilmiştir: "Müslümanların işlerini ıslah etmeyi düşünmeyen kimse Müslüman değildir."²⁰⁵

Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki: "Bir Müslüman'ın imdat çağrısını duyduğu halde onun yardımına koşmayan kimse Müslüman değildir."²⁰⁶

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor: "Allah, kullarına karşı şefkatlidir ve şefkatli insanları sever."²⁰⁷

Hadis kitaplarında Resulullah'tan (s.a.a) ve Ehl-i Beyt imamlarından (a.s) bu gibi hadislerden yüzlercesi rivayet edilmiştir.

Resul-i Ekrem (s.a.a) geniş bir bakışla insan toplumunu ve özellikle müminler topluluğunu bir tek parça bilmiş ve izleyicilerinden, herkesin rahatlık ve saadeti için çalışmalarını ve herkesin iyiliğini istemelerini emretmiştir. İslam, tamamen toplumsal bir din olup kişilerin saadetini toplumun saadetine bağlı bilmekte, her türlü bencillikle mücadele etmektedir. Müslüman ve sorumlu bir insan bencil olamaz, başkalarının yararlarına ilgisiz olamaz.

İnsanları sevmek seçkin bir insani özellik olup insanın yaratılışından kaynaklanmaktadır. Ancak, terbiye sonucu eğitilip mükemmelleşebileceği gibi yok olabilir de. Bu seçkin özelliğin temeli diğer beğenilmiş insani sıfatlar gibi çocukluk döneminde atılmalıdır. Anne ve babaların vazifeleri çocuklarını insansever, şefkatli, hayırsever yetiştirmektir.

205- Bihar-ul Envar, c.74, s. 337.

206- Bihar-ul Envar, c.74, s. 339.

207- Bihar-ul Envar, c.74, s. 394.

Anne ve babaların kendileri iyiliksever ve insan sever olsalar, iyilikseverliklerinin belirtisi söz ve davranışlarında görülürse o zaman evlatlarını şefkatli ve insan sever yetiştirebilirler.

Sorumlu ve bilinçli anne ve babalar ara-sıra zavallı, güçsüz ve zayıf insanların acınacak durumlarını çocuklarına anlatabilir, mümkünse onlarla yakından görüşebilir ve çocuklarına şöyle diyebilirler: "Bunların hepsi insan ve bizim kardeşimizdir. Hakları çiğnenmiş, aç ve zavallı kimselerdir. Biz onları savunmalı ve çiğnenmiş olan haklarını onlara geri çevirmeliyiz. Şimdi geçici olarak gücümüz yettiği kadariyle onlara yardım etmek zorundayız." Sonra güçlerinin yettiği kadariyle çocukların karşısında ve hatta onların vasıtasıyla o insanlara yardım edebilirler. Ara-sıra zalimlerin zulümlerinden ve zulme uğramışların acı durumlarını çocuklara anlatabilir ve bunun karşısında Müslüman bir insanın sorumluluk ve vazifesini anlatabilirler. Çocukları hastanelere ve sağlık ocaklarına götürerek çaresiz hastaların ihtiyaçlarını onlara gösterebilir, İslam'ın bu alandaki emir ve hükümlerini onlara açıklayabilir, maddi durumları elverdiği miktarda onlara yardım edebilirler. Zavallı yetimlerin ve kimsesiz yaşlıları çocuklara anlatabilir ve mümkünse onlarla bağlantı kurabilir, onları savunmanın gerekliliğini çocuklara aşılatabilirler. Çocuklara, insanların genel sorun ve sıkıntılarını anlatarak Müslüman ve sorumlu bir insanın onlara karşı vazifesini açıklayabilirler.

Sorumlu ve bilinçli anne ve babalar bu hareket ve sözleriyle yavaş yavaş çocuklarının şefkat duygularını tahrik ederek iyilikseverlik ve insan severlik duygusunu eğitebilirler.

ADALET VE EŞİTLİK

Birkaç kişilik bir aile küçük bir ülke gibidir ve bu ülkeyi anne ve baba yönetmektedir. Adalet ve eşitlik olmaksızın bir ülkeyi iyi bir şekilde yönetmek nasıl imkansızsa, bir aileyi yönetmek de imkansızdır. Sefa ve samimiyet, muhabbet ve sevgi, güven ve iyimserlik, refah ve huzur ancak adalet ve eşitliğin hakim olduğu bir ortamda mümkündür. İşte böyle bir ortamda çocuklar iyi eğitilir, içlerindeki yetenekleri pratiğe geçirir, anne ve babalarından pratikte adalet ve eşitlik dersi alırlar. Büyüklerin, adalet ve insafa muhtaç oldukları gibi çocuklar da muhtaçtır.

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "İnsanların yanında adalet ve insaf, susuz insanların içtiği sudan daha tatlıdır. Küçük bile olsa, işlerin idaresinde adaletten daha iyi bir şey yoktur."²⁰⁸

Başka bir yerde de İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet

208- Usul-u Kâfi, c.2, s.146.

edilmiştir: "Kıyamet günü insanlardan üç grup Allah'a herkesten daha yakın olurlar:

1- Öfkelenildiği zaman eli altındakilere zulmetmeyen kimse.

2- İki kişinin arasını yapmak için her ikisine gidip gelen, ancak haktan hiç çıkmayan kimse.

3- Kendi zararına bile olsa hakkı söyleyen kimse."²⁰⁹

Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "*Şüphesiz Allah size adalet ve ihsanı emrediyor.*"²¹⁰

Adaletli ve insafli anne ve baba, bütün çocuklarına karşı bir davranır ve hiç birini diğerine tercih etmez. Kız ve erkek, çirkin ve güzel, küçük ve büyük, zeki ve aptal, salim ve kusurlu hepsini kendi çocukları bilir ve aralarında fark gözetmezler. Okşama ve sevmeye, saygı ve ihtiramda, yiyecek ve giyecek, savunma ve taraftarlıkta, harçlık vermede, ev işlerini bölüştürmede ve kısacası bütün işlerde bütün çocukları bir görür ve hepsine karşı bir davranırlar.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklarınız arasında (gizlide bile olsa) adaleti gözetin. İhsan ve bağışta çocuklarınızın size karşı adaletli davranmalarını istediğiniz gibi onların da sizden bu beklentileri vardır."²¹¹

Resul-i Ekrem (s.a.a) bir adamın çocuklarından birini öptüğünü ve diğerini öpmediğini görünce, "Niçin adaletli davranmıyorsun?" buyurdular.²¹²

209- Bihar-ul Envar, c. 75, s.33.

210- Nahl, 90.

211- Mekarim-ul Ahlak, c.1, s.252.

212- Mekarim-ul Ahlak, c.1, s.252.

Adamın biri Resulullah'ın (s.a.a) yanında oturmuştu. O esnada oğlu içeri girdi. Adam onu öpüp dizlerinin üzerine oturttu. Daha sonra kızı içeri girdi, adam kızını önünde oturttu. Resulullah (s.a.a) bu durumu görünce buyurdular ki: "Niçin çocukların arasında adalet ve eşitliği gözetmedin."²¹³

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurur: "Adalet ve eşitliği riayet etmek, siyasetlerin en iyisidir."²¹⁴

Kadının birisi iki çocuğuyla birlikte Resulullah'ın (s.a.a) zevcesi Aişe'ye gitti. Aişe kadına üç hurma verdi. Kadın çocuklardan her birine bir hurma verdi ve üçüncü hurmayı da ikiye bölerek yarısını birine ve diğer yarısını da öteki çocuğuna verdi. Resul-i Ekrem (s.a.a) eve dönünce Aişe olanları anlattı. Resulullah (s.a.a) Aişe'ye buyurdular ki: "O kadının bu hareketine şaşırdın mı? Allah Teâla adalet ve eşitliği gözettiği için onu cennete götürecektir."²¹⁵

Ancak, anne ve baba adaletli ve insaflı olmaz, çocuklar arasında fark gözetir ve bazılarını diğerlerine tercih ederlerse masum çocuklarına telafi edilemeyecek darbeler indirmiş olurlar; onların en önemlileri özetle şunlardır:

1- Çocuklar aile ocağında anne ve babadan amelen adaletsizlik ve başkalarının hakkını çiğneme dersi alır ve yavaş yavaş bunu alışkanlık haline getirirler.

2- Aralarında fark gözetilen çocuklar anne ve babaya kin beslerler; hatta ters tepki gösterebilir, onlara baş kaldıracırlar.

213- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.156.

214- Gurer-ul Hikem, 64.

215- Sunen-i İbn-i Mace, c.2, s.121.

3- Kardeşler arasında kıskançlık ve düşmanlık hakim olur. Devamlı kavga eder, çekişirler. Sert tepkilere baş vurup, çirkin ameller ve hatta cinayet işleyebilirler.

4- Aralarında fark gözetilen çocuklar mahrumiyet ve mazlumiyet hissine kapılır ve içlerinde bir ukde oluşur; bu ukde onlarda ıstırap, rahatsızlık ve ümitsizlik doğurabilir; nihayet psikolojik hastalıklara yol açabilir.

Adalet ve eşitliğe aykırı hareket eden ve çocuklar arasında fark gözetilen anne ve baba bütün bunlardan sorumludurlar. Elbette, anne ve baba bütün çocuklara eşit davranamazlar. Farklı yaşlarda, farklı zamanlarda ve cinsel farklılıkları olan çocukların ihtiyaçları farklıdır. Adalet ve eşitlik de bu farklılıkları riayetle hareket edilmesini gerektiriyor. Büyük çocuklarını kucaklarına alıp süt çocuğu gibi onu okşayabilirler mi?! Üç yaşındaki çocuğa, on sekiz yaşındaki oğullarına verdikleri kadar cep harçlığı verebilirler mi?! Bir kız başkalarıyla erkek gibi serbestçe muaşeret edebilir mi?! Adalet ve eşitlik böyle bir şeyi gerektirmiyor ve biz de böyle bir şeyi önermiyoruz. Ama her durumda anne ve baba, çocukların kendilerine karşı fark gözetildiği hissine kapılmayacağı şekilde iyice düşünerek eşit bir davranış seçmelidirler. Bu konuyu kıskançlık başlığında inceledik; okuyucularımız oraya müracaat edebilirler.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Çocukluğumdan hiç bir zaman unutamayacağım acı bir hatıram var. Babam benimle erkek kardeşim arasında fark gözetiyordu. Onun isteklerine ilgi gösterip yerine getirdiği halde bana hiç ilgi göstermiyordu. Ona saygı gösterdiği halde bana hakaret ediyor, azarlıyordu. Onu benden çok seviyor, okşuyordu. Bu yüz-

den babam ve kardeşimden nefret ediyordum. Onun bu insanlık dışı hareketinden dolayı ondan intikam almak istiyordum, ancak, elimden bir şey gelmiyordu. Öyle kızmıştım ki, evde yalnız kaldığım vakitlerde misafir odasına giderek işleme dolabı ve duvarları çiviyle çiziyor, camları kırıyordum; bundan başka bir şey elimden gelmiyordu. Ama babamın bu konudan hiç haberi yoktu ve benim bu zararları verebileceğime inanmıyordu.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Yakın akrabalarımızdan birisinin iki kızı vardı. Birisi çok zekiydi, diğerinin ise akıllı pek almıyordu. Her ikisi ilk okula gidiyorlardı. Akıllı pek almayan büyük kız çoğu zaman düşük puanlar alıyordu, ama küçük kızın notları iyiydi. Anneleri düşüp kalktığı her yerde küçük kızını övüyor ve büyük kızını kötülüyordu. Küçük kızını okşayıp "aferin" derken büyük kıza, "beceriksiz, aptal çocuk. Sana harcanan paraları haram ediyor ve hiç bir şey öğrenmiyorsun. Yediğin yemeğe ve giydiğin elbiseye yazık! Zavallı ve tembelin birisin. Sonun ne olacak senin bilmem." diyordu. Şimdi büyük kız evlenmiş ve bir kaç çocuğu var. Ama normal bir kadın değil, kendini düşük hissediyor. Sessiz ve inzivaya çekilmiş bir hali var. Bir yere misafir gittiğinde bir köşeye çekiliyor ve hiç konuşmuyor. Ona, "sen de bir şeyler söylese" dedüğümüzde ahh çekerek, "ne söyleyeyim" diyor.

Bir kaç kere onu sinir doktoruna götürdüler. Doktor muayene edip konuştuktan sonra onun hasta olmadığını, aksine onu bu hale sokan anne ve babasının hasta olduklarını söyledi. Bir gün doktor ona, "yemek yapabilir misin?" diye sorduğunda ağlayarak "yapabilirim, ama her zaman

yemek yaptığımda anne ve babam ilgi göstermiyor ve aferin kardeşine.... O iyi yemek yapıyor" diyorlar, dedi.

ÇOCUKLARA SAYGI GÖSTERİN

Çocuk da bir insandır ve her insan kendi şahsiyetine ilgi duymaktadır. Kadir-kıymetinin bilinmesini, kişiliğine saygı duyulmasını ister. Büyüklerin kendine saygı göstermelerini kendi kişiliğinin, büyüklüğünün ve kadrinin bilinmesinin belirtisi olarak kabul eder. Çocuklarının kişiliklerine ilgi duyan anne ve babalar sürekli onlara saygı göstermeli ve onlara kişilik vermelidirler. Çocuğa saygı göstermek, çocuğun kişiliğini eğitmenin önemli etkenlerinden birisi sayılmaktadır. Kendisine saygı duyulan, kişilik verilen çocuk şahsiyetli ve kişilikli yetişir ve kendi şahsiyetini korumak için çirkin işlerden sakınır. Kendisine daha fazla ve daha iyi saygı duyulması için iyi işler yaparak şahsiyetini diğerlerinin gözünde daha yüceltmek ve daha bir mükemmelleştirmek ister.

Anne ve babasının saygı duyduğu çocuk onların hareketlerini taklit eder, diğerlerine, anne ve babasına saygı gösterir. Çocuk, kendi şahsiyetine ilgi duyan, hakaret ve küçümsemeden nefret eden küçük bir insandır. Anne ve baba,

çocuğa hakaret eder, onu küçümserlerse onlara karşı kin besler, er-geç onlara karşı isyan ederek intikam alır. Ne yazık ki, sayıları az olmayan cahil anne ve babalar, çocuğa saygı duymanın, onu eğitmekle ve kendi babalıklarıyla uyuşmadığını sanmaktalar. Böyle insanlar derler ki: "Çocuğa saygı gösterirsek şımarır ve bize karşı saygısızlık eder." Çocuğa saygı ve ilgi göstermemeyi bir nevi terbiye sanırlar ve böylece onların şahsiyetlerini yıkıp şahsiyetsizlik ve alçaklığı onlara aşırırlar.

Oysa bu metot, eğitim adına yapılan büyük hatalardan biridir. Çocuklara saygı, anne ve babayı çocuğun gözünde düşürmeyecek, aksine, onlarda kişilik ve yücelik ruhunu eğitecek. Çocuk o küçüklüğüne rağmen anne ve babasının onu bir insan bildiklerini, kendisine değer ve kişilik verdiklerini anlar. Dolayısıyla, kişiliğinin saygınlığının korunması için toplumun sevmediği işlerden sakınmaya çalışır.

Ne yazık ki toplumumuz, çocuklara gerektiği kadar saygı duymamaktadır. Örneğin: Misafirliklerde, genelde çocuklar anne ve babaların asalaklarıdır; resmen davet edilmezler. Onların yeri aşağıda ve kapının eşiğindedir. Onlar için özel tabak, çatal, bıçak ayrılmaz. Giriş ve çıkışlarda hiç kimse onlara saygı göstermez. Arabalarda özel sandalyeleri olmaz; ya ayakta durmaları gerekiyor veya anne ve babalarının kucağında oturmak zorundadırlar. Bir toplulukta konuşma hakları yoktur; konuşsalar bile hiç kimse sözlerine önem vermez. İsimleriyle çağırılırlar. Görüşme ve konuşmalarda onlara karşı saygılı davranılmaz. Onlara selam verilmaz, teşekkür edilmez, Allah'a ısmarladık söylenmez. Hiç kimse onların isteklerine önem vermez ve ev işlerinde gö-

rüşleri alınmaz. Hafif ve hor görülen işleri onlar yapmak zorundadır ve ...

İslam dini çocukların kişiliğine önem vererek çocuklara saygı gösterilmesini emretmektedir.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklarınıza saygı gösterin ve onları iyi terbiye edin ki, Allah sizi affetsin."²¹⁶

Hz. Ali'den (a.s) şöyle rivayet edilmektedir: "İnsanların en alçağı başkalarına hakaret edendir."²¹⁷

Resul-i Ekrem (s.a.a) her zaman ve her yerde çocuklara yumuşak davranır, şefkat gösterirdi. Bir yolculuktan döndüğünde çocuklar o hazreti karşılamaya koşarlardı. Resulullah (s.a.a) onları okşar, onlara ilgi gösterirdi. Daha sonra onlardan bir kaçını kendi bindiği hayvana bindirir, ashaba da diğerlerini bindirmelerini emreder ve bu halde şehre girerlerdi.

Çocuklara, hatta süt çocuklarına bile hakaret etmekten sakınırdı. Ümmulfazl der ki: Resul-i Ekrem (s.a.a) henüz süt çocuğu olan Hz. Hüseyin'i benden alarak kucakladı. Hz. Hüseyin (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) elbisesini ıslattı. Ben kızarak Hüseyin'i Resulullah'tan (s.a.a) aldım. Bu arada Hüseyin ağladı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.a) bana şöyle buyurdu: "Ey Ümmulfazl! Biraz yavaş. Bu idrarı su temizler, ama Hüseyin'in kalbinden üzüntüyü ne giderebilir?"²¹⁸

... Mektubunda şöyle yazıyor: Annem-babam bana değer vermiyorlardı. Sadece bana değer vermemekle kalmıyor,

216- Bihar-ul Envar, c.104, s.95.

217- Gurer-ul Hikem, s.189.

218- Hedyet-ül Ahbab, s.176.

çoğu zaman hakaret bile ediyorlardı. Beni işlerine katmıyorlardı, bir iş yapacak olsaydım hemen ona kusur buluyorlardı. Başkalarının, hatta arkadaşlarımın karşısında bana hakaret ediyorlardı. Başkalarının yanında konuşmama müsaade etmiyorlardı. Bu yüzden her zaman düşüklük ve aşağılık hissine kapılıyordum. Kendimi değersiz ve fazla bir üye biliyordum. Şimdi, büyüdükten sonra bile hâlâ o durum devam ediyor. Zor işler ve sorunlar karşısında kendimi güçsüz hissediyorum. Bir işi yapmaya karar veremiyorum. Kendi kendime diyorum ki: Benim görüşüm doğru değil, dolayısıyla, diğerlerinin bana görüşlerini belirtmeleri gerekir. Kendimi beceriksiz, bir işe yaramaz görüyorum. Kendime güvenemiyorum, işleri yapmaya gücüm yetmiyor. Hatta arkadaşlarım arasında bile konuşmaya cüret edemiyorum ve bir şey konuşacak olsam da sonra pişman oluyorum, bir kaç saat sözlerimin doğru olup olmadığını, yerinde olup olmadığını düşünüyorum. Ben bu hususta annem-babamı sorumlu biliyorum. Evet; benim şahsiyetimi böyle tahrip eden onlardır.

KENDİNİ TANIMAK VE HEDEFDAR OLMAK

Hayvanların bütün işleri yemek, içmek, şehvet gütmek ve türemekte özetlenmektedir. Hayvanın akli ve bilinci yoktur. İyi ve kötüyü ayırtedemez. Dolayısıyla, onun hakkında mükellefiyet, hesap-kitap, sevap ve ceza da söz konusu değildir.

Ama yaratıkların en üstünü olan insan, bir hayvan değildir. İnsanın akli ve şuuru var, bilinçlidir. İyi ve kötüyü, çirkin ve güzeli ayırtedebilmektedir. İnsan, ebedi hayat için yaratılmıştır, yok olup gitmek için değil. Dolayısıyla, sorumlu ve mükelleftir. Allah'ın halifesi ve emanetçisidir. İnsanın hayatı yemek, yatmak, şehvet gütmek, türemek ve çalışmakla özetlenemez. İnsan, meleklerden bile daha üstün olacak bir doğrultuda hareket etmelidir. O insandır, dolayısıyla insanlığını eğitip mükemmelleştirmelidir. İnsanın yaşamında bir hedefi var; yüce insani hedeftir, alçak hayvani hedef değil. İnsan Allah'ın rızası ve Allah kullarına hizmet etmek için çalışıp çaba harcar, geçici dün-

yevi menfaatler için değil. İnsan, hakkı arayan ve hakkı izleyendir.

Evet, insanın varlığı, diğer hayvanlara karşı çok özelliği olan değerli bir cevherdir. Ne yazık ki, insanlardan birçoğu paha biçilmez insani şahsiyetlerini kaybetmiş olup, bir hayvan gibi hayatlarını boşa geçirmekteler. Ve hayvanlar gibi yemek, yatmak ve şehvet gütmekten başka bir hedefleri yoktur. İnsan yüz yıl yaşamasına rağmen kendi insani değerinin farkına varmayarak, kendisine karşı cahil olarak ölebilir. Dünyaya hayvan gelip, hayvan gidebilir. Hedefsiz ve başı boş olabilir. Ve bütün çabalarından bedbahtlıktan başka bir sonuç almayabilir.

İnsan kim olduğunu, nereden geldiğini, nereye gitmekte olduğunu, dünyaya gelmesinin hedefinin ne olduğunu, hangi doğrultuda hareket etmesi gerektiğini, gerçek kemal ve saadetinin ne olduğunu bilmek zorundadır.

Hz. Ali (a.s) buyurmuştur ki: "Marifetlerin en üstünü insanın kendisini tanımasıdır ve en büyük cahillik ise insanın kendini tanımamasıdır."²¹⁹

Başka bir yerde de şöyle buyurur: "Kendini tanımayan kimse kurtuluş yolundan uzaklaşarak cehalet ve sapıklık yoluna girerir."²²⁰

Yine buyuruyor ki: "Allah katında insanların en kötüsü, hayatında midesini ve şehvet güdüsünü doyurmaktan başka hedefi olmayan kimsedir."²²¹

219- Gurer-ul Hikem, s.179.

220- Gurer-ul Hikem, s.706.

221- Gurer-ul Hikem, s.205.

Başka bir hadiste ise şöyle buyurmaktadır: "Ahiret saadetini hedef edinen kimse en üstün iyiliklere kavuşur."²²²

Kendini tanıma ve hedefli olmayı çocuğa, anne-babası öğretmelidir. Onlar tedricen çocuklarını yetiştirebilir, hedefli ve kendini tanıyan biri olarak eğitebilirler. Yavaş yavaş yüce insanlık makamını çocuklarına açıklayıp onları yaşamın hedefine yöneltebilirler. Çocuk anne-babasının yardımıyla, kim olduğunu, nerede olduğunu, nereden geldiğini, gelmesinin sebep ve hedefinin ne olduğunu, sonunda nereye gideceğini, bu dünyada vazife ve sorumluluğunun ne olduğunu, hangi hedef ve programı izlemesi gerektiğini, saadetinin ve bedbahtlığının nede olduğunu anlamalıdır?

Anne ve baba kendilerini tanımış olup hayat felsefesini anlasa ve kendi sorumluluklarına vakıf olsalar kendini tanıyan ve hedefli insanlar yetiştirebilirler.

222- Gurer-ul Hikem, s.693.

ÇOCUK VE AİLE İKTİSADI

En önemli aile işlerinden biri de ailenin iktisadî işlerini düzenlemek, gelir ve giderlerini hesaplamaktır. Akıllı ve ilerisini gören, gelir ve giderlerinin hesabını bilen ve gelirine göre harcayan, parayı nerede harcaması gerektiğini bilen bir aile borca ihtiyaç duymaz, fakirlik ve iflasa düşmez ve nispeten sakin, huzurlu ve sorunsuz bir yaşama sahip olur. Hatta fakir bile olsa tediricen iktisadi durumlarını iyileştirerek yaşamlarına bir düzen verebilir.

Tam aksine, iktisadında, gelir ve giderinde doğru-düzgün tedbiri olmayan, har vurup harman savuran bir aile çoğunlukla borçlu olur ve giderlerini karşılamak için faizli borç olmak veya gerekli eşyaları taksitle ama pahaya almak zorunda kalır, neticede başkaları için çalışmaya mecbur olur. Böyle bir aile genellikle iyi bir yaşama sahip olmaz, bir çok sorunlarla karşılaşır, hatta birincil yaşam gereklerinden bile mahrum olup doğru düzgün bir düzene sahip olmayabilir. Geliri çok olup zengin bile olsa, düşünerek hareket et-

mediği için uzun arzu ve heveslere kapılarak daima sıkıntıda olur. Ailenin huzur ve rahatlığı sadece para kazanmakla gerçekleşmez; para kazanmaktan daha önemlisi akıl etmek, düşünmek, harcama programına sahip olmak ve aile iktisadını düzenlemektir.

İmam Sadık (a.s) bu hususta buyuruyor ki: "Allah bir ailenin iyilik ve saadetini isterse, o aile fertlerinin yaşamlarına uyum ve tedbir verir."²²³

Yine şöyle vurguluyor: "Bütün kemalat üç şeyde toplanmıştır; onlardan biri yaşamda haddini aşmama ve geçiminde akıllı davranmaktır."²²⁴

Başka bir yerde de şöyle buyurmuştur: "İsraf ve taşkınlık fakirliğe sebep olur, iktisatlı olmak ve yaşamda orta yolu tutmak başkalarına muhtaç olmamaya sebep olur."²²⁵

Hız. Ali (a.s) da şöyle buyurur: "İktisatlı olmayla ihtiyaçların yarısı giderilebilir."²²⁶

Başka bir yerde de o hazretten şöyle nakledilmiştir: "İsraf ve taşkınlık eden kimsenin üç belirtisi vardır: Sahip olmadığı bir şeyi ister, parasına sahip olmadığı bir şeyi satın alır, parasına sahip olmadığı bir elbiseyi giyer."²²⁷

Ailenin iktisadını düzenlemek için ilk derecede karı-kocanın karşılıklı anlaşmaları ve yardımlaşmaları gerekir. Karı veya koca gelirlerinde bir sınır tanımaz ve hesapsız

223- Kâfi, c.5, s.88.

224- Kâfi, c.5, s.87.

225- Vesail-uş Şiâ, c.12, s.41.

226- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.424.

227- Vesail-uş Şiâ, c.12, s.41.

harcarlarsa hiç bir zaman durumları iyileşmez. İkinci derecede çocukların da yardımlaşmaları gerekir. Çocuklar da ailenin gelirini düzenli bir şekilde harcamaz, har vurup harman savururlarsa yine aileyi bedbahtlık ve iflasa düşürürler.

Anne-baba ailenin iktisadında çocuklarıyla karşılıklı anlaşma içerisinde olmalı, onlara ailenin gelir ve giderlerini anlatmalıdır. Tedricen çocuklar paranın rahat kazanılmadığını, çalışma ve zahmetlere katlanarak kazanıldığını anlamalıdır. Baba ve (eğer işçiye) annenin para kazanmak ve ailenin giderlerini karşılamak için zahmet çekip her gün işe gittiğini anlamalıdır. Eğer anne ev hanımı ise çocuklar ev işlerinin kendiliğinden kolayca yapılmadığını, evi düzene sokan annelerinin gece gündüz nice zahmetler çektiğini bilmelidirler.

Çocuklar yavaş yavaş anne-babanın ne iş yaptıklarını ve gelirlerinin ne kadar olduğunu bilmek zorundadırlar. Ailenin bütün giderlerinin anne-babanın gelirlerinden karşılandığını ve bunun başka bir yolunun olmadığını anlamalıdır. Çocuklar, ailenin bütün giderlerinin bu parayla karşılanmasının gerektiğini ve bütün giderlerin bir derecede olmadığını, bazı giderlerin önceliği olduğunu; ev masrafı ve ev kirası, su ve elektrik parası, gerekli yiyecek ve giyecekler, sergi ve diğer gereçler, ilaç ve doktor parasının diğer ihtiyaçlara önceliği olduğunu ve ilk önce yaşamın zaruriyatının temin edilmesi gerektiğini ve daha sonra sıranın diğer şeylere geldiğini ve hatta diğer şeylerin de önem açısından bir derecede olmadığını bilmelidirler. Çocuklar tedricen bunları bilmeli ve ailenin iktisat programını düzenlemede anne ve babalarıyla yardımlaşmalıdırlar.

Birinci derecede aile fertlerinin, yani anne-baba ve çocukların bütün zaruri ihtiyaçları giderilmelidir. Eğer gelirleri fazla kalırsa diğer Şeylerde harcayabilirler.

Anne-babanın yiyecek ve içeceklerinden kısarak çocuklarının beklentilerini yerine getirmeleri, onları Şımarık, beklentili ve kadir bilmez olarak yetiştirmeleri doğru değildir. Yine, anne-babanın, heves ve arzularına kavuşmak, sspslerine yetişmek ve başkalarıyla rekabet etmek için çocuklarının zaruri yiyecek ve giyeceklerinden kısımaları da doğru değildir; bütün aile fertleri bir ayarda ve adaletle yaşamalıdır. Bütün aile fertlerinin yiyecek ve giyecekleri onların gelirlerine uygun olmalıdır. Çocukları, yaşamlarının ilk başından istek ve beklentilerini ailenin geliriyle uzlaştırmaya, yersiz beklentilerden, uzun arzulardan sakınmaya aliştırmalıdır. Kendilerini ailenin bir yesi kabul edip, ailenin yönetiminde ve ev işlerinde ortak bilmelidirler. Kendilerini seçkin bir fert bilip anne-babalarının gece gündüz zahmet çekerek onların rahatlığını sağlamak zorunda olduğunu sanmamalıdır.

Çocuklar, sadece kendi rahatlıklarını düşünmemeli, ailenin diğer fertlerinin ihtiyaçlarına ilgisiz davranmamalıdır. Çocuklar, ailenin diğer fertlerinin de ihtiyaçlarının temin olması için öncelikle kendi eğilim ve isteklerinden vazgeçmeye alişmalıdır. Çocuklar geleceğin kadın ve erkekleridir, dolayısıyla, alişkanlık kazanmak için ilk baştan iktisat dersini almaları ve uygulamaları gerekir. Çocuklukta har vurup harman savurmaya, hesapsız harcamaya alişacak olurlarsa büyüdüklerinde de öyle olacaklardır. Ailenin maddi durumu iyi olur ve tamamen rahat bir yaşama sahip

olsalar bile yine de anne-baba, çocuklarının savurganlık yapmalarına, hesapsız harcamalarına müsaade etmemelidirler. Bütün insanların bir ailenin fertleri olduklarını, zenginlerin hayır işlerde bulunmaları ve fakir ailelere yardım etmeleri gerektiğini onlara anlatmalılardır. Ve eğer ailenin geliri az olur ve sıkıntı içerisinde olurlarsa anne-baba günlük giderlerini gelirleriyle uzlaştırmak zorundadır. Çocukların yanında yaşam zorluklarından yakınmamalıdır, aksine onları sabır ve direnmeye teşvik etmeli, daha iyi bir yaşam için çalışma ve çaba harcamaya yöneltmelidirler.

Çocuklar çalışabilecek güce sahip olduklarında çalışmayı kabul etmeye teşvik edilmeleri gerekir. Mesela çocuklara, siz de çalışırsanız, sizin de bir geliriniz olur, o zaman ailemizin geliri artar ve daha rahat bir şekilde yaşarsınız, söylenebilir.

Çocukları, gelirlerinin hepsini veya bir bölümünü aileye vermeye alıştırsın. Çünkü o ailede yaşıyor, ona ihtiyacı var, dolayısıyla onun yönetiminde ortak olmalıdır. Çocuğun bencil terbiye edilmesi, ailenin bütçesinden geçindiği halde gelirini kendisine saklaması ve gerçekte anne-babaya yük olması doğru değildir. Böyle bir çocuk başkalarının cebinden geçinmeye, beleşçiliğe alışır.

Çocukların cep harçlığını da ailenin gelirine göre ayarlamak gerekir. Diğerlerinin haftada çocuklarına ne kadar cep harçlığı verdiğine bakmamak gerekir; her aile kendi bütçesine göre hareket etmelidir. Çocukların cep harçlığını haftalık veya aylık olarak vermek daha iyidir. Bu durumda, anne-baba bu hususta genel programlarını açıklayabilir ve giderlerini, harçlıklarına göre düzenlemede onları serbest

bırakabilirler. Böylece tedricen iktisat, gelir ve giderlerini hesaplamayı öğrenmiş olurlar. Anne-babanın bu hususta doğrudan doğruya müdahale etmeleri doğru değildir. Tabi, biraz kontrol etmeleri, çocuklarının paralarını nasıl ve nerelelere harcadıklarını bilmeleri daha iyi olur. Ama bu onların serbestliklerini kısıtlayacak ve onların yerine karar verecek hadde ulaşmamalıdır. Çocuk, elindeki parayı tedricen nasıl harcaması gerektiğini, eline geçen paranın hepsini birden harcayıp sonra sıkıntıya düşmemesi gerektiğini öğrenmesi gerekir. Paralarını ilk önce yol masrafı, telefon, yazım malzemeleri, yemek gibi zaruri şeylerde ve fazla kalırsa diğer şeylerde harcaması gerektiğini öğrenmelidir. Çocuğun, paralarını boşa ve gereksiz harcadığını görürlerse yumuşak bir şekilde bunun yanlış olduğunu anlatmalı ve onları uyarmalıdır. Parasını doğru bir şekilde değerlendirmeyip hepsini birden harcadığını görürlerse ona harçlıklarını günlük vermeleri daha iyidir.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Babam devlet memuruydu ve çoğunlukla görevli olarak diğer şehirlere gidiyordu. Annem tahsilli olmasına rağmen ev hanımıydı. Mümin ve iyi bir kadındı. Babamın verdiği parayla beş çocuğun giderlerini karşılıyordu. Ev işeri dışında çorap dokuyor ve bu yolla ailenin iktisadına yardımcı oluyordu. Öyle akıllı davranıyordu ki hiç bir zaman borç almak zorunda kalmıyorduk. Yiyecek ve giyeceklerimiz gelirimize göreydi. Hatta bazen annem elbiselerimize yama yapıyor ve "insanın şahsiyeti elbisesinde değil, ilim, bilgi, güzel ahlak, iman ve Allah kullarına hizmet etmededir. Şahsiyetini elbisede görenler şahsiyetsizdirler" diyordu. Bazen bize ekmek ve patates veya

ekmek, peynir ve yeşillik veriyor ve diyordu ki: "Paramız az olduğu için borçlanmaktan ve veresiye almaktan korktum. Yemek pek önemli değildir, özgür bir insan kendisini midesine tutsak etmez. Ne varsa karnını onunla doyurmalıdır." Ama bizim fakir olduğumuzu sanmayın. Asla! Bizim durumumuz kötü değildi ve halk arasında çok saygındık. Büyükbabam çok zengin birisiydi, ancak annem öyle yüce himmetliydi ki büyükbabamın servetine hiç ilgi göstermiyordu, o kadar haysiyetliydi ki hatta büyükbabamın bile bizim aile durumumuzdan haberi yoktu, durumumuzun çok iyi olduğunu sanıyordu. Biz çocukluktan kanaate, haysiyetli olmaya, yaşamda akıllı davranmaya alışkanlık kazandık ve evde iktisat dersi aldık. Şimdi ben de evliyim ve bir anneyim, şimdi hayatımda annemden öğrendiğim şeyleri uygulamaktayım. Ailenin gelir ve giderlerini hesaplıyor ve ayağımı yorganımdan çıkarmıyorum. Hiç bir zaman kocamdan yersiz bir şey istemem. Çok rahat ve haysiyetli bir hayatım var, borç ve veresiyemiz yok. Gelirimizi öyle harcıyorum ki hepimiz refah içerisindeyiz. Hepimiz birbirimizden razıyız; inşallah Allah da bizden razı olur.

KANUNA SAYGI

İnsanlar kanunsuz yaşayamazlar, toplumu idare etmek, haksızlıkları önlemek, insanların can ve malını korumak, genel rahatlık ve huzur için kanun gereklidir. Her milletin ilerlemesi mükemmel ve iyi kanunların varlığına, onların doğru bir şekilde uygulanmasına ve halkın o kanunlara bağlı olmasına bağlıdır. Halk ve kanun koyucular arasında iyi bir irtibatın olduğu, kanunların onayında halkın gerçek maslahatlarının gözetildiği ülkelerde insanlar kanunlara saygı gösterir ve kendilerini onlara uymaya ve onların uygulanmasında çaba harcamaya mecbur görür. İşte bu yüzden o ülkelerin insanları refah, huzur ve emniyet içerisinde yaşamaktalar.

Ancak, kanun koyucuları devletlerin isteği üzerine kanun koyduğu ve halkın gerçek maslahatını göz önünde bulundurmadiğı ülkelerde halk da kanuna saygı duymaz ve imkan haddinde ondan kaçmaya çalışır. Bunun sonucu ise emniyetsizlik, kaos ve gericilikten başka bir şey olamaz. Ne

yazık ki ÷lkemizin durumu da önceleri böyleydi. Kanunların çoğu İslam ve halkın maslahatına ters düşmekteydi. Kanunlar devletlerin isteğiyle, doğulu, batılı sömürücülerin ve onların uşaklarının lehine onaylanıyordu. İşçi ve mustazaf kesimin maslahatlarına ise hiç önem verilmiyordu. Dolayısıyla, halkı tehdit ederek, korkutarak ve aldatarak maslahatlarıyla çelişen kanunları uygulamak istiyorlardı. Ama Müslüman halkımız bu kanunların gayri İslami ve kendi maslahatlarına aykırı olduğunu gördükleri için onlara bağlı olmuyor ve mümkün oldukça onlardan kaçmaya çalışıyordu. Elbette bu kurallar arasında gerçekten halkın maslahatına olan kanunlar da vardı, ancak, halk onlara inanmadığı için kendilerini onlara uymaya zorunlu bilmiyordu.

Bu halk dindardır, Allah'a inanıp itaat etmektedir, İslam ve Kur'an'a inanmaktadır. İslam'ın hüküm ve emirlerinin dünyevi ve uhrevi saadetlerini temin edeceğine inanmaktadır. İnsanların sorunlarının halledilip, mustazaf kesimlerin haklarına kavuşmalarının ancak İslam'ın nurlu kurallarını izlemekle mümkün olacağı inancındadır. Bu görüş ve düşünce, Müslüman halkımızın kalbinin derinliklerine işlemiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, halkımızın hareketleri ancak dini boyuta sahip olduğu durumda muvaffak olabilir. Son zamanda İran'da gerçekleşen inkılabın büyük etkenlerinden biri de budur. Bilinçli ve mümin rehber İmam Humeyni (ra) hassas noktayı buldu, hem de ne iyi buldu! O, halkın Müslüman olduğunu, onların İslam ve iman gücünden yararlanılması ve böylece tağutların ve Kur'an'a karşı duran etkenlerin başının ezilmesi gerektiğini çok iyi biliyordu. Kalpleri değiştirip, İslam'ın aziz gençlerini şahedete gönöl vermiş aşıklar

yapan yine din hissinin uyandırılmasıydı. İran inkılabı yüzde yüz İslami bir inkılapdır. Binlerce şehit vermesi de İslam ve Kur'an'ı savunmak içindi.

İslam yolunun bu şehitlerinin kanlarının bereketiyle, doğulu ve batılı sömürücülerin elleri İran'dan kesildi ve tağutlar yerlere yıkıldı. Şimdi dindar ve cesur halkımız, hasretini çektiği arzusuna kavuştu ve büyük çoğunlukla İslam Cumhuriyetine ve anayasasına olumlu oy verdiler... İslam, kanunu çiğnemeye ve kayıtsız olmaya karşıdır. Biz Müslümanlık, Allah'ın bizim gerçek ihtiyaçlarımıza vakıf olup, Kur'an'ın nurlu kanunlarının bizim saadetimizi temin edeceğine inanıyorsak tam bir ihlas ve samimiyetle, kayıtsız şart-sız İslam'ın kanunlarına uymak zorundayız. İslam kanunlarına uyulmadığı takdirde İslam hükümetinin bir anlamı kalmayacaktır. Daha önce de yüzde yüz halkın lehine ve maslahatına uygun olan kanunlar vardı, kazayı önlemek, yolların tıkanmasına engel olmak vb. için konulan trafik kurallarının çoğu bu türdendir.

Ancak, ne yazık ki halkımız onlara uymuyordu; oysa bu büyük bir yanlışlıktır. Karışıklık, kayıtsızlık ve sorumsuzlukla rahat bir şekilde yaşamak mümkün müdür? Bir ülkede yaşayan insanların meşru kuralları çiğnemeye ve yuları kopmuş bir şekilde yaşamaya hakkı yoktur. Meşru ve yararlı sosyal kurallara saygı duyulmalıdır, herkes onlara bağlı kalmalıdır. İşte burada anne-babaların başka bir vazifeleri daha sözkonusudur. Anne-babalar meşru kanunlara saygı duymak ve onlara uymak zorundadır. Çocuk, anne ve babasının daima yaya geçidinden geçtiğini ve bir caddeden karşı tarafa geçince trafik lambalarına dikkat ettiğini ve asla

buna aykırı davranmadığını görünce o da çocukluktan buna alışkanlık kazanacak ve kurallara aykırı davranmayı çirkin bir iş sayacaktır. Özellikle anne-baba yaya geçidinin yayalara mahsus olduğunu, caddelerde hareketin ise taşıtların hakkı olduğunu ve başkalarının hakkına tecavüz etmenin caiz olmadığını anlatır ve mesela, "caddenin şu bölümünü taşıtların yavaş hareket etmesi ve şoförlerin yayalara dikkat etmesi maksadıyla yayaların geçmesi için çizmişlerdir" söylerse, bu, çocukta olumlu etki bırakacaktır. Anne-babalar bu ve benzeri meşru ve yararlı toplumsal kurallara uymalı ve çocuklara da, kanunlara saygı duymalarını ve onlara uymalarını tavsiye etmelidirler. Çocuk, kanuna uymanın kendinin ve toplumun yararına olduğunu anlar, anne-babasının daima kanuna uyduğunu görürse tedricen o da kanuna uymaya alışkanlık kazanır ve kanuna aykırı davranmayı çirkin ve saygısızlık sayar.

Hz. Ali (a.s), "Alışkanlık ikinci tabiattır." buyurmuştur.²²⁸

228- Gurer-ul Hikem, s.26.

EDEP

Her anne ve baba edepli çocukları olsun ister. İyi ve edepli çocuklar anne ve babanın yüz akı ve iftihar vesilesidir. Biriyle karşılaştıkları zaman selam veren, ayrılıp gitmek istediklerinde Allah'a ısmarladık diyen, el verip hal-hatır soran, tatlı tatlı konuşan, büyüklerine saygı gösteren, onlar geldiğinde ayağa kalkan, takvalı, bilgili ve iyi insanlara saygıda bulunan, bir toplantıda oturduklarında edepli oturan ve şıarmayan, laubali davranmayan kendilerine hediye verildiğinde teşekkür eden, diğerlerinin sözünü kesmeyen, yemek yeme adabına riayet eden, yemeğe başladıklarında "Bismillah" diyen, lokmalarını küçük alan, iyice çiğneyen kendi önlerindeki tabaktan yiyen, tıka basa yemeyen, yemek yerken yere dökmeyen, ellerini ve elbiselerini batırmayan, temiz ve pâk olan, kimseye iftirada bulunmayan, diğerlerinin hakkına riayet eden, güzel oturup güzel kalkan ve güzel yürüyen, söz dinleyen, kimseyle alay etmeyen, bir şey söylendiğinde yapan ve ... çocuklar, anne-babayı onurlandı-

rır, gururlandırır. Böyle çocuklar edepli çocuklardır. Sadece anne ve babası tarafından sevilmeyle kalmayıp başkaları tarafından da sevilirler. Edepsiz çocuklar ise tam tersine hiç kimse tarafından sevilmez ve dışlanırlar.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Edep insanın kemalidir."²²⁹

Emir-ul Müminin (a.s) yine şöyle buyuruyor: "Edep insan için güzel elbise menzilesindedir."²³⁰

Hız. Ali (a.s) yine: "İnsanların güzel edebe, altın ve gümüşten daha çok ihtiyaçları vardır" buyuruyor.²³¹

Hız. Ali (a.s) aynı şekilde: "Hiç bir süs edep kadar güzel değildir" buyuruyor.²³²

Bir yerde de şöyle buyuruyor: "Babanın, çocuğı için bıraktığı en iyi miras onu güzel edeple yetiştirmesidir."²³³

Hız. Ali (a.s) yine buyuruyor ki: "Edepsiz olan kimsenin ayıpları çok olur."²³⁴

Hız. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğunun yedi yıl oyun oynamasına müsaade et ve yedi yıl ona yaşam edebini öğret."²³⁵

Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki: "Çocuğun, babası üzerinde üç hakkı vardır: Birincisi, ona güzel bir isim seçmek; ikincisi, onu edepli yetiştirmek; üçüncüsü, ona iyi bir eş

229- Gurer-ul Hikem, s.34.

230- Gurer-ul Hikem, s.21.

231- Gurer-ul Hikem, s.242.

232- Gurer-ul Hikem, s.830.

233- Gurer-ul Hikem, s.393.

234- Gurer-ul Hikem, s.634.

235- Bihar-ul Envar, c.104, s.95.

seçmek."²³⁶

Her anne ve baba, edepli çocukları olmasını arzu eder; ama, bu arzu hiçbir zaman kendiliğinden ve çaba gösterilmeksizin gerçekleşmez. Öğüt ve nasihatte bulunmak, iyiyi ve kötüyü anlatmakla da çoğu zaman çocuk istenilen ahlak ve edep üzere terbiye edilemez. Bu hedefe kavuşmanın en iyi yolu onlara güzel olgu ve örnek olmaktır. Anne ve babanın kendileri güzel ahlak ve edeple edeplenmeli, böylelikle amelleriyle onlara ders vermelidirler.

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "En güzel edep kendinden başlamandır."²³⁷

Hz. Ali (a.s) yine şöyle buyuruyor: "Önder, önce kendini eğitmeli, sonra diğerlerini. Önce kendi edebiyatla örnek olmalı, sonra öğüt ve nasihatle."²³⁸

Çocuk sırf bir taklitçidir. Taklit içgüdüsü çok değerli ve güçlü bir içgüdüdür. Çocuk anne ve babasının ve haşır-neşir olduğu diğer kişilerin davranışlarını taklit eder. Evet, taklit terbiye etkenlerinden biridir, ama taklit içgüdüsü ondan çok daha güçlü ve kalıcıdır, özellikle çocukluk döneminde.

Çocuklarını güzel bir şekilde terbiye etmeye ilgi ve özen gösteren anne ve babalar önce kendi davranışlarını düzeltmelidirler. Anne ve baba güzel ahlak ve edebe sahip olmalıdır. Kendi aralarında çocuklarına ve diğer insanlara karşı edepli olmalı ve muâşeret adabına bağlı kalmalıdır. Bu,

236- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.123.

237- Gurer-ul Hikem, s.191.

238- Nehc-ul Belağa, c.3, s.166.

çocukların onlardan yaşam dersi almaları için gereklidir.

Anne ve baba birbirlerine karşı edepli olurlarsa ev ortamında yaşam adap ve geleneklerine dikkat ederlerse, çocuklara karşı edep üzere davranırlarsa, diğer insanlarla git gelleri ve onlara karşı davranışları edepli olursa, böyle bir ailenin çocukları doğal olarak edepli yetişir, anne ve babanın davranışlarını görür, ondan ders alırlar. Bu konuda öğüt ve nasihate ihtiyaç yoktur. Anne ve babanın, "bak biz nasıl davranıyorsak sen de öyle davran." demeleri gerekmez, taklit etmeleri için amelin kendisi yeterlidir.

Güzel ahlak ve edebe sahip olmayan anne ve babalar, yüzlerce defa öğüt vermiş ve nasihat etmiş olsalar dahi çocuklarının edepli olmalarını beklememelidirler.

Birbirlerine karşı edepsiz ve küstah olan, çocuklarına karşı kötü davranan bir anne ve baba, çocuklarının edepli olmasını nasıl bekleyebilir?!

Böyle bir ailenin çocukları genelde anne ve babaları gibi veya onlardan daha edepsiz olurlar. Öğüt, nasihat ve iyi şeyleri telkin etmek, genelde böyle durumlarda faydasız olur. Çocuklar, "eğer anne ve babamızın dedikleri doğru olsaydı önce kendileri amel ederlerdi; demek ki bizi kandırmak istiyorlar" şeklinde düşünürler. Saygı, selam, teşekkür ve Allahısmarladık mefhumları bulunmayan bir ailede çocukların anneye-babaya ve diğer insanlara karşı edepli olmaları, edep kurallarını gözetmeleri beklenebilir mi? Edepsiz ve küstah bir ailede genelde edepsiz ve küstah çocuklar yetişir.

Telkin faydasız değildir, ama söylenilen şey söyleyen kimsede bulunduğu zaman tam ve gerçek faydasını göster-

rir. Güzel edep ve ahlaka sahip olan anne ve babalar, güzel edepleri çocuklarına telkin edebilirler. Ama bu, güzel dille ve edep kurallarını gözeterek olmalıdır; şiddet, küstahlık ve edepsizlikle değil. Bazı anne ve babaların kötü huyları vardır. Çocuklarından edep dışı bir hareket gördüklerinde diğerlerinin karşısında onlara kızarlar veya kötü kelimelerle onları azarlar, örneğin derler ki: "Edepsiz çocuk, niye selam vermedin, niye vedalaşmadın, dilin yok mu senin? Edepsiz, ahmak çocuk. Diğerlerinin yanında niye ayaklarını uzattın? Misafirlikte niye şımarıp boğuştu? Hayvan herifi! Niye birileri konuşurken söze karışıyorsun?" ve...

Edepsizlikle kimse terbiye edilemeyeceği halde bu cahil ve şuursuz anne ve babalar, bu şekilde çocuklarını terbiye edebileceklerini sanırlar. Eğer çocuklardan edep dışı bir hareket görülürse çocuk uyarılmalıdır, ama edepsizce diğerlerinin huzurunda değil. Güzel dille ve yalnız olduğu bir yerde uyarılmalıdır.

Çocuğu terslemenin, özellikle diğerlerinin karşısında ve çirkin kelimelerle azarlamanın kendisi edepsizlik değil midir? Çocuğa önceden, "misafirliğe gittiğimizde içeri girince selam ver" demelisiniz. İçeri girdiğinizde kendiniz selam verin ki çocuk da selam versin; yavaşça ona, "selam ver" diyebilirsiniz. Eğer yine de selam vermezse, dışarı çıktığınızda, "edepli çocuk selam verir, sen niye selam vermedin? Bundan sonra bir yere gittiğinde selam vermeyi unutma", söyleyin. Eğer anne ve baba ara-sıra çocuğa selam verseler bu şekilde ona edep vermiş olurlar.

Resulullah (s.a.a) çocuklara selam verir ve şöyle buyurdu: "Ben, çocuklara selam vermek, adet haline gelsin di-

ye onlara selam veriyorum."

Çocuklar tecrübeyle, anne ve babasının misafirlikte ve diğerlerinin karşısında kendilerine kızmadığını ve terslemediğini anlarlar. Onun için, misafirlik toplantılarını yaramazlık ve gürültü yapmak için en uygun yer olduğunu düşünür ve oralarda yaramazlık yaparlar. Anne ve babanın böyle yerlerde yapacağı en uygun şey içeriye girmeden önce çocukları şöyle uyarmaktır: "İçeriye girdiğimizde edep ve uslu uslu oturun, her zaman sizi misafirliğe götürmemi istiyorsanız yaramazlık yapmayın. Eğer yaramazlık yaparsanız kötü çocuklar olursunuz, başkaları da sizi sevmez. Biz de sizi misafirliğe götürmeyiz." İçeriye girildiğinde en iyisi çocukları kedi yanına oturtmak ve onlara göz kulak olmaktır. Eğer yaramazlık yapmaya yeltenirlerse onları yavaşça uyarın. Bütün bunlara rağmen yaramazlık ve gürültü yapmaya devam ederlerse başka bir misafirlikte onları beraberinizde götürmeyin ve onlara, daha önceki misafirlikte yaramazlık ve edepsizlik yaptıkları için yanınızda götürmediğinizi hatırlatın. Ama her durumda, çocuğu başkalarının yanında tahkir etmeyin, terslemeyin ve azarlamaktan kaçının.

GASP VE HIRSIIZLIK

Çocuğun, diğlerlerinin malına el uzattığı, yiyeceklerini, meyve ve oyuncaklarını zorla aldığı veya gizlice çaldığı, anne ve babanın cebinden gizlice para aldığı, annesinin gizlettiğı yiyecekleri aldığı, dükkan ve pazarlardan gizlice birşeyler kaçırdığı, kardeşinin ve sınıf arkadaşının defter, kalem, silgi vb. eşyalarını gizlice götürdüğü çok görülür.

Çocukluk döneminde az-çok çoğı çocuklarda böyle şeyler görülür. Çocukluk dönemlerinde böyle şeylere rastlanmayan çok nadir kimseler bulunur.

Bazı anne ve babalar böyle şeyleri görünce çok rahatsız olurlar ve çocuklarının karanlık geleceğinden üzüntü duyarlar. Çocuklarının gelecekte bir gasıp veya hırsız olacaklarından korkarlar. Bu yüzden kendilerini kaybeder, ağlayıp sızlarlar.

Her şeyden önce bu anne ve babalara, fazla üzölmemele-rini, korkmamalarını hatırlatayım. Çünkü, böyle küçük gasp ve hırsızlıklar, çocuklarınızın, gelecekte kötü insan olacak-

larını göstermez. Çünkü çocuk, henüz malikiyet meselesini tamamen anlayacak, kendi malikiyetiyle diğerlerinin malikiyeti arasına fark koyacak seviyeye ulaşmamıştır. Çocuğun duyguları aklının kat kat üstündedir. Bir şey gözüne ilginç görününce hemen tahrik olur. İşin sonunu düşünmeden hemen onu ele geçirmeye yeltenir. Çocuk, zati olarak kötü değildir ve küçük hatalar onun zatından kaynaklanmamaktadır; bilakis, bunlar sonradan onda meydana gelen şeylerdir. Büyüyünce böyle şeyleri terkeder. Bir çok takvalı, emin ve dürüst insanlar vardır ki küçükken bu küçük hataları işlemişlerdir. Elbette çocuklarda böyle hataları görünce bir tepki göstermeyin ve tamamen ilgisiz davranın demek istemiyorum. Aksine, bu küçük hataları görür görmez çocuğu terbiye ve ıslah edilmez sanmayın, telaşa kapılmayın, sabır ve tahammülle onları tedavi etmeye çalışın demek istiyorum.

Özellikle iki üç yaşındaki çocuk kendi malıyla diğerlerinin malı arasında fark gözetmez. Mülkiyetin sınırlarını iyi tanımaz. Eli yettiği her şeye sahip olmak ister. Hoşuna giden her şeyi almak ister. Bu aşamada kınama, kızma ve cezalandırma dahi faydasızdır. Bu aşamada anne ve babanın yapabileceği en güzel şey bilfiil onu engellemeye çalışmalarıdır. Birinden zorla bir şey almak istediğinde engel olmalıdırlar. Eğer alırsa elinden almalı, sahibine geri vermelidirler. Arzuladığı şeyleri elinin ulaşabileceği yere koymamalıdırlar. Küçük yaştaki çocuklar için bir anahtar veya kilit her türlü öğüt, nasihat ve uyarıdan daha etkilidir.

Genelde çocuklar iyiyle kötüyü birbirinden ayırtedecek, sınır ve malikiyet meselesini iyice kavrayacak yaşa gelince

diğerlerinin malına el uzatmazlar. Ama bazı çocuklar bu yaşlarda dahi ara-sıra bu gibi kötü işleri yaparlar. Elbette anne ve baba bu durumda sessiz ve ilgisiz kalamazlar. Baba ve anneler çocuklarının hırsızlıklarını görüp susmaları ve buna engel olmaya çalışmamaları, "Henüz çocuktur bilmiyor, akli yetmiyor, büyüyünce terkeder" gibi bahaneler getirmeleri doğru değildir. Elbette, büyüyünce artık hırsızlık yapmama ihtimali var; ama çocuğun böyle küçük hırsızlıklarla zamanla hırsızlık yapmayı alışkanlık haline getirip hırsız yetişmesi de büyük ihtimaldir. Ayrıca, çocuğun başkasının malını alması ve hiç kimsenin buna ses çıkarmaması zaten doğru olmayan bir şeydir. Daha kötüsü, anne ve babanın, çocuklarını böyle şeylerden alıkoymamakla kalmayıp onu daha da savunmaya kalkışmalarıdır. Birisi, çocuğunuz hırsızlık yaptı diye onlara şikayette bulunursa, niye çocuğumuza böyle bir iftirada bulunuyorsun diye bağırıp çağırmaya başlarlar.

Bu gibi cahil anne ve babalar, bizzat kendi hareketleriyle çocuklarını hırsızlık ve diğerlerinin mallarını sahiplenmeye teşvik ederler. Bizzat kendi davranışlarıyla onlara hırsızlık yapmayı, inkar etmeyi ve kendini temize çıkarmak için bağırıp çağırmayı öğretirler.

Bu yüzden anne ve babalar, çocuklarının kötü işlerine karşı laubali ve ilgisiz kalmamalıdır; aksine o çirkin işin içlerinde kök salmaması ve bir alışkanlık haline gelmemesi için onları engellemeye çalışmalıdırlar. Eğer alışkanlık haline gelirse terketmeleri çok zor olur.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "İşlerin en zoru alışkanlığı

terketmektir."²³⁹

Anne ve babalar, bu çirkin işin gerçekleşmemesi için her şeyden önce çocuğun hırsızlık yapmasına sebep olacak etkenleri yok emelidirler.

Çocuğun bir kalem, silgi veya deftere ihtiyacı olduğunda anne ve babası bu ihtiyacını gidermeseler, o da çocuk sınıf arkadaşlarının eşyasına veya anne ve babasının cebine el uzatabilir. Oynamak için bir topa ihtiyacı olursa anne ve babası ona top almazlarsa, diğer çocukların topunu zorla ellerinden almaya veya mahallenin bakkalından gizlice bir top çalmaya kalkışabilir. Anne ve baba mümkün olduğu kadar çocuğun gerçek ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Eğer mümkün olmazsa onunla anlaşarak bir çözüm yolu göstermelidirler. Örneğin: "Boya kalemi alacak paramız yok, falan dükkandan borç alabilirsin, sonra öderiz veya bugün arkadaşından ödünç aliver; sonra sana alırız" diyebilirler.

Sıkı sınırlandırmalar çocuğu hırsızlığa sevkeden etkenlerden biri olabilir. Şiddetli baskı ve kontroller çocuğu hırsızlığa itebilir ve onda hırsızlık fikirleri doğurabilir. Anne, yiyecekleri dolaba koyarak kapısını kilitleyip kilidi de gizli bir yere sakladığında çocuk kilidi her ne şekilde olursa olsun bulmaya çalışır ve fırsat bulunca da dolabı açıp yiyeceklerden almayı düşünür. Özellikle kendileri yiyip çocuğa vermediklerinde böyle olur. Anne ve baba paralarını yedi kapı arkasında gizlediklerinde çocuk tahrik olarak onu bulmak için daha çok çaba harcayabilir. En iyisi anne ve babalar, çocuklarıyla içli dışlı olmalı ve onlarla anlaşmalıdır-

239- Gurer-ul Hikem, s.181.

lar. Onlara hayatın bir hesap-kitap üzere olduğunu, yeme ve içmenin de bir zamanı olduğunu, paranın, ihtiyaçların giderilmesi için belli bir hesap ve kitaba göre kullanılması gerektiğini anlatmalıdırlar.

Çocuklara, öldürme ve hırsızlık yollarını öğreten filmleri yasaklayın ve bu tür hikayeleri içeren kitapları okumalarına izin vermeyin.

Hırsızlık yapıp yakalanan ve mahkemede, biz bu taktiği sinema veya televizyondan öğrenerek yaptık diyen suçlu çocuklar çoktur.

Her şeyden önemlisi anne ve baba ve diğer aile bireyleri aile ortamını emanet ve dürüstlük ortamına getirmelidir. Kişinin malikiyetine saygı göstermeli ve onun şahsi eşyalarına dokunmamalıdırlar. Anne, babanın cebinden izinsiz para almamalı ve ondan habersiz boş harcamalarda bulunmamalı. Baba da anneden izinsiz onun dolap ve çantasını karıştırmamalı ve şahsi eşyalarını kullanmamalıdır. Anne ve baba çocuklarının da malikiyetine saygı göstermeli, onlardan izinsiz çantalarını karıştırmamalı ve oyuncaklarını başkasına vermemelidirler.

Bazı küçük el uzatmalar karşısında hemen çocuğun hay-siyetini kırmamalı, ona hakaret etmemelidirler. "Ulan hırsız! Ulan hain! Sonunda hırsız olacaksın sen, yerin zindandır senin" gibi hitaplarla hakaret etmeyin. Böyle sözlerle hırsızlığın önü alınamaz, çocuk doğru yola sevk-edilemez. Bu durumda, daha çok yüz­süzleşir. Tahkir ve hakaret edilme sonucu inatlaşıp hırsızlığa devam edebilir. Sıkı cezalandırmalar ve dayakla da genelde hırsızlığın önü alınamaz. Dayak yiyen ve acı çeken bir çocuk kin besler. Kısa bir müd-

det dayak yemek korkusundan hırsızlığı terkedebilir. Ama ileride intikam almak gayesiyle veya ukdelerini çözmek için daha büyük hırsızlıklar yapmaya kalkışabilir.

Anne ve babanın seçebileceği en güzel yöntem, yumuşak bir dille hırsızlığın çirkin bir iş olduğunu, malikiyetin ne demek olduğunu çocuğa anlatmalarıdır. "Aldığın falan şey senin değil, onu hemen sahibine geri ver. Biri sana ait olan bir şeyi senden izinsiz alırsa rahatsız olmaz mısın? Diğerleri de senin gibidir. Birileri onlara ait olan eşyaları alsa rahatsız olurlar", demeli ve her ne şekilde olursa olsun getirdiği şeyi sahibine geri çevirmeye sevketmelidirler. Onu kendileri de alarak sahibine verebilirler. Sonra, bir daha böyle bir şey yapmaması için onu uyarmalıdırlar. Eğer çaldığı şeyi kullanmışsa karşılığında para veya aynı şeyi alıp çocuğa vererek sahibine geri verdirmelidirler. Sonra bu parayı, çocuğun günlük veya haftalık harçlığından kesebilirler. Veya ceza olarak o para karşılığında onun için bir iş belirtip ücretini alarak çaldığı şeyi telafi etmek için kullanabilirler.

Bu yol da fayda vermezse tehdit ederek ve hatta çok zaruri durumlarda döverek hırsızlıklarının önü alınmalıdır.

KISKANÇLIK

Kıskançlık, çok çirkin sıfatlardan biridir. Kıskanç bir kimse diğerlerinin rahatlık ve nimet içinde olmalarından rahatsız olur. Diğerlerinde gördüğü nimetten dolayı üzüdür. O nimetin yok olmasını arzu eder. Genelde kıskandığı kimseye bir zarar veremediği, nimetleri elinden alamadığı ve rahatını bozmadığı için kıskançlık ateşiyle yanıp durur. Kıskanç kimse, dünya rahatlığından ve lezzetlerinden fazla faydalanamaz. Kıskanma ve kin gütme insanın dünya hayatını karartır ve huzurunu kaçıdır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Kıskanç kimsenin lezzet ve mutluluğu tüm insanlardan daha azdır."²⁴⁰

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Kıskançlık insanın dünyasını karartır."²⁴¹

Yine Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Kıskanç insan hiçbir

240- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.327.

241- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.328.

zaman rahatlık ve huzur yüzü görmez."²⁴²

Kıskançlık, insanın kalbi ve sinirleri üzerinde kötü etkiler bırakır ve insanı hasta eder.

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Kıskanç kimse daima hasta olur."²⁴³

Kıskançlık, iman temellerini sarsar ve kişiyi günah ve isyana zorlar. Çoğu cinayet, tartışma ve haksızlıklar kıskançlıktan kaynaklanmaktadır. Kıskanç kimse, kıskandığı kişinin gıybetini eder, arkasından çekiştirir, iftira eder, malını zayi eder ve onunla diğerlerinin arasını bozmaya kalkışır. Bütün bunlar, günah ve haramdır.

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor: "Ateş odunu yakıp bitirdiği gibi, kıskançlık da imanı yok eder."²⁴⁴

Kıskançlık insanın içinde vardır. Ondan tamamıyla münezzeh olanlar pek azdır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Üç şey var ki hiç kimse onlardan tamamıyla arınmış değildir: Kötü zan, kötü fal, kıskançlık."²⁴⁵

Öyleyse, bu kötü sıfatla ciddi bir şekilde mücadele etmek ve gelişmesine engel olmak gerekir. İnsan, içinde bulunan bu kötü huyu serbest bırakırsa, kök salar, büyür ve öyle bir hadde ulaşır ki onunla mücadele etmek, tamamıyla söküp atmak çok zor olur. Kötü huyları engellemenin ve insanın içine güzel huyları yerleştirmenin en iyi dönemi ço-

242- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.327.

243- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.328.

244- Şâfi, c.1, s.173.

245- Muhaccet-ul Beyza, c.3, s.189.

cukluk dönemidir.

Evet, kıskançlık küçük çocukların içinde kök salmıştır. Fakat, anne ve babalar kendi davranış ve hareketleriyle o çirkin huyu tahrik edebilecekleri gibi onun köklerini tamamen kazıyıp kurutabilirler de.

Baba ve anneler bütün çocuklarına karşı tamamen eşit davranır, hiç birini diğerine tercih etmez, yiyecek, giyecek, ev işleri, cep harçlığı, okşama, sevgi gösterme, hareket ve davranışlarında adalet ve eşitliği gözetirlerse, büyük çocuklarla küçükler, kızlarla erkekler, çirkinle güzel, zekiyle aptal arasında bir fark gözetmezlerse çocukların kıskançlık duygusu tahrik olmaz ve ilerlemez; hatta yavaş yavaş tamamen yok olabilir de. Hiç bir zaman çocuklarınızdan birini diğer çocuklarınızın karşısında övmeyin ve onun güzel işlerini diğerlerinin başına kakmayın. Onları birbirleriyle mukayese etmeyin, bazılarının iyi yönünü diğerlerinin başına kakmayın. Bazı anne ve babalar, çocuklarına talim vermek, onları eğitmek, terbiye etmek, teşvik etmek ve çalıştırmak için mukayese yöntemine başvururlar. Mesela derler ki: "Ahmetçiğim! Baksana kardeşin ne güzel ders okuyor, ne kadar yüksek notları var, ev işlerinde annesine yardım ediyor, ne kadar terbiyeli ve güzel ahlaklı!! Sen de kardeşin gibi ol ki anne ve baban seni de sevsin."

Bu cahil anne ve babalar, bu yolla çocuklarını terbiye edeceklerini sanıyorlar; oysa bu yolla iyi bir sonuca varıldığına çok az rastlanmaktadır. Tam aksine, bu yolla masum yavrucakların içine kıskançlık ve kin tohumları serpmekte ve onu kıskanma ve düşmanlık etmeye hazırlamaktadırlar. Böyle çocuklar kardeşlerine karşı içlerinde kin besleyebilir,

onlara eziyet etmeye çalışabilirler ve bu kıskançlık, hayatlarının sonuna kadar aralarında kalabilir.

Çocuklarınızı hiç bir zaman diğer çocuklarla karşılaştırmayın ve onları çocuklarınızın başına kakmayın. Anne ve babanın çocuklarına: "Falancanın oğluna baksana, ne kadar iyi ve ahlaklı bir çocuk! Ne güzel ders çalışıyor! Ne güzel laf dinliyor! Ev işlerinde anne ve babasına nasıl yardım ediyor! Anne ve babası ne kadar şanslılar! Ne mutlu onlara!" demeleri doğru değil. Bu anne ve babalar, bu gibi karşılaştırma ve azarlamaların çocuğun kıskançlık duygusunu tahrik etmekten başka bir sonucu olmadığını, genellikle çocukların üzerinde ters etkiler bıraktığını, onları inat ve intikama sevkettiğini bilmeliler. Bir kız çocuğu diyordu ki: "Annem diğer çocukları benim başıma kakıyor. Yanımda diğer çocukları övünce benim ahlak ve hareketlerimin değişeceğini sanıyor. Annem yanılıyor. Benim yanımda annemin diğer çocukları övmesi, o çocuklara karşı hassasiyet göstermeme ve içimden onlara kin beslememe sebep oldu. Gerçekten hiç bir sebebi olmaksızın ben o çocuklardan nefret ediyorum."

Her halukârda, çocukları birbirleriyle mukayese etmek, onları övmek, her birinin iyi yönünü diğerinin başına kakmak kıskançlık ve düşmanlığın önemli etkenlerinden biridir. Anne ve baba gerçekten bundan sakınmalıdır. Elbette ki bütün çocuklar bir değildir. Onların arasında kız ve erkek, yetenekli ve yeteneksiz, güzel ahlaklı ve kötü ahlaklı, güzel ve çirkin, söz dinleyen ve dinlemeyen, zeki ve tembel ve... olanı vardır. Anne ve baba, kalben onların birini diğerinden daha fazla sevebilir. Bunun bir sakıncası yoktur, insanın içindeki muhabbet ve sevgi kendi elinde olan birşey değil-

dir. Kalben fark gözetmek, açığa vurulmadıkça zararı yoktur. Ancak anne ve baba hareket ve sözlerinde fark gözetmekten kesinlikle kaçınmalıdırlar. Söz ve davranışlarda sevgi ve muhabbet göstermek çocukların fark gözetildiğini hissetmeyecek şekilde eşit olmalıdır. İyi işlerinden dolayı çocuklarınızdan bazısını teşvik etmek istiyorsanız bu işi gizli yapmalısınız, kardeşlerinin karşısında yapmamalısınız. Elbette anne ve baba adilane davranışlarıyla ve eşitliği gözetmeyle kardeşler arasındaki kıskançlığın tamamen kökünü kazıyamazlar. Çünkü kıskançlığın insanın içinde fitri bir kökü vardır. Her çocuk, anne ve babasının tek sevgilisi olmak ve kendisinden başka hiç kimsenin onların gönlünde yer etmemesini ister. Anne ve babasının, başkasını da sevdiğini görünce rahatsız olur ve onu kıskanır. Ancak, bu kaçınılmaz bir konudur; çocuk, anne ve babasının tek sevgilisi olamayacağını, başkalarının da sevmeye hakları olduğunu zamanla kabul etmelidir. Anne ve baba, eşit ve akıllıca davranışlarıyla çocuğu, kardeşlerini kabul etmeye hazırlayabilir ve imkan haddinde kardeşlerini kıskanmasını önleyebilirler.

Çocuklarınızdan birinin, kardeşini kıskandığını, ona eziyet ettiğini, dövdüğünü, çimdiklediğini, küfrettiğini, oynayacaklarını kırdığını, meyve ve yemeğini elinden aldığını görürseniz, bu durumda seyirci kalmamalısınız; çünkü seyirci kalmak iyi sonuçlar doğurmayabilir. Dolayısıyla, haksızlık yapan çocuklarına engel olmak zorundadırlar. Ancak, çocuk dayakla ıslah olmaz, hatta bu durumda daha kötü olabilir ve kıskançlığı daha bir fazlalaşabilir. Bundan dolayı ona tatlı dille şöyle demek daha iyidir: "Ben kardeşlerine eziyet etmene müsaade etmem, kardeşini sevmeyebilirsin, onun

ölümünü arzulayabilir, onun hiç dünyaya gelmemiş olmasını isteyebilirsin, belki de evin biricik çocuğu olmayı isteyebilirsin; ama çaresi yok. Senin şimdi kardeşin var. Kardeşinin sana bir zararı yoktur. O senin arkadaşındır, kendisiyle oynayabilir, vakit geçirebilirsin. O ilerde senin yar ve yardımcın olacaktır. Emin ol ki, ben yine seni eskiden sevdiğim kadar seviyorum. Küçük kardeşinin olması sana olan sevgim konusunda en küçük bir etki bırakmamıştır. Ne zaman onu senden çok sevdiğimi veya onu sana tercih ettiğimi hissedersen yanıma gel, içindekileri bana söyle. Ben seni dinlerim." Bu gibi sözlerle onu yatıştırabilirsin. Onu yatıştırınca kendi davranışlarınızı gözden geçirin. Çocuğunuzun kıskanmasına sebep olacak hareketinizi araştırın. Bu gibi olayların tekrarlanmaması için söz ve davranışlarınızı ıslah edin. Kıskançlığının sebebi, kendini düşük ve alçak hissetmesi olabilir, kardeşlerinde bir imtiyaz görüp de bu yüzden sizin onları daha çok sevdiğinizi sanmış olabilir, kendini kardeşleri karşısında değersiz bir varlık olarak görebilir. Bu durumda, kendisindeki müsbet bir noktayı ve değerli bir özelliği bulmasına, bundan razı ve memnun olmasına yardımcı olun. Siz de on noktayı göz önünde bulundurarak onun kişiliğini eğitip onun düşük olduğu inancını bertaraf edebilirsiniz. Her durumda, bu haliyle onu diğer çocuklar gibi sevdiğinizi anlatmalısınız.

Son olarak şunu da hatırlatayım ki, çocukların hepsine tamamen eşit davranmanın imkansız olduğunu söyleyebiliriz. Anne ve baba büyük, küçük, kız, erkek bütün çocuklara nasıl eşit davranabilirler?! Büyük çocuklara daha fazla serbestlik verebilirler, ancak küçük çocuklarına o serbestli-

gi veremezler. Büyük çocukların daha fazla cep harçlığına ihtiyaçları var, ama küçüklerin o kadar ihtiyacı yoktur. Küçük çocuklar büyüklerden daha fazla anne ve babanın himaye, destek, okşamasına muhtaçtırlar. Muaşeretlerde, karşılıklı git gellerde erkeklere daha fazla serbestlik verilebilir, ama o serbestlik kızlara verilemez ve verilmesi doğru da değildir. Dolayısıyla, anne ve babalar, çocukları arasında adalet ve eşitliği gözetmeleri gerekirken, aynı zamanda onların yaş ve cinsiyetlerinin gereğini ve ihtiyaç miktarlarını da göz önünde bulundurmamak zorundadırlar. İşte bu yüzden, ister istemez çocuklar arasında fark gözetilecektir.

Fakat bilinçli anne ve babalar, bu gibi fark gözetimlerinin sebeplerini çocuklarına açıklayarak bu farklı davranışların çocuklar arasında fark gözetmek demek olmadığını, bilakis, onların yaş ve cinsiyetlerinin gereği olduğunu anlatabilirler. Örneğin, büyük çocuklara şunu söyleyebilirler: "Kardeşin küçük ve güçsüzdür, bir iş yapamıyor, elbiselerini kirletiyor, kendisi yemek yiyemiyor, bizim yardımımıza daha fazla ihtiyacı var, ona yardımcı olmazsak mahvolur. Ama sen maşallah büyüdün ve kardeşinden daha güçlüsün. Küçük bebek kadar bakıma ihtiyacın yok. Ona daha fazla zaman ayırıyorsak, onu daha fazla sevdiğimiz için değil, bundan başka bir çaremiz olmadığı içindir. Emin ol ki, sana karşı sevgimiz azalmış değil. Biz seni unutmuş değiliz, seni çok seviyoruz. Ne zaman sıkılır ve rahatsız olduğunu hissedersen yanımıza gel, bizimle dertleş. Küçükken sana da bu kadar zaman ayırıyorduk." Bu şekilde fark gözetmelerine sebep olan diğer sebepleri sıralayıp onlara anlatabilirler.

Şu da unutulmamalıdır ki, kıskançlık gerçi çirkin ve kötü

olup İslam'da günah sayılmışsa da, gıpta ve imrenme çirkin olmadığı gibi, aksine çalışıp çaba harcamanın, ilerleme ve yükselmenin kaynağıdır. Kıskançlıkla gıpta birbirinden tamamen farklı şeylerdir. Kıskanç insan diğerlerinin bir nimette sahip olmasına üzüldür ve o nimetin onlardan alınmasını arzular; fakat gıpta edilirken nimetlerin başkalarının elinden alınması arzu edilmez, bilakis, insan o nimetin kendisinde de olmasını arzular. Böyle bir arzu da çirkin ve kötü değildir, aksine bu arzu insanın daha fazla çalışıp çaba harcamasına sebep olur.

... Yazıyor ki: Benden iki yaş büyük olan bir kızkardeşim vardı. Anne ve babam beni kızkardeşimden daha fazla seviyor ve bana daha fazla ilgi gösteriyorlardı. İstedğim her şeyi hemen temin ediyorlardı. Her yerde beni överlerken kızkardeşime pek ilgi göstermiyorlardı. Kızkardeşim bana çok eziyet ediyordu. Köşe, bucakta, anne ve babamın yokluğunda bana dayak atıyor, çimdikliyordu. Devamlı benimle kavga ediyor, küsüyordu. Küfür savuruyor ve alay ediyordu. Oyuncaklarımı saklıyor ve bozuyordu. Bu kardeşim her zaman bana eziyet ediyor ve beni bir dakika bile neşeli görmek istemiyordu. Her zaman, bir şey yapmadığım halde kardeşimin neden bana eziyet ettiğini merak ediyordum. Kardeşim beni kıskanıyordu. Bunun sebebi de anne ve babamın benimle kardeşim arasında fark gözetmeleri ve beni daha fazla sevmeleri olabilir. Onlar bana iyilik yapmak istiyorlardı, ama kardeşimin intikam aldığını ve gece gündüz bana eziyet ettiğini bilmiyorlardı. Anne ve babamın ölümünden sonra kızkardeşim bana karşı çok şefkatli oldu, benim en küçük bir rahatsızlıkla karşılaşmama hep üzüldü

ve rahatsızlığımı gidermeye çalıştı.

ÖFKE

Öfke, insanın içinden kaynaklanmakta olup fitriyattan sayılmaktadır. Bu fevkalade psikolojik durum, kalp ve beyinden başlar ateş alevi gibi bütün bedeni, asabı kapsar. Yüz ve gözler kızarır. El ve ayak titrer. Ağız köpüklenir. İnsan, asabının kontrolünü kaybeder. Öfkeli insanın akli iyi çalışmaz ve o durumda delillerle pek farkı olmaz. Ömrünün sonuna kadar cezasını çekeceği hatalar işleyebilir.

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Gazap ve öfkeden kaçınm; çünkü onun başlangıcı delilik ve sonu ise pişmanlıktır."²⁴⁶

Öfke, bir çok kötülük ve cinayetlerin kaynağıdır. Katl, cinayet, kavga, iftira, haysiyeti çiğneme, ağız bozukluk ve hatta savaşların bir çoğı öfke ve gazaptan kaynaklanmaktadır.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurur: "Öfke bütün kötülük ve

246- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.326.

cinayetlerin anahtarıdır."²⁴⁷

Öfke, hatta insanın din ve imanına da zarar verir ve onun iyi amellerini mahveder. Resulullah'tan (s.a.a) şöyle nakledilir: "Sirkenin balı bozduğu gibi öfke de imanı bozar."²⁴⁸

İnsan öfkeli olunca ağzından çirkin sözler dökülür ve çirkin işler yapar; bu işler ise onun içini ortaya koyar ve başkalarının karşısında rezil eder.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Öfke kötü bir arkadaştır. Kusur ve çirkinlikleri açığa çıkarır, insanı kötülüğe yakınlıştırıp iyilikten uzaklaştırır."²⁴⁹

Şüphesiz, öfke ve gazap devamlı insanın kalp ve asabında kötü bir etki bırakır ve onları zayıflatıp yıpratır.

Buna binaen, kendi şahsiyetine, sağlığına, selametliğine, din ve imanına ilgi duyan kimse, bu çirkin sıfatla ciddi bir şekilde mücadele etmeli, asabının kontrolünü kaybetmemeli, dinini, dünyasını ve haysiyetini korumalıdır.

Şu noktayı da hatırlatmamız gerekir ki: Gazap ve öfke genel olarak her yerde çirkin, zararlı ve kötü değildir; doğru bir şekilde ve gerekli yerlerde fiiliyata dönüşmesi insan hayatı için zaruri olan çok yararlı ve faydalı bir fitrattır. Bu içgüdüyle insan kendisini, malını, evlatlarını, dinini, ülkesini ve türdaşlarını savunur. Bu içgüdü olmaksızın insanın şerefli yaşaması imkansızdır. Bu içgüdü aklın kontrolünde olursa zararlı olması bir kenara, hatta insana bir çok faydalar da ulaştırır.

247- Usul-u Kâfi, c.2, s.303.

248- Usul-u Kâfi, c.2, s.302.

249- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.326.

Allah yolunda cihad, din ve ülkeyi savunma, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma, namus ve şerefi savunma, zorbalık ve zulümle savaş, mazlumları savunma, küfür ve dinsizlikle mücadele, zulme uğrayanların haklarını savunma... bütün bunların hepsi bu öfke içgüdüsüyle gerçekleşebilir.

Kendini sorumlu hisseden bir Müslüman, hayatın acı olayları karşısında, zulüm ve haksızlıklar karşısında, zorbalık ve diktatörlük karşısında, fesat ve çirkinlikler karşısında, halkın genel mallarını yağmalama ve dalkavukluk karşısında, sömürü ve başkalarının sırtından geçinme karşısında, insanları köleleştirme karşısında, dinsizlik ve maddecilik karşısında ilgisiz, sessiz ve soğuk kanlı olarak oturup fesat sahnelerine seyirci kalmaz. İslam da asla böyle bir şeye müsaade etmemiştir.

Fesatla savaşmak ve ona karşı tepki göstermek Müslümanların vazifesidir. Ancak, bu tepkiyi aklın beğenmesi ve onun, şariat ölçülerine uygun olması gerekir. Yani, öfke ve gazap güdüsü daima akıl ve dinin emri ve kontrolü altında olmalıdır, kopmuş yular ve kayıtsızlık olmamalıdır. Meşru olmayan nefsanî heveslerin hizmetinde olmamalıdır. Öfke güdüsü galip gelip aklın nurunu söndürürse insanı helaket vadilerine düşürür, onun din ve dünyasını mahveder.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Öfke gücünü izleyecek olursan seni helak eder."²⁵⁰

Dolayısıyla, gazap ve öfke güdüsünün kökünü kazıyarak ilgisiz ve şerefsiz bir insan terbiye etmek doğru değildir.

250- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.326.

Aksine aşırılık ve taşkınlıktan kaçınıp, gerektiğinde yararlanmak için bu gücü doğru bir şekilde yetiştirmemiz ve normal hadde tutmamız gerekir.

Öfke sıfatı da diğer sıfatlar gibi çocukluk döneminden kaynaklanır. Bütün insanlar bu güdüye sahiptirler. Ancak, bunun şiddet ve zaafı ortamın durum ve şartlarına, anne ve babanın ve insanın ilişkide olduğu diğer kimselerin davranışlarına bağlıdır. Anne ve baba davranışlarıyla bu güdüyü itidal haddinde eğitebilecekleri gibi aşırılık ve taşkınlığa da çekebilirler. Şu da unutulmamalıdır ki bütün insanların özel yaratılışı ve tabiatı bu konuda bir ve eşit değildir.

Bazılarının beyin ve asabı öfke ve gazaba daha bir hazırdır ve bazı insanlar da bunun tam aksine zati olarak sabırlı ve uysaldır. Bilinçli ve tedbirli anne ve babalar, çocukların özel yaratılışlarını göz önünde bulundurarak onların eğitim ve öğretimleriyle uğraşır, içgüdülerini itidalleştirir, aşırılık ve taşkınlığa sebep olan sebep ve etkenlerden kaçınırlar.

Öfkeli çocuk bağırır, çığlık atar, vücudu titrer ve aşırı kızgınlıktan yüzünün rengi değişir. Ayaklarını yere vurur, kendini yere atar. Konuşabiliyorsa sert kelimelerle ve bazen çirkin sözlerle öfkesini belirtir. Bazen aşırı sinirden dolayı küser ve bir köşeye çekilir. Ancak, her halukârda kötü bir maksadı yoktur. Çocuğu öfkeliendiren şeyin ne olduğunu bulup onu gidermek gerekir. Bu durumda öğüt ve nasihatın da bir yararı olmaz. Onu öfkeliendiren şeyi giderecek olursak çocuk kendiliğinden sakinleşir.

Gazap ve öfke genel olarak rahatsızlıktan kaynaklanmaktadır. Şiddetli ağrılar, fazla yorgunluk ve uykusuzluk, fazla açlık ve susuzluk, aşırı sıcaklık ve soğukluk gibi çeşitli

etkenler bebek ve çocukları rahatsız edip onların öfkesini tahrik etmektedir. Çocuğa hakaret ve eziyet etmek, onun istekleri karşısında direnmek, serbestliğini elinden almak ve yersiz sınırlandırmalar, adaletsizlik ve nedensiz olarak fark gözetildiği hissine kapılmak, sevilmediğini hissetmek, çocuğun özgürlük isteğine darbe indirmek, güçsüzlük ve muvaffakiyete erişememe duygusu, zor ve ağır emirler, sert tehditler; bunların her biri çocuğun huzurunu bozup onu öfkeliendirebilir. Bunların tekrarlanması ve devam etmesiyle öfke güdüsü çocukta git gide şiddet bulur ve nihayet sinirli ve öfkeli bir varlık haline gelir. Bazı anne ve babalar davranışlarıyla öfke ve gazabı çocuklarına öğretirler. Onların üzerine bağırır ve sert davranırlar. Onların sinirlenmesi karşısında sinirlenir, öfkelenirler, böylece de onları daha fazla sinirlendirirler.

Çocuğunuz öfkelenir ve kızarsa siz ona karşı kızmayın. Kötü bir maksadının olmadığına emin olun. Onun kızmasına sebep olan şeyi bulmaya çalışın. Bir yeri ağrıyorsa tedavi edin. Aç veya susuzsa yemek ve su verin. Yorgunsa uyutun. Sizin davranış ve hareketleriniz onu kızdırmışsa bunu telafi etmeğe ve düzeltmeye çalışın. Yersiz bir şey yüzünden kızmışsa hatasını giderin. Psikolojik desteğe ihtiyacı varsa ona destek olun. Meşru bir isteği varsa, isteğini yerine getirmeniz mümkünse yerine getirin. Ancak, normalleşince ona şöyle söyleyin: "İnsan isteklerini rica ve tatlı dille istemelidir, zor ve öfkeyle değil. Ben bu defa istediklerini verdim, ama bundan böyle bağırıp çağırmayla bir şey isteyecek olursan isteğini yerine getirmeyeceğime emin ol." Ondan sonra tekrar bağırıp çağırmayla, öfkeyle sizden bir

şey isteyecek olursa kati bir şekilde karşısında durun ve zorbalığa alışmaması için isteklerine önem vermeyin. Ancak, her halukârda soğukkanlılığınızı koruyun, onun bağırıp çağırması, öfkelenmesi karşısında bağırıp çağırmayın. Bağırıp çağırma ve zorla meşru olmayan isteklerini size kabulendirmeye çalışırsa ona itina etmeyin ve istekleri karşısında teslim olmayın. Aksi durumda bunu alışkanlık haline getirecektir.

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Öfkeden kaçın, sakın öfke sana galip olup alışkanlık haline gelmesin."²⁵¹

Şımarık çocuklar da normalde çabuk incirler ve en küçük bir şeyle kızarlar. Çünkü normal olmayan durumlar karşısında sabırlı olabilmeleri için güçlü bir nefse sahip değillerdir. En küçük bir şeyden rahatsız olur ve kızarlar. Dolayısıyla, şımarıklığı da sinirli olmanın etkilerinden biri sayabiliriz.

251- Gurer-ul Hikem, s.809.

AĞZI BOZUKLUK

Çirkin alışkanlıklardan biri de ağızbozukluktur. Ağız bozuk bir insan sözlerini kontrol etmez ve diline gelen her şeyi söyler. Küfreder, çirkin sözler söyler, bağırıp çağırır. Lanet eder, başkalarına laf atar, dokunaklı sözler söyler, azarlar, çirkin söz ve tabirlerle insanlara hakaret eder, kaş ve göz hareketleriyle insanların taklidini yapar, sert çıkışır, başkalarıyla alay eder. Ağız bozukluk haram ve büyük günahlardan biridir.

Resulullah (s.a.a) buyurmuştur ki: "Allah Teâla cenneti ağızbozuk olan, küfreden, hayasız, kaygısız, başkaları hakkında söylediği söze ve kendi hakkında söylenen şeye dikkat etmeyen kimseye haram kılmıştır."²⁵²

İmam Sadık (a.s) da buyuruyor ki: "Küfretmek, çirkin sözler söylemek ve her şey dil uzatmak nifak ve imansızlı-

252- Usul-u Kâfi, c.2, s.323.

ğın belirtilerindendir."²⁵³

Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "*Arka-dan çekiştirip duran, kaş göz hareketleriyle alay eden her kişinin vay haline.*"²⁵⁴

Ağzı bozuk insanlar akılsız, alçak ve düşük kimselerdir. Bu çirkin alışkanlık vasıtasıyla, kendilerine düşman kazanırlar, halkın gazabını alırlar, halkın gözünde değersiz ve düşüktürler. İnsanlar onların dilinden korkarlar ve onlarla mu-aşeret etmek istemezler.

Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "İnsanların en kötüsü, halkın, ağzı bozukluğundan korktuğu ve kendileriyle bir arada oturmaktan çekindiği kimsedir."²⁵⁵

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmektedir: "İnsanlar her kimin dilinden korkarsa o kimse cehenneme gidecektir."²⁵⁶

Yine Resulullah'tan (s.a.a) şöyle nakledilir: "Mümin dokunaklı söz söylemez, lanet etmez, küfretmez ve ağzı-bozukluk etmez."²⁵⁷

Ağzıbozukluk akıl ve fikrin azlığına en iyi tanıktır. İki temel direğinden, yani anne ve babadan biri veya her ikisi ağzıbozuk olan aile bedbaht olmuştur. O ailede rahatlık, huzur ve samimiyet kalmaz. Onlardan daha bedbahtı, böyle bir anne ve babayla yaşayan, böyle bir ailede eğitilen çocuk-

253- Usul-u Kâfi, c.2, s.325.

254- Hümeze, 1.

255- Usul-u Kâfi, c.2, s.325.

256- Usul-u Kâfi, c.2, s.327.

257- Muhaccet-ul Beyza, c.3, s.127.

lardır.

Çocuk fitri olarak ağız bozuk değildir. O, bu çirkin sıfatı ya anne ve babasından öğrenir, ya kardeşlerinden, ya mahalle arkadaşlarından ya da sınıf arkadaşlarından. Bu arada anne ve babanın etkisi diğerlerinden daha fazladır. Anne ve baba çocukları için en büyük ve öncelikli örneklerdir. Çocukları çabucak onların ahlak ve terbiyelerini öğrenip taklit ederler.

Dolayısıyla, anne ve baba sadece kendi söz ve hareketlerinden sorumlu değil, aynı zamanda çocuklarının eğitiminin de sorumludurlar. Çocukları ağız bozuk veya tatlı dilli yetiştiren onlardır. Bazı anne ve babalar şakayla veya kızarak çocuklarına amelen ağızbozukluk dersi verirler. Bazı ailelerde böyle sözler gece gündüz tekrarlanır: İtoğlu-it, ahmak, aptal, budala, eşek, hayvan, deli, tembel, genç yaşta ölesi, terbiyesiz, şerefsiz, matemini göreyim, Allah canını alsın... Bazen anne veya baba birbirlerine kusur bulurlar, birbirleriyle alay ederler, küfredeler; hatta çocuklarının kusurlarını örtmeleri gereken anne ve baba, bazen onlara kusur bulurlar, onlarla alay ederler, onlara küfredeler. Onlara dokunaklı sözler söylerler, onlarla sert ve çirkin sözlerle konuşurlar. Acaba bu anne ve babalar, masum çocuklarının böyle bir ailede tatlı dilli eğitilmesini mi bekliyorlar?!

Böyle bir şey genelde imkansızdır. Bu anne ve babalar, çocuklarının kendileri gibi ve hatta kendilerinden daha ağız bozuk eğitilmesini beklemelidirler. Bu kelimelerin aynısını çocuklarından duymayı beklemelidirler. Nasihat, öğüt, kavgaya ve dayakla da çocuk bu çirkin alışkanlığı terketmeye zorlanamaz. Ağız bozuk olan, çocuğa küfreden anne ve ba-

ba, nasihat ve öğütle, kavga ve tatsızlık çıkarmayla çocuğun küfretmesinin önünü alamazlar. Bu konuda en iyi terbiye yöntemi, ilk önce anne ve babanın kendilerini ıslah etmeleri ve ondan sonra çocuklarını ıslah etmeye girişmeleridir. Bazen çocuklar bu çirkin alışkanlığı mahalle arkadaşlarından veya sınıf arkadaşlarından öğrenirler. Bu yüzden, anne ve baba çocuklarının arkadaşlarına dikkat etmelidirler. Onların ağzıbozuk çocuklarla oynamalarına, arkadaşlık kurmalarına müsaade etmemelidirler.

Çocuğunuzun küfrettiğini, çirkin bir söz söylediğini duyarsanız, gülmeyin; zira gülmeniz onun bu hareketini beğendiğinizi gösterir. Dayak ve bağırıp çağırmayla da onun önünü almaya kalkışmayın; çünkü bu yöntemin genelde aksi sonucu vardır. Tatlı dille konuyu çocuklara açın ve söyleyin ki: Küfretmek çirkin bir iştir, iyi bir çocuk asla küfretmez. Ben senin küfretmeni sevmiyorum. Allah da küfretmeyi sevmez ve küfreden insanları cezalandırır; O, senin bu kötü sözleri terbiyesiz çocuklardan öğrenmiş olduğunu biliyor, ama bir daha bunu tekrarlama.

BAŞKALARINI ÇEKİŞTİRMEK

Bazı kişilerde görülen çok çirkin alışkanlıklardan biri de başkalarını çekiştirmektir.

Başkalarını çekiştiren kimse, birinin diğeri hakkında dediği kötü sözleri ona nakleder ve "Falanca senin hakkında şöyle-böyle dedi" der. Başkalarını çekiştirme, çirkin sıfatlardan, düşüklük ve şeytanlık belirtilerinden biridir. İnsanlar arasında kin ve düşmanlık oluşturur. Arkadaşları birbirinden ayırır. Başkalarını çekiştirmek sonucu nice büyük cinayetler, kavgalar, çekişmeler vuku bulur!! Bu çirkin alışkanlık nice aileleri dağıtmış, karı ve koca, anne, baba ve çocuklar arasında nice ayrılıklar düşürmüştür?! Başkalarını çekiştiren kimse, insanların sırlarını açığa vurur, oysa Allah Teâla buna razı değildir. Başkalarını çekiştiren kimse, insanların yanında haysiyetsiz, şerefsiz, şeytan, casus ve karkersiz birisi olarak tanınır. İnsanlar genelde onunla düşüp kalkmaktan, arkadaş olmaktan kaçınır, ona ve onun anne ve babasına lanet ederler. Başkalarını çekiştirmenin en

kötüsü zalimlere casusluk yapmaktır. Bir zalime casusluk yapan, bir Müslüman'ı tuzağa düşüren, onun zindana düşmesine, işkence ve katledilmesine sebep olan kimse bu işe kendisi doğrudan doğruya girişmiş olmasa bile o zalimin zulmüne ortaktır ve bu suçundan dolayı kıyamet günü cezalandırılacaktır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "İnsanların en kötüsü Müslüman kardeşi aleyhine bir sultan için casusluk yapan kimsedir. Bu casuslukla hem kendisinin, hem Müslüman kardeşinin ve hem de sultanın helak olmasına sebep olur."²⁵⁸

Kutlu İslam dini casusluk ve başkalarını çekiştirmeyi haram kılmış ve bazı hadislerde onu şöyle kınamıştır:

İmam Muhammed Bâkır (a.s) şöyle buyurur: "Cennet, başkalarını çekiştiren kimseye haram kılınmıştır ve o cennete giremez."²⁵⁹

Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Sizin en kötünüz insanları çekiştirerek dostlar arasında ayrılık düşüren ve temiz insanlara kusur bulan kimsedir."²⁶⁰

Başkalarını çekiştirmenin çeşitli sebepleri olabilir. Bazen başkalarını çekiştirmeye sebep olan düşmanlıktır. Başkalarını çekiştiren kimse iki kişiden biriyle veya her ikisiyle düşman olduğu için o ikisini birbirine düşürmek için birinin sözünü diğerine aktarır. Bazen de gösteriş için olup arkadaşlığını ve hayrını istediğini ortaya koymak için çekiştirir.

258- Bihar-ul Envar, c.75, s.266.

259- Usul-u Kâfi, c.2, s.369.

260- Usul-u Kâfi, c.2, s.369.

Bazen ise toplantıyı süslemekten başka bir hedefi olmaz. Her durumda, hedef ne olursa olsun başkalarını çekiştirmek çok kötü bir iştir ve Müslümanlar bu amelden ciddi bir şekilde kaçınmalıdırlar. İslam dini bu sıfatla mücadele etmek için hatta başkalarının çekiştirilmesini dinlemeyi bile haram kılmıştır.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Başkalarını çekiştirmeyin ve başkalarını çekiştirenin sözlerini de dinlemeyin."²⁶¹

Hz. Ali (a.s) ise şöyle buyuruyor: "Başkalarını çekiştirenin, ister hak üzere olsun ister batıl yalanlayın."²⁶²

Bellidir ki, insanlar, başkalarını çekiştiren kimsenin sözlerine kulak vermezlerse o da bu alışkanlığını terkeder. Başkasının sözlerini size aktaran kimsenin, sizin arkadaşınız olmadığına ve hayrınızı istemediğine emin olun. Gerçekten o sizin arkadaşınız olsaydı onu söyleyen kimsenin karşısında sizi savunur, ama onu size naklederek sinirlerinizi bozmaz ve bazen sizi kötü bir işe sürüklemezdi. Her halukârda; Müslüman, bildiği sırları açmamalı, dilini kontrol etmeli, casusluktan ve başkalarını çekiştirmekten sakınmalıdır.

Bir çokları bu çirkin alışkanlığı çocuklukta, anne ve babasının evinde kazanmışlardır. Dolayısıyla, anne ve baba da bu husustan sorumludurlar.

Anne ve baba, çocuklarının bu çirkin özelliği alışkanlık haline getirmemeleri için ilk önce kendileri başkalarını çekiştirmemelidirler. Çocuğun annesi halasının, kardeşinin,

261- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.91.

262- Gurer-ul Hikem, s.125.

teyzesinin ve komşusunun sözlerini kocasına nakletmemelidir. Babası başkalarının sözünü eşine anlatmamalı. Çünkü anne ve baba başkalarını çekiştirmeyi alışkanlık ederlerse çocukları da onları taklit eder ve bu çirkin alışkanlığı onlardan öğrenmiş olurlar.

Bazen çocuklardan biri annesinin veya kardeşinin konuştuklarını babasına nakleder ve açıkçası onları çekiştirir. Bu durumda babası hemen çocuğun sözünü kesmeli ve demelidir ki: "Başkalarını çekiştirmek çirkin bir iştir. Niçin annenin sözlerini bana aktardın?! Başkalarının sözlerini bana nakletmeni istemiyorum. Bundan böyle bu tür işleri yaptığını görmeyeyim." Ayrıca, çocukların bu çirkin işe alışkanlık kazanmamaları için çekiştirmelerine ilgi göstermemeli ve görmezlikten gelinmelidir. İşte bu yüzden Resulullah (s.a.a), başkalarını çekiştirenin sözlerine kulak vermeyin buyurmuştur. Ancak, bazı cahil anne ve babalar çocuklarının çekiştirmelerini iyice dinliyor, tebessüm ederek onları bu işe teşvik ediyor ve böylece tertemiz çocukları bu kötü sığata alıştırıyorlar.

KUSUR ARAMAK

İnsanlarda kusur aramak da çirkin ve kınanmış amellerden biridir. İnsanlar, başkalarında kusur arayan kimselerden nefret eder ve onlarla düşüp kalkmaktan sakınırlar. Kusur aramak kin ve ukdeye sebep olur, arkadaşlıkları bozar ve arkadaşlar arasına düşmanlık düşürür. İnsanlara arkalarında kusur bulunursa buna gıybet denir ve eğer bu iş insanların kendi karşısında yapılırsa buna kusur arama denir. Kutlu İslam dini bu çirkin alışkanlığı büyük günahlardan saymış ve bununla ilgili onlarca hadis nakledilmiştir. Örnek olarak:

Resulullah (s.a.a) bir hutbesinde yüksek bir sesle buyurdu ki: "Ey dilleriyle iman getirip de kalplerine iman girmeyenler! Müslümanların gıybetini etmeyin, haklarında kötü sözler söylemeyin ve onların kusurlarını araştırmayın. Çünkü; Allah Teâla, kardeşinin kusurunu araştırmaya kalkışan kimsenin kusurlarını açar ve insanların karşısında onu rezil

eder."²⁶³

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Bir müminin haysiyetini zedelemek için onun hakkında bir şey söyleyen kimseyi Allah Teâla kendi dostluğundan uzaklaştırarak şeytana dost kılar, ama onu şeytan da kabul etmez."²⁶⁴

Resul-i Ekrem'den (s.a.a) şöyle nakledilir: "Her kim Müslüman bir kadın veya erkeğin gıybetini eder ve kötülürse, gıybetini ettiği kimse ondan razı olmadıkça Allah Teâla kırk gün onun namaz ve orucunu kabul etmez."²⁶⁵

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Gıybet ve başkalarını kötülemek haramdır, ateşin odunları yaktığı gibi gıybet de iyi amelleri yok eder."²⁶⁶

Ne yazık ki, bu büyük günah normal bir iş haline gelmiş ve toplantıların tatlısı olmuştur. Çirkinliğini kaybetmiştir ve bir çokları bunu alışkanlık haline getirmişlerdir. Anne baba-da, baba da annede ve her ikisi ise komşuda ve akrabalarda kusur aramakta ve haklarında kötü şeyler söylemektedir. Masum çocuklar da bu çirkin alışkanlığı evde anne ve babalarından öğrenir ve zamanla ona alışkanlık kazanırlar. Ak-rabalarını ve diğer çocukları kötüler ve onlarda kusur arar-lar. Bu alışkanlık öyle kökleşir ki, büyüdüklerinde bunu terketmeleri çok zor olur.

Bazı cahil anne ve babalar, çocuklarının kusurlarını ört-meleri gerekirken, hatta kendi çocuklarında bile kusur arar,

263- Câmi-us Saadat, c.2, s.303.

264- Câmi-us Saadat, c.2, s.305.

265- Câmi-us Saadat, c.2, s.304.

266- Câmi-us Saadat, c.2, s.305.

haklarında kötü şeyler söylerler. Çocuklarındaki kusuru bazen şakayla ve bazen de kızarak söyler ve başlarına kakarlar. İnsanların çoğu da kusursuz değildir zaten.

Anne ve baba öfkelendiklerinde ağızlarından şu laflar çıkabilir: "Çirkin zenci! Cansız, zayıf! Boyu uzun aklı kısa! Cüce! Burnu büyük! Ağız büyük! Külüstür dişli! Leylek! Çirkin şaş! Nohut gözlü! Gevşek! Ve..."

Anne ve baba çocuklarındaki kusuru görerek kızdıklarında onlardaki kusurları söyleyebilirler. Bu durum birkaç yönden kötüdür:

1- Çocuklar bu çirkin alışkanlığı anne ve babalarından amelen öğrenir ve kardeşleri, diğer çocuklar ve büyükler hakkında kullanırlar.

2- Anne ve babalarına karşı kin besler ve onlara karşı kötümser olurlar.

3- Çocuktaki kusuru söylemek, özellikle tekrarlamak onun ruhunda etki bırakır ve çocuk kendini noksan ve kusurlu sayar; o kusur küçük ve önemsiz bile olsa yavaş yavaş gözüne çok büyük görünür, bu konuda aşırı düşünme sonucu asap zaafına ve kendini eksik görmeye tutulabilir. O küçük kusur, kendi varlığını görmezlikten gelip kendini hiç bir makama layık görmeyecek, toplumdan ve önemli toplumsal işlerden kaçacak kadar gözünde önemli görünebilir.

Dolayısıyla, çocuklarının şahsiyet ve kişiliğine ilgi duyan anne ve babanın, gerçekten çocuklarda bir kusur olsa bile hiç bir zaman, şakayla ve öfkeyle de onu söylemeye ve bu yolla çocuğun ruhuna darbe indirmeye hakkı yoktur.

ÇOCUKLARIN UYUMSUZLUĞU

Ailenin önemli sorunlarından biri de çocukların uyumsuzluğu ve kavga etmeleridir. Birden fazla çocuk olunca kavga ve çekişme başlar. Biri diğerine çimdik atar. Diğerini ötekini iter. Biri diğerinin oyuncağını alır, beriki onun defterini karalar. Biri diğeriyle alay eder, o da kardeşinin ders okuyamaması için yüksek sesle konuşur ve...

Bütün çocuklar kardeşini rahatsız etmek ve kızdırmak için ne yapacağını çok iyi bilir. Çocuklar birbirlerine yapacaklarını yaparlar, ama bu arada anne ve baba ıstırap çeker. Çocuklar birbirlerini anne ve babalarına şikayet ederler; bundan başka bir çareleri de yoktur zaten. Hepsinden daha kötüsü şu ki, bazen çocukların kavgası anne ve babaya da bulaşır. Anne, babaya der ki: "Çocukları terbiye etmeyi beceremiyorsun, senden hiç korkmuyorlar, senin beceriksizliğin yüzünden evimiz savaş meydanına dönüşmüş." Baba da anneye der ki: "Sen bilgili ve uyanık bir kadın olsaydın çocukların böyle ahlaksız ve yaramaz olmazlardı. Senin bilinç-

sizlik ve yanlış hareketlerin yüzünden böyle çocuklar terbiye edildi." Bazen eşlerin kavgası kötü yerlere varır ve hatta dayak ve boşanmayla da sonuçlanabilir.

Burada anne ve babalara şu nokta hatırlatılmalıdır: Yavrularınız gerçekten çocukturlar, dolayısıyla asla kırk-elli yaşlarındaki insanlar gibi sessiz bir köşede oturmalarını beklemeyin. Çocukların kavga ve birbiriyle alay etmelerinin doğal bir şey olduğunu kabul edin. Yaşam yol ve kurallarını doğru - dürüst öğrenmeyen bir kaç erkek ve kadın da bir müddet bir evde birlikte yaşamak ve bir sofrada oturmak zorunda kalsalar onlar da kavga ederler. Siz bir ailenin çocuklarından bir müddet bir evde sessiz kalmalarını ve birbirleriyle çekişmemelerini bekleyebilirsiniz, oysa yaramazlık ve menfaatleri doğrultusunda birbirleriyle kavga etmek çocukların ayrılmaz özelliğidir. Çocuklar birbirlerine karşı bu kadar da olsa uyum sağlayabilen ve uzlaşabilen doğal ve iyi insanlardır. Büyükler ise bu kadarını dahi beceremiyorlar.

Psikologlardan biri bu konuda diyor ki: En önemli nokta, birbirleriyle uyumlu olan ve kavga etmeyen bir kaç çocuklu bir aileye sahip olabileceğiniz düşüncesini unutmanızdır. Hemen hemen konuştuğumuz her çocuk diyor ki: "Anne ve babam, birlikte olduğumuzda bundan daha iyi uyumlu olmamız gerektiğini sanıyorlar." Eğer siz hakikat ve gerçeklerle karşılaşmak için beklentilerinizi azaltacak olursanız çocukların kavga ve çekişmelerinden daha az rahatsız olursunuz.²⁶⁷

Ama şunu da bilmeniz gerekir ki, çocukların bu davranı-

267- Çocuk Psikologu, doğumdan on yaşına kadar, s.286.

şı sürekli değildir, zamanla kendiliğinden giderilecektir. Anne ve babalar, çocukça davranışı bir gerçek olarak kabul edecek olurlarsa bir hadde kadar rahat olurlar. Ve en azından çocukça kavga ve çekişmeleri kendilerine bulaştırmazlar.

Psikologlardan biri şöyle yazıyor: "Çocukların, birbirleriyle alay etme, birbirleriyle dalga geçme, bağırıp çağırma, kavga ve güreş gibi bir çok hareketleri, çocuklar büyüdükçe bertaraf olur."²⁶⁸

Evet, anne ve baba genelde çocukların kavga ve çekişmelerini tamamen gideremezler, ancak akıl ve tedbirle bunları en aza indirmek mümkündür. Bilinçli ve sorumlu bir anne ve baba, çocuklarının kavga etmelerine, birbirlerine dayak atmalarına seyirci kalamaz ve buna karşı bir tepki göstermekten kendini alamaz. Tam aksine, akıl, tedbir, sabır ve tahammülle onların arasındaki ihtilafı gidermek, en azından çocukları susturmak ve birbirlerine eziyet etmelerine engel olmak zorundadır. Anne ve baba daha önceden ihtilaf sebeplerini bilmeli ve onların vuku bulmasını önlemelidir. Aksi takdirde ihtilaf sebepleri vuku bulduktan sonra onları gidermek çok zordur. Çocukların arasında ihtilafın patlak vermesinin sebeplerinden biri onların kıskançlığıdır. Görmezlikten gelmek, onların kıskançlığını gidermez; tembih ve azarlama da çare değildir, asıl kıskançlığa sebep olan etkenlerin önünün alınması gerekir.

Çocuk kendi egosuna tapar. Anne ve babasının tek sev-

268- Çocuk Psikologu, doğumdan on yaşına kadar çocukların davranışları, s. 286.

gilisi olmayı ve onların kalbinde başkalarının olmamasını ister. İlk çocuk bu meziyete sahiptir. Anne ve baba onu öper, koklar, isteklerini yerine getirir ve onun gönlüne göre hareket eder. Fakat ikinci çocuk dünyaya gelince durum tamamen değişir. Anne ve babanın bütün dikkati yeni dünyaya gelen bebeğin üzerinde toplanır. Bu durumda büyük çocuk tehlikeyi hisseder ve beklenmedik misafirin kendisinin rakibi olduğunu, huzurunu bozduğunu, anne ve babasına sahiplendiğini hisseder. Bu davet edilmemiş misafiri sevmediğini ve ondan intikam alması gerektiğini hisseder.

Fakat bebek, anne ve babasının himayesinde olduğu için onu kabul etmek zorunda kalır. Bu durumda büyük çocuk anne ve babasının ilgisini çekmek için kendini hastalığa vurabilir, hiç bir nedeni yokken kendini yere atabilir, bahaneyle yemek yemeyebilir, küsebilir, ağlayabilir, altını ıslatabilir. Mazlum düştüğünü sanan bu çocuk o zamandan itibaren kardeşine kin beslemeye başlar ve ondan intikam almak için uygun bir fırsat kollar. Bütün çocuklar bu şekilde dünyaya gelip aile çocukları arasına girerler. İşte burada kinler ortaya çıkar ve çocuklar kavga etmeye başlarlar. Anne ve baba, ilk başından davranışlarını kontrol etseler, çocukların birbirini kıskanmalarına sebep olacak şeylerden kaçınırsalar daha iyi olmaz mı? Bilinçli bir anne ve baba, bebek dünyaya gelmeden önce büyük çocukları onu kabullenmeye hazırlar. Onlara, yakında küçük bir kardeşleri olacağını, büyüdüğünde onları seveceğini ve onlarla oynayacağını söyler.

Bebek için bir şey hazırladıklarında büyük çocukları için de bir şey alırlar. Anne doğum için hastaneye yatırıldığı zaman baba, çocuklara bir hediye olarak, bu hediyeyi küçük

bebeğin doğumu için size aldım söyler. Bebeği eve getirince aşırı gürültü çıkarmaz, çocukların karşısında onu övmeyizler. Önceden olduğu gibi ve hatta daha fazla çocuklara ilgi gösterirler. Büyük çocuklara karşı, küçük bebeğin dünyaya gelişinin kendi yaşamlarına zarar dokundurmadığına, aksine, durumlarını daha iyileştirdiğine emin olacakları şekilde davranırlar. Bu durumda, aralarına yeni gelen bebeğe kucaklarını açarak kabul edebilir ve dünyaya gelmesine sevinbilirler. Ve genel olarak anne ve baba eğer çocuklarının birbirleriyle arkadaş olmalarını, daha az kavga etmelerini ve gürültü çıkarmamalarını istiyorlarsa onların birbirini kıskanmasına sebep olan etkenlerin önünü almalıdır, bütün çocuklara bir gözle bakmalı ve onlara eşit davranmalıdırlar.

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "İnsaf, ihtilafı giderir ve arkadaşlığa yol açar."²⁶⁹

Hız. Ali (a.s) yine buyurmaktadır ki: "Adilane davranış siyasetlerin (yönetimlerin) en iyisidir."²⁷⁰

Bazı çocuklar gerçekten, anne ve babalarının daha fazla sevgisini kazanacak özelliklere sahip olabilirler. Bazı çocuklar daha zeki, daha güzel, daha ahlaklı, daha çalışkan, daha tatlı dilli olabilirler, anne ve babalarına karşı davranışları daha iyi olabilir, ders notları daha iyi olabilir, anne veya baba kız veya erkek çocukları daha fazla sevebilir ve...

Tabi ki bütün bunlar mümkündür, anne ve babanın çocuklardan birini kalben diğerlerinden daha çok sevmesinin bir sakıncası da yoktur; ancak, bütün çocuklara karşı dav-

269- Gurer-ul Hikem, s.64.

270- Gurer-ul Hikem, s.64.

ranışları eşit olmalı ve onların arasında fark gözetmemelidir. Çocuklar kendilerine karşı en küçük bir fark gözetildiğini hissetmemelidirler. Burada şunu da hatırlatmamız gerekir ki çocuklar, anne ve babanın sevgisi hususunda çok meraklı ve hassas olup, durumu çabuk sezerler. Dolayısıyla, anne ve baba çok dikkatli olmalıdır.

Bazı anne ve babalar, çocukları terbiye etmek için birinin özelliğini diğerinin başına kakarlar. Örneğin derler ki: "Hasancığım! İyi ders oku, Fatma gibi yüksek notlar getir. Zehracığım! Sen de kardeşin Zeynep gibi annene yardımcı ol; baksana ne kadar iyi bir çocuk, değil mi?! Rıza; sen de kardeşin Ali gibi sofraya otururken terbiyeli ol ve yemeğini ye; baksana ne kadar terbiyeli bir çocuk! Ve..." Bu anne ve babaların davranışı tamamen yanlıştır. Çünkü bu hareketleriyle çocukları terbiye edebilmeleri bir kenara dursun, aksine çocuklar arasında rekabet ve kıskançlık duygusunu oluşturur, onları intikam ve kin beslemeye azmettirirler Bazen bu konuyu çocukların kendisi dile getirerek şöyle derler: "Anne ve babamız başkalarının işlerini bizim yüzümüze vurmakla üzerimizde etkili olabileceklerini sanıyorlar; ancak yanılıyorlar, bu işlerin bir faydası yoktur." Çocukların ihtilafının sebeplerinden biri de anne ve babanın yersiz beklentileridir.

Bazen çocuklardan biri kardeşinin oyuncaklarından yararlanmak ister, ama o müsaade etmez. Bu durum kavga ve çekişmeyle sonuçlanır. Bunun üzerine anne veya baba müdahale eder. İlk önce tatlı dille ve eğer olmazsa, tehditle onu, oyuncaklarını kardeşine vermeğe zorlar ve der ki: "O senin kardeşin değil mi? Niçin oyuncaklarınla oynamasına

müsaade etmiyorsun? Bu oyuncakları biz satın aldık, senin mi ki kardeşinin oynamasına müsaade etmiyorsun? Böyle yaparsan seni sevmem ve artık sana oyuncak almam." Zavallı yavrucak da ister istemez teslim olur. Ama babasını bir zorba ve kardeşini de mütecaviz sayar ve uygun bir fırsatta intikam almak için içinden her ikisine de kin besler. Çünkü çocuk, oyuncakları kendi malı bilir ve müsaadesi olmaksızın hiç kimsenin onlardan yararlanmaması gerektiğine inanır. Bu yüzden kendisini mazlum, babasını ve kardeşini ise zalim bilir.

Elbette burada çocuk haklıdır. Anne ve babanın kendileri hiç kimsenin zor kullanarak şahıslarına ait olan mallardan istifade etmesine müsaade ederler mi? O halde ne diye zulme uğramış çocuklarından böyle yersiz bir beklentileri var? Herkesin kendine ait olan bir takım şeyler var ve başkalarının onları kullanmasına engel olabilir. Bu hususta küçük ve büyük, yabancı ve aşina arasında hiç bir fark yoktur. Öyleyse anne ve baba akıllı ve tedbirli olursa bütün gün boyunca çocuklarda yardımlaşma ve affetme ruhunu oluşturur ve çocukların kendi istekleriyle kardeşlerinin, oyuncaklarından istifade etmelerine müsaade etmesini sağlayacak bir iş yapabilirler.

Çocukların arasında ihtilaf oluşturan etkenlerden biri de ev işlerini yapmaktır. Anne veya baba bir işi çocukların birinin üzerine yükleyip diğerini çalıştırmayabilirler. Bu durumda kavga ve çekişme başlar. Anne ve baba bu gibi kavgaların çıkmasını engellemek isterlerse bütün çocuklara bir gözle bakmalı ve aralarında ayırım yapmamalıdır. Aralarında ihtilaf çıkmaması için ya hiç birinden bir iş yapmasını

istememeli ya da istidatlarını ölçerek her birine yapabileceği bir iş vermelidirler. Uyumsuzlukların sebeplerinden biri de işsizlik ve boşluktur. Çocuklar için bir iş veya meşguliyet belirleyerek daha az kavga etmelerine zemin oluşturulabilir. Özellikle mümkünse onları toplu ve fenni oyunlara teşvik etmek çok yararlıdır.

Anne ve babanın kavga ve çekişmeleri de bazen çocukların kavga etmesine sebep olur. Masum yavrucaklar anne ve babalarının devamlı kavga ettiklerini, tartıştıklarını görünce kavga ve tartışmanın, yaşamın gereklerinden olup kaçınılmaz bir şey olduğunu sanırlar. İşte bu yüzden anne ve babalarını taklit eder ve gördükleri o sahneleri kendi aralarında canlandırırlar. Dolayısıyla, çocukların kavga ve tartışmalarından usanan bir anne ve baba ilk önce kendilerini ıslah etmeli, kavga ve tartışmayı bırakmalı, daha sonra çocuklarını ıslah etmelidirler. Elbette aralarında tatsızlık çıkmayan aileler çok azdır; ancak, tartışmalarını çocuklar yokken yapabilirler ve eğer çocukların karşısında tartışma çıkarsa, çocuklara, "bir konuda farklı görüşlerimiz var, dolayısıyla, aramızdaki ihtilafı halletmek istiyoruz" diyebilirler.

Son olarak şunu da hatırlatalım ki, bütün bu noktalara ve diğer noktalara dikkat etmenize rağmen yine de çocukların kavga etmesine engel olamayıp, huzurlu bir aile ortamı yaratamayabilirsiniz. Sizin böyle bir beklentiniz olmasın, biz de böyle bir söz vermiyoruz size. Sizin çocuklarınız da anormal çocuklar değildirler. Çocukça kavgalar ve çocukların birbirlerini kızdırmaları onlar için normal bir şeydir. Çocukların enerjisi fazladır ve o enerjilerini bu gibi hareketlerle türetirler. Birbirlerine aşırı eziyet etmemelerine, birbir-

lerinin bir yerini kırmamalarına ve birbirlerine zarar vermelerine dikkat edin. Onların küçük kavgalarına karışmamaaya çalışın. Bırakın sorunlarını kendileri halletsinler. Bundan dolayı çok da üzölmeyin, sabredin onların davranışları kendiliğinden düzelecektir.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Küçücük ve çok şefkatli bir kızdım. Kardeşim her fırsatta bana eziyet ediyordu. Beni dövüyor, çimdikliyor, benimle alay ediyor ve oyuncaklarımı bozuyordu. Benimle inatlaşıyor, beni itiyordu, defter ve kitabımı yırtıyordu. Kısacası, devamlı benimle kavga ediyordu. Ben ise bunun sebebini bilmiyordum. Daha sonraları kardeşimin bir suçu olmadığını, asıl suçlunun bana kardeşimden daha fazla ilgi gösteren anne ve babam olduğunu anladım. Evet; kardeşimin beni kıskanmasına ve anne ve babamdan intikam almak için bana eziyet etmesine sebep olan onların farklı davranışydı. Anne ve babamın yanlış davranışları, kardeşimle devamlı kavga etmemize sebep oluyordu.

ARKADAŞ

İyi ve şefkatli arkadaş, Allah'ın büyük nimetlerinden birisidir, insanın sığınağı, kalp ve ruhun teskinidir. Bu çalkantılı dünyada gerçek bir arkadaş bulmak insanın ihtiyaçlarından birisidir. İyi arkadaş nimetinden mahrum kalmış bir kimse, yalnız ve garip olduğunu hisseder. Yaşam zorluklarında sığınacağı ve yardımından faydalanacağı yar ve dert ortağı yoktur. Yaşamın lezzetlerinden en güzeli, kederleri gideren ve insana güç veren dostça gidiş gelişler ve arkadaş sohbetleridir.

İmam Kâzım'a (a.s): "Dünyadaki en güzel rahatlık vesilesi nedir?" diye sorduklarında "Geniş ev ve fazla arkadaş-tır" buyurdu.²⁷¹

İnsanlarla kolay bir şekilde arkadaşlık kuran kimse hayatında mutlu ve başarılı olur. İnsanların en zayıfı arkadaş bulmakta güçlük çeken kimsedir.

271- Bihar-ul Envar, c.74, s.177.

Hız. Ali (a.s) buyuruyor ki: "İnsanların en zayıfı arkadaş bulmakta zorluk çeken kimsedir."²⁷²

Yine Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Dostun olmayışı, bir çeşit gariplik ve yalnızlıktır."²⁷³

Büyüklerin dost ve arkadaşına ihtiyaçları olduğu gibi, çocukların da dost ve arkadaşına ihtiyacı var. Arkadaşı olmayan bir çocuk, nerede olursa olsun gariplik ve yalnızlık hisse-der, her zaman solgun ve üzgün olur. Yarı, dostu ve sığı-nağı yoktur. Çocuk, tabiatı gereğince bir arkadaş olsun is-ter ve onu bu tabii istekten mahrum etmek yanlıştır. Arka-daş, insanın kendisiyle oyun oynadığı kimseden farklıdır. Çocuk, kendisiyle oynayacak birini bulmasına rağmen bir arkadaş olmayabilir. Çocuk bazen oyun oynadığı kimseler-den veya sınıftakilerden birisini kendine arkadaş seçer. Ar-kadaşlıkların asıl sebebi çok açık değildir. Belki de iki ar-kadaşı birbirlerine çeken şey bir çeşit ruhsal uyumluluktur.

Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "İnsanların kalbi vahşi ve başıboştur; kim onlarla ilgilenirse onlara doğ-ru cezboldur."²⁷⁴

Arkadaş seçmek insana zorla yüklenilecek bir şey değıl-dir ve anne ve babanın çocuklarına, bununla arkadaş ol, onunla arkadaş olma demeleri yanlıştır. Çocuğun arkadaş seçmede serbest olması gerekir. Ama, çocuğun arkadaş seçmede tamamen serbest olması ve istediğı herkesi arka-daş seçmesi de doğru değildir. Çünkü, arkadaşların, ahlak

272- Nehc-ul Belağa, c.3, s.153.

273- Bihar-ul Envar, c.74, s.178.

274- Bihar-ul Envar, c.74, s.178.

ve davranışları, mutlaka birbirlerine etki bırakır ve arkadaşlar genellikle birbirlerinin ahlak ve davranışlarını izlerler. Eğer çocuk, iyi ve güzel ahlaklı bir arkadaş bulursa, onun iyi yönlerini izler ve eğer arkadaş kötü olursa onun kötülüklerini örnek alır. Kötü arkadaşlar yüzünden fitne vadilerine sürüklenen, dünya ve ahiretini kaybeden temiz ve günahsız çocuklar ve gençler çoktur.

Resul-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyuruyor: "İnsan, dost ve arkadaşının istek ve davranışlarına alışkanlık kazanır."²⁷⁵

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Halkın en mutlusu, insanlarla iyi geçinen kimsedir."²⁷⁶

Bunun içindir ki İslam, izleyicilerine kötü arkadaştan sakınmalarını emretmiştir.

Hz. Ali (a.s) buyurur ki: "Fasık ve günahkâr kimselerle arkadaş olmaktan kaçınm, çünkü kötülük kötülüğe kavuşur."²⁷⁷

İmam Seccad (a.s), oğlu İmam Muhammed Bâkır'a (a.s) şöyle buyurmuştur: "Oğul, beş grupta arkadaşlık etme: Yalancıyla arkadaşlık yapma. Yalancı serap gibidir, seni aldatır; uzağı yakın, yakını uzak gösterir. Fasık ve kötü kimseyle arkadaşlık yapma, çünkü seni en küçük şeye, hatta bir lokmaya satar. Bencil kimseyle arkadaşlık yapma, çünkü ihtiyaç duyduğunda yardımlarını senden esirger. Ahmak kimseyle arkadaşlık yapma, çünkü ahmaklığıyla sana zarar verir. Hatta fayda vermek istese bile bilinçsizliği yüzünden sa-

275- Kâfi, c.2, s.375.

276- Gurer-ul Hikem, s.189.

277- Bihar-ul Envar, c.74, s.199.

na zarar verir. Akrabalarıyla ilişkisini kesen kimseyle arkadaşlık yapma, çünkü akrabalarıyla ilişkiyi kesen kimse Allah'ın rahmetinden uzak ve melundur."²⁷⁸

Bunun için sorumlu ve bilinçli anne ve babalar, çocuklarının arkadaşlarına karşı ilgisiz kalmazlar. Bu konuda ilgisizlik, ne anne ve babanın, ne de çocuğun yararına değildir. Elbette anne ve babanın direkt olan müdahalesi de hem uygun değil ve hem de bir sonuç vermez. Arkadaş seçmek, emirle olacak bir şey değildir ve kesinlikle emir ve nehiyle gerçekleşmez.

Anne ve baba, çocukları için iyi ve salih arkadaşlar bulabilirlerse onların saadet ve maslahatlarını temin etmiş olur, bedbahtlık ve fitne yolunu bir yere kadar onların yüzüne kapatmış olurlar. Ama münasip ve dürüst bir arkadaş bulmak da o kadar kolay değildir. Anne ve babanın seçebileceği en güzel yol şudur:

Çocuklar büyüyüp iyiyle kötüyü ayırtedebilecek yaşa erdiklerinde onlara yumuşak ve tatlı bir dille iyi ve kötü arkadaşın sıfatlarını, iyi ve kötü çocuklarla arkadaş olmanın sonuçlarını anlatmalıdırlar. Samimi bir şekilde ve şefkatle onlara şöyle demelidirler: "Senin arkadaşına ihtiyacın olduğunu biliyoruz. İstedğin herkesi kendine arkadaş seçmekte serbestsin; ama, kötü ve terbiyesiz çocuklarla arkadaş olmaya dikkat et." Bu şekilde, hem çocuğa serbestlik verebilir ve hem de arkadaş bulmasında yardım etmiş olurlar.

Daha sonra, çocukların ve arkadaşlarının davranışlarına uzaktan dikkat ederler. Kendilerine iyi bir arkadaş bulduk-

278 - Kâfi, c.2, s.376.

larını görürlerse onları teşvik eder, arkadaşlık ve gidiş geliş vesilelerini onlara temin ederler. Eğer aldandığını ve kötü bir çocukla arkadaş olmak istediğini görürlerse yumuşak ve tatlı bir dille onun kusurlarını anlatırlar ve bu arkadaşlığın zararlarını ona açıklar ve derler ki: "Böyle bir çocukla arkadaş olmak senin için iyi değil." Eğer anne, baba ve çocuklar arasında iyi bir ilişki olursa, kolay bir şekilde çocuklarını kötü çocuklarla arkadaş olmaktan vazgeçirebilirler. İyi bir dille, ondan uzak durmaya zorlayabilir, razı olmazsa, ciddi ve kati bir şekilde onu alıkoyabilirler. Gerektiği zaman, kötü çocuğa şöyle diyebilirler: "Bundan böyle çocuğumuzla haşır-neşir olmaya hakkın yok." Bu konuyu kötü çocuğun anne ve babasına da diyebilirler.

Anne ve baba, arkadaş seçmede başka bir yolla da çocuklarına yardım edebilirler. Mahalle çocukları, komşular, akrabalar ve sınıf arkadaşları içerisinde iyi birisini bularak ve onların tanışma ve arkadaş olmalarını sağlayabilirler. Eğer bu şekilde arkadaş olurlarsa, arkadaşlıklarının güçlenmesi için yardımcı olmalıdırlar. Bu şekilde çocuklarının eğitimi için de büyük bir hizmet etmiş olurlar. Arkadaş seçmekle, çocukların bir çok kusurunu gidermek de mümkündür. Örneğin, çocuğu korkak olan anne ve baba, ona cesur bir arkadaş bulup onunla haşır-neşir olmasıyla korkusunu giderebilirler. Aynı şekilde, başka kusurlarını da gidermek mümkündür.

Her durumda, anne ve baba, çocuklarının arkadaşlarına karşı özellikle gençlik yıllarında ilgisiz davranamaz ve onları kendi hallerine bırakamazlar. Çünkü çocuk ve genç, değişim halindedir, çevrenin genel ahlak durumu da iyi değil-

dir.

Küçük bir dikkatsizlikle gönüllerinin meyvesi olan çocuklarının fitne ve talihsizlik vadilerine sürüklenmeleri mümkündür. Hastalığın gerçek tedavisini hasta olmadan önce yapmak gerekir.

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Her şeyin bir belası vardır ve iyiliğin belası da kötü arkadaştır."²⁷⁹

...Mektubunda şöyle yazıyor: Annemle babam, arkadaşlarımla hasır-neşir olmama izin vermiyorlardı. Arkadaşlarım evimizin kapısına gelecek olsalardı sözümü kesmek zorunda kalıyordum. Arkadaşlarımdan birisinin evi bizim evin yakınında idi, babam ve annem onun ailesiyle tanışıyorlardı; ama onun evimize gelmesine veya benim onların evine gitmemeye izin vermiyorlardı. Ben arkadaşlarımla olmak, onlarla sohbet etmek istiyordum, ama annemle babam bırakmıyorlardı. Ben bu yüzden ıstırap çekiyordum.

Bir gün, ne pahasına olursa olsun arkadaşlarımla toplantısına katılmaya karar verdim. Anneme sınavım olduğunu söyleyerek arkadaşlarımdan birinin evine gittim. Evi uzakta olduğu için taksiyle gittim ve o günü onlarla geçirdim. Öğleyin taksiyle eve döndüm, ama cüzdanımı arkadaşımın evinde unutmuştum.

Eve yetiştiğim zaman param yoktu. Şoföre eve gidip para getireyim dedim. Koşa koşa eve geldim. Ama şoföre para götürmek istediğimde annem, "Nereye gidiyorsun?" dedi. Korkudan başka bir yalan uydurarak, "Kitaplarımdan birisi sokağa düşmüş" dedim. Annem, "Bırak kardeşin gider

279- Gurer-ul Hikem, s.578.

alır" dedi. Kardeşim, "Ne kitabı?" diye sordu. Ben ne diyeceğimi bilemiyordum. Kardeşim bir müddet sokakta gezdi ama bir şey bulamadı. Taksi şoförü de gitmişti.

Acaba annem, benim arkadaşla ihtiyacım olduğunu bilmediği için mi beni bu kadar sınırlandırmıştı. Ben, anne ve babamın haberi olmadan yalan söylemekle bile olsa bir yolunu bularak ara-sıra arkadaşlarımla evine gidiyordum. Şükürler olsun şimdiye kadar bir şey olmadı. Acaba anne ve babamın, yalan söylemeye mecbur kalmamam ve onlardan habersiz bir iş görmemem için arkadaşlarımla tanışmaları, iyi arkadaşlarımla haşır-neşir olmam ve ilişki kurmama izin vermeleri daha iyi olmaz mıydı?

... Hatıra defterinde şöyle yazıyor: Çok titiz ve disiplinli bir annem vardı. Arkadaşlara gidip gelmeme izin vermiyordu. Okul dönemimde bir defa bile olsun arkadaşlarımla eve davet ettiğimi hatırlamıyorum. Annem, benim de arkadaşım olduğunu, haysiyetimi korumak ve onları eve davet etmek istediğimi düşünmüyordu. Ben de insanım, haysiyet ve duygum var. Bir gün üzerimdeki parayla okulda arkadaşlarıma dondurma ısmarladım. Olaydan, annemin haberi olunca bana kızdı. Keşke bununla yetinseydi; peşinden aceleyle okula gelerek müdüre şikayet etti. Dondurma ısmarladığım arkadaşlarımla kavga etti. Onlar, "Biz dondurmanın parasını veririz" dediler.

Ben o kadar üzüldüm, o kadar utandım ki Allah'tan ölmeyi diledim. Bu olaydan sonra, artık o okula gitmedim. Şimdi o olaydan on beş yıl geçmekte, ama şimdiye kadar o olayı unutmadım ve her gün bana ıstırap veriyor. O arkadaşlarımdan birisini görünce kendimi gizliyor, utancımın

kızarıyorum. Okul ve sınav ismini duyunca gözümde o acı hatıra canlanarak ruhumu incitiyor.

Acaba bir anne ve eğiticinin az bir para için, çocuğunun ruhuna böyle büyük bir darbe vurması ve ömür boyu azap çekmesine neden olması doğru bir şey midir? Acaba annemin, bu küçük olayı görmezlikten gelmesi ve beni böyle bir belaya düşürmemesi daha iyi değil miydi?

Acaba annemin, benim istek ve duygularımı anlaması ve iyi arkadaşlarla gidiş gelişime izin vermesi daha iyi değil miydi?

ÇOCUK VE DİNİ İNANÇLAR

Allah ve dine yönelişin fitri bir kökeni olup insanın içinden kaynaklanmaktadır. Allah Teâla Kur'an'da şöyle buyuruyor: *"O halde, yüzünü doğru olarak dine, Allah'ın o fitratına çevir ki, O, insanları onun üzerine yaratmıştır."*²⁸⁰

Her çocuk fitratı gereği Allah'a tapar, ancak bazen dış etkenlerin etkisiyle fitratı bozulabilir ve doğru yoldan sapabilir.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmuştur: "Bütün çocuklar, eğer anne ve babaları, onları Yahudiliğe veya Hıristiyanlığa doğru çekmezlerse, ilahi bir fitratla dünyaya gelir ve gelişirler."²⁸¹

Çocuğun, fitratında gizli olan inançların yavaş yavaş ortaya çıkması ve daha da gelişip kamilleşmesi için, çocuğa munasip bir ortam yaratmak anne ve babanın görevidir.

280- Rum, 30.

281- Bihar-ul Envar, c.3, s.281.

Çocuk, tabiatı gereğince küçüklükten beri isteklerini yerine getirebilecek olağanüstü bir güç ve kudrete ilgi duyar. Fakat onun anlayışı, merkezleşen ilgisini açıklayabilecek kadar gelişmemiştir. Ama, yavaş yavaş açığa çıkar ve canlanmaya başlar. Normalde dindar bir ailede yaşayan bir çocuk, "neden'ler yaşı" diye adlandırılan dört yaşlarından itibaren Allah'a yönelmeye başlar ve ara-sıra Allah'ın adını söyler. Soru ve konuşmalarından, fitratının canlandığı ve bu konuda bilgilerini genişletmek isteği anlaşılır. Güneşi kim yarattı? Ayı ve yıldızları kim yarattı? Acaba Allah beni seviyor mu? Acaba Allah tatlılığı seviyor mu? Bize kim yağmur indiriyor? Babamı kim yaratmış? Allah bizim sözlerimizi işitiyor mu? Allah'la telefonla konuşulabilir mi? Allah nerede? Nasıl bir şekli var? Allah gökyüzünde midir?

Dört yaşından çocukların bu gibi yüzlerce soruları başlar. Sorulardan, onların Allah'a tapma fitratının uyandığı ve bilgilerini tamamlamak istedikleri anlaşılır.

Küçük çocuğun, Allah hakkında ne gibi bir tasavvuru olduğu pek açık değildir. Belki de, Allah'ın, babası gibi, ama biraz daha büyük, daha güçlü ve daha zengin olduğunu düşünmektedir. Çocuğun anlayışı geliştikçe Allah'ı daha iyi tanır. Anne ve babanın konu hakkında büyük bir sorumluluğu vardır. Onlar, çocuklarının inançlarının daha da kuvvetlenmesi için, onlara yardım edebilirler. Eğer bu konuda kusur ederlerse kıyamette sorumlu olacak ve bu konuda sorgulanacaklardır. Anne ve baba, çocuğun bütün sorularını, neden ve niyelerini cevaplandırmaları gerekir. Aksi durumda, çocuğun araştırma ve merak ruhu sönebilir. Onların sorularına cevap vermek de kolay bir iş değildir. Cevapların

doğru, kısa ve çocuğun kavrayabileceği bir şekilde olması gerekir. Çocuğun zihni ve anlayışı geliştikçe, cevapların da ona göre derin olması gerekir. Bu iş ise, her anne ve babanın üstesinden gelebileceği bir şey değildir. Önceden kendilerini hazırlamış olmaları gerekir. Ağır ve yorucu konular söylemekten mutlaka kaçınmaları gerekir. Çünkü, bu konuların faydası olmadığı gibi, çocukların bıkmasına da neden olur. Küçük çocuğun, zor konuları anlamaya hazırlığı yoktur. Dini öğretilerin, çok tabii bir şekilde ve çocuğun anlayışına, zekasına göre olması gerekir.

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Çocuğa üç yaşındayken "Lailahe illellah" demesini öğretin. Sonra onu üç yıl yedi ay yirmi günlük olana kadar bırakın. Sonra ona "Mu-hammed-un Resulullah"ı öğretin. Daha sonra onu bırakın dört yaşına yetişsin ve dört yaşında ona Muhammed'e (s.a.a) salavat göndermesini öğretin.²⁸²

Kısa ve kolay dini şiirleri, özellikle marşları ezberlemek çocuklar için faydalı ve zevklidir. Aynı şekilde, yavaş yavaş nübu vvet ve imamet hakkında da çocukla konuşmak gerekir. Öncelikle Hz. Muhammed'i (s.a.a) ona peygamber olarak tanıtmak gerekir. Sonra yavaş yavaş Resulullah'ın (s.a.a) sıfatlarını ve özelliklerini ve peygamberliğin şartlarını ona anlatmalıdır. Nihayet, genel peygamberlik, peygamberliğin gerekliliği ve şartlarını ona açıklamak gerekir. Aynı şekilde, imameti de anlatmak gerekir.

Ama kıyameti anlamak için çocuğun zihni, başka meseleleri anlamaktan daha geç hazırlık kazanır. Küçük çocuk, ölümün manasını iyice anlayamaz. Belki de kendisinin, an-

282- Mekarim-ul Ahlak, c.1, s.254.

nesinin ve babasının her zaman yaşayacaklarını hayal eder. Belki de ölümü, uzun bir yolculuğa benzetmektedir. Ölümün ne olduğu çocuğun ilgisini çekmedikçe, bu konudan ona bahsetmek gerekli değildir ve hatta uygun da değildir. Ama bazen, bazı olayların vuku bulması sonucu ölümün ne olduğu çocuğun ilgisini çeker ve anne ve baba bu hakikati çocuğa açıklamak zorunda kalır. Akrabalardan, dost veya tanıdıklardan birisinin ölümünün, çocuğun zihninde ölümün ne olduğu sorusunu uyandırabilir. Anne ve babasından, "büyükbaba nereye gitti, ne oldu?" gibi sorular sorması mümkündür. Burada, hakikati doğrudan doğruya çocuğa anlatmak gerekir. Olayın kapatılması ve yalan konuşmak uygun değildir; çocuğa bu şekilde cevap verilebilir: Büyükbaba öldü, artık nefes almıyor, yemek yemiyor ve hareket etmiyor. O, ahiret diyarına göçtü. Allah'ın, ahiret diye başka bir dünyası da var. Ölen herkes, o dünyaya gider. Eğer iyi biri olursa, cennette mutlu ve şen bir hayat yaşar ve eğer kötü birisi olursa cehenneme gider.

Ahireti anlamaya hazırlanması için yavaş yavaş bu dünyadan öbür dünyaya geçmekten ibaret olan ölümü, cenneti, cehennemi, hesabı ve kıyameti çocuğa açıklamak gerekir. Cevapların oldukça kısa ve çocuğun anlayabileceği şekilde olması, alışılmayan ve zor konulara değinmekten kaçınılması gerekir.

Anne ve baba bu şekilde, çocuklarının inancı için temel atabilirler. Ama bu programın takip edilmesi ve ilkokul, orta okul, lise ve hatta üniversitede de devam ettirilmesi gerekir. Böyle bir program hazırlayacak olan ve gerekli imkanları çocuklarına sağlaması gereken anne ve babadır.

ÇOCUK VE DİNİ GÖREVLER

Evet, erkekler on beş yaşından ve kızlar ise dokuz yaşından sonra mükellefiyete erişmekteler ve ondan önce hiç bir mükellefiyete sahip değillerdir. Fakat dini mükellefiyetlerin yerine getirilmesi buluğ çağına kadar bekletilemez. İnsan, buluğa erince dini görevlere eğilimli olması için çocukluktan ibadet ve dini mükellefiyetleri yerine getirmeye alışmalıdır. Dindar bir ailede yaşayan bir çocuk genelde üç yaşında dini törenlerden bazılarında anne ve babasını taklit eder. Baba ve annesi gibi başını toprağa bırakıp secde eder.

"Allah-u Ekber", "Lailaheillellah", "Elhamdulillah" gibi bazı kelimeleri, Resulullah'a salavat göndermeyi baba ve annesinden veya kardeşlerinden öğrenir ve söylemeye başlar. Kısa dini şiir ve marşları dinlemekten ve okumaktan zevk alır. Sorumlu ve bilinçli baba ve anneler çocuğun içinde kök salmış olan bu sade ve gösterişsiz hareketlerden istifade ederler. Bazen tebessümle memnuniyetlerini belirterek, bazen de dilleriyle çocuğu teşvik ederler. Bu pek yararlı ve

etkili bir hareket olup çocukları, mükellefiyetlerini kabullenmeye hazırlar; ancak, bunun tabii ve normal olması ve zora dayanmaması gerekir. Anne ve babalar acele etmemeli ve bu yaşta çocuklara baskı yapmamalıdır. Çocuk beş yaşında, hatta beş yaşına ulaşmadan önce yavaş yavaş Fatiha ve İhlas suresini öğrenebilir. Baba ve anneler şahsen veya büyük çocukları vasıtasıyla yavaş yavaş ve eğlence olarak çocuğa Fatiha ve İhlas suresini öğretebilirler. Daha sonra bu şekilde namazın diğer zikirlerini ona öğretebilirler.

Namazı öğrendikten sonra, altı veya yedi yaşına girince onun devamlı namaz kılmasını söyler ve namaz vakitlerini hatırlatırlar. Namazın ilk vakitlerinde kendileri namaza hazırlanır ve çocuklara da namaz vaktinin gelip çatıldığını, namazı unutmamalarını hatırlatırlar. Dokuz yaşına girince ciddi ve kati bir şekilde onları namaz kılmaya zorlar ve "Bundan böyle kesinlikle namazlarını kılmalısın" derler. Sabah namazı için de uyandırmalı, evde, yolculukta ve her halde namazı terketmemelerine dikkat etmeli ve çocuğu buna teşvik etmelidirler.

Çocuğun namaza karşı gevşek davrandığını görünce ilk önce nasihat ve öğütlerle, eğer olmazsa sert çıkışma ve tehditle ve daha sonra da tembih ve dayakla onu namaz kılmaya zorlamalıdır. Bu hususta hiçbir türlü kusur etmek doğru değildir. Baba ve annelerin kendileri namaz kılıyorlarsa bu programla çocuklarını yavaş yavaş namaz kılmaya alıştırebilirler. Küçük yaşta namaza alışınca da buluş çağına erince kendiliklerinden ve hiç bir baskı olmadan namaz kılar ve bundan zevk alırlar. Fakat anne ve babalar, çocuk daha buluş çağına ermediği bahanesiyle onun namaz kılmasına itina

etmez ve buluğa erinceye kadar onu geciktirirlerse, buluğ çağına erdiğinde o ibadetleri yapmak çocuğa zor gelir; ya hiç kabul etmez ve eğer namaz kılacak olsa da ona pek bağlı kalmaz ve küçük bir bahaneyle namazı terkedebilir. Çünkü çocukluktan alışkanlık haline getirilmeyen bir şeye alışmak çok zordur.

Dolayısıyla; Resulullah (s.a.a) ve pak İmamlar (a.s) altı veya yedi yaşında çocukların namaz kılmaya alıştırılmasını önemle vurgulamaktadırlar. Örneğin: İmam Bâkır (a.s) buyuruyor ki: "Biz çocuklarımızı beş yaşından itibaren namaz kılmaya zorluyoruz, fakat siz yedi yaşından itibaren onları namaza zorlayın."²⁸³

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklarınız altı yaşına girince namaz kılmalarını emredin. Yedi yaşına girince buna daha fazla önem verin; gerektiğinde onları dövebilirsiniz de."²⁸⁴

İmam Sadık'tan şöyle nakledilmektedir: "Çocuk yedi yaşına girince el ve yüzünü yıkayarak namaz kılmasını söyleyin. Fakat dokuz yaşına girince doğru abdest almayı ona öğretin ve namaz kılmasını önemle vurgulayın; gerektiğinde onu dayakla da namaz kılmaya zorlayabilirsiniz."²⁸⁵

Yine İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Çocuk altı yaşına girince namaz kılmalıdır ve oruç tutabildiğinde de oruç tutmalıdır."²⁸⁶

283- Vesail-uş Şiâ, c.3, s.12.

284- Mustedrek-ul Vesail, c.1, s.171.

285- Vesail-uş Şiâ, c.3, s.13.

286- Vesail-uş Şiâ, c.3, s.12.

Oruç hakkında da çocuğu yavaş yavaş alıştırmak gerekir. İyiyle kötüyü ayırtedebilen çocukları, kahvaltı yerine sahur yemeleri ve buna alışkanlık kazanmaları için sahura kaldırabilirsiniz. Çocuk, oruç tutma gücüne sahip olunca onu ara sıra oruç tutmaya teşvik etmelidir. Oruç tuttuğunda çok halsiz olursa ona birazcık yemek veya su verebilirler. Yavaş yavaş gücü yettiğince tuttuğu oruçlarının sayısını fazlaştırmalıdır. Buluğ çağına erişince ona, "Sen artık ba-liğ oldun, bundan böyle namaz kılmalı ve oruç tutmalısın, yoksa günahkâr olursun" demelidirler. Tahammül gücünün fazlaştması için ona orucun sevap ve fâziletlerini anlatmak da yararlıdır. Ramazan ayında, rahatça oruç tutabilmesi için işlerini hafifleştirmelidirler. Ramazan ayının sonunda da bayramlık ve hediye olarak ona bir şey verebilirler. Gizlice orucunu yememesi için gün boyunca onu gözetmelidirler. Baba ve anne buluğ çağına yetişmeden önce çocuklarına buluğ belirtilerini söylemeli, gusül ve helaya gitme adabını öğretmelidirler.

Bu noktayı da hatırlatayım ki, baba ve anneler çocuklarının camiye ve dini törenlere gidip gelmelerini istiyorlarsa onları küçük yaşta buna alıştırmalıdırlar. Yavaş yavaş alışmaları ve daha sonra kendi istekleriyle buna eğilim göstermeleri için onları kendileriyle birlikte cami ve dini törenlere götürebilirler. Çocuk yaşta dini törenlere katılmayan kimse-ler büyüdülerinde genelde bu gibi törenlere ilgi göstermezler. Son olarak şunu da söyleyeyim ki, çocuk buluğ çağına erişmeden önce mükellef ve sorumlu değildir, ne yaparsa günah işlemiş olmaz; fakat buna rağmen baba ve anneler, bu bahaneyle istedikleri her kötülüğü işlemesi için

çocuklarını tamamen serbest bırakamazlar. Çünkü çocukları o yaşta mükellef olmasalar da vaz'i hüküm onların üzerinden düşmez. Örneğin, diğerlerinin evinin camını kıran, mahsulünü bozan veya başkasına mali zarar veren çocuk onlara karşı borçludur ve buluğ çağına erdiğinde onların zararını ödemek zorundadır. Başkalarına verdiği zararları karşılaması farzdır. Yine, eğer birinin bir uzvuna bir zarar verirse, örneğin gözünü kör ederse, kulağını keserse veya eli felç ederse büyüdüğünde onun diyetini vermek zorundadır. Her durumda, vaz'i hükümler çocukların üzerinden düşmez. Çocuklarını seven anne ve babalar onların böyle işler yapmamalarına dikkat etmelidirler. Diğer taraftan, buluğ çağından önce çocuğu, dinin yasakladığı işleri yapması için serbest bırakacak olurlarsa tabii olarak günah ve yasaklara alışacak ve baliğ olduktan sonra da bu alışkanlıklarından vazgeçemeyecektir. Buna binaen, anne ve babalar farz ve haramların sınırlarını çocuk yaşta evlatlarına öğretmeli ve onların dini yasakları işlemelerine engel olmalı, yavaş yavaş onları, farzları ve iyi işleri yapmaya alıştırmalıdır.

SIYASİ VE SOSYAL EĞİTİM

Bugünün çocukları yarının gençleri, erkekleri ve kadınlarıdır. Ülke onlarıdır ve yarın ülkeyi yönetecekler de onlardır. Onların siyasi bilgi ve görüşleri ülkenin yarınıyla ilgilidir. Ülkenin kültürel ve İslami mirasını, zenginliklerini koruyacak ve onlardan faydalanarak ülkenin büyümesi, ilerlemesi ve kalkınmasını sağlamak için çaba sarfedecek olanlar da onlardır. Yine, zulüm ve sömürüyle mücadele edecek de onlardır. Bugünün çocukları bu hedef için eğitilip, yetiştirilmelidir ve bu önemli konunun sorumluluğu da anne ve babaların omuzlarına yüklenmiştir.

Siyasi ve toplumsal eğitimlerin olumlu bir sonuç vermesi için de temelleri çocukluk çağında atılmalıdır. Çocuk iyi ve kötüyü ayırma çağına varınca, kendi anlama kapasitesince siyasi ve toplumsal eğitimden faydalanabilir. Ülkenin ekonomik durumu, tabii zenginlikleri, madenleri, siyasi durumları, fakirlik, mahrumiyet ve geri kalma sebepleri hakkında belirli bir zaman süresinde tedrici olarak ço-

cuğa açıklama yapılabilir. Yöneticilerin ve ülke işlerini idare işiyle sorumlu kişilerin iyiliği veya kötülüğü çocuğa açıklanabilir. Çocuğa aynı zamanda köyün, şehrin veya ülkenin genel durumu da anlatılabilir. Çocuk seçimlere katılamaz; ama, anne ve baba seçime katılmanın meziyetlerini ve seçim şartlarını açıklayabilirler. Mesela; biz, şu özelliklere sahip olduğundan ve şu yüzden filancaya oy verdik, demelidirler. Çocuk da yürüyüşlere, mitinglere, slogan atma, konuşma dinleme, bildiri dağıtma, plakart yazma işlerine katılarak etkili olabilir. İslam inkılabı, çocukların ve yeni gençlerin de siyasi faaliyetlerde etkili rol oynayabileceklerini çok iyi bir şekilde ispatlamıştır. Sloganlar, yürüyüşler ve grevleriyle bencil hükümeti ve tağut düzenini dize getirip inkılapçılara güç veren ve Müslüman halkının mazlumiyet sesini ve emperyalizm uşaklarının zulüm ve hıyanetlerini dünyaya duyuran işte bunlardır. Herkesin bildiği gibi büyük İslam İnkılabı, başarılarının önemli bir kısmını dinamik ve faal gençliğin fedakarlıklarına borçludur.

Çocuk, siyasi öyküler, gazeteler ve yine siyasi ve toplumsal dergiler okuyarak, radyo ve televizyonun siyasi ve toplumsal programlarını dinleyerek, anne-babası ve diğer çocuklarla tartışarak zamanla siyasi açıdan ilerleyip kendisi ve vatandaşlarının kaderine ilgi duyabilir ve ülkenin kaderinin kendisi ve benzerlerinin elinde olduğunu anlayabilir. Çocuk dünyayla ahiretin, dinle siyasetin birbirinden ayrı olmadığını ve halkın, kalkınmış bir ülke ve uyanık bir millette sahip olmak için dünyevî işlere iştirak etmesi gerektiğini anlamalıdır. Bütün gençlerin gençlik döneminde resmen siyasi ve toplumsal işlere katılabilmeleri için onlara daha fazla serbestlik tanınmalıdır.

RADYO-TELEVİZYON VE ÇOCUK

Radyo, televizyon ve sinema bir çok faydaları olan buluşlardır. İnsanlar bu araçlardan yararlanarak düşünce ufkunu genişletebilir, dini ve ahlaki yönden kendilerini yetiştirebilir, çeşitli kültür ve bilim dalları hususunda birikim elde edebilir, siyasi ve sosyal düşünce seviyelerini yükseltebilirler.

Evet, insanlar bu gibi toplumsal iletişim araçlarından yüzlerce fayda elde edebilir. Yararlanabilecekleri kadar bu araçlardan suistifade de edebilirler. Eğer bu araçlar liyakatsiz kimselerin eline düşer ve yanlış yolda kullanılırsa sağlık, kültür, dini, ahlaki, ekonomik, siyasi açılardan topluma yüzlerce zarar verilebilir. Radyo ve televizyon genelleşmiş, bütün evlere girmiş ve halkın çoğu bunları bir eğlence aracı saymakta ve dinleyip, seyretmeye ilgi duymaktadır. Özellikle çocuklar ve yeni yetişen gençler bunlara aşırı ilgi duyarlar. Uzmanların da doğruladığı gibi İranlı çocuklar Amerika, Fransa, İngiltere ve Japonya gibi ilerlemiş ülkelerin çocuklarından daha çok televizyon programlarını izlemeye ilgi gösteriyorlar. İran'da televizyon programlarının izleyicileri-

nin %40'ını çocuklar, %30'unu da yeni yetişen gençler oluşturuyor.

Çocukluk ve gençlik çağı eğitimin en hassas çağıdır. Radyo ve televizyon programları, ister iyi ister kötü olsun, şüphesiz onların hassas ruhunda çok büyük izler bırakacaktır. Bu programları tesirsiz ve yüzeysel zannedemeyiz. Yine çocuklara istedikleri programdan istifade etme serbestliği veremeyiz. Çünkü bazı programlar çocuklar için zararlıdır.

Keşke radyo-televizyon programı hazırlayanlar ve müdürler ne kadar hassas bir makamda bulunduklarını ve omuzlarına ne kadar büyük bir sorumluluk aldıklarını bilselerdi. Toplum fertlerinin, özellikle çocuklar ve gençlerin eğitim ve öğretiminin önemli bir kısmını üstlenmiş olanlar onlardır. Anne ve babalar bu konuda ilgisiz kalıp çocuklara her programdan yararlanma iznini veremezler.

Radyo-televizyon programlarından biri de öldürme ve cinayet, hırsızlık ve adam kaçırma, kavga ve heyecanlı yarışmalar, insanları dövme ve işkence etme, aldatma gibi heyecan ve sertlik içeren film ve öykülerin yayımıdır. Çocuklar bu tür film ve öykülere tutkun olup, çok zevk alırlar. Halbuki bu tür filimler bir kaç yönden çocuklara zararlıdır:

Birincisi: Onların hassas ve latif ruhlarını şiddetle tahrik eder. Bu tür film ve öykülerin etkisiyle çocukta içsel vahşilik ve ıstırap durumu ortaya çıkabilir. Korku ve fobiye müptelâ olabilir. Geceleri korkulu rüyalar görüp bağırmasına sebep olabilir. Baş ağrısı ve baş dönmesine tutulabilir. Hatta heyecanlı filmleri seyretme sırasında şiddetli rahatsızlıktan dolayı bayılabilir veya kalp krizi geçirebilir.

İkincisi: Bu tür filimler, ahlaki açıdan zararlı olup ço-

cukların tertemiz yapısını bozarak kötü işlere sürükleyebilir. Çocukların, bu tür filmlerin kahramanlarının etkisinde kalarak onları taklit edip cinayet ve hırsızlık yapmaları da mümkündür.

Üçüncüsü: Çocuklar bu tür filmleri izleyerek hırsızlık, cinayet ve insanları aldatma, kanundan kaçma yollarını öğrenerek daha sonra uygulayabilirler.

Aşağıdaki hususlara dikkat ediniz:

Unesco bildirgesi, İspanya'da 1944-1953 yılları arasındaki çocuklara ait davaların neticesi, suçlu erkek çocukların %37'sinin zararlı filmlerin etkisinde kaldığını gösteriyor. Amerika'da yapılan kapsamlı araştırmalarla sinemanın suçlu erkek çocuklarda %10 ve suçlu kız çocuklarda %25 etki bıraktığı müşahade edilmiştir. Bu istatistikler gerçekten korkutucudur.²⁸⁷

Bleumer Vuhorz'un görüşünce yasalara aykırı hareket edenlerin %49'u sinema filmlerini izleme sonucu üzerinde silah taşımaya karşı özel bir ilgi duyuyorlar, soygunculuk sebeplerinin %25'ini, kanundan kaçma ve polisi yanıltma sebeplerinin %21'ini bu filmlerden öğreniyorlar. Araştırmalarla müşahade edildiği üzere kadınların % 25'i uygunsuz filmleri seyrederek kötü yollara düşmüşler ve geri kalanın % 54'ü de ahlaksız yıldızları taklit ederek eğlence merkezleri ve pavyonlara sürüklenmişlerdir.

Los Engelas üniversitesi öğretim üyelerinden Profesör Waksman şöyle diyor: Şüphesiz televizyon ekranlarından çıkan elektromanyetik dalgaların insan organizması üzerin-

287- Mekteb-i İslam Dergisi yıl 15 s. 14.

de dikkate değer tesirleri vardır. Televizyon, radyo veya diğer birçok elektrikli ev aletleri yoluyla gönderilen bu dalgalar kısa dalgalardır. İlk etkileri, baş ağrısı, baş dönmesi olarak ortaya çıkar ve fikri kapasiteyi düşürür, kan basıncını değiştirir, heyecanların ve alyuvarların tahrip edici derecede yükselmesine sebep olur. Bundan da öte, bu dalgalar sinir sistemi üzerinde çok kötü etki bırakır ve çeşitli hastalıklara sebep olurlar.

Doktor Aleks Carl bu konuda şöyle diyor: "Radyo, televizyon ve uygun olmayan sporlar çocuklarınızın ruhunu mahvediyor."²⁸⁸

18 yaşında bir kolej öğrencisi cinayet işleme fikrini televizyon programlarından öğrendiğini açıklamıştır. Ünlü sinema oyuncusu Walter Kanato'nun çocuğunu öldürme tehdidiyle 150 bin dolar haraç almaya kalkışmakla suçlanırken suçunu mahkemede itiraf etmiştir. Bu öğrenci haraç almayla ilgili bir film izleme sonucu ölümle tehdit edip haraç almayı kafaya koyduğunu söylüyor... Polis, yeni yetişen gençlerin televizyondan etkilenecek suç işlemesinin bir çok örneğiyle karşılaştığını ileri sürmektedir.²⁸⁹

"Meşhed şehrinde on yaşında erkek bir çocuk karate filmi izleme sonucunda sekiz yaşındaki arkadaşını bir tekme darbesiyle öldürdü."²⁹⁰

Eğitim ve öğretim bakanı şöyle diyor: "Televizyon kötü bir eğitici olduğu zaman, en iyi öğretmen bile bir şey yap-

288- Mekteb-i İslam Dergisi yıl 15 s. 3.

289- İttılaat Gazetesi, sayı: 15743.

290- Mekteb-i İslam, yıl: 15, sayı: 11.

maz.

Roniy Zamura isimli Küba asıllı 15 yaşındaki bir erkek çocuk 83 yaşında bir yaşlı kadını öldürme suçundan müebbet hapse mahkum olup, Florida zindanlarından birinde bulunmakta. Anne ve babası üç önemli Amerikan televizyon kanalından, programlarının çocuklarına adam öldürmeyi öğretmesi isnadıyla 25 milyon dolar tazminat istemişler. Geçen Eylül'de yapılan Roni'nin muhakemesi gösteriyor ki bakıcısının, çocukluk döneminde kendisini susturmak için televizyon ekranının karşısına oturtmasından itibaren televizyona aşırı ilgi duymuş ve günde 8 saat televizyon seyrediyormuş. Soygunculuk ve 83 yaşındaki komşusunu öldürme suçundan mahkum olan bu gencin ilgi duyduğu televizyon programı "Kucak" adlı polisiye dizi filmiymiş. Bu film Roni'nin cinayet işlemesinden önceki gece yaşlı bir kadının soyulma macerasını göstermiş.

İttilaat gazetesi: "Rızaiye'nin 15 yaşındaki güzel kızı Feriba bir televizyon filminin heyecanlı bir sahnesini seyrederken yere düşüp öldü. Filmde bir kıızılderilinin bir beyazın kafa derisini yüzmek istediğini görünce, çılgın atarak yere yığıldı. Doktorlar ölüm sebebini beyin damarının ani patlaması olarak teşhis etmişler."²⁹¹

Ruh ve sinir hastalıkları uzmanı doktor Celal Berimani şöyle diyor: Korkulu, sertlik ve heyecan dolu filmleri izlemek çocukların ruhiyesinde istenmeyen etkiler bırakır. Bir çocuğun kovboy filmi izledikten sonra filmin kahramanını taklit ederek erkek veya kız kardeşini öldürdüğünü gör-

291- İttilaat Gazetesi, sayı: 14243.

düm. Diğer bir taraftan böyle filmler izlemek çocukların gelecekteki şahsiyetinde kötü etkiler bırakır ve bu korkulu filmleri izlemek, büyüdüklerinde onların gizli bir korkuya sahip olmalarına sebep olur. Bu türden filmleri seyretmek geleceğin kadın ve erkeğini mütecaviz ve öfkeli yapar. Bu haletler fırsat bulup kendisini gösterebileceği ve facia yaratacağı güne kadar insanların ruhunda kalır.

Psikolog Doktor Şükrullah Tarikati diyor ki: "İstenmeyen filmleri izlemenin çocukların geleceğindeki etkisi inkar edilemeyecek kadar fazladır. Bu filmler buluş çağından sonraki yıllarda, diğer ortamlar ve sebeplerle bir araya gelirse çocukların ruhiyesinde tehlikeli ruhi bozuklukların ortaya çıkmasına yardımcı olur ve istenmeyen etkiler bırakır. Bu yüzden anne ve babalara, hiçbir şartta çocuklarına kötü ve büyüklere has filmleri, özellikle gece saat 10'dan sonra seyrettirmemelerini çok ciddi olarak tavsiye ediyorum."

Ebeveynin, çocukların bu tür filmleri izlemek istemelerine karşı direnmeleri, bir anne ve babanın çocuklarına gösterebileceği en büyük sevgidir.

Suç uzmanı ve Tahran üniversitesi öğretim üyelerinden Doktor Rıza Mazluman şöyle diyor: "Televizyon ve sinema filmlerinden bir çoğu tehlikeli ve toplumumuz için zararlıdır. Şimdi bu filmlerin tehlike yaratan etkileri, 11 yaşındaki bir kız çocuğunun kalbini durdurup, canını alacak dereceye varmış durumdadır.

Hiç çekinmeden söylüyorum ki, şüphesiz asrımızın cinayet ve kötülüklerinin bir çoğu dünyanın dört bir yanında

yayınlanan bu kötü filmlerden kaynaklanmaktadır."²⁹²

Newyork hastanesi hekimi Doktor Arnold Ferimani, elektronik aletler ve deneyleri yardımıyla ruhi ve fikri yorgunlukların ve sinirsel baş ağrılarının önemli sebeplerinden birinin radyo müziklerini dinlemek olduğunu ispatlamıştır.²⁹³

Times dergisi Kasım 1964, 6. sayısında şöyle yazıyor: "Hava kuvvetlerine bağlı iki üstte bulunan çocuk hastalıkları uzmanları, o bölgedeki subayların 3 ile 12 yaşları arasındaki çocuklarının devamlı olarak baş ağrısı, uykusuzluk, mide bozukluğu, bulantı ve kusmadan ıstırap çektiklerinin farkına varmışlar. Yapılan araştırmalara rağmen çocukların bu hastalık ve rahatsızlığına bir sebep bulamamışlar. Çok yönlü araştırmalardan sonra nihayet bu çocukların tamamının uzun süre televizyon seyretme alışkanlığına sahip olduklarını ve her gün 3 ila 6 saat televizyon programlarını izleyerek kendilerini meşgul ettiklerini anlamışlar. Bunun tedavisini, çocuklara televizyon programlarını izlemeyi yasaklamada bulmuşlar. Bu yasaklamaları etkili olmuş ve baş ağrısı, mide bulantısı ve kusma gibi bütün hastalık belirtileri de geçmiş."²⁹⁴

Öyleyse, çocuklarını seven anne ve babalar çocuklarını tamamen kontrol edip, ruhi ve ahlaki hiç bir zarar ve ziyana olmadığından emin oldukları programlar dışında onların radyo ve televizyon programlarıyla meşgul olmalarına izin vermemelidirler.

292- İttılaat Gazetesi, 10 Aban 1352.

293- Mekteb-i İslam Degisi, yıl: 15, sayı 3.

294- Aile ve Çocuk Bağları, s.131.

CİNSEL KONULAR

Cinsel içgüdü insanın en güçlü ve hassas içgüdülerinden biridir. Bu içgüdü insana hayat verir ve insanın ruhi ve cismi hayatında iyi veya kötü etkiler bırakır. İnsanın hal ve hareketlerinin bir çoğu, hatta ruhi ve cismani hastalıkları bu içgüdüden kaynaklanır. Eğer doğru ve akıllıca terbiye edilirse hayata güzellik ve huzur verir; ama, hakkında ifrat ve tefrite gidilirse, yüzlerce cismi ve ruhi kayıpları beraberinde getirip insanın hem dünya hem de ahiret hayatını mahvedebilir.

Cinsel içgüdü ilk olarak buluş çağında ortaya çıkmayıp, tam aksine, çocukluk çağında insanın bünyesinde gizli olup çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Küçük çocuklar cinsel organlarına el sürmekten hoşlanırlar ve bunun sonucu organları tahrik olup sertleşir. Anne ve babasının öpüp okşamalarından hoşlanırlar. Yakışıklılığı ve çirkinliği anlar ve bazen de dile getirirler. İki-üç yaşlarında kız-erkek ayrımını anlarlar, merak ve dikkatle birbirlerinin cinsel organına ba-

karlar. Biraz daha büyüdüler mi çıplak fotoğraflara cezbolup, sersem sersem bakarlar. Cinsel küfür ve şakaları dile getirirler ve bunlardan hoşlanırlar. Yavaş, yavaş karşı cinse karşı eğilim göstermeye başlayıp beğenilerini kazanmaya çalışırlar. Ara-sıra anne ve babalarından açık yahut üstü kapalı olarak cinsel konularla ilgili sorular sorarlar. Anne ve babanın fısıldaşmalarına dikkatle kulak verip yaptıkları hareketleri kontrol ederler. Dost ve arkadaşlarıyla, kuytu bir köşeye çekilip sırlarını birbirlerine açıklarlar. Bütün bunlardan iyice anlaşılıyor ki erginlik çağına girmeyen çocuklarda da cinsel içgüdü vardır; ama, belirsiz ve karanlık bir durumdadır. Bilgisiz ve yeterli bilince sahip olmaksızın bir tarafa yönelir ve o hedefe çekilir, ama ne istediğini ve nereye yöneldiğini bilmez. Lezzetlerin kaynağını bilir ama hangi yoldan onu elde edeceğini bilmez. Çocuk yaklaşık 10 yaşına kadar bu halde yaşar ve cinsel içgüdüğü tamamen uyanmamış ve belirsiz bir haldedir. Ama 12 yaşından 15 yaşına kadar daha süratli bir şekilde yetişir, şekil alır ve takriben uyanır.

Anne ve babalar çocuklarının cinsel içgüdülerine karşı ilgisiz kalıp, bu konuda programsız olamazlar. Çünkü cinsel eğitim, eğitimlerin en zor ve en hassas olanıdır. Bu konudaki en ufak bir yanlışlık veya gaflet çocukları fesat ve felakete doğru itebilir.

Anne ve babalar, çocukların fikri ve bedeni açıdan bulğdan önce çocuk yapmak ve cinsel içgüdüğü kullanmak için hazır olmadıklarına dikkat etmelidir. Bu yüzden Allah Teâla, bulğ çağından önce onların cinsel içgüdülerini gizli ve belirsiz halde yaratmıştır. Çocukların kişisel ve toplum-

sal maslahatları da buluş çağından önce cinsel içgüdülerinin tahrik olup uyanmamasındadır. Çünkü eğer cinsel içgüdüleri buluşdan önce uyanırsa, çocuğun yaşamında sapma ve talihsizliğe sebep olacak sorunların meydana gelmesine yol açabilir.

Öyleyse, anne ve baba çocuklarının cinsel içgüdülerini tahrik edip uyandırabilecek her amelden mutlaka kaçınmalı ve onlar için yaratılışlarının gereği olan yavaş yavaş terbiye olup büyüyecekleri ortamın şartlarını hazırlamalıdır. Elbette akli başında ve tedbirli baba ve anneler hangi işlerin yararlı ve hangi işlerin zararlı olacağını kendileri de teşhis edebilirler; ama yine de hatırlatma açısından bir kaç uyarıda bulunmak istiyoruz:

Çocukların cinsel organına el sürüp, okşayıp, öpmekten, kalçasına el sürmekten, haddinden fazla okşamalardan, gazete ve dergilerin tahrik edici ve çıplak fotoğraflarına bakmaktan, aşk ve sevgi ile ilgili şarkı ve hikayeleri dinlemekten, başkalarının avret yerlerine bakmaktan ve okşamaktan, başkalarının güzelliği ve yakışıklığını tarif etmekten, çıplak vücutlarına ve kalçalarına bakmaktan, anne-babanın veya diğerlerinin şakalaşmasından ve sevişmesinden, şehvi ve cinsel işlerle ilgili manzaralara bakıp dinlemekten uzak tutulmalıdırlar. Bu ve bunun gibi işlerin her biri çocuğun cinsel içgüdüsünün erken tahrik olmasına sebep olup onu zevk alma düşüncesine itebilir.

Beş-altı yaşından yukarı çocukları yalnız bırakmayın. Çünkü meraklarını gidermek için birbirlerinin avret yerleriyle oynayıp, tahrik olabilirler. Çocukların uyanık olarak yatakta uzanmalarına izin vermeyin. Beş-altı yaşındaki çocuk-

ların bir yatakta yatmalarına izin vermeyin ve yataklarını ayırın. Çünkü birbirlerine temas neticesinde tahrik olabilirler. Yine beş-altı yaşındaki çocukları kendi yatağınızda yatırmayın, özellikle karşı cins çocukları. Hatta annenin, vücudunu altı yaşındaki kızının vücuduna sürmeye hakkı yoktur.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Çocuklar yedi yaşına girdiklerinde yataklarını ayırın."²⁹⁵

İmam Cafer-i Sadık (a.s) babalarından naklen şöyle buyuruyor: "Kadınlarla on yaşındaki çocukların yatakları ayrı olmalıdır."²⁹⁶

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: " Vücudunu altı yaşındaki kızının vücuduna süren annenin ameli bir çeşit zina"dır."²⁹⁷

Yine Hz. Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Erkek, altı yaşındaki kız çocuğunu, kadın da yedi yaşındaki erkek çocuğunu öpmemelidir."²⁹⁸

Bir çok ailede kadınların çıplak yahut yarı çıplak durumda, pantolonsuz ve çorapsız, çıplak bacakla evde dolaşmaları yaygın hale gelmiştir. Bazı erkeklerin de bu hususta kadınlardan aşağı kalır yanları yok. Bunlar, yarı çıplak vücutlarını ve çıplak baldırlarını küçük-büyük, kız-erkek çocuklarının izlemesine izin veriyorlar. Bu ailelerin kız ve erkek çocukları anne ve babalarına uyarak çıplak veya yarı çıplak

295- Mekarim-ul Ahlak, c.1, s.256.

296- Vesail-uş Şiâ, c.14, s.268.

297- Vesail-uş Şiâ, c.14, s.170.

298- Vesail-uş Şiâ, c.14, s.170.

vaziyette evde dolaşırlar ve kendi tabirlerince bütün aile üyeleri birbirlerine mahremdirler ve yine kendi deyişlerince mahremler için de hiç sınırlama yok.

Bu anne ve babalar çıplak vücutlarının, çıplak ve çekici baldırlarının çocuklarını hiç etkilemediğini sanıyorlar ve buna delil olarak onların mahrem olduklarını, daha çocuk olup bir şey anlamayacaklarını gösteriyorlar. Yine kızlarının açık göğüslerinin ve çekici baldırlarının erkek çocuklarının ruhunda en ufak bir etki bırakmadığını ve cinsel içgüdülerini tahrik etmeyeceğini zannediyorlar. Çünkü bacı kardeşler. Halbuki bu doğru değildir. Tabii çocukların bir çoğu buna dikkat etmiyor olabilir, ama güven verici de değil. Cinsel içgüdü çok güçlü bir içgüdüdür, mahrem, namahrem, kız kardeş, erkek kardeş, anne, baba dinlemez. Bir bakışla tahrik olup, cinsel doyum düşüncesi zihninde canlanabilir.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Çoğu zaman bir bakışla cinsel istekler tahrik olur."²⁹⁹

Bu erken tahrik olmalar saf, tecrübesiz ve bilgisiz çocuk için çok kötü sonuçlar beraberinde getirebilir. Çocuk veya yeni buluğa ermiş tecrübesiz genç, zina yahut eşcinsellik yapılan yerlere sürüklenebilir. Erkek çocuklar, kız çocuklar hatta kendi erkek ve kız kardeşini kandırma fikrine de kapılabilir. Hayat söndüren istimna=mastürbasyon³⁰⁰ hastalığına müptelâ olabilir ve bu takdirde kusurlu olan, düşüncesiz ve ihtiyatsız davranışlarıyla çocuklarının cinsel içgüdülerinin tahrik olmasına sebep olan anne ve babalardır.

299- Gurer-ul Hikem, s.416.

300- Kendisiyle Oynayarak Meni Getirme.

Burada bilginlerden birinin yazısına dikkat etmekte yarar var: "Bizler çocuklarımızın ruhi sağığı için, çocuklarımıza çıplak bedenlerimizi göstermekten sakınmalı ve gücümüz yettiğince bu işten kaçınmalıyız. Bazen banyo yaparken ve ya elbiselerimizi değıştirirken çocuklarımız gizlice bizi seyredebilirler, buna engel olmalıyız."³⁰¹

Evet; anne ve babalar çocuklarına mahremdirler ve evlerinde istedikleri gibi dolaşabilirler ama kendilerinin ve çocuklarının toplumsal çıkarlarını, bir ömür boyu hasret ve pişmanlık duyacakları yersiz heves, serbestlik ve sınır tanımazlıklarına feda etmemeli, kendilerinin ve çocuklarının yaşantılarının mahvolma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmamalıdır.

Resul-i Ekrem (s.a.a) baldırı açık olan birisine şöyle buyurdu: "Baldırını kapat, çünkü avrettendir."³⁰²

Erkek çocuğun dört yaşından sonra annesiyle beraber umumi hamamlara gitmesi doğru değildir, aynı şekilde, dört yaşındaki kız babasıyla birlikte banyo yapmamalıdır. Çocukları, özellikle 12-15 yaşındaki çocukları yalnız ve meşguliyetsiz bırakmayın; çünkü aksi durumda zevk arama ve istimna fikrine düşebilirler. Çocukların avretini birbirinden gizleyin. Hiç bir zaman çocuklara cinsel küfürler etmeyin. Karı-koca çocukların huzurunda bir yatakta yatmamalıdır. Onların yanında işveleşmemeli ve karı koca şakaları yapmamalıdırlar.

Ailevi sorunlardan birisi de karı-kocanın cinsel ilişkileri-

301- Aile ve Çocuk İlişkileri, s.177.

302- Mustedrek-ul Vesail-i Hakim, c. 4, s. 181.

dir. Karı-koca mecburen birbiriyle aynı yatağı paylaşmalı ve cinsel ilişkide bulunmalılar. Eğer ailede bir kaç küçük büyük çocuk olursa anne-baba ilişkilerinde sorunlarla karşılaşır. Bir taraftan mecburen aynı yatağı paylaşmalı, cinsel ihtiyaçlarını karşılamalılar, diğer taraftan da bu işi çocukların hiç anlamamaları için gizlice yapmalılar. Aksi takdirde, çocukların cinsel içgüdüleri tahrik olup fesada, günaha ve yok olmaya sürüklenebilirler.

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Erkek, odada çocuk varken hanımıyla cima etmemelidir. Çünkü bu amel zinaya sebep olabilir."³⁰³

Resulullah (s.a.a) şöyle buyuruyor: "Allah'a yemin olsun, eğer bir erkek odada uyanık bir çocuk olduğu halde karısıyla cima ederse, o çocuk onları görür, seslerini duyar ve nefeslerini iştirse asla kurtuluşa ermez, ister kız olsun, ister erkek, zinaya bulaşır."

İmam Seccad (s.a) hanımıyla cima etmek istediği zaman kapıları kapatır, perdeleri çeker, hizmetçileri dışarı çıkarırdı.³⁰⁴

Resul-i Ekrem (s.a.a), bir erkeğin beşikteki bebek onlara baktığı halde eşiyle cima etmesini nehyetmiştir.³⁰⁵

Öyleyse çocuk sahibi olan karı-koca, eskisi gibi serbest ve rahat olamazlar. Mecburen çocuklarının iffetini korumak için cima amelinin çocukların asla anlamayacakları bir şekilde gizlice yapılmalıdır. Halbuki, bu o kadar kolay bir iş

303-Vesail-uş Şiâ, c. 4, s. 94.

304-Vesail-uş Şiâ, c. 4, s. 94.

305- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.546.

değil. Çocuklar bilmezler, anlamazlar demeyin; tam aksine, çocuklar çok yaramaz ve meraklıdırlar. Anne ve babanın işlerini hırsıyla kontrol edip ne yaptıklarını öğrenmek isterler. Hatta bazen onların gizlice yaptıkları işleri anlamak için uyuyormuş gibi yaparlar veya odaları ayrıysa kapılarını dinlerler. O halde, cinsel ilişkide bulunmak, çözümü kolay olmayan bir aile sorunudur. Karı-koca, mümkün olduğu kadar uyku ve istirahatları için çocukların odasına pek yakın olmayan boş bir odayı seçmelidirler. Çocuklarına da istirahat ve uyku saatlerinde onların özel odalarına izinsiz girmemelerini alıştırmalıdırlar. Cinsel ilişkiyi çocukların tamamen uykuya daldığı vakitte yapmalılar. Ama herkesin böyle bir oda hazırlama imkanı yoktur. Ayrıca, bütün evler de böyle planlanmamıştır.

Batılı bilginlerden birisi şöyle yazıyor: "Günümüz evlerinin birçoğunun yapımında cinsel meseleler göz önünde bulundurularak planlanmamıştır. Aslında, günümüz evlerini cinsel ilişkilere aykırı evler olarak adlandırmalıyız. İçinde ebeveyne ait müstakil yatak odası bulunması kuralına uygun çok nadir ev yahut apartman bulabiliriz. Genellikle ebeveyne ait yatak odasına duvarı ince olup, çocukların odaları da bu odanın etrafında bulunmakta. Şu acı bir gerçektir ki, anne ve baba, bu inceliklere uyulmaması ve kendilerine ait yatak odasının sessiz, sakin bir köşede bulunmaması yüzünden, mecburen nefeslerini, hareketlerini ve tabii hallerini boğmak zorunda kalırlar."³⁰⁶

Tabii, odanın ayrı olmasının şu eksikliği var: Anne ve

306- Aile ve Çocuk Bağları, s.178.

baba uyku anında çocuklarının durumundan haberdar olamazlar. Özellikle aralarında bir de büyük kız ve erkek çocuk varsa onları yalnız bırakmak da ihtiyatsızlıktır. Gerçi belki tehlike az olabilir; ama her durumda ihtiyat daha gereklidir. Anne ve baba herhangi bir şekilde sorunu halletmelidirler. Ama anne ve baba çocuklarıyla beraber yatmak zorunda kalırlarsa, cinsel ilişkilerini gizlemek için mecburen daha dikkatli davranmalıdırlar. İlk olarak anne ve baba aynı yatakta yatmamalı; aksine, ayrı yataklarda yatmalıdırlar. Mümkün olduğu kadar çocukların evde olmadığı saatlerde cinsel ilişkide bulunmalıdırlar. Eğer mümkün değilse çocukların tamamen uykuda oldukları gece yarısından sonra gürültü yapmadan odadan çıkıp çocuklardan uzak bir yerde cinsel ilişki de bulunup odaya geri dönmelidirler. Her durumda, eğer anne ve baba konunun önemini bilir ve kendilerini sorumlu hissederlerse sorunu halledebilirler. Konu o kadar önemlidir ki, bu yüzden Allah Teâla Kur'an-ı Kerim'de mealen şöyle buyuruyor: *"Köleleriniz ve ergenlik çağına girmemiş çocuklarınızın şu üç vakitte yatak odanıza izinsiz girmeye hakları yoktur: Sabah namazı öncesi, öğleden sonraları elbislerinizi soyduğunuz an, yatsı namazından sonra uyku zamanında. Bu üç vakit avret mahalli gibidir; hiç kimsenin izinsiz odanıza girmeye hakkı yoktur."*³⁰⁷

Çocuklar ergenlik çağından önce genellikle cinsel konular hakkında doğrudan veya dolaylı olarak sorular sorarlar. Bazı anne ve babalar konunun üstünü örtüp çocukları atlatırlar. Genellikle "çok konuşma, gevezelik yapma, bunlar

307- Nur, 58.

seni ilgilendirmez, büyüyünce öğrenirsin" gibi sözlerle çocukları sustururlar. Bazıları da, genelde çocuğun kendisi bile anne ve babasının onu kandırdıklarını bildiği doğru olmayan cevaplar verirler. Her iki yöntem de yanlıştır. Çünkü, soruyu soran çocuk konuyu öğrenmek ister, eğer siz yardım etmezseniz başkaları tarafından yoldan çıkarılabilirler. Konunun sevinilecek tarafı, çocukların buluş çağından önce sordukları sorular, genelde karışık ve cevap verilmeyecek cinsel sorulardan değil. Aksine, rahatlıkla cevap verilebilecek nispeten sade sorular sorarlar. Belki de ilk konu uzun müddet çocukların zihnini meşgul eden kız erkek ayrımı ve cinsel organlarının farklılığı olabilir. Küçük yaştaki bir erkek çocuğu bir kız çocuğuyla cinsel organ yönünden farklı olduğunu iyi bilir. Ama bunun nedenini bilmez. Bazen kendisini eksik zanneder, bazen de kızları. Niye böyle olduğunu anlamak ister. O yüzden, bu konuda anne ve babasından soru sorabilir. Bu konuda anne ve babaya, onunla açık konuşup bütün erkek çocukların böyle yaratıldığını, bu organa sahip olmanın eksiklik olmadığını ve bu organ vasıtasıyla erkek çocuklarının sonradan baba olacaklarını ve kız çocuklarının da bu organ vasıtasıyla sonradan anne olacaklarını anlatmaları gerekir. Bu hem anne ve hem de babanın görevidir.

Çocuk: "Minik bebek neredeydi? Nasıl geldi?" diye sorabilir. Burada anne ve baba: "Bir süredir annenin karnında veya rahminde yaşıyordu, sonra da dünyaya geldi?" diye cevap verebilirler. "Nereden dışarı çıktı?" diye sorabilir. O zaman; "Anne rahminin altında çocuğun dışarı çıkabileceği bir yol var" diye cevap verilebilir. Çocuğun çıktığı yer bir

oyuncak bebekten göstermek suretiyle anlatılabilir. "Anne rahminde nasıl oluştu?" diye sorabilir. O zaman da: "Anne karnında çok küçük bir yumurta oluşur ve yavaş yavaş büyür ve sonunda bir çocuk haline gelince dışarı çıkar" diye cevap verilebilir. Her halukârda, çocukların buluş çağından önceki soruları buna benzer sorulardır ki, verilecek sade cevaplarla ikna olurlar. Anne ve babanın bu gibi sorularda çiftleşmenin karışık safhalarını anlatmaya çalışmaları ve çocuğun anlamaya hazır olmadığı konuları ortaya atmaları doğru değildir. Çocuğun bütün gerçekleri anlamak istediğini zannetmeyin. O sorduğu kadarını anlamak ister, fazlasını değil. Bırakın çocukların soruları sizi yönlendirsın ve bu konuda acele etmeyin.

Ama her halukârda çocuklara, buluş çağından önce, basit cinsel konuları, onların onlayabilecekleri düzeyde ve yavaş yavaş öğretin. Siz söylemeseniz de okul ve sokak arkadaşlarından duyacak ve bu sırları öğreneceklerdir. Tabii bu konuları anne ve babalarından öğrenmeleri, sokaktaki bilgisiz ve ahlaksız çocuklardan öğrenmelerinden daha iyidir. Siz anlatmazsanız, ahlaksız çocuklar tarafından kötü yollara sürüklenebilirler. Ama siz doğru bir şekilde yol gösterirseniz, onların kötü yola düşmesini önleyebilirsiniz.

Çocuğunuz buluş çağına erdiğinde, cinsel içgüdüsünün uyandığını ve değişme aşamasında olduğunu hissederseniz, münasip bir soruyla söze başlayıp; "Biliyorum artık belli bir aşmaya geldin, bazen tahrik olup karşı cinsten birine dokunmak istiyorsun. İçten sevip, seilmeyi arzuluyorsun. Bazılarını daha fazla seviyorsun. Hiç sakıncası yok. Bu yaşa erişen bütün erkek ve kızlar bu duyguları hissederek. Bun-

lar anne ve baba olmanın başlangıcıdır. Sen baba olacaksın. Bütün erkek çocuklar büyüdükten sonra aile kurup baba olmak için evlenmelidirler. Eğer temiz, güzel ahlaklı, dindar ve güzel bir kızla evlenirsen mutlu olursun. Aile hayatı çok güzel ve tatlıdır. Ama okuman ve hayat şartları şu anda evlenmene izin vermiyor. Eğer evlenirsen çocuk sahibi de olursun ve ailenin harçlığa ihtiyacı olur. En iyisi, gayret ve ciddiyetle tahsiline veya işine devam et. Yaşam şartların munasip bir seviyeye varınca sana yardımcı olur, istediğin kızı alırsın. Ama evlenmeden önce fesadın tuzağına düşme-meğe dikkat et. İstimnânın vücut ve ruh sağlığına zararı var ve büyük günahlardan sayılır. Kandırılmamaya ve meşru olmayan işlere girmemeye dikkat et. Biraz sabredersen bütün işler yoluna girer." Bu arada cinsel sapmaların tehlikeli sonuçlarını kendisine açıklayın. Bu programla çocuklarınızın en büyük sorunlarından birini halledip onları çok karışık ve zor yaşlarda ruhsal şaşkınlık ve ıstıraptan kurtarıp, kötü yollara düşmesine engel olabilirsiniz. Bu, anne ve babanın çocuklarına karşı yapabileceği en büyük hizmetlerden biridir.

Buluğ çağındaki yeni yetişen gençler daha önce hiç karşılaşmadıkları olaylarla karşılaşır. Bu yüzden uzun bir müddet endişeli ve perişan bir halde onların sebeplerini düşünürler. Koltuk altı ve kasıklarında yeni tüyler çıkmaya başlar. Kızların göğüsleri büyüyüp olgunlaşmağa başlar. Her ay bir kaç gün adet kanı görürler. Kızlar bu yeni olaylardan dehşete kapılırlar. Sebebini anlayamazlar. Belki de bir eksiklik olduğunu zannederler. Bu yüzden bu konuyu annelerinden, özellikle de ablalarından ve diğerlerinden giz-

lerler. Geniş elbiseler giyip, göğüslerinin belli olmaması için bazen kamburlar gibi yürürler. Adet olduklarını tamamen saklarlar.

Erkek çocukların da koltuk altları ve kasık üstlerinde kıl çıkmaya başlar. Uyku anında onların tahrik olup ihtilam olmasına sebep olacak yeni rüyalar görürler. Bu yeni olayların sebebini bilmediklerinden dolayı dehşet ve ıstıraba kapılıp bazen kendilerini günahkâr sayarlar. Uzun müddet ıstırap içerisinde olurlar. Ama cüret edip konuyu kimseye açamazlar. Büyük olasılıkla bu düşünceler, peşlerinden ukde ve ruhsal rahatsızlıklar getirebilir. Ama akli başında ve bilgili anne ve babalar bu buhranlı devrede çocuklarının feryadına yetişip kolaylıkla sorunlarını hallederler. Mesela, anne kızına: "Buluğ çağına yaklaştı, yavaş yavaş göğüslerin büyüyecek ve koltuk altı ve kasık tüylerin uzamaya başlayacak. Er veya geç adet olacaksın. Bütün bunlar buluğ alametleridir. Bütün kızlar bu yaşlara varınca bu olaylar başlarına gelir. Bunlar tabiidir ve hiçbir zararı olmaz. Adet günlerinde namaz farz değil sana. Orucunu yiyip sonra kaza edersin." Bu sırada adet günleri boyunca riayet etmesi gereken sağlık kurallarını hatırlatır. Sonra da adet meselelerini ve gusletmeyi öğretir ve böylece buluğ çağı olaylarına hazırlamış olur.

Baba da oğluna: "Buluğ çağına yaklaştı. Buluğ çağında koltuk altları ve kasıklarında siyah tüyler çıkar. Geceleri tahrik edici uykular görebilirsin ve senden falan özellikte bir su çıkması sonucu ihtilam olabilirsin. Bütün erkek çocukların başına böyle şeyler gelir; sakın üzülme, çünkü bunlar buluğ alametidir. Böyle bir durumla karşılaşırsan elbiselerin

necis olmuş demektir, dolayısıyla hemen değiştirmelisin. Gusül etmen farz olur." Bu sırada guslün alınış tarzını açıklar. Anne ve baba böylece çocuklarının üzüntü ve ıstıraplarını önleyip onları buluğ çağı olaylarına hazırlayarak bu olayları tabii olaylar olarak telaki edip gizlememelerine sebep olabilirler.

KİTAP OKUMAK

Eğitim ve öğretim araçlarının en iyilerinden birisi kitap okumaktır. İyi kitap, okuyucunun ruhunda derin etkiler bırakır. İnsanın ruhunu ve nefsini kamilleştirir ve şahsiyetini yükseltir. İlmini fazlalaştırır ve bilgilerini çoğaltır. Toplumsal ve ahlakî noksanlıkları giderir. Özellikle insanların boş vakitlerinin azaldığı, ilmî ve dinî toplantılara katılmanın zorlaştığı teknoloji çağı olan günümüzde, kitap en iyi eğitim ve öğretim vesilesidir. Kitabın insanın ruhunda bıraktığı etki başka şeylerden daha köklü ve derindir; hatta kitap bazı zamanlar okuyucunun şahsiyetini değiştirip bambaşka yapmaktadır. Ayrıca kitap okumak, sağlıklı dinlenme ve boş vakitleri değerlendirme vesilelerinin en iyisidir. Boş vakitlerini kitap okumakla değerlendiren kimseler ilmi ve ahlaki istifadeler dışında ruhsal bunalımlardan ve sinir zaaflarından uzak kalır ve hayatlarında daha huzurlu olurlar.

Kitap, bütün manzaralardan daha güzel, bütün bağ ve bahçelerden daha ferahlatıcıdır. Elbette, bütün bunlar kitap

ehli içindir. Kalbe sefa verir ve ışıklandırır. Dertleri ve hü-
zünleri geçici bile olsa giderir.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Boş vakitlerini kitap o-
kumakla değerkendiren kimse, fikir rahatlığını kaybet-
mez."³⁰⁸

Emir-ul Müminin Hız. Ali (a.s) şöyle buyurur: "Yeni ilmi
şeyleri öğrenmekle, kalbinizin yorgunluğunu ve rahatsızlı-
ğını giderin, çünkü kalpleriniz de vücudunuz gibi yoru-
lur."³⁰⁹

Bütün ülkelerin gelişme ve medeniyetini basılan kitapla-
rıyla, kitapların özelliğıyle ve okuyucu sayısıyla araştırmak
ve ölçmek mümkündür. Okur-yazar olmak medeniyetin be-
lirtisi değildir. Medeniyetin belirtisi mütalaa etmek ve araş-
tırmaktır.

Okur-yazarımız çok olmasına rağmen maalesef araştı-
macımız ve okuyucumuz pek azdır. Ders okumak, sadece
iş bulmak için bir basamakmış gibi kız ve erkeklerin çoğı,
tahsilleri bittikten hemen sonra kitabı yere bırakıp yaşam, iş
ve alış-verişe başlarlar. Bunun için kitapları bıraktıkları an-
da bilgileri duruverir. Oysa, gerçekte kitap okumak, insanın
kamilleşmesi ve bilimin ilerlemesi içindir. İnsan ders oku-
makla ve temel bilgileri öğrenmekle, araştırma ve mütalaa
için hazırlık kazanmaktadır.

Ondan sonra kemale erişmek ve kendi payınca bilimin
ilerlemesi için mütalaaya, kitap okumaya ve araştırmaya
başlamalıdır. Bu işi imkanları çerçevesinde ve gücü yetti-

308- Gurer-ul Hikem, s.636.

309- Usul-u Kâfi, c.1, s.48.

ğince     r boyu s  rd  rmelidir. İ  lam dini de, izleyicilerine   ocukluktan   l  nceye kadar ilim   ğrenmeyi emretmi  tir.   rneğ  n:

Resulullah (s.a.a)     yle buyurur: "İlim   ğrenmek b  t  n M  sl  manlara farzdır ve Allah ilim pe  inde ko  anları sever."³¹⁰

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Ashabımı kırba   zoruyla bile olsa ilim   ğrenmeye zorlamayı severim."³¹¹

Resul-i Ekrem (s.a.a)     yle buyurmaktadır: "Hayatın iki ki  iden ba  kasına faydası yoktur: Birincisi, izinden gidilen alim. İkincisi, ilim pe  inde olan kimse."³¹²

İmam Sadık'tan (a.s)     yle nakledilir: "İnsanlar      k  sımdır: Bilim adamı, ilim pe  inde ko  anlar ve geriye kalanlar ki   er    e benzerler."³¹³

Yine İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Lokman oğ  una     yle buyurdu: "Oğ  lum! G  nl  k saatlerinden bir k  sımını kitap okumak ve ilim   ğrenmek i  in ayır;     nk   eğer kitap okumayı terkedersen bilgilerini zayı edersin."³¹⁴

İmam Sadık (a.s)     yle buyurur: "Her durumda ilim   ğrenmek farzdır."³¹⁵

Resulullah (s.a.a) buyuruyor ki: "İlim   ğrenmek b  t  n M  sl  man erkek ve kadına farzdır."³¹⁶

310- Usul-u K  f  , c.1, s.30.

311- Usul-u K  f  , c.1, s.31.

312- Usul-u K  f  , c.1, s.33.

313- Usul-u K  f  , c.1, s.34.

314- Bihar-ul Envar, c.1, s.169.

315- Bihar-ul Envar, c.1, s.172.

316- Bihar-ul Envar, c.1, s.177.

Yine İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Eğer insanlar ilmin faydalarını bilseydiler canlarını tehlikeye atmak veya ilim öğrenmek için denizin o tarafına yolculuk etmek zorunda kalsalardı bile onu ele getirmek için çaba harcarlardı."³¹⁷

Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki: "Eğer bir gün geçer de o günde benim ilim ve bilgime bir şey artmazsa, o gün benim için mübarek bir gün değildir."³¹⁸

Anne ve babanın ilk vazifesi, çocuklarını ilim öğrenmek için okula göndermektir. İslam da bu konuya önem göstermiş ve emretmiştir. Örneğin:

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurur: "Çocuk yedi yıl oyun oynar, yedi yıl ders okur ve yedi yıl helal ve haramı öğrenir."³¹⁹

Resul-i Ekrem (s.a.a) buyuruyor ki: "Çocuğun baba üzerinde üç hakkı vardır. Birincisi: Ona iyi bir isim takması. İkincisi: Okuma ve yazmayı ona öğretmesi. Üçüncüsü: büyüdüğü zaman onu evlendirmesidir."³²⁰

Resulullah (s.a.a) yine şöyle buyurur: "Çocuğu okula gönderip öğretmeni ona Bismillah'ı öğrettiği zaman, Allah Teâla çocuğu, annesini ve babasını cehennem ateşinden kurtarır."³²¹

Resul-i Ekrem (s.a.a) bir yerde de şöyle buyurur: "Ahir

317- Bihar-ul Envar, c.1, s.177.

318- Mecma-uz Zevaid, c.1, s.136.

319- Mustedrek-ul Vesail, c.2, 625.

320- Mustedrek-ul Vesail, c.2, 625.

321- Mustedrek-ul Vesail, c.2, 625.

zaman babalarının vay haline! Müslüman oldukları halde dinin farzlarını çocuklarına öğretmezler."³²²

Anne ve babanın ikinci vazifesi şudur: Çocuklarını öyle bir şekilde eğitmeliler ki ilime, bilime, kitap okumaya, tartışma ve araştırmaya ilgi göstermeliler. Kitaba ilgi göstermek sonradan edinilen bir meziyettir. Ev ortamının, anne ve babanın davranış ve sözlerinin bu konuda büyük bir etkisi vardır.

Bu işe ilgi gösteren anne ve babanın kendilerinin de kitap okur ve mütalaa ehli olmaları ve bilime ilgi göstermeleri gerekir. Ev ortamının bilgi ve kitap ortamı olması gerekir. Söz ve amelleriyle çocuklarını kitap okumaya teşvik etmeleri gerekir. Bu işe küçüklükten ve çocuklar okula gitmeden önce başlamak daha iyidir.

Önce, çocuklar için kitap okumalıdır. Yani, kolay, kısa ve anlaması rahat olan resimli hikaye kitapları alınmalı ve ondan sonra anne, baba veya büyük kız ve erkek kardeşin her gün bu kitabın bir bölümünü yavaş yavaş küçük çocuğa okumaları gerekir. Eğer resimliyse konuyu resimlerle bütünleştirmek daha iyidir.

Daha sonra çocuktan, o hikayenin özetini anlatması ve kısa şiiri varsa onu ezberlemesi istenir. Ama bu işte acele etmemeli, ileri gidilmemeli ve çocuğun kabiliyet ve isteğine göre davranılmalı. Aksi durumda, çocuk ilk başından kitap okumaktan nefret edebilir.

Bu işi çocuğun kendisi kitap okuyabilinceye kadar devam ettirmeli, ondan sonra, kitabı çocuğun kendisi okuma-

322- Mustedrek-ul Vesail, c.2, 625.

lı, anne ve babası da onu dinlemelidir. Bazen kitabın konuları hakkında çocukla tartışabilirler. Bu iş, çocuğun kendisi kitap okumaya ilgi gösterip kitap okuyuncaya kadar devam ettirilmelidir. Burada, anne ve babaya bazı noktaları hatırlatmakta yarar var:

1- Çocuklar hikayeleri sever ve konularını iyi anlarlar. Ama genel konuları iyi anlayamazlar ve onlara fazla ilgi göstermezler. Dolayısıyla, mümkünse çocuklar için daha çok hikaye kitapları seçilmelidir.

2- Her çocuğun, kendisine özgü bir şahsiyeti vardır ve herkes yetenek ve ilgi bakımından bir değildir. Çeşitli yaşlarda da bu yetenek değişmektedir.

Dolayısıyla, anne ve baba, çocuklarını tanımalı, onların özel istek ve yeteneklerini bilmeli ve ona göre çocuğa kitap vermeli, zor ve yorucu konuları çocuklara yüklemekten kaçınmalıdır. Çünkü böyle bir iş çocuğu kitap okumaktan bıktırabilir.

3- Çocuk geliştiği ve kitaptan etkileneceği için, ona her türlü kitabın verilmesi doğru değildir. Anne ve baba, o kitabı daha önce okumalı, konularının doğru olduğuna emin olmalı veya güvendikleri birisinin tavsiyesiyle kitap alarak çocuklara vermelidirler. Çocuk, kötü bir kitap okursa, üzerinde kötü etkiler bırakabilir. Bu durumda onu yeniden eğitmek ve terbiye etmek çok zor olacaktır.

4- Çocuklar ölüm, cinayet, hırsızlık ve hıyanetten bahseden polis ve cinayet romanlarına ilgi gösterirler. Ama bu kitaplar, çocuklara ölüm, cinayet ve hırsızlığı öğretmekle kalmaz, onların ruhsal sağlıklarına ve rahatlıklarına da darbe indirir. Aynı şekilde, tahrik edici cinsel kitapların da ço-

cuklara zararı vardır. Çünkü bu iş onların cinsel güdülerinin erken uyanmasına ve kötü vadilere sürüklenmelerine sebep olabilir.

... Hatıralarında şöyle yazıyor: Beni çok seven bir anne-annem vardı. Geceler onun yanında uyuyordum ve bana hikaye anlatmasını rica ediyordum. Her akşam, uykum gelinceye kadar bana hikaye anlatırdı. Böcek teyze ve diğer korkulu hikayeleri anlatırdı. Bu heyecanlı hikayeler, benim ruhumda çok etki bırakıyordu. İçimi kin alıyordu. Farebeyi, yitiren böcek teyze için ağlar ve üzüldüm. Bu dert ve üzüntüyle uykuya daldım ve bu kötü düşünceleri uykumda da takip ederdim. Ben bu boş hikayeleri ve heyecanlı öyküleri çok severdim; ama, ruhumu perişan ederdi. Korkak ve cesaretsiz olarak büyümüştüm. Yalnızlıktan korkardım. Üzüldüm. Sinirliydim ve çabuk bozulurdum. İstiraplı ve tedirgindim. Bu durum, şimdiye kadar az-çok üzerimde kalmıştır. Keşke anne ve babalar, bu yalan ve heyecanlı hikayeleri çocuklara anlatmasaydılar ve hiç okumasaydılar. Ben böyle hikayeleri kendi çocuklarıma okumamaya karar verdim. Genelde Kur'an öykülerinden ve gerçek hikayelerden istifade ediyorum.

5- Kitap okumaktan asıl maksat vakit geçirmek değil, konuları anlamak ve onlardan faydalanmaktır. Önemli olan, çocuğun ne kadar kitap okuduğu değil, nasıl okuduğudur. Acaba, okuduğu yerleri dikkatle ve anlayarak mı geçmiş yoksa hiç anlamamış mı? Bu konuyu anne ve babanın çok dikkatle izlemeleri gerekir.

Bazı zamanlar, çocuğa kitabın konusunu sorup konularının doğruluğu ve yanlışlığı hakkında görüşlerini istesinler.

Ondan, bu konulardan ne gibi sonuçlar aldığını ve nelerinin ona faydalı olduğunu sorsunlar.

6- Çocuklar, efsane ve hayretengiz yalanlarla dolu kitaplara da ilgi duyar. Bazı bilginler de çocukların bu ilgisinden taraftarlık etmişler ve bunun çocukların hayal gücünü geliştirdiğini savunmuşlardır. Ama, bence efsaneler ve gerçek dışı hikayeler, çocukları yalan uydurmaya alıştıırır ve hakikati olmayan yalan fikirleri onların kafasına sokar. Onu, hakikatlerden uzaklaştırıp hayal kurmağa ve yersiz beklentilere teşvik eder. Büyüdüğü zaman da, isteklerinin gerçek olmayan yollarla yapılmasını ister.

7- Evet, çocuklar hikaye kitaplarını başka şeylerden daha çok severler, ama sadece hikaye okumaya alışması da yanlışır. Bazen de ilmi konuları anlamaya hazır olsun ve ilmi kitapları okumaya alışsın diye okuması için ona yararlı ve kolay ilmi, ahlaki ve toplumsal kitapları da vermek gerekir.

8- Çocukların, sadece hikaye kitaplarını sevdikleri de doğru değildir. Seçkin şahısların, doğru ve kahraman insanların öyküleri de çocukların dikkatini çeker ve bu kitapları okuyarak onları kendilerine örnek edinirler. Böyle kitapları okumak, çocuklara hem lezzetli ve hem de faydalıdır.

KUSURLU ÇOCUKLAR

Bazı çocuklar kusurlu olarak dünyaya gelirler ya da bazı olaylar sonucu sonradan vücutlarında bir eksiklik meydana gelir. Kör, şaşılı, sağır, lal, sakat, çolak ve dudağı yarık kimseler az değildir. Çocukların çoğu uzuv noksanlığı olmadığı halde düzenli bir vücuda ve iyi bir güzelliğe sahip değillerdir. Siyah, sarı renkli, zayıf, çok kısa, çok şişman, çok uzun, büyük burunlu, kalın dudaklı, küçük gözlü ya da büyük dişlidirler. Böyle kimselerin kusurları olmadığı halde başkalarının kemal ve güzelliğinden de az faydalanmaktadırlar.

Bunların bir suçu yoktur. Allah Teâla, onları bu şekilde yaratmıştır ve yaratılış düzeninde her şey güzel ve yerindedir. Noksan anlayışımızla ve kendi beğenimizle her şeyi güzel ve çirkin eden ve bir kısım eşyaları çirkin sayan bizleriz.

Kusurlu ve noksan kimseler, kendi eksikliklerinin farkına vardıkları için her zaman azap ve zorluk içerisindeyler. Kendilerinde küçüklük, zayıflık ve horluk hissetmektedir-

ler. Bu hissin karşısında durulmazsa, aksine tastiklenip telkin edilirse tahkir, kendisini zayıf ve hor görme ukdesine neden olur. Tahkir ukdesine sahip olan kimseler, şahsiyet ve varlıklarını kaybeder kendilerini liyakatsiz, zavallı ve zayıf sayar, iş ve görevlerden kaçır, zillet ve bedbahtlığa teslim olurlar. Bazı zamanlar varlık ve şahsiyetlerini ortaya koymak için adam öldürür ve cinayet işlerler.

Kusurlu kimselere acımak gerekir. Onların kusurlarını tamamen görmezlikten gelmek insanların vazifesidir. Onlara karşı davranışlarının, başkalarıyla farklı olmaması gerekir. İster kasıtlı olsun, ister şakayla onların kusurlarından bahsedilmemelidir. Alay ederek, gülerek ve iftira edere onların zarif ruhlarını yaralamamak gerekir. Kutlu İslam dini kusur aramayı, alay etmeyi, azarlama, çıkışma ve kınamayı büyük günahlardan saymış ve haram bilmiştir. Dinimiz bu konuya o kadar önem göstermiştir ki bu hususta izleyicilerine: "Kusurlu kimselerin, kendi kusurlarının farkına varmasına sebep olacak bir iş yapmayın." buyuruyor.

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurmaktadır: "...Cüzzam kimselere fazla bakmayın, çünkü sizin bakışlarınız onların üzölüp kederlenmesine neden olabilir."³²³

Ayrıca, böyle kimselere sevgi göstermek, ilgi duymak ve böylece onların tahkir edilme hislerini azaltmak ve şahsiyetlerini diriltmek Müslümanların görevidir.

Böyle çocukların anne ve babalarının da ağır vazifeleri vardır. Kusurlu kimselerin de mükemmelleşmeye ve gelişmeye yetenekleri olduğuna dikkat edilmelidir. Eğer, onların

323 - Bihar-ul Envar, c.75, s.15.

yetenekleri araştırılır ve başka güçleri de teyid ve takviye edilirse, bir bilim veya meslek dalında ihtisas kazanmaları ve bu şekilde kusurlarını telafi etmeleri ve toplumda seçkin bir makama erişmeleri mümkündür. Bir çok kusurlu kimse-ler vardır ki, ciddiye ve çalışma neticesinde büyük makam-lara yetişmiş ve kusurları görünmez hale gelmiştir.

Anne ve babalar, çocuklarının kusurlarını görmezlikten gelmeli, hatta şaka ya da üzüntülerini belirtmek mahiyetin-de veya sinirli ve öfkeli oldukları hallerde bile onların ku-surlarından bahsetmemelidirler. Onlara karşı davranışları farklı olmamalıdır. Eğer çocukların kendileri, bu kusurları hakkında üzüntülerini belirtirlerse o kusuru küçük ve önemsiz saymaları ve diğer taraftan da başka yeteneklerini hatırlatarak onları övüp takdir etmeleri gerekir.

Çocuklarının hangi işe yetenekleri olduğunu tam olarak araştırıp bulmak ve bu konu hakkında profesyonel kimse-lerle konuşmak, sonra çocuğu o hedefe yöneltmek ve bu konuda ona yardımcı olup teşvik etmek bütün anne ve ba-baların vazifesidir.

Eğer anne ve baba bu konuya birazcık önem gösterecek olurlarsa hem kusurlu çocuklarına ve hem de topluma en büyük hizmeti yapmış olurlar. Böyle bir şahıs, kendi şahsi-yetini yeniden bularak Allah'ın verdiği yeteneklerden gerekli istifadeyi edebilir ve toplumda değerli bir makama erişebi-lir.

... Hatıralarında şöyle yazıyor: Arkadaşlarımdan birisi hayatını şöyle anlatmakta: On üç yaşında çatıdan aşağı düştüm. Omurga kemiğimin hasar görmesi sonucu sakat oldum. Bir müddet hastanede tedavi altında kaldım. Acı

çektiğim halde sonraları en güzel günlerimi hastanede geçirdiğimi anladım. Hastaneden çıkıp eve ayak bastığım zaman, anne ve babamın, bana iki eski düşman gibi baktıklarını gördüm. Diyorlardı ki: "Sen bize utanç sebebisin. Hay-siyetimizi beş para ettin. Biz, insanlara sakat bir kızımız olduğunu nasıl söyleriz. Sen her zaman bize yük olacak ve evde kalacaksın." Onlar derdime ortak olmak yerine, gece-gündüz böyle şeyler söylüyorlardı. Tedirgin ruhumu daha da yaralıyorlardı. Onlar benim bir kabahatim olmadığını düşünmüyorlardı.

Bu zor yaşamdan kurtulmak için günde yüz defa Allah'tan ölüm istiyordum. O sakat ayaklarımla evde çalışıp çabalıyordum; ama, kimse bana ilgi göstermiyordu. Beni asla kendi çocukları saymıyorlardı. Gençliğimin en güzel zamanlarını hü-zün ve kederle geçirdim. On beş yaşında iken, elli yaşındaki bir kadın gibi görünüyordum. Annem ve babam birbirlerinin peşinden öldüler. Kız ve erkek kardeşlerim de küçüklükten beri benden nefret ediyorlar ve halimi sormuyorlardı. Bu durum, kendime iyi yürekli bir eş bulun-caya kadar devam etti. Eşim bana sevi ve ilgi gösteriyordu. Ben o zamana kadar sevgi ve ilgi görmemiştim; ondan sonra durumum zamanla iyiye doğru gitti ve bir kaza sonucu tamamen iyileştim. Hatta şimdi Allah bana bir çocuk vermiş ve sağlıklı yaşamımı sürdürmekteyim.

BEDENSEL CEZALAR

Anne ve babaların çoğu, çocuklarının eğitimi için bedensel cezaları faydalı ve gerekli biliyorlar. Bu görüşün, müdür ve öğretmenler arasında da pek çok taraftarı var. Halk arasında, "Yaş çubuk olmadıkça inek ve eşek emir altına girmezler", "Öğretmenin sistemi babanın sevgisinden daha iyidir" sözleri yaygındır.

Bu görüşün geçmiş zamanlarda da taraftarı fazla olup her yerde uygulanıyordu. Okulun gerekli eşyalarından birisi de sopa, falaka, zincir ve kırbaç idi. Çocuklarının eğitimini seven anne ve babalar onları dövmekten kaçınmıyorlardı. Ama bilim adamları, özellikle çocuk psikologları bu yöntemi zararlı bilip yasaklamaktadırlar. Dünyanın gelişmiş ve çağdaş ülkelerinde bedensel cezalar hemen hemen yasaklanmış, bu konuda bazı kanunlar onaylanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bilginler diyorlar ki: Bedensel cezalar çocukları eğitmez. Görünüşte biraz etki bıraktığı sanılabilir; ama hakikatte telafi edilemeyecek zararları da kapsamaktadır.

Örneğin:

1- Dayak yiyen çocuk zorbalık karşısında niye ve neden demeden boyun eğmeye alışır. "Zorbalık ve sitem her zaman kazanır, sinirlendiğin zaman korkma, vur" mantığına alışkanlık kazanır. Anne ve baba, dayakla çocuklarına vahşi orman kanunlarını öğretmektedirler.

2- Dayak yiyen çocuk anne ve babasına karşı kin besler ve genellikle bu kini ömür boyu unutmaz. Ve hatta tepki göstermesi, tuğyan etmesi ve başkaldırması mümkündür.

3- Çocuğu korkak ve ürkek yetiştirir. Dayakla çocuğun şahsiyeti kırılır, ruhi dengesi bozulur, sinir ve psikolojik hastalıklara yakalanır.

4- Bedensel cezalar genellikle çocuğu terbiye etmeyip onda ıslah olma eğilimini oluşturmamaktadır. Kırbaç ve dayak korkusuyla kötü işleri terkedip başkalarının yanında yapmaması, onları terkettiği anlamına gelmez ve hatta içinde kalıp ileride farklı şekillerde ortaya çıkması mümkündür.

Adamın birisi şöyle diyor: On iki yaşındaki oğlum, annesinin çekmecesinden paralarını götürmüştü. Ben de onu bu kötü işi yüzünden kırbaçla cezalandırdım. Ondan sonra çekmeceye yaklaşmaktan korkuyordu. Evet, doğrudu ve çocuk artık çekmecedan para almıyordu. Babası da bu açıdan hedefine ulaşmıştı. Ama mesele o kadar kolay değildi. Bu olayın uzun hikayesi var. Bir müddet sonra çocuğun arabası kirasını vermeden kaçtığı, annesini kandırmağa kalktığı ve eve alınacak malzemelerin parasından çaldığı ve hatta arkadaşlarının da parasını çaldığı ortaya çıktı. Dayak, çocuğun bu işi bir daha yapmamasına neden oldu, ama işin aslı

ortadan kalkmadı.³²⁴

Bilginlerden biri şöyle yazıyor: Kararsız ve dayak yemiş çocuklardan ya işsiz, tembel ve zayıf insanlar türemekte ya da ömür boyu perişan çocukluklarının intikamını almak isteyen zorba ve kabadayı insanlar türemektedir.³²⁵

Russel şöyle yazıyor: Bence bedensel tembih hiç bir koşulda doğru değildir.³²⁶

Bilginlerden biri de yazıyor ki: Çocuklarınızı bedensel ceza uygulamadan yetiştirmeyi öğreniniz.³²⁷

İslam da bedensel ceza zararlı bilmiş ve reddetmiştir.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurur: "Akıllı insan edeple öğüt alır. Dayaktan başka bir şeyle terbiye edilemeyenler hayvanlardır."³²⁸

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Her kim başkasına bir kırbaç vurursa Allah da ona ateşten bir kırbaç vuracaktır."³²⁹

Resulullah (s.a.a) ise bu konuda şöyle buyurur: "Terbiye ve öğretimde yumuşaklık gösteriniz ve sıkı tutmayınız. Çünkü bilgin öğretmen sıkı tutandan daha iyidir."³³⁰

Birisi şöyle der: Oğlum hakkında İmam Musa b. Cafer'e (a.s) yakındığımda, İmam, "Ona dayak atma, ondan uzaklaş, ama uzaklaşman ve küsmen fazla çekmesin" buyur-

324- Revanşinasi-i Tecrub-i Kudek, s.263.

325- Revanşinasi-i Tecrub-i Kudek, s.266.

326- Der Terbiyet, s.165.

327- Revanşinasi-i Tecrub-i Kudek, s. 267.

328- Gurer-ul Hikem, s.236.

329- Vesail-uş Şiâ, c.19, s.12.

330- Bihar-ul Envar, c.77, s.175.

du.³³¹

Her durumda bedensel cezalar terbiye yollarının en tehlikelisi ve mümkün olduğu kadar ondan kaçınmak gerekir. Eğer dayaktan başka bir yol kalmazsa gerekli olduğu kadar ondan istifade edilebilir. Bu şartla İslam da dayağa izin vermiştir. Örneğin:

Resulullah (s.a.a) şöyle buyurur: "Çocuklarınızı altı yaşından itibaren namaz kılmağa zorlayın. Eğer nasihat ve öğüt etki etmezse yedi yaşından itibaren onları dayakla namaz kılmaya zorlayın."³³²

Başka bir hadiste İmam Sadık veya İmam Bâkır (a.s) şöyle buyuruyor: "Çocuğunuz dokuz yaşına geldikten sonra ona abdest almayı öğretin ve abdest alıp namaz kılmaya zorlayın; eğer itaat etmezse dayak kullanın."³³³

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Hizmetçin Allah'a itaat etmezse onu vur ve eğer sana itaat etmezse onu bağışla."³³⁴

Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır: "Kendi çocuğunu edeplendirdiğin şeyle yetimi de edeplendir ve çocuğunun eğitimi için dayaktan yararlandığın yerde yetim için de dayaktan yararlan."³³⁵

Adamın biri Resulullah'ın huzuruna çıkarak, "eğitimini üstlendiğim yetim bir çocuk var. Acaba terbiye için onu dövebilir miyim?" diye arzetmesi üzerine Resul-i Ekrem

331- Bihar-ul Envar, c.104, s.99.

332- Mustedrek-ul Vesail, c.1, s.171.

333- Vesail-uş Şiâ, c.3, s.13.

334- Gurer-ul Hikem, s.115.

335- Vesail-uş Şiâ, c.15, s.197.

(s.a.a), "Kendi çocuğunu terbiye için dövebileceğin yerde yetime de terbiye için dayak atabilirsin" buyurdu.³³⁶

Ama her durumda gerekmedikçe bu hassas ve tehlikeli yöntemden istifade edilmemeli, hatta gerektiği yerlerde de ihtiyat edilmelidir. Cezanın çeşidi ve gerekli miktarı da hesaplı ve ölçülü olmalıdır.

Adamın biri Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna gelerek, "ai-lem bana itaat etmiyor; hangi yöntemden faydalanmalıyım?" diye arzedince Resulullah (s.a.a), "Onları bağışla" buyurdu. Adam ikinci ve üçüncü defa da aynı soruyu tekrarladı. Resulullah (s.a.a) aynı cevabı verdikten sonra şöyle buyurdu: "Eğer onları cezalandırmak istersen cezalandırmanın, onların hatasından fazla olmamasına dikkat et ve yüze vurmaktan da kaçın."³³⁷

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki: "Çocuk ve hizmetçiyi cezalandırmak gerekli olduğu zaman beş veya altı darbeden fazla olmamalı ve çok sert de vurmayın."³³⁸

Başkalarının yanında cezalandırmamaya dikkat edin. Aksi durumda çocuğun ruhunda ömür boyu unutamayacağı çok kötü etkiler bırakır.

Dayak, İslam'ın diyet ve ceza belirttiği hadde ulaşmamalıdır. İslam'da, eğer birisi dayakla başkasının yüzünü siyah ederse vuran kimsenin o adama altı dinar vermesi, eğer yeşil olursa üç dinar ve eğer morarırsa birbuçuk dinar vermesi

336- Mustedrek-ul Vesail, c.2, s.625.

337- Mecma-uz Zevaid, c.8, s.106.

338- Vesail-uş Şiâ, c.18, s.581.

gerektiği belirtilmiştir.³³⁹

Anne ve babanın deliler gibi zavallı çocuğun canına dűřmeye, yumruk ve tekme altına almaya, zincir ve sopayla vücudunu karartmaya hakları yoktur.

Her durumda, İşlam dini bedensel cezayı gerektiğinde faydalı saymış ve hatta ona emretmiştir. Çünkü başıboşluk ve mutlak serbestliğin genellikle iyi sonuçlar vermediği bilinmektedir. Batının başıboş genç ve çocuklarını ortaya çıkaran işte bu mutlak serbestliklerdir.

339- Vesail-uş şiâ, c.19, s.295.

BEDENSEL OLMAYAN CEZALAR

Çoğu anne ve babaların çocuklarının eğitimi için bedensel olmayan cezalar uygulamaktadırlar. Mesela çocuğu karanlık bir odaya, bodruma, ambar veya evin sandığına ve hatta tuvalete kapatırlar. Bazen de küfrederek, sert çıkışır ve kızarlar. Elbette bunlara benzer vahşice cezaların zararının bedensel cezalardan daha az olmadığına tereddüt etmemek gerek.

Hız. Ali (a.s) şöyle buyurur: "Çoğu sözler hamleden daha serttir."³⁴⁰

Hatta bu türden cezaların daha zararlı olduğu da söylenebilir. Bu şekildeki cezalar çocuğun şahsiyetini sarsıp korku ve ıstıraba sebep olmaktadır. Bir yere kapatılan çocuğun, korkması sonucu sinirlerinin zayıflaması, ıstırap ve heyecana kapılması ve ömür boyu onun etkilerinden kurtulmaması çokça rastlanılan şeylerdir. Bazen korkudan kalp

340- Gurer-ul Hikem, s.415.

krizi geçirdiği de olmuştur. Bunun için anne ve babaların gerçekten bu cezalandırmalardan uzak durmaları gerekir. Küfür etmek ve kötü sözler söylemek haram olduğu gibi çocuğa kötü şeyler öğretir ve onu da bu kötü şeyleri yapmaya alıştırır.

Ama bazı bedensel olmayan cezaların bu zararları yoktur. Çocuktan küsmek, onu gezi ve dinlenmeden mahrum etmek, misafirlige ve yolculuğa götürmemek, bir öğün yemek veya meyveden mahrum etmek, harçlığını vermemek veya azaltmak, oyuna bırakmamak, ödev veya bazı ev işlerini yaptırmak ve buna benzer onlarca kolay ve tehlikesiz cezalar. Çoğu anne ve babalar çocuklarını cezalandırmak için bunlardan istifade ederler. Bu cezalar okullarda da az çok yaygındır, akıllıca ve doğru bir şekilde istifade edilirse çocukların eğitim ve terbiyesinde faydalı olmasıyla birlikte pek fazla zararı da yoktur.

Cezanın eksikliği şudur: Genellikle çocuğun içten ve hakikaten ıslahına faydalı değildir; onda ıslaha karşı bir istek uyandırmaz. Cezadan korktuğu için görünüşte kötü iş yapmaktan kaçınması mümkündür. Ama kusuru kökten ıslah etmez, aksine, kusuru olduğu gibi içinde kalır ve başka bir yerde ortaya çıkıverir. Hatta ceza korkusundan karşısındakini kandırmaya, yalan söylemeye ve gösterişe başvuru olabilir. Ama her durumda bu cezalar yaygın olarak yapılmaktadır ve bir çaresi de yoktur. Bunlardan daha iyi istifade edilmesi için bazı noktaları hatırlatmakta yarar var:

1- Ceza ölçülü ve hesaplı olmalıdır. Gerektiğinden dışarı çıkılmamalı ve işlenen hatadan da ağır olmamalıdır. Çünkü eğer çocuk cezayı kendisine karşı açılan bir savaş olarak

kabul ederse karşılık vermesi, savunmaya kalkışması, tuğ-
yan edip baş kaldırması mümkündür.

2- Cezanın öyle bir şekilde olması gerekir ki çocuk anne
ve babasını düşman bilmemeli ve muhabbetsizliğe uğradığı-
nı sanmamalıdır.

3- Çocuğu yapamadığı bir iş için azarlamayın ve ceza-
landırmayın. Çünkü onun bir kusuru yoktur. Bu durumda
cezalandırılırsa ruhunda kötü etkiler bırakır.

4- Cezaların iyi sonuç vermesi için ara-sıra ve istisnai
durumlarda yapılması gerekir. Çünkü eğer normal ve de-
vamlı olursa çocuk yavaş yavaş cezaya alışır ve artık hiçbir
etkisi olmaz.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor: "Kınama ve azarlamada
aşırı gitmek inada neden olur."³⁴¹

5- Çocuk, niçin cezalandırıldığını anlaması ve başka yer-
lerde ondan öğüt alması için belli şeyler hususunda uyarılır,
genel şeyler için değil. Çocuğu genel disiplinsizliği için de-
ğil de belli başlı bir işi için cezalandırın.

6- Suçun türüne uygun bir ceza seçmeye çalışın. Örne-
ğin, eğer matematik ödevini yapmamışsa matematik kitabını
baştan sona yazdırmak yerine ona çözmesi için problem ve-
rin.

Eğer elbise ve çantasını dağıtmışsa misafirliğe bırakma-
mak yerine elbise ve çantasını yerine bırakmaya zorlayın.
Eğer yemek hazırlamada size yardım etmemişse oyun ve is-
tirahattan mahrum etmek yerine yemek yemekten mahrum
edin. Eğer misafirlikte disiplinsizlik ve yaramazlık yapmışsa

341- Gurer-ul Hikem, s.70.

harçlığını azaltmak yerine misafirlığe bırakmayın. Eğer harçlığını boş yere harcamışsa misafirlığe bırakmamak yerine harçlık vermeyin. Eğer kalem ve silgisini dikkatsizliği yüzünden kaybetmişse, kalem ve silgisinin parasını harçlığından azaltın.

7- Cezadan sonra çocuğun kabahatini unutun, onun hakkında konuşmayın, görmezlikten gelin ve işi takip etmeyin.

Adamın birisi şöyle diyor: Çocuğum hakkında İmam Musa b. Cafer'e (a.s) yakındım. Bunun üzerine İmam (a.s), "Onu dövme, ondan küs, ama küsmeyi fazla uzatma" buyurdu.³⁴²

8- Eğer çocuğunu azarlamak istiyorsan onu başka çocuklarla karşılaştırma ve başkasını onun başına kakma. Çünkü bu yöntem çocuğu eğitme yerine onda kıskançlık duygusunu doğurur.

... Hatıralarında şöyle yazıyor: Çocukluk dönemimde babam beni çok azarlar ve tembih ederdi. Akrabalar ve yaşıtılarım içerisinde utandırıyor, onların yanında bana kızıyor ve azarlıyordu. Devamlı başkalarının işlerini başıma kakıyor ve beni küçümsüyordu. Babam beni küçümsediği kadar ben de inat ediyordum. Ders okumaya isteğim yoktu. Kendimi kabiliyetsiz bir çocuk sayıyordum. İş ve dersten soğumuştum. Her işten kaçıyordum. Babamın sürekli azarlamaları benim şahsiyetimi kırmıştı. Şimdi sönük, içine kapalı, işlerden kaçan, kinci ve kötümser bir kimseyim.

... Mektubunun bir bölümünde şöyle yazıyor: Çok yara-

342 - Bihar-ul Envar- c.104, s.99.

maz küçük bir kız kardeşim vardı. En küçük şey için küsüyordu. Yemeği beğenmiyor, hemen küsüyordu. Evdekiler onun nazıyla oynuyor ve yemek yemesi için yalvarıyorlardı. Evde yemezse okula gönderiyor ve bin bir çeşit yalvarışla yediriyorlardı. Ama annem buna karşıydı. O diyordu ki: Bu çocuğu kötü alışkanlığından kurtarabilmek için cezalandırmam gerekir. Bir gün istediğini yaptı. Kız kardeşim küstü ve kahvaltı yapmadan okula gitti. Annem, hiç kimsenin ona yemek götürmeye hakkı yok. Bırakın aç kalsın ve aç kalmanın tadını görsün, dedi. Hiç kimse ona yemek götürmedi. Öğleleyin eve döndü. Yemek yemesi için yalvarmamızı bekliyordu. Kimsenin ısrar etmediği gibi annem yemekleri onun elinin yetismeyeceği yerlere bırakmıştı.

Her ne kadar sağı-solu gezdiyse bir şey bulamadı. Açlık baskı yapmıştı. Bahçede tavuk ve horuz beslediğimiz küçük bir kümes vardı. Pencereden baktığımda kız kardeşimin yavaşça kümese girerek tavuklara döktüğümüz ekmek parçalarını yediğini gördüm.

O günden sonra kız kardeşimin küstüğünü görmedim. Bu tembihle annem, kız kardeşimin bu kötü alışkanlığını ıslah etmeyi başardı.

TAKDİR ETME VE ÖDÜLLENDİRME

Eğitim yollarından biri de çocuğu övmek, teşvik ve takdir etmektir. Teşvik etme en güzel ve en etkili eğitim yöntemlerinden biridir. Çocuğun ruhunda ve tavrında etki bırakır ve onu iyi olmaya sevkeder. Herkes kendini sever, kendisini geliştirmek, daha da olgunlaştırmak ister. Başkalarının da kendi şahsiyetini ve tabii değerlerini bilmelerini, takdir ve teşekkür etmelerini bekler. Övüldüğü zaman doğru yola sevkolur ve kendi olgunluğu için çalışır. Övülmez ve teşvik olunmazsa iyilik ve iyi olmağa karşı soğur. Taktirden iyi sonuç almak için bazı noktaları hatırlatmakta yarar var:

1- Takdir ve övgünün ara-sıra ve değerli işler için yapılması, her şey için ve her zaman yapılmaması gerekir. Çünkü eğer böyle olursa çocuğun gözünde değersiz bir şey olur ve etkisini kaybeder.

2- Çocuk niçin takdir olunduğunu bilmesi ve başka şeyler hususunda da ondan sonuç alabilmesi için takdirin belli şeyler için yapılması gerekir. Genel ve kapsamlı şekilde ya-

pılan takdirin pek faydası olmaz. Örneğin, eğer bir çocuğu iyi ve disiplinli olduğu için mükafatlandırırsanız tam bir sonuç vermeyecektir. Çocuk niçin takdir olunduğunu iyice anlamayacaktır.

3- Çocuğun kendisini takdir etmek yerine, iyi işini ve güzel ahlakını takdir etmek gerekir. Çünkü çocuk insanın kendisinin değil de iyi işinin değerli olduğunu ve insanı değerli kıldığını iyice bilmelidir.

4- Çocuk takdir edilirken de başka çocuklarla mukayese edilmemelidir. Örneğin babası oğluna, "Aferin sana, doğru konuşan birisin ve Hasan gibi yalan söylemiyorsun. Hasan yalan söylediği için kötü çocuktur." demesi doğru değildir. Çünkü bu yöntemle başka bir çocuğu tahkir etmiş olursunuz ve bunun kendisi de çocuğa kötü bir örnektir.

5- Takdir haddinden fazla olmamalıdır. Çünkü çocuğun kibirlenmesine sebep olur.

Emir-ul Müminin Hz. Ali (a.s) şöyle buyurur: "Çoğu insanlar övüldüğü için gurura kapılırlar."³⁴³

Hz. Ali (a.s) buyuruyor ki: "Birisini övmeye aşırı gitmeyin ve abartmayın."³⁴⁴

Eğitim ve öğretimde yararlanılan yollardan biri de hediye vermek ve mükafatlandırmadır. Ödüllendirme kötü değildir. Ama beklenmedik, önceden söz verilmeksizin olması şarttır. Eğer önceden söz verilmiş olursa ve bu iş tekrarlanırsa çocuk kötü bir alışkanlık kazanır. Bu durumda çocuğun, her işi için hediye ve bahşış almaya ve vazifesini bahşışsız

343- Bihar-ul Envar, c.73, s.295.

344- Gurer-ul Hikem, s.309.

yapmamağa alışması mümkündür.

İnsan iyi işlerini, halktan beklentisi olarak yapması yerine Allah rızası ve halka hizmet için yapmalı ve iyi işlere alışmalıdır. Böyle olmayan birisi ileride bir makama ulaşınca halka hizmet etmeyi vazife bilmeyecek, rüşvet ve bahşış olmayan işten kaçacaktır. Bu da çok büyük toplumsal kusurlardan biridir.

Böyle bir hatayla karşılaşmamak ve bunu bir alışkanlık haline getirmeyecek şekilde ödüllendirmek gerekir. Çocuk bir işe eğilim gösterince yavaş yavaş hediye kesmek ve çocuğu iyi iş yamaya teşvik etmek lazım. Çocuğun yavaş yavaş vazifesini yapmağa alışması ve ondan lezzet alması gerekir.

Çoğu anne ve babalar, derslerde aldıkları notlar için çocuklara hediye vererek bu şekilde onları ders okumağa teşvik etmektedirler. Bunun bir miktar etkisi olabilir, ama, büyük bir kusuru da vardır. Bu yöntem çocuğun vazifesini tanımamasına ve sorumluluğunu anlamasına engel olur.

Bu çocuklar ödüle kavuşmak için yüksek notlar olmaya çalışırlar. Oysa çocukların yaptıkları her iş karşısında maddi hediye bekleyen kimseler olması yerine sorumluluk ve vazifelerini tanıyan çocuklar olarak eğitilmesi gerekir.

... Mektubunda şöyle yazıyor: Dördüncü sınıftan sonra İslami bir okula yazıldım. Kur'an dersinden çok geriye kalmıştım; hatta bir kelime bile bilmiyordum. Ama sınıf arkadaşlarım Kur'an'ı çok rahat okuyabiliyorlardı. İlk Kur'an dersinde hocamız tatlı bir dille bana, "Hiç Kur'an okuyabiliyor musun?" diye sordu. Üzgün bir şekilde "Hayır" dedim. Hocamız, "Önemli değil" dedi. "Ben sana ders vereceğim

ve senin en başarılı öğrencilerimden birisi olacağını biliyorum. İstedğin her şeyi benden sorabilirsin." Hocamızın bu sözüyle öyle bir teşvik oldum ki Kur'an'dan geriye kalmamı telafi etmeye karar verdim. O kadar çalıştım ki, yıl sonuna kadar Kur'an dersinde en iyi öğrencilerden birisi oldum. Hatta bazen hocamızın yerine ders veriyordum ve sabahları başlangıç Kur'an'ını ben okuyordum.

... Aydın fikirli bir babam vardı. Annemin olmadığı bir gün öğretmenlerden bir kaçını yemeğe davet etti. Yemek için gerekli malzemeleri hazırlayıp bana verdi. Ben memnuniyetle yemek pişirmeye başladım. Öğleleyin babam misafirlerle birlikte eve geldi. Sofrayı açtığımda yemek pişirmeyi bilmediğim için tavuklar pişmemiş ve pirinç de hamur olmuştu. Çok üzülmüştüm, babamın beni azarlamasını bekliyordum. Ama beklentimin tam aksine, babam misafirlere beni överek: Bu yemeği kızım pişirdi, bakın ne kadar lezzetli olmuş dedi. Misafirler de babamın sözlerini doğrulayıp yemeğimi övdüler. Daha sonra babam akrabaların yanında da beni överek teşvik etti. Babamın teşvikleri sonucu yemek pişirmeye ilgi duydum. Şimdi yemek pişirme ve sofrta hazırlamada gerekli yeteneği bulmuş durumdayım.